

Дијана Тафчиевска

**ЗБИРКА МАКЕДОНСКИ ПРОПИСИ
ЗА ЛИЦАТА СО ХЕНДИКЕП**

Наслов:

“Збирка македонски прописи за лицата со хендикеп”

Автор:

Дијана Тафчиевска

Издавач:

Полио Плус - Скопје

За издавачот:

Звонко Шаврески

Лектор:

Слободан Марковски

Компјутерска обработка:

ОЗ - Дизајн, Скопје

Елена Кочоска

Дизајн на насловна:

Кети Заревска - Гурмишевска

Тираж:

1 000 примероци

Печат:

Југореклам - Скопје

ПОЛИО ПЛУС
-движење против хендикеп-

Дијана Тафчиевска

ЗБИРКА
МАКЕДОНСКИ ПРОПИСИ
ЗА ЛИЦАТА СО ХЕНДИКЕП
со коментари

Едиција “Јустицијана”

Скопје, 2005

Оваа публикација е подржана од страна на
Британската Влада преку Британската амбасада во Македонија

Благодарност

Книгата што ја држите в раце е резултат на посветеноста и трудот вложени, речиси во еден здив и без задршка, од неколкумина професионалци кои лично и индиректно се засегнати со оваа проблематика.

Полио Плус им должат голема благодарност на:

Владата на Велика Британија која преку нивната Амбасада во Република Македонија веќе неколку години ревностно ги следи и охрабрува лицата со хендикеп во заложбите да се надминат сите социјални, општествени и законски бариери во државата, особено финансиски поддржувајќи го во тој домен ангажманот, иницијативите и дејствувањето на Интер-партиската парламентарна лоби - група во македонското Собрание.

Македонскиот центар за меѓународна соработка, *Hendikep Internacional* и *European Disability Forum*, кои ги поттикнаа иницијалните услови и простор за зајакнување на организациите на лицата со хендикеп, размената на информации, ресурси и искуства, чиј сегашен развој навестува уште поголем растеж и унапредување на движењето против хендикеп, обединето, усогласено и изразено со заеднички, единствен глас.

Секако, на Дијана Тафчиевска и м-р Жанета Стојкова, за подготовката на материјалот претставен во оваа книга, со сесрдна и будна техничка помош и поддршка од Александар Кузманоски, Марјан Гаврилоски, адвокат Тони Коштанов и Живко Темелковски.

Голема благодарност и до пратениците од Собранието на РМ, доброволно и активно ангажирани во ИППЛГ, со цел системско кодифицирање на легислативата која се однесува на лицата со хендикеп.

Полио Плус

- Движење против хендикеп -

ПРЕДГОВОР

Свест за себе и своите права

Цел на секоја кохерентна и глобална политика треба да биде на сите поединци во државата да им гарантира целосно граѓанство, еднаквост на можностите, независно живеење, слобода на избор, како и нивно целосно и активно учество во сите области од животот на заедницата.

Секој човек заслужува неговиот глас и дело да учествуваат во прашањата и одлуките, битни за неговото егзистирање како индивидуа, како и можноста да ги користи ресурсите на општеството и природата. Секојдневно сме сè поблиску до целосното вклучување на лицата со хендикеп во донесувањето одлуки кои се однесуваат на нив и на нивните организации, во креирањето на политиката што ќе значи право на достоинствен живот.

Иако можеби бавно, чекор по чекор, лицата со хендикеп видно стануваат сè погласни и посилни затоа што се заедно, затоа што, наместо како довчерашен објект на заштита, сè посигурно настапуваат како субјект кој сака сам да ги дефинира и штити своите права. Тој успех е пред сè резултат на нивниот личен придонес во развивањето на самосвеста за сопствената положба и мака, но и сила за надминување на хендикепот, и соработка и организирање во борбата за воспоставување и унапредување на правата и ситуацијата во која се наоѓаат.

Меѓутоа, овој нагорен тренд на нивната самосвест треба да кореспондира со улогата на државата како одговорен креатор и реализатор на правно-обврзувачките инструменти и системското законодавство, кое ќе ги покрива сите релевантни области и ќе поттикнува механизми за нивна заштита.

За содржината

Овој материјал, збирка, компендиум или како и да го наречеме, се интегрира во нашите стремежи да ги иницираме и провоцираме размислувањата за правата и слободите на лицата со хендикеп во Република Македонија, преку една поширока презентација на

домашната легислатива која ги третира овие прашања (законите се дадени во пречистен текст или извадок на пречистени одредби изработени од страна на Полио плус).

Преку книгата "Меѓународни норми и стандарди за лицата со хендикей", ефектуирани поконкретно и во случаи од практиката, научивме како светот тоа го уредува и планира. Во оваа книга аналитички посочуваме дел од проблематичните пунктови на македонското законодавство кои се однесуваат на лицата со хендикей, со соодветен коментар.

Материјалот поместен во оваа книга содржи неколку тематски делови, систематизирани во зависност од видот и значењето на областа која се третира:

1. Првиот дел и треба да е прв и фундаментален затоа што преку Уставот на РМ ги креираме основните принципи на државната политика кон лицата со хендикей преку промовирање на темелните вредности на еднаквоста на граѓаните во правата и слободите без разлика на нивната здравствена припадност и социјално потекло, перманентна грижа за социјална заштита и сигурност на лицата со хендикей и услови за нивно вклучување во општествениот живот.

Националната стратегија за изедначување на правата на лицата со хендикей во Република Македонија и Декларацијата за заштита и унапредување на правата на лицата со посебни потреби значат понатамошно дефинирање на идна стратегија и декларативна заложба за развивање на социјална правда, солидарност и помош на лицата со хендикей, деца и возрасни, млади и стари, полове еднакви.

2. Во вториот дел е претставена една од елементарните области - социјалната заштита, што би требало да имплицира економски, правни и социјални мерки преку социјални и семејни бенефиции, помош и нега на лицата со хендикей, заради нивна социјална интеграција и учество во заедницата, а особено за лицата со интелектуална попреченост, преку обезбедување на постојана парична помош, надоместок за скратено работно време на родителот како и постепено интегрирање на овие лица во непосредната животна средина, надвор од постојните институции.

Перманентно барање на лицата со хендикей, па и пошироката јавност е реформите да се фокусираат кон помалку рестриктивен пристап и појасен социјален пакет, заради што се обидовме дел од овие прашања и проблеми да актуелизираме преку наш коментар.

3. Правата на вработување, еднакви услови на работното место се гарантирани вредности потребни да бидат ефектуирани и заштитени и при вработувањето на лицата со хендикей (трети дел). Заштитното

вработување на овие лица треба да биде предмет на контрола од државните институции поради можноста од злоупотреба; тоа треба да обезбеди соодветен правен статус и надоместок на вработените, обука и помош за потребни квалификации, како и нормален однос помеѓу вработеното лице и работодавецот.

Државата е должна да го обезбеди и финансира наведеното, да ги сузбие сите форми на работна дискриминација, а сособено да ја стимулира работната интеграција на лицата со хендикеп. Дали и колку тоа го регулира Законот за вработување на инвалидните лица како *lex specialis* и соодветните подзаконски прописи, останува да покаже практиката од неговото спроведување.

4. Граѓанинот има право и должност да го чува, унапредува, како сопственото, така и здравјето на другите, а државата му гарантира право на здравствена заштита. Ваквиот базичен принцип на здравствената политика треба да дејствува во насока на подобрување и на системот на здравствена и медицинска заштита на лицата со хендикеп, задоволување на нивните рехабилитациони потреби, тренд кон бесплатна здравствена заштита (прегледи, третмани, лекови, ортопедски и други помагала), превенција и рано дијагностицирање на децата родени со ризик-фактор, како и континуирано следење на сетилните, физичките и интелектуалните пречки.

Законот за здравствено осигурување со своите подзаконски прописи е мета на постојана критика од граѓаните, но и од самата стручна јавност заради што и ние преку четвртиот дел од оваа книга се вклучуваме во општиот тренд на иновирање во оваа значајна област.

5. Делот петти се однесува на образованието, имплементиран со трите закони (извадок) за основно, средно и високо образование, како и со соодветните коментари и предлози за измена и дополнување на сегашните акти. Цел е да ја поттикнеме јавноста и лицата со хендикеп да размислуваат за својата образовна интеграција во општеството, вклучувајќи и апел за обезбедување на образовни ресурси, соодветни програми, технологии, обука и слично, приспособени и прилагодени кон потребите, поединечно за сите ученици и студенти.

Нашите очекувања се донесување нова законска регулатива и промовирање на инклузивно образование кое треба да вклучува:

- гарантирање на правото на образование на секој поединец, согласно неговите потреби и способности;
- гарантирање на правото на избор помеѓу специјални и регуларни училишта;

- поддршка на студенти и ученици со хендикеп од секоја возраст, во текот на нивното образование, преку индивидуален пристап;
- обезбедување соодветна обука на наставници и друг персонал одговорен во образовните установи; и
- соодветна гаранција дека образованието ќе промовира можност за постојано вработување на овие лица.

6. Шестиот дел е посветен на правата и обврските од пензиското и инвалидското осигурување, осигурување од одговорност за штети настанати во сообраќајни незгоди, одредени норми за одговорност за штета причинета од деловно неспособно лице, како и одговорност за материјални и нематеријални штети во облигационото право, сметајќи дека ова се поинтересни прашања што ги тангираат лицата со хендикеп.

Исто така, поместуваме и свој коментар на одредени потешкотии од не/спроведувањето на институтот бенефициран стаж за одредена категорија на лица со хендикеп како вработени-осигуреници.

И покрај значењето на областа на ПИО, поради стручноста и компетентноста на материјата не се обидовме да се впуштиме во подлабока анализа на Законот, а уште повеќе што истиот е предмет на постојано менување во изминатите десет години на постоење. Него, патем да спомнеме, и стручно лице тешко би го прочитал без подготвен пречистен текст.

7. Седмиот дел претставува обединет корпус на повеќе закони, сведен на еден заеднички именител - одредби кои третираат актуелни прашања и решенија кои се однесуваат на лицата со хендикеп, секој во својата област. Нивното систематизирање во една глава не го намалува значењето на институтот на заштита, утврден во конкретните закони. Напротив, секој од нив обработува материја што значи вклучување, заштита, предвидување на посебни услови за интегрирање во сите аспекти на живеењето.

Поголемиот дел од горенаведените закони се претставени како извадоци, а само за дел од нив е подготвен пречистен текст.

Читателите можат да заклучат дека сегашните прописи во многу голем обем го сублимираат зацртаниот субјект на заштита - лицата со хендикеп, но тоа во никој случај не значи дека се обезбедени оптимални права и заштита за оваа категорија на граѓани, ниту пак, дека приодот и разбирањето се максимални. Ова особено е адресирано кон државата.

Визија

Кога осмиот дел од оваа книга го насловивме "Визија", имавме намера да бидеме вистински визионери, активно да дејствуваме, да даваме идеи, да иницираме партнерство и интеграција на лицата со хендикеп во општеството.

Во тој контекст, продолжуваме со нашите иницијативи за ревидирање и елиминирање на законите што значат каква било форма на дискриминација или бариера, повторно промовирајќи здружен пристап во изработката на националните прописи во согласност со меѓународните. Тоа се обидуваме да го направиме на неколку полиња, со особен акцент врз делот што се однесува на: даночното ослободување при увоз на патнички возила исклучиво за потребите на хендикепираните лица под одредени услови (право кое е укинато); одредени бенефиции во јавниот сообраќај (исто така укинати); премостување на физичките бариери и непристапноста на објектите и просторот, преку пропишување на задолжителни норми и стандарди при планирање и градба.

Она што сакаме да го истакнеме во рамките на Визијата е информацијата за Конвенцијата за заштита и промоција на правата и достоинството на лицата со хендикеп во рамките на системот на Обединетите нации, чиј процес на донесување е во тек. Таа ќе биде водилка во креирањето на македонската легислатива, од интерес за лицата со хендикеп.

Конечно, трилогијата наречена *едиција Јусџицијана* започната со првата книга "Меѓународни норми и стандарди за лицата со хендикеп" продолжуваа со оваа книга со наслов "Збирка македонски прописи за лицата со хендикеп" и уверени сме дека ќе ја достигнеме крајната поставена цел - изработка на системски закон (преточен во трета книга) во кој ќе бидат регулирани правата на лицата со хендикеп, на начин кој значи имплементирање на меѓународните норми и стандарди, како предуслов за градење на општество одговорно за достоинствен живот на секој свој граѓанин.

Скопје,
14.03.2005 год.

Дијана Тафчиевска

ДЕЛ ПРВИ

ТЕМЕЛНИ ПРОПИСИ

ДЕЛ ПРВИ

ТЕМЕЛНИ ПРОПИСИ

1. Устав на Република Македонија

УСТАВ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Член 1

Република Македонија е суверена, самостојна, демократска и социјална држава.

Член 9

Граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло.

Граѓаните пред Уставот и законите се еднакви.

Член 35

Републиката се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните согласно со начелото на социјалната правичност.

Републиката гарантира право на помош на немоќни и неспособни за работа граѓани

Републиката обезбедува посебна заштита на инвалидните лица и услови за нивно вклучување во општествениот живот.

Член 36

Републиката им гарантира посебни социјални права на борците од Антифашистичката војна и од сите национални-ослободителни војни на Македонија, на воените инвалиди.

2. Декларација за заштита и унапредување на правата на лицата со посебни потреби

Д Е К Л А Р А Ц И Ј А ЗА ЗАШТИТА И УНАПРЕДУВАЊЕ НА ПРАВАТА НА ЛИЦАТА СО ПОСЕБНИ ПОТРЕБИ

Врз основа на членот 68 став 2 од Уставот на Република Македонија, а

Тргувајќи од фактот дека Република Македонија, како социјална држава се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните, им го гарантира правото на помош на немоќните и на неспособните за работа граѓани и им обезбедува посебна заштита на инвалидните лица и услови за нивно вклучување во општествениот живот,

Имајќи ги предвид уставните определби за еднаквост на граѓаните на Република Македонија во слободите и правата пред Уставот на Република Македонија и законите,

Повикувајќи се на принципите од Повелбата на ООН, Универзалната декларација за човековите права, Резолуцијата на ООН за Стандардните правила за изедначување на можностите за лицата со хендикеп, Европската конвенција за човекови права и други меѓународни акти,

Афирмирајќи ја потребата за создавање услови за целосно вклучување на лицата со посебни потреби во сите сфери на општественото живеење,

Собранието на Република Македонија, на седницата одржана на 23 јули 2003 година, донесе

ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ЗАШТИТА И УНАПРЕДУВАЊЕ НА ПРАВАТА НА ЛИЦАТА СО ПОСЕБНИ ПОТРЕБИ

Собранието на Република Македонија:

1. Ги поддржува сите иницијативи и активности насочени кон подигање на свеста на граѓаните за правата, потребите, потенцијалите и предностите на лицата со посебни потреби.

2. Оценува дека е неопходно надлежните државни органи, следејќи ги меѓународните стандарди, да преземат мерки и активности заради создавање услови за достапна физичка околина и обезбедување на пристап кон комуникации и информации, за ефективна и достапна здравствена и социјална заштита, за унапредување на процесот на образование, како и за продуктивно вработување на лицата со посебни потреби, со цел за нивно вклучување во сите сегменти на општествениот живот.

3. Особено ќе се залага при донесувањето на законите и другите акти да вгради одредби со кои ќе се уредат прашањата кои се однесуваат на специфичните потреби на лицата со хендикеп, посебно преку донесување на закони кои ќе се однесуваат само на овие лица.

Исто така, Собранието ќе настојува да го забрза процесот на хармонизирање на законодавството на Република Македонија со меѓународните акти и стандарди во областа на правата на лицата со посебни потреби.

4. Ја истакнува потребата од вклучување на организациите на лицата со хендикеп при донесување на законите и другите акти, што е од особено значење за унапредување и заштита на лицата со посебни потреби.

5. Оваа декларација ќе се објави во "Службен весник на Република Македонија".

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Број 07-4008/1
23 јули 2003 година
С к о п ј е

ПРЕТСЕДАТЕЛ
НА СОБРАНИЕТО НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
М-р Никола Поповски

3. Национална Стратегија за изедначување на правата на лицата со хендикеп во Република Македонија

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ИЗЕДНАЧУВАЊЕ НА ПРАВАТА НА ЛИЦАТА СО ХЕНДИКЕП ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

В о в е д

Во градењето на оваа стратегија, се направени напори во нејзиното изготвување да се пристапи на издиференциран начин. Тоа значи дека при утврдувањето на определени содржини се водеше сметка за улогите на сите субјекти во системот на заштитата, образованието и рехабилитацијата во однос на проблемот на хендикепираноста.

Исто така диференцираноста значи да се има во вид дека при утврдувањето на правата, потенцијалите и придонесот на лицата со хендикеп, да се појде од нивните специфични потреби кои ги имаат овие лица во зависност од видот и степенот на хендикепот.

Изготвувањето на националната стратегија за изедначување на правата на лицата со хендикеп во Република Македонија произлегува од правната рамка на глобален европски и национален план како и од стандардните правила за изедначување на можностите на инвалидните лица, така да нашата држава се повикува на:

- Меѓународните стандарди за човекови права, содржани во Универзалната декларација на човекови права, Меѓународната спогодба за економски социјални и културни права, и Меѓународната спогодба за цивилни и политички права, прокламираат права за сите луѓе, без било каква дискриминација;

- На Конвенцијата за правата на детето, која забранува дискриминација базирана на хендикепираност и бара воведување на специјални мерки за обезбедување на правата на хендикепираното дете, како на Меѓународната конвенција за заштита на пра-

вата на сите работници -мигранти и нивните семејства инсистира на заштитните мерки за хендикепираните;

- Се повикува исто така на прописите на Спогодбата за елиминација на сите форми на дискриминација против жената, за да се обезбедат правата на девојчињата и жените со хендикеп;

- Ги има исто така, во предвид Декларацијата за правата на хендикепираните лица, Декларацијата за правата на ментално заостанатите лица, Декларацијата за социјален прогрес и развој, Принципите за заштита на лицата со ментални заболувања и за подобрување на заштитата на менталното здравје, како и други релевантни документи прифатени на Генералното собрание;

- Се повикува на спогодбите и препораките прифатени од Интернационалните работнички организации, со посебно потенцирање на вработување на попречени лица без било каква дискриминација;

- Ги има во вид препораките и работењето на Образовните, Научните и Културните Организации на Обединетите нации, посебно со Светската декларација за образование на сите луѓе, Светската здравствена организација, Детскиот фонд на Обединетите Нации и други вакви организации;

- Почитување на обврската дадена од сите држави за заштита на околината;

- Познавајќи ги разурнувањата кои ги носи војната и неodobрувајќи ја употребата на опасните материјали за производство на оружје;

- Признавајќи дека Светскиот програм на активности кои се однесуваат на хендикепираните лица и неговите дефиниции за изедначување на можностите, претставува најискрена желба на меѓународната заедница да ги примени сите тие меѓународни документи и препораки и да им даде практично значење и вредност;

- Прифаќајќи го фактот дека целите на Декадата на Обединетите нации за инвалиди (1983/1992) за спроведување на Светскиот програм на активности е сеуште валиден и бара постојана активност;

- Потсетувајќи се дека Светскиот програм на активности се базира врз концепти кои се исти и во неразвиените и во индустријализираните земји;

Со убедување дека се потребни интензивирани напори за постигнување на целосни човекови права и целосно учество на

хендикепираните во општеството, повторно се истакнува дека хендикепираните лица и нивните родители старатели, застапници и организации мораат да бидат активни партнери со Владата на земјата и за планирање и спроведување на сите мерки кои влијаат врз граѓанските, политичките, економските, социјалните и културните права,

Во согласност со Резолуцијата на Советот за економски и социјални прашања (1990) и врз база на специфичните мерки кои се потребни за хендикепираните да постигнат исти права со останатите луѓе, кои се детално наведени во Светскиот програм на активности,

Исто така на 48- ма Седница на Генералното собрание во ОН на 20-ти декември 1993 година донесена е Резолуција 48/49) за Стандардните правила за изедначување на можностите за лицата со хендикеп.

Без претензии да се прикаже севкупниот европски нормативен простор во однос на лицата со хендикеп, се наведуваат уште два документи за кој се смета дека се од извонредно значење:

‘Европската конвенција за човековите права и фундаменталните слободи’ и “Европската социјална повелба”.

Во внатрешно-правниот систем, се смета дека се од клучна важност три аспекти на Уставот на Република Македонија. Имено, во член 1 од Уставот нашата Земја е одредена како социјална држава.

Во член 9 се утврдува еднаквост на сите граѓани пред уставот и законите. Оваа формална еднаквост е специфицирана во член 35, став 3 од Уставот, според која одредба државата е должна да создава услови за вклучување на лицата со инвалидност во општествениот живот.

Овие уставни определби практично значат обврска на државата да во рамките на социјално политичките мерки и севкупната нормативна правна активност, води сметка за формалната еднаквост на лицата со хендикеп со другите граѓани, така што освен за општите потреби треба да се води сметка и за нивните специфични потреби.

I. Состојби во заштитата, образованието и рехабилитацијата на лицата со хендикей

Неспорен е фактот дека во периодот од 50 години на заштита, образование и рехабилитација на лицата со хендикей Р. Македонија интензивно се здобиваше како со позитивни искуства така и со несоодветни решенија и негативни искуства како помалубројни и пропратни, но кои често оставаа определени последици во однос на континуируваниот развој. Тоа може и да се смета за логично со оглед на целокупниот контекст на историски, социјални, здравствени и образовни проблеми што Македонија ги наследи по ослободувањето, а кои не биле во доволна мера организирано и системски решавани.

Денес кога со многу и различни документи на органите на специјализираните агенции на ООН се бара од нејзините членки преземање на мерки за сеопфатност на лицата со хендикей и обезбедување на неопходни услови за институционализација на современата практика за интегрално оспособување и рехабилитација, како и создавање услови за образование на соодветни кадри.

Треба да се напомене дека во постојните законски и подзаконски акти од областа на заштитата, образованието и здравството поголем број на прашања од битно значење за развојот на заштитата и рехабилитацијата не се соодветно решени.

Здравствено образовната компонента на рехабилитацијата во нашата земја не е развиена. Покрај тоа што во Македонија постојат две рехабилитациони установи (институт за рехабилитација на слухот, говорот и гласот во Скопје и во Битола) кои поради отсуство на нужните законски предуслови, немаше можност во установите да се воведат ремедијална рехабилитациона практика.

Едукативната компонента не е на соодветно организациско, технолошко, програмско и функционално ниво за сите категории на хендикепираност. Нужно е да се наведат следните битни недостатоци:

Не е конституирано и институционализирано предучилишното воспитание и образование. Постои инцидентна практика без концепт, програма и поврзаност со ран - образован третман.

Основното образование на сите категории на деца со хендикей е оптоварено со повеќе недостатоци кои организациски, концепциски, програмски и технолошки се задржани на одамна надминати основи.

Не е поставено на рехабилитациски, туку на класично образовни основи. Во однос на физичкиот, менталниот и социјалниот статус во сите одделенија и паралелки постои големо шаренило.

Вклучувањето на децата со пречки во развојот во редовните училишта претставува императив и потреба на времето и човекот, но за неговото оживотворување се нужни определени предуслови. Пред се, редовното училиште треба да се подготви за прифаќање на децата и за остварување на сите облици и фази на интегративниот (инклузивниот) процес.

Средното образование на инвалидизираниите деца ги носи сите белези на постојното основно образование. Инвалидизираниот младинец без оглед на неговите психофизички потенцијали, се уште, е предодреден за мануелни занаети. Ова, од причина што постојниот систем и практиката, се уште, ја немаат пробиено бариерата на занаетчиското оспособување.

Постојниот систем и практика на образование на лицата со хендикеп што ги карактеризира расцепканост, изолираност, неповрзаност и што е најлошо, неефикасност, треба на институционален, организациски, концепциски, програмски технолошки, кадровски и просторен план да се интегрираат на начин и во мера кои, од една страна се можни и нужни, а од друга страна ќе овозможат не само рационалност, туку и максимална можна ефикасност.

Тргувајќи од фактот дека во рамките на социјалната заштита центрите за социјална работа вршат координација на спроведување на листа на специфични потреби за децата и лицата со хендикеп, односно нивните животни проблеми во долг временски период, без никакви дилеми се наметнува потребата од поорганизирана и постојана подготовка на средината за нивно прифаќање и побрза адаптација.

Во таа смисла центрите во рамките на своите законски надлежности имаат можност да преземат низа од социјално-економски мерки за санирање на одредени состојби како што се материјално обезбедување, под услови утврдени со закон, и помош при решавањето на семејните проблеми кога тие се јавуваат.

Посебно значаен сегмент од животот на лицата со хендикеп претставува користењето односно организацијата на нивното слободно време, поточно речено културно-забавниот и спортско-рекреативниот живот. Овој проблем, кога се во прашање на лицата со хендикеп неодминливо треба да се гледа не само од хуман, здравствено-социјален и економски аспект туку многу пошироко.

Егзистенцијата на лицата со хендикей е нераскинливо поврзано со задоволувањето не само на нивните животни секојдневни потреби, туку како што веќе нагласивме и со целокупните потреби на нивните семејства. Тоа дотолку повеќе што во сегашни прилики на економска криза заради низа објективни и субјективни фактори лицата со хендикей се наоѓаат во значително понеповолни услови за живеење за разлика од другите граѓани.

II. Основи на националната стратегија

Националната стратегија се засновува врз темелно согледување, анализирање и укажување на потребата од донесување соодветни одлуки од Владата на Р. Македонија за заштита, образование, рехабилитација, оспособување и вработување на инвалидните лица и тоа за:

- Превентивата, раната детекција, раната дијагностика и раниот третман;
- Предучилишното воспитание, основното образование, средното образование и високото образование за сите оние што е можно;
- Оспособувањето и вработувањето, семејниот, општествениот и културно забавниот живот;
- Обезбедување на услови (во семејства, центри за полудневно и цело дневно згрижување, како и стационарно згрижување во установи со мали капацитети и во станови за живеење на мали групи на инвалидни лица) за сите оние инвалидни лица од потежок степен кои имаат потреба од таква помош.

Содржина на Националната стратегија

Националната стратегија го опфаќа настанувањето на личноста во рамките на примарното семејство, севкупниот развој и специфичните потреби кои се јавуваат во целокупната здравствена и социјална заштита, образование, рехабилитаци и сите други форми на индивидуалниот семеен живот во општеството.

Семејство и развој на личноста

Семејството претставува универзална општествена група, како во историска и социокултурна смисла така и од аспект на индивидуалниот живот. Како биосоцијална единица семејството претставува мост меѓу општеството и индивидуата.

Како специфична општествена група семејството е заедница на мажот и жената, и децата кои потекнуваат од оваа заедница, (а може да бидат и посвоени).

Воедно семејството е примерна група во која се конституира и развива личноста на детето. Во исто време во основа на семејните врски на членовите на едно семејство се наоѓаат емоционалните процеси.

Постојат генерално две ситуации во кои може да се најде семејството со член со хендикеп. Првата ситуација е всушност примарно семејство во кое родителите имаат дете со хендикеп, а тој хендикеп детето го имало при раѓање или пак подоцна го стекнало како резултат на болест или повреда. И едната и другата ситуација за семејството е изразито трауматска затоа што го нарушува постојниот баланс во односите на родителите со нивната околина, вклучително и семејната околина, а во исто време родителите немаат ни соодветен модел на вршење на родителски улоги, кои би го стекнале од своите родители (трансгенерациски). Во оваа ситуација потребна е помош на ова семејство на повеќе нивоа.

Непосредна советувањашна помош на самото семејство во зависност од тоа дали чуваат дете со сензорен хендикеп (визуелен или слушен), со физички хендикеп или пак со тешкотии во учењето (ментална попреченост). При работата со семејство во кое живее дете со хендикеп многу е битно да се свати дека постојната инфраструктура која постои за другите семејства, всушност е инфраструктура и за ова семејство. Ова практично значи, детето со хендикеп во своето семејство да има соодветни играчки и игри, да може да си игра со своите врсници да ги посетува градинките и да оди во редовниот систем на образование.

Ситуацијата драстично се менува кога станува збор за секундарно семејство во кое лицето со хендикеп се јавува како брачен партнер и родител. Во оваа ситуација освен советувањашната помош на семејството ако е потребна, на лицето со хендикеп секогаш му се потребни помагала во обавувањето на професионалните активности, вршењето на улогите во семејството и користењето на слободното време.

Обврските на државата треба да се состојат во донесување на соодветна нормативна правна рамка која ќе го овозможува на формално рамниште остварувањето на сите односи кои претходно ги наведовме. Државата исто така треба да воспостави методолошко техничка и институционална организираност која ќе овозможи во локалната заедница и во матичното семејство да се остварат сите наведени цели.

Превенција

Појмот "Превенција" значи акција која има за цел спречување на појава на физички, интелектуални, психолошки или сетивни пречки (примарна превенција), или пак спречување овие пречки да доведат до трајни функционални оштетувања (секундарна превенција). Превенцијата опфаќа најразлични видови активности како: примарна здравствена заштита, пренатална и постнатална заштита, поуки во областа на исхраната, кампања за спроведување на имунизација против заразни болести, мерки за контрола на ендемски заболувања, сигуросни регулативи, програми за спречување на несреќи на разни полиња што вклучува и адаптација на работно место за да се спречат професионални заболувања и настанување на пореметувања како резултат на загадување на околината или вооружен конфликт.

Подигање на свеста

Во својот дел на обврските за подигањата на свеста во однос на хендикепот кај јавноста, државата е должна да изгради соодветен нормативно правен систем и да овозможи користење на институциите во местото на живеење на лицата со хендикеп, од аспект на еднаквост на правата на овие лица со другите граѓани, а во функција на задоволување на нивните потреби, развивање на нивните потенцијали и прифаќање на нивните придонеси.

Процесот на градење на свеста во однос на лицата со хендикеп треба да се остварува на различен начин во зависност од тоа со кои групи население станува збор. Така на пример одговорните институции треба да даваат навремени и најсовремени информации на самите лица со хендикеп и нивните семејства во однос на програмите и услугите што им стојат на располагање. Во исто време информираноста на професионалците во оваа сфера треба да преставува всушност обука за најсовремените методи во давањето на услуги на лицата со хендикеп. Информирањето треба да се остварува на медиуми кои се достапни на лицата со хендикеп.

Подигањето на јавната свест во однос на лицата со хендикеп треба да се остварува и преку доброводена кампања во медиумите. Во оваа кампања треба да се пренесе позитивна слика за лицата со хендикеп во јавноста и пораката за еднакви права и обврски на овие граѓани.

Во градењето на јавната свест јавниот систем на образованието треба да биде организиран така да овозможи полно учество и еднакви услови за образование на децата со хендикеп. Во оваа смисла многу е битно истакнувањето на специфичните потреби на овие деца, а изнесени од нив самите и од нивните семејства.

Се разбира дека образованието и целата животна ориентација на децата и лицата со хендикеп треба да поаѓа од нивната резилиентност, а тоа значи да тие се потпираат на сопствените снаги и да се оснажуваат да ги користат посебните прилики што произлегуваат од посебните околности.

Во оваа свера многу е битно учеството на организациите на лицата со хендикеп и тоа како од аспект на нивното укажување при планирањето и проценката на програмите за лицата со хендикеп, така и во смисла на пренесување на сопственото искуство на помладите лица.

Битен дел од подигањето на јавната свест претставува вклучувањето на програми за хендикепираност а и политиките во оваа свера, во системот на редовното образование за сите деца. Во оваа смисла потребно е да се одржат и посебни курсеви и за нивните учители и наставници.

При вработувањето важно е во свеста на работодавците да биде присутен ставот за постоењето на специфичните потреби при работењето на лицата со хендикеп.

Здравствена заштита

Државата треба преку донесување прописи и воспоставување на институции да обезбеди ефективна здравствена заштита за сите лица со хендикеп.

Во здравствената заштита на населението треба особено да се обрати внимание на раната детекција процена, и третман на оштетувањата со цел по можност да се спречи намали или потполно елиминира настанувањето на хендикепираност.

Ако со здравствениот третман неможат да се надминат постојните здравствени проблеми кај луѓето и настане траен хендикеп тогаш локалните служби треба да се во состојба рано да ги откриваат овие случаи и да ги упатуваат до соодветни служби.

Особено децата а и сите лица со хендикеп имаат право на здравствена заштита во редовниот систем на здравството.

Стручњаците од областа на медицината треба да се соодветно обучени и опремени така да се во состојба да им укажат со-

одветен здравствен третман на лицата со хендикеп. При ова, особено е важно да се очува и унапреди здравствената состојба на лицата со хендикеп така да се овозможи нивно нормално функционирање. Во овие активности важно е учеството на организациите на лицата со хендикеп особено од аспект на правилно планирање и проценка на активностите кои се одвиваат во системот на здравствена заштита.

Рехабилитација

Државата е должна да воспостави систем на институции за рехабилитација.

Програмите кои се остваруваат во овие институции, треба да овозможат оптимално рамниште на независност и функционирање на лицата со хендикеп. При ова, овие програми најпрвин треба да водат сметка за видот и степенот на хендикеп, а потоа за индивидуалните потреби, овозможувајќи полно учество и создавање на еднакви услови за развиток.

По можност програмите за рехабилитација треба да овозможат стекнување на основни вештини, се до највисоките степени на образование. Овде е многу битно да самото лице и неговото семејство укажат на потребите кои треба да бидат остварени со реализацијата на програмите.

По можност програмите за рехабилитација треба да се остваруваат во локалната заедница, а во исклучителни случаи во временски ограничени период и рехабилитацијата може да се остварува и вон местото на живеење со остварување на интернатско сместување.

При спроведувањето на програмите за рехабилитација по можност како консултанти или обучувачи треба да се вклучуваат искусни лица со хендикеп, а пак нивните организации, преку користењето на искуството на нивните членови треба да помагаат во создавањето на планови или проценка на програмите за рехабилитација.

Рехабилитацијата за која овде зборуваме не ја вклучува примарната медицинска заштита.

Достапност на услуги и помагала

Услугите треба да се усмерени кон задоволувањето на специфичните потреби за полно учество на лицата со хендикеп во

личниот, семејниот, образовниот професионалниот живот, како и за независно и полно учество во секојдневниот живот и неформалните групи.

Државата е должна да создаде правен систем кој ќе осигури обезбедување на помагала за лицата со хендикеп. Исто така, државата треба да го обезбеди развојот, производството, снабдувањето и одржувањето на помагалата.

Помагало е било кој инструмент опрема, апарат, уред, техничко средство, софтвер или техничко прилагодување кое што служи во задоволувањето на специфичните потреби на лицата со хендикеп што треба да го овозможи нивното независно и ефикасно вршење на улогите во личниот живот, семејството, училиштето, професионалните групи, секојдневниот живот и учеството во неформалните групи и минувањето на слободното време.

При набавката на помагалата треба да се води сметка тие да бидат бесплатни или по цена достапна за лицето или неговото семејство. Исто така при изборот на помагалата нужно се зема во вид полот на лицето, неговата возраст и специфичноста на потребите. Тоа значи дека помагалата треба да бидат различни односно соодветни на видот и степенот на хендикепот.

Така кај лицата со оштетен слух освен соодветни помагала многу се битни и интерпретативните услуги (гестовен говор) во функција на остварување на нивната комуникација со другите луѓе.

Во однос на тоа какви помагала се потребни треба да се земаат во вид ставовите на самите лица со хендикеп, а организациите на овие лица треба да изготват листа на соодветни помагала.

Достапност

Државата треба да донесе прописи со кои ќе обезбеди физичка, информативна и комуникативна достапност за лицата со хендикеп. Преку воведувањето на определени стандарди и упатства треба да се остварат програми кои ќе ги отстранат физичките бариери во зградите за домување, улиците, средствата за превоз и јавните објекти итн. Во образованието на архитектите и градежните инжињери треба да се вклучат и теми кои го објаснуваат градежниот дизајн пожелен за лицата со хендикеп. Воедно на лицата со хендикеп и на нивните организации треба да им се овозможи да го изложат своето мислење во однос на физичката достапност при градењето

на најразличните објекти. Исто така, при давањето информации и овозможувањето на комуникацијата треба да се води сметка за видот на хендикепот. Така, за лицата со визуелен хендикеп во сите свери учебници, белетристика, стручна литература, печатени медиуми. Целиот овој пишан материјал треба да биде достапен на Браево писмо, снимено во звучна техника отпечатено со зголемени букви, достапно преку синтеза на говор итн. За лицата со проблеми во слухот многу е битен гестовниот говор како во образованието така во меѓусебната комуникација на лицата со оштетен слух и во комуникацијата на овие лица со другите луѓе.

Во обезбедувањето на информациите и во овозможувањето на комуникацијата треба да се води сметка дали лицата со хендикеп имаат некои други комуникативни проблеми или проблеми на разбирање.

Сите видови на медиуми: радио, телевизија, пишаните медиуми итн. треба да се охрабрат и финансиски да се подржат од државата информациите да ги даваат на начин достапен за лицата со хендикеп.

Производителите на компјутери и компјутерска техника треба да се охрабрат уште во почетните фази или пак подоцна да извршат соодветни адаптации кои ќе одговараат на можностите на лицата со хендикеп.

Секогаш кога се обезбедуваат специфични медиуми за информирање и комуникација, треба да се консултираат организациите на лицата со хендикеп.

Образование за лица со хендикеп

Државата е должна да обезбеди нормативно правна и институционална рамка, која ќе претставува еднаквост на условите за стекнување на образование во сите степени за децата, младите, и возрасните лица со хендикеп. Ова образование треба да се остварува под редовни услови и да претставува дел од редовниот систем на образованието.

Општиот образовен систем е одговорен за остварувањето на образованието на лицата со хендикеп и тоа во редовни услови и како дел во редовниот систем на образованието. Образованието на лицата со хендикеп треба да најде израз и во националното планирање и создавање на програми за образование.

Образованието, лицата со хендикеп треба да го остваруваат откако ќе се обезбеди соодветен пристап и помош, методолошка во

зависност од специфичните образовни потреби, кои произлегуваат од различните видови на хендикеп.

Родителите на децата со хендикеп и нивните организации треба да бидат вклучени во сите степени на образованието на лицата со хендикеп.

Во делот на задолжителното образование треба да бидат вклучени сите деца независно од полот и видот и степенот на хендикепот.

При остварувањето на воспитно образовниот развој треба да се обрати внимание особено на изразито мали деца со хендикеп, деца на претшколска возраст и возрасни лица со хендикеп. Политиката на државата за остварувањата на образованието на лицата со хендикеп во редовниот образовен систем и под еднакви услови треба да стигне до самите училишта и да се манифестира во соодветно прилагодување на тие училишта за ефикасен пристап, обезбедување на соодветни материјали во образовниот процес, специфични методи на образование во зависност од видот на хендикепот и обука и стална методолошка и стручна поддршка на учителите-наставниците кои го изведуваат образованието за лицата со хендикеп.

Општата национална политика во однос на образованието за лицата со хендикеп, треба да најде соодветна разработка и подготовка и на локално ниво.

Имајќи ги во вид комуникативните тешкотии на лицата со оштетен слух, а особено на глуво-слепите лица, за овие лица можеби е подобро во прво време образованието да се остварува во посебни училишта или посебни класови и оддели во редовните училишта, со тоа што стандардите на образование и во специјалните училишта треба да бидат на еднакво ниво како и во редовните училишта.

Вработување и работење

Државата е должна да создаде услови за да лицата со хендикеп се оспособат така за да ги остваруваат своите човекови права, а особено во сферата на вработување на пазарот на трудот.

Во прописите кои се донесуваат во областа на трудот треба да се внимава да не постои никаква дискриминација во однос на вработувањето на лицата со хендикеп. Во исто време државата треба да оствари програми за поддршка за вклучување на лицата со хендикеп на пазарот на трудот. Оваа поддршка се остварува

воглавном преку обезбедување на соодветно професионално образование, давање на поволни кредити и грантови како и извесни прилагодувања кои треба да овозможат соодветен пристап до работното место.

Како посебни услови се третираат и адаптацијата на работното место која што треба да се состои во технички прилагодувања и обезбедувања на помагала во зависност од видот на хендикепот. Исто така треба да се обезбеди достапност и со соодветни услуги да се решаваат комуникативните проблеми.

Државата треба да организира производство на помагала кои ќе го овозможат продуктивното работење.

Активностите на државата подигањето на актуелната свест треба да бидат усмерени кон елиминирањето на негативните ставови и предрасуди на работодавците во однос на вработувањето на лица со хендикеп.

Како работодавец државата треба да создава погодни услови за вработување на лицата со хендикеп во јавниот сектор.

Во соработка државата, организацијата на работниците и организацијата на работодавците треба да обезбедат за лицата со хендикеп еднакви услови за работење, добра заработувачка и заштита при работа така да се спречи добивањето на професионални заболувања и повреди на работа, а ако сепак некои работници стекнат професионално заболување, повреда или оштетување на работа неопходно е да се организира рехабилитација и доколку е потребно преобука за повторното работење.

Вработувањето и работењето на лицата со хендикеп треба во најголема мера да се остварува на отворениот пазар на трудот, а само исклучително во мали заштитни работилници.

Во програмите за преобука треба да се вклучат и лицата со хендикеп, како зголемување на нивната флексибилност во однос на вработувањето.

Освен консултациите со организациите на работниците и организациите на работодавците државата е должна да ги консултира и организациите на лицата со хендикеп во зголемувањето на нивното вработување и овозможување за продуктивно работење.

Обезбедување на приходи и социјална сигурност

Државата е должна да обезбеди поддршка во остварувањето на приходите и социјалната сигурност за лицата со хендикеп.

Својата егзистенција лицата со хендикеп во најголема мера ја остваруваат преку заработување на платата со работењето.

Извесни надоместоци вон работата се остваруваат врз основа на социјалното осигурување, на пример во случај на болест, инвалидност, старост итн.

Државата не смее да дозволи дискриминација или исклучување на лицата со хендикеп во рамките на прописите, кои се однесуваат на социјалното осигурување, социјалната помош и социјалната заштита.

Државата треба да го поддржи остварувањето на приходи од страна на лице кое се грижи за хендикепирано лице.

Социјалното осигурување а особено инвалидското осигурување треба да е усмерено секогаш на воспоставување или обновување на заработувачките способности на лицата со хендикеп, така да тие својата егзистенција може да ја обезбедуваат во рамки на заработената плата. Заработувачките способности често се обновуваат или воспоставуваат и преку системот на професионалното оспособување.

Надоместоците врз основа на социјалното осигурување (инвалидското осигурување) треба да се остваруваат се до воспоставувањето на заработувачките способности, а исто така доколку е потребно и за надоместок на трошоци за сместување во соодветна установа.

Доколку е потребно ќе се организира и професионално преоспособување на лице со хендикеп кои подолго време чекаат на вработување.

При постоењето на приватната сопственост во производството државата треба да ги охрабри локалната заедница, семејствата на лицата со хендикеп, нивните организации и центрите за социјална работа да изготвуваат социјални програми за стимулација на вработувањето и преземање на мерки за вработување на лицата со хендикеп.

Социјална Заштита

Заштита на лица со тешка, најтешка ментална попреченост и комбиниран хендикеп

За лицата со тежок и најтежок ментален хендикеп, како и за лица со комбиниран хендикеп, кои имаат потреба да бидат стационарни во установи за социјална заштита, ќе треба да се настојува таквите установи да бидат со помали капацитети, отво-

рени и организирани поблиску до семејствата на ваквите лица (стационари со мали капацитети корисници со сервисни услуги, обезбедување станови за живеење на мали групи и поединечно сместување во други семејства).

Врз основа на ова ориентација, ќе биде потребно да започне процесот на реорганизација и реформа на Специјалниот Завод во Демир Капија, односно да започне процесот на деинституционализација, подобрување на условите за живеење и третман во оваа институција во склад со најдобрата пракса во европските земји.

Заштита и третман на деца со аутизам и церебрална парализа

Со оглед на тоа што до денес не е ништо сторено во нашата Република по однос на децата со аутизам и децата со церебрална парализа, по требно е во прв план во активностите што ќе се превземат од надлежните органи да се донесат соодветни решенија и одлуки за организирање на соодветен третман на овие лица, со отворање на потребните дневни центри за нив. Со ваквиот чекор ќе може во најскоро време да се излезе во пресрет на големиот број на родители што го бараат тоа.

Домување

Државата е должна да обезбеди прописи и институционална рамка за создавање услови за домување на лицата со хендикеп.

Со приписите кои ја уредуваат областа на домување треба да се одредат критериуми и услови за тоа кои лица со кои вид и степен на хендикеп ќе можат да добиваат станови на користење или кредити и грантови за набавка на станови.

Културен живот

Државата треба да осигури вклучување на лицата со хендикеп како творци и како корисници на културните збиднувања.

Значи, сите креативни уметнички и интелектуални способности на лицата со хендикеп треба да се реализираат како во личен интерес, така и за создавање на културни добра во интерес на целата заедница.

Институциите треба да овозможат непречено посетување на културните претстави, во рамките на театрите, музеите, кината

и библиотеките. Библиотеките се од особена важност во сите степени на образование во обезбедувањето на стручна литература за работењето и белетристика за корисниците на литературата.

За соодветно користење на културните содржини потребно е да се изгради соодветен пристап кон овие места за лицата со хендикеп, а во исто време културните содржини треба да бидат вградени во медиуми достапни за овие лица.

Рекреација и спорт

Спортот и спортската рекреација изразени преку телесните вежби имаат исклучително големо значење во процесот на рехабилитацијата и подобрувањето на здравствената состојба кај лицата со хендикеп и нивното активно вклучување во општествениот и стопанскиот живот. Без оглед на карактерот и степенот на инвалидноста и тоа дали причините за настанувањето на инвалидноста се вродени или стекнати, лицата со хендикеп, помалку или повеќе, се изложени на долготрајно седење или лежење и физичка неактивност која ако трае подолг временски период доведува до уште поголемо намалување или пак потполно губење на преостанатите физички способности, посебно кај младите кај кои се уште не е потполно завршен телесниот развој. Поголемиот степен на автоматизација во процесот на работењето ги условува луѓето на повеќе часовно седење во одредена, обично неповолна статичка положба што посебно негативно се манифестира кај лицата со хендикеп. Тоа самото по себе може да доведе до одредени телесни деформитети кон веќе постојниот хендикеп доколку не се превземаат одредени физички активности изразени преку телесни вежби во вид на спорт и спортска рекреација. Затоа неминовно е да се започне со спорт и спортската рекреација и рехабилитација што е можно порано и да му се овозможи на лицето со хендикеп преку програмиран тренажен процес да ја подобри својата здравствена состојба, да се рехабилитира и социјализира и да стане корисен член на средината која го опкружува.

Ако спортската рекреација им е потребна на сите, со спорт во вистинска смисла на зборот се занимава оној дел од лицата со хендикеп кои покажуваат одредени афинитети и добри резултати во одредена спортска дисциплина а доколку ги исполнат строгите критериуми пропишани од Меѓународниот параолимписки комитет во еден од повеќе спортови и спортски дисциплини од програмата

на летните и зимските Параолимписки игри добиваат и можност да ја претставуваат својата држава на големите спортски натпревари. Од тука и потребата да државата создава соодветни услови за рекреација и спорт на лицата со хендикеп.

Религија

Религиозниот живот лицето со хендикеп го остваруваа според личните определби и интереси. При ова е важно да не постои дискриминација во однос на другите лица и информациите за религиозните содржини, да бидат достапни на медиуми кои соодветствуваат на можностите на лицата со хендикеп.

Информации и истражувања

На нормативно правен план државата треба да осигури постоење на прописи, кои при прибирањето на статистичките податоци и пописот на населението треба да овозможат воочување на различните групи на лицата со хендикеп, како и прибирање на релевантни податоци за личниот, семејниот, социјално-образовниот и економскиот статус на овие лица.

На институционален план потребно е постоење на база на податоци. Овие информации треба да се однесуваат на севкупните животни услови на лицата со различен вид на степен на хендикеп.

Се разбира дека е потребно да се гарантира тајноста на податоците.

Потребно е да се воедначи терминологијата во однос на различните релевантни податоци за различните групи на лица со различен хендикеп. На овој начин ќе се овозможи спроведување на анкети за специфичните и актуелни потреби во различните сфери на живеење. По утврдувањето на животниот стандард, личниот семеен статус, влијанието на социјално - економскиот фактор, можно е градење на програми за промена на актуелните состојби во саканата насока. При истражувањето на причините за негативните животни услови и при создавањето на програмите за нивно менување, неопходно е во овој процес да се вклучат и компетентни лица со хендикеп.

Потребно е да се овозможи и размена на добиените резултати од истражувањето и прибраните податоци меѓу институциите на системот и инвалидските организации. Ова ширење на податоците треба да се одвива на национално и локално рамниште.

Економска политика

При водењето на економската политика, државата треба да земе полна финансиска одговорност, како адекватен амбиент за еднакво учество на лицата со хендикеп. Во остварувањето на овие процеси, се преплетуваат правните, институционалните и програмските аспекти. Така, при донесувањето на законите и воспоставувањето на системите на социјалното осигурување, социјална помош и социјална заштита, државата треба да води сметка во буџетот на соодветен начин да ги вклучи и потребите на лицата со хендикеп, а во исто време да овозможи и субвенција на платата кога тоа е потребно и ослободување од давачки.

Со давањето на заеми и користењето на фондови, треба да се подржат проектите и мерките кои на најефикасен начин ги задоволуваат специфичните потреби на лицата со хендикеп. Очигледна е потребата од постоењето на посебни фондови, со кои ќе се финансираат одредени пилот -проекти.

Креирање на политики и планирање

Од нормативно правен аспект потребно е проучување на постојната законска регулатива, со воочување на можностите за креирање на политики во однос на лицата со хендикеп во сите сфери на живеење.

Во институционална смисла државата, а тоа значи ресорните министерства треба да изготват политики во областите кои тие ги покриваат со својот ресор. Во исто време тие треба да ги планираат активностите потребни за спроведување на овие политики. Во цел овој процес министерствата нужно ги вклучуваат и организациите на лицата со хендикеп.

При креирањето на политиките, остварувањето на планирањето и создавањето на конкретни програми, ова треба да се прави заедно со потребите на целото население. Во исто време, освен државата, неопходно е вклучување на сите релевантни институции, како што се фондовите, јавните установи и претпријатијата.

Во создавањето на политики и планирањето на национално, регионално и локално ниво, треба да се помогне преку изготвување на прирачници и обука на персоналот.

Закони

Сите аспекти во овој домен се манифестираат како нормативно правни.

При донесувањето на законите и утврдувањето на правата и обврските на граѓаните, државата треба да води сметка да ги уреди правата и обврските на лицата со хендикеп, а особено нивните човекови (цивилни, политички, економски состојби, социјални и културни права) воедно вклучувајќи ги и нивните организации во изјаснување при донесување на законите .

Во својата легислативна дејност, државата треба да води сметка строго да се придржува кон начелото на недискриминација кон лицата со хендикеп.

При утврдувањето на прашањата кои се однесуваат на специфичните потреби на овие лица, тоа може да се стори при донесувањето на законите кои се однесуваат на сите граѓани, со донесување на посебни закони или со утврдување на посебни глави во законите.

Државата може да предвиди посебни законски механизми за заштита на правата на лицата со хендикеп. Во оваа смисла интересна е идејата за воспоставување на Народен правобранител за правата на лицата со хендикеп.

Координација на работата

Државата е должна да го основа и зајакне Националното координативно тело, како средишна национална точка во однос на прашањата за лицата со хендикеп.

Националното координативно тело се основа како постојано и со одлука на Владата.

Во составот на националното координативно тело треба да се обезбеди интерсекторска и интердисциплинарна застапеност. Ова се остварува така што Владата именува повеќе стручњаци од повеќе министерства и преставници од инвалидските организации.

Инвалидските организации се обраќаат со предлози до ова тело.

Владата ја обезбедува релативната автономија на Националното координативно тело, така што го спроведува, неговото финансирање и ја обезбедува комуникацијата со државните органи. Националното координативно тело има право да поднесува предлози и мислења до ресорните министерства и до Владата на

Република Македонија, до Собранието на Република Македонија и до Претседателот на Република Македонија.

Исто така ова тело треба да врши евалуација или пак да учествува во евалуацијата на проектите кои се одвиваат во однос на лицата со хендикеп во Република Македонија.

Извештајот за својата работа Националното координативно тело, го доставува до Владата на Република Македонија.

Организации на лица со хендикеп

Државата е должна да го помогне основањето на организациите на лицата со хендикеп. Исто така државата треба да им признае на овие организации советодавна улога.

Постоењето на организациите се обезбедува на начин што државата обезбедува стално финансирање.

Советодавната улога на организациите на лицата со хендикеп се остварува така што тие можат да се изјаснуваат, на национално, регионално и локално ниво во однос на прашањата кои се однесуваат на лицата со хендикеп. Државата треба да ја осигури оваа комуникација така што таа ќе се остварува постојано.

Организациите на лицата со хендикеп треба да можат да ги одредуваат специфичните потреби, приоритетите да се изјаснуваат за различните планови а особено да бараат или учествуваат во евалуацијата на најразлични проекти кои се однесуваат на лицата со хендикеп. Овие организации по правило треба да бидат застапени и во Националното координативно тело.

Проценка на програмите за лицата со хендикеп

Државата треба да врши периодични и систематски проценки на програмите за лицата со хендикеп. Оваа проценка треба да се заснова на воедначена терминологија и развиени критериуми за развивање на овие програми. При развивањето на терминологијата и критериумите, треба да се вклучуваат и организациите на лицата со хендикеп.

За да се избегне автархичноста, во спроведувањето и оценката на програмите за лицата со хендикеп, потребно е да се проучат примерите на добрата меѓународна практика, што треба да овозможи спроведување на сопствените критериуми и развивање на постојните стандарди. Пожелно е во овие процеси активно да учествува и националното координативно тело.

Остварувањето на програмите во различни области, практично значи спроведување на политиките за лицата со хендикеп во различните свери на живеење. За да се овозможи да се остварат целите на овие политики, потребна е примена на развиени критериуми и стандарди, уште во најраната фаза на воспоставувањето на програмите, уште во фазата на планирањето.

Стручен кадар за работа со лица со хендикеп

Со потребниот стручен кадар за работа со овие лица (дефектолози, психолози, педагози, социјални работници, инструктори и др.), за сега можеме да констатираме дека сме задоволни бидејќи се организирани потребните високо-образовни установи за подготвување на овие кадри. Но потребите укажуваат од дополнително стручно усовршување и информирање, особено со запознавање и пренесување на стручното искуство од земјите со поразвиени системи и практично искуство.

Потребно е да се обрне посебно внимание на кадрите од редовните воспитно-образовни установи што е работат со хендикепирани деца. Просветните и другите стручни работници во градинките, редовните училишта и другите установи што се грижат за вакви деца и лица не се оспособени за работа со нив. Во досегашниот период (освен во 5 до 6 училишта опфатени со Проектот за интеграција) не е превземено ништо за да им се помогне, па дури и тоа што постоеше е укинато.

Бидејќи сегашниот кадар што работи во предучилишните установи и училиштата не е запознат со проблематиката на инвалидните деца, ќе треба надлежните институции да организираат соодветни семинари, советувања и други облици за стручно оспособување на овие работници.

Меѓународна соработка

Во својата соработка со ОН и нејзините владини агенции, Република Македонија треба да ги вградува прашањата кои се однесуваат на лицата со хендикеп. Во исто време, при соработката со други држави и меѓународни организации, нашата држава треба да ги внесува аспектите и стандардите кои се однесуваат на лицата со хендикеп.

Нашата држава со своето делување треба да овозможи и размена на стекнатите знаења меѓу невладините организации, ширење на постигнатите резултати од истражувачката работа и пренесување на стекнатите знаења и истражувачки резултати во организациите на лицата со хендикеп и во националните координативни комисии.

Во својата соработка со ОН и со владите и парламентите на другите држави, нашата држава треба да се залага за функционирање на глобалните и регионалните организации на лицата со хендикеп.

При делувањето на УНИЦЕФ, УНЕСКО и УНДП, во нашата Земја, нашата држава треба да инсистира во постојните програми да се вклучат аспектите кои се однесуваат на лицата со хендикеп.

Во исто време во воспоставувањето и реализацијата на развојните програми, кои произлегуваат од билатералната и мултилатералната соработка, а особено соработката со ЕУ, треба да се вклучат и аспектите кои се однесуваат на лицата со хендикеп.

Мониторинг на остварувањето на Националната стратегија за изедначување на правата на лицата со хендикеп

Владата на Република Македонија ги задолжува ресорните министерства во рамките на нивните законски овластувања да превземаат мерки за спроведување на оваа стратегија.

Ресорните министерства се должни најмалку еднаш во 2 години да поднесуваат извештај до Владата на Република Македонија и Националното координативно тело за превземените мерки во спроведувањето на оваа стратегија.

Оваа стратегија е изготвена од работната група именувана од Министерот на Министерството за труд и социјална политика Г-дин Бедредин Ибраими.

ДЕЛ ВТОРИ

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

ДЕЛ ВТОРИ

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

1. Закон за социјалната заштита

ЗАКОН ЗА СОЦИЈАЛНАТА ЗАШТИТА

("Службен весник на Република Македонија" бр. 50/97, 16/2000, 17/2003 и 65/2004)

Пречистен Текст - Полио Плус

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

Член 1

Републиката е основен носител на социјалната заштита на граѓаните и обезбедува услови за нејзино остварување.

Републиката го воспоставува системот на социјална заштита и го овозможува неговото функционирање, обезбедува услови за вршење на социјално-заштитната дејност и развива форми на самопомош.

Член 2

Владата на Република Македонија (во натамошниот текст: Владата) донесува Програма за остварување на социјалната заштита со која ги утврдува подрачјата на социјалната заштита, специфичните потреби на населението во тие подрачја и начинот на остварувањето на социјалната заштита.

Владата ја утврдува мрежата на јавните установи за социјална заштита.

Член 3

Дејноста на социјалната заштита е од јавен интерес.

Член 4

Социјалната заштита е организирана дејност од страна на Републиката за спречување и надминување на основните социјални ризици на кои е изложен граѓанинот, семејството и групи население во текот на животот (во натамошниот текст корисници на социјална заштита).

Под социјален ризик во смисла на овој закон се подразбира:

- ризици по здравјето (болест, повреда и телесна попреченост);
- ризици на стареење (старост и преживување);
- ризици на мајчинство и семејство;
- ризици од невработеност и професионална неадаптираност и
- ризици од неадаптираност кон социјалната средина.

Член 5

Покрај мерките за социјална заштита и социјална сигурност на граѓаните што се утврдени со овој закон, грижата на Републиката за спречување на настанување на социјален ризик се остварува и преку преземање мерки во даночната политика, вработувањето, политиката за стипендирање, политиката за станови и семејств, здравството, воспитувањето и образованието и на другите подрачја во согласност со закон.

Член 5-а

Општината, градот Скопје и општините во градот Скопје организираат и обезбедуваат спроведување на социјалната заштита во согласност со овој закон, преку донесување сопствени развојни програми за специфичните потреби на граѓаните од областа на социјалната заштита, ги обезбедуваат обврските утврдени со овој закон и донесуваат општи акти од областа на социјалната заштита.

Општината, градот Скопје и општините во градот Скопје можат да обезбедат остварување на социјалната заштитата на лицата со телесна попреченост, децата без родители и родителска грижа, децата со посебни потреби, децата на улица, децата со воспитно-социјални проблеми, децата од едно-родителски семејства, лицата изложени на социјален ризик, лицата засегнати со злоупотреба на дроги и и алкохол, старите лица без семејна грижа, преку вонинституционални и институционални облици на социјална заштита, домување на лицата изложени на социјален ризик, подигање на свеста на населението за потребите од обезбедување на социјална заштита, согласно со одредбите од овој закон .

По ставот 3 се додаваат пет нови става 4, 5, 6, 7 и 8 кои гласат:

"Правото на дневно згрижување се обезбедува на улични деца-деца на улица преку воспитно-едукативни услуги, советувалишна работа со децата и членовите на нивните семејства, културно-забавни и рекреативни активности.

Правото на дневно згрижување се обезбедува на лица кои употребуваат, односно злоупотребуваат дроги и други психотропни супстанции и на членовите на нивните семејства преку давање советодавни услуги, услуги на информирање, советување и едукација, работно ангажирање, културно-забавни и рекреативни активности.

Правото на дневно згрижување се обезбедува на лица кои злоупотребуваат алкохол или се лекуваат од зависност од алкохол и на членовите на нивните семејства преку советување, едукација, работно ангажирање и културно - забавни активности.

Правото на дневно и привремено прифаќање и згрижување се обезбедува на лица бездомници преку давање советодавни услуги, услуги во врска со исхрана, дневен престој, одржување на хигиена и културно - забавни активности.

Правото на дневно и привремено прифаќање и згрижување се обезбедува на лица жртви на семејно насилство преку давање советодавни услуги, услуги во врска со исхрана, дневен престој, згрижување, одржување на хигиена и културно-забавни активности".

Ставот 4 кој станува став 9, се менува и гласи:

"Помошта во дневно згрижување за лицата од ставовите 1,2,3,4,5 и 6, односно дневно и привремено прифаќање и згрижување за лицата од став 8 на овој член, се обезбедува и тогаш кога тие живеат во семејство . "

Член 6

Врз основа на правата од социјална заштита, а под условите утврдени со овој закон, се обезбедуваат услуги и се преземаат мерки преку кои се остварува: социјалната превенција, воинституционалната заштита и институционалната заштита и социјална помош на корисниците на социјална заштита.

Член 7

Корисници на социјална заштита, според овој закон, се државјани на Република Македонија кои имаат постојано живеалиште во Република Македонија и странци кои имаат дозвола за постојан престој во Република Македонија.

Државјаните на Република Македонија кои немаат постојано живеалиште во Република Македонија и странците кои немаат постојан престој на живеење во Република Македонија, ги користат правата од социјална заштита, под услови утврдени со овој и друг закон.

Член 8

Системот на социјалната заштита се остварува преку стручната работа во установите за социјална заштита, спроведувањето на експериментални и развојни програми, стручно усовршување на работниците во зависност од потребите на корисниците и меѓународните стандарди, следењето на појавите и планирање на работата, водењето на евиденција и воспоставувањето на информатички систем, како и преку спроведување на истражувачка работа во оваа област.

Член 8-а

Здружение на граѓани и физичко лице можат да вршат работи од областа на социјалната заштита утврдени со овој закон .

II. УСЛУГИ И МЕРКИ ВО СОЦИЈАЛНАТА ЗАШТИТА И СОЦИЈАЛНАТА РАБОТА

1. Социјална превенција

Член 9

За остварување на социјалната превенција, се преземаат мерки за спречување на настанување на социјален ризик за граѓанинот, семејството или група на население особено преку едукативно - советуваљшна работа, развивање на формите на самопомош, волонтерска работа со лично ангажирање и без надоместок и примена на други методи кои соодветствуваат на потребите на корисниците на социјална заштита.

2. Вонинституционална заштита

Член 10

Вонинституционалната заштита опфаќа право на:

- прва социјална услуга на корисниците на социјална заштита;
- помош на поединец;
- помош на семејството;
- домашна нега и помош на поединец и на семејството;
- дневно и привремено згрижување како помош на поединец и семејството и
- сместување во згружувачко семејство.

Член 11

Правото на прва социјална услуга на корисниците на социјална заштита, опфаќа уочување на проблемот кој произлегува од состојба на социјален ризик, укажување на корисникот на можните решенија, услуги и средства за негова заштита, како и мрежата на установи за давање услуги.

Член 12

Правото на помош на поединецот, подразбира примена на форми на стручна, советодавна или советуваљшна работа, со која му се овозможува стекнување на потребни информации, оспособување за самостојно одлучување, зачувување и развој на социјалните потенцијали.

Член 13

Правото на помош на семејството, опфаќа стручна помош на членовите на семејството да ја надминат семејната криза во брачните односи, а

особено во односите родители - деца, како и оспособување на тоа семејство да ги остварува своите функции во секојдневниот живот.

Член 14

Правото на домашна нега и помош, се обезбедува на старо, изнемоштено и лице со телесна попреченост, кое не е во состојба да се грижи за себе и му е потребна нега и помош во задоволувањето на егзистенцијалните потреби.

Домашната нега и помош на лицето од став 1 на овој член се обезбедува и кога тоа живее во семејство.

Член 15

Правото на дневно згрижување, се обезбедува на стари и изнемоштени лица преку услуги во врска со исхрана, дневен престој, културно-забавни активности, одржување на хигиена.

Правото на дневно згрижување се обезбедува и за лица со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој и на телесно попречено лице кое не може само да се грижи за себе.

Правото на дневно згрижување се обезбедува и за деца со телесна попреченост, заради нивното вклучување во секојдневниот живот.

Правото на дневно згрижување се обезбедува на улични деца-деца на улица преку воспитно-едукативни услуги, советуваљшна работа со децата и членовите на нивните семејства, културно-забавни и рекреативни активности.

Правото на дневно згрижување се обезбедува на лица кои употребуваат, односно злоупотребуваат дроги и други психотропни супстанции и на членовите на нивните семејства преку давање советодавни услуги, услуги на информирање, советување и едукација, работно ангажирање, културно-забавни и рекреативни активности.

Правото на дневно згрижување се обезбедува на лица кои злоупотребуваат алкохол или се лекуваат од зависност од алкохол и на членовите на нивните семејства преку советување, едукација, работно ангажирање и културно-забавни активности.

Правото на дневно и привремено прифаќање и згрижување се обезбедува на лица бездомници преку давање советодавни услуги, услуги во врска со исхрана, дневен престој, одржување на хигиена и културно-забавни активности.

Правото на дневно и привремено прифаќање и згрижување се обезбедува на лица жртви на семејно насилство преку давање советодавни услуги, услуги во врска со исхрана, дневен престој, згрижување, одржување на хигиена и културно-забавни активности".

Помошта во дневно згрижување за лицата од ставовите 1,2,3,4,5 и 6, односно дневно и привремено прифаќање и згрижување за лицата од став 8 на овој член, се обезбедува и тогаш кога тие живеат во семејство.

Член 16

Право на сместување во згрижувачко семејство, според овој закон, имаат лицата кои немаат соодветни услови за живеење во своето семејство или од други причини им е потребно сместување во друго семејство, а не може да се примени друга форма на социјална заштита.

Правото на сместување во згрижувачко семејство се обезбедува на:

- дете без родители и родителска грижа до оспособувањето за самостоен живот и работа, а најдоцна до завршувањето на средното образование, ако не постојат можности згрижувањето и воспитувањето да се обезбеди на друг начин;

- дете со воспитно - социјални проблеми (занемарено, злоставувано и социјално необезбедено дете);

- дете со нарушено општествено поведење;

- лице со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој упатено на оспособување за работно-производна активност, лице со најтешки пречки во интелектуалниот развој и лице со трајна телесна попреченост на кој му е потребно крајно згрижување и нега и

- старо лице, возрасно лице со телесна попреченост и лице со пречки во интелектуалниот развој кое не е во состојба само да се грижи, а поради станбената и семејната положба нема можност да му се обезбеди заштита на друг начин.

3. Институционална заштита

Член 17

Институционалната заштита опфаќа право на оспособување за работно-производна активност и право на сместување во установа за социјална заштита.

Право на оспособување за работно-производна активност

Член 18

Право на оспособување за работно-производна активност имаат лицата со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој.

Правото на оспособување за работно-производна активност опфаќа упатување во установа за социјална заштита, надоместок на трошоци за сместување и исхрана, надоместок на трошоци за оспособување за работно-производна активност и надоместок на трошоци за превоз.

Наод и мислење за способноста за оспособување за работно-производна активност на децата и младинците со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој, дава органот надлежен за оценка на специфичните потреби на децата и младинците со пречки во развојот, во согласност со актот кој ќе го донесе министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од социјална заштита (во натамошниот текст: министер).

Право на сместување во установа за социјална заштита

Член 19

Право на сместување во установа за социјална заштита, според овој закон, имаат лицата кои немаат соодветни услови за живеење во своето семејство или од други причини им е потребно сместување во установа за социјална заштита, а не може да се примени друг облик на социјална заштита.

Право на сместување во установа за социјална заштита, според овој закон, се обезбедува на:

- дете без родители и родителска грижа до оспособувањето за самостоен живот и работа, а најдоцна до завршувањето на средното образование, ако не постојат можности згрижувањето и воспитанието да се обезбеди на друг начин;

- дете со воспитно-социјални проблеми (занемарено, злоставувано и социјално необезбедено дете);

- дете со нарушено поведение;

- бремена жена еден месец пред породувањето и самохран родител со дете до три месечна возраст на детето;

- лице со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој упатено на оспособување за работно производна активност, лице со најтешки пречки во интелектуалниот развој и лица со трајна телесна попреченост на кој му е потребно трајно згрижување и нега и

- старо лице, возрастасо лице со телесна попреченост и лице со пречки во интелектуалниот развој кое не е во состојба само да се грижи, а поради станбената и семејната положба нема можност да му се обезбеди заштита на друг начин.

Децата од став 2 алинеи 1, 2 и 3 на овој член можат да се сместат во ученички дом или друга установа за која центарот ќе оцени дека установата може да обезбеди чување, воспитување, образование и нормален развој на детето.

4. Право на социјална помош

Член 20

Правото на социјална помош опфаќа:

- постојана парична помош за лицата неспособни за работа и социјално необезбедени;

- социјална парична помош за лица способни за работа и социјално необезбедени;

- паричен надоместок за помош и нега;

- право на здравствена заштита;

- надоместок на плата за скратено работно време поради нега на телесно или интелектуално попречено дете;

- еднакратна парична помош или помош во натура и

- право на домување.

Постојана парична помош

Член 21

Право на постојана парична помош има лице неспособно за работа и социјално необезбедено, кое не може да обезбеди средства за својата егзистенција врз основа на други прописи.

Член 22

Неспособно за работа во смисла на овој закон се смета лице:

- со умерени, тешки и најтешки пречки во интелектуалниот развој и лице со други пречки во развојот, кое заради степенот на попреченоста не може да се стекнува со образование, како и лице кое по развојниот период стекнало телесна попреченост, поради која е неспособно за работа;
- самохрана жена за време на бременоста еден месец пред породувањето и самохран родител до три години возраст на детето;
- дете до навршени 15 години живот или до 26 години живот, ако е на редовно школување и
- жена и маж постари од 65 години.

Неспособноста за работа во смисла на став 1 алинеја 1 од овој член ја утврдува стручен орган кој врши оцена на специфичните потреби на лицата со пречки во интелектуалниот или физичкиот развој до 26 годишна возраст, под услови и на начин утврдени со посебни прописи, односно стручен орган за оцена на работната способност на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија за лица постари од 26 години.

Член 23

За социјално необезбедено лице, во смисла на овој закон, се смета лице кое нема приходи или чии приходи по сите основи, како приход на целото семејство, се помали од постојаната парична помош утврдена со овој закон.

Како приход во смисла на став 1 на овој член, не се смета паричен надоместок за помош и нега од друго лице и посебен додаток остварен врз основа на други прописи.

Член 24

Постојана парична помош се обезбедува во вид на основна парична помош на носителот на правото и додаток на другите членови на семејството неспособни за работа (соуживатели на помошта).

Како семејство во смисла на овој закон се смета семејство или заедница на маж и жена, на родители и деца и другите роднини кои живеат со нив и се должни согласно со Законот за семејството, да се издржуваат.

Член 25

Постојаната парична помош од член 24 став 1 на овој закон, се утврдува од просечната месечна нето плата по работник во Република Македонија остварена во последните три месеци и изнесува за:

- основната парична помош (носител - семејство) 20%;
- носител со еден соживател на правото 28% и
- носител со двајца и повеќе соживатели на правото 40%.

Просечната плата по работник од став 1 на овој член ја утврдува и објавува Државен заводот за статистика.

Постојаната парична помош се исплатува во месечен износ.

Член 26

Самохрана бремена жена и самохраниот родител од членот 22 на овој закон остваруваат право на постојана парична помош заклучно до првите три деца по ред на раѓање.

Член 27

Право на постојана парична помош, може да оствари и лице кое склучило договор за доживотно издржување со центарот за социјална работа.

По исклучок од член 25 на овој закон висината на постојаната парична помош од став 1 на овој член ја утврдува центарот за социјална работа и корисникот во зависност од вредноста на имотот што е предмет на договорот за доживотно издржување, а по претходна согласност од органот на државната управа за работите од областа на социјалната заштита (во натамошниот текст: Министерството).

Центарот за социјална работа може да основа фондација со цел имотот стекнат по основа на склучен договор за доживотно издржување или друга основа, да се користи за остварување на социјална заштита на граѓаните во општината и во Град Скопје, за чие подрачјето е надлежен центарот за социјална работа.

Управниот одбор на фондацијата од став 3 на овој член го сочинуваат три члена од кои два претставника од центарот за социјална работа и еден претставник именуван од советот на општината и советот на Градот Скопје на чие подрачје е седиштето на центарот за социјална работа .

Дете без родители и без родителска грижа кое не се штити врз основа на правото на сместување и кое нема приходи по основа на имот и имотни права и не остварува средства по основа на други прописи, има право на постојана парична помош во висина на основната парична помош до полнолетството, односно додека не се оспособи за самостоен живот, но најмногу до 26 години живот.

Член 28

По исклучок од член 23 на овој закон, право на постојана парична помош има и полнолетно лице неспособно за работа, социјално необезбедено и живее со членовите на семејството кои според прописите се должни да го издржуваат, а чии приходи по член на семејството се пониски од 20% од просечната плата утврдена во став 1 на член 25 од овој закон.

Социјална парична помош на лице способно за работа и социјално необезбедено

Член 29

Лицата способни за работа и социјално необезбедени, кои според други прописи не можат да обезбедат средства за егзистенција, имаат право на социјална парична помош.

Поблиските услови, висината, критериумите и начинот на остварување на правото од став 1 на овој член со акт ги утврдува Владата.

Паричен надоместок за помош и нега

Член 30

Право на паричен надоместок за помош и нега од друго лице има лице кое не може да ги врши основните животни потреби (не е во можност да се движи во станот ниту со користење на соодветни помагала, да одржува основна лична хигиена, да се облекува, да зема храна, ниту да врши други дејства за задоволување на основните животни потреби), односно лицето е неподвижно, потполно слепо, заболено од дистрофија или сродни мускулни или невромускуларни заболувања, церебрална или детска парализа, пареплегија, како и лице со тешки и најтешки пречки во интелектуалниот развој над 26 годишна возраст.

Член 31

Наод, оценка и мислење за потребата од помош и нега од друго лице дава стручна комисија која може да биде при јавна установа која во рамките на својата дејност третира проблеми од областа на психофизичкиот развој на лица со одреден вид на попреченост, односно формирана како посебна организациона единица при центар за социјална работа или во друго правно лице.

Министерот со решение го определува правното лице од став 1 на овој член при кое стручната комисија го дава наодот, оцената и мислењето за потребата од помош и нега од друго лице за корисниците од член 30 на овој закон.

По исклучок од став 1 на овој член, наод, оценка и мислење за лицата со тешки, потешки и најтешки пречки во интелектуалниот или физичкиот развој до 26 годишна возраст, дава установа што со акт ќе ја определи министерот.

Центарот за социјална работа по непосредно извршениот увид задолжително изготвува мислење за оправданоста на барањето за паричен надоместок за помош и нега и го доставува до стручниот орган, односно установата од ставовите 1 и 2 на овој член.

Висината на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице не може да изнесува помалки од 20%, ниту повеќе од 30% од просечната плата, согласно со член 25 ставовите 1 и 2 од овој закон.

Министерот ја пропишува содржината на обрасците за издавање на наодот, оцената и мислењето за утврдување на потребата за помош и нега од друго лице, потребната медицинска и друга документација која се приложува кон барањето за остварување на ова право, начинот на остварување на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице, како и поблиску ги утврдува критериумите за утврдување на висината и висината на износот на ова право согласно со овој закон.

Здравствена заштита

Член 32

Право на здравствена заштита имаат корисниците на постојана парична помош, лицата сместени во згружувачко семејство и во установа за социјална заштита и корисници на паричен надоместок за помош и нега ако не можат да се осигураат по друга основа.

Надоместок на плата за скратено работно време поради нега на телесно или интелектуално попречено дете

Член 33

Правото на надоместок на плата за скратено работно време поради нега на потешко телесно или интелектуално попречено дете утврдено со Законот за работните односи, се остварува во центарот за социјална работа.

Висината на надоместокот на плата од став 1 на овој член изнесува 30% од просечната плата утврдена во став 1 на член 25 од овој закон.

Придонесите и другите обврски ќе се пресметуваат и наплатуваат во висина од 50% од основицата според член 180 став 6 од Законот за пензиското и инвалидското осигурување.

Министерот ќе го определи начинот на остварувањето на правото од став 1 на овој член.

Еднократна парична помош и помош во натура

Член 34

Еднократна парична помош или помош во натура се доделува на лице или семејство, кои се нашле во положба на социјален ризик, заради претрпена природна непогода или епидемија, подолго лекување во здравствена установа, или друга социјална криза.

Под помош во натура, во смисла на овој закон, се подразбира обезбедување на облека, исхрана и други средства неопходни за минимална egzистенција на граѓанинот и семејството.

Износот на еднократната парична помош може да изнесува најмногу до висина на две просечни месечни нето плати по работник во Република Македонија остварени во последните три месеци.

Износот на еднократната парична помош со акт го определува министерот.

Еднократната парична помош се остварува во центарот за социјална работа, а во итни и неодложни случаи министерот може да ја додели еднократната парична помош.

Против решението на министерот од став 5 на овој член може да се изјави жалба до Комисијата на Владата за решавање на управни работи во втор степен од областа на трудот, социјалната политика и здравството (во понатамошниот текст: Комисијата на Владата).

Правото од став 1 на овој член по исклучок во несреќни случаи, акутна болест која бара болничко лекување и слично може да го користат и државјани на Република Македонија кои немаат постојано живеалиште, како и странци кои немаат постојан престој на живеење во Република Македонија.

Член 35

Правото на домување, се обезбедува на социјално загрозуени лица - станбено необезбедени.

Социјално загрозуени лица во смисла на став 1 на овој член се:

- корисници на постојана парична помош и
- лице без родители или родителска грижа, до 18 годишна возраст односно и по престанување на старателството, а најмногу до 26 годишна возраст, ако се наоѓа на редовно школување.

Критериумите и начинот на остварување на правото на домување со акт го определува советот на општината, на градот Скопје и на општините во градот Скопје.

Средствата за остварување на правото за домување се обезбедуваат од буџет, донации, фондации, кредити и друго.

III. УСТАНОВИ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

1. Основање и престанок на установите за социјална заштита

Член 36

За остварување на системот на социјалната заштита се основаат јавни и приватни установи за социјална заштита.

Член 37

Јавна установа за социјална заштита (во натамошниот текст: јавна установа) основа Владата, во согласност со мрежата на јавни установи.

Член 38

Приватна установа за социјална заштита (во натамошниот текст: приватна установа) може да основа домашно и странско правно или физичко лице, врз основа на одобрение, во согласност со овој закон.

Домашно и странско правно или физичко лице не може да биде основач ниту соосновач на центар за социјална работа и воспитна установа за сместување на деца и младинци со воспитно социјални проблеми и со нарушено поведение.

Член 39

Општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје може да основа јавна установа за вонинституционална и институционална заштита врз основа на одобрение согласно со овој закон, освен центар за социјална работа и јавна воспитна установа за сместување на деца и младинци со нарушено поведение.

Советот на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје може да донесе одлука за основање на установа од став 1 на овој член по претходно мислење од Министерството.

Член 40

Јавната установа, може да се основа и да отпочне со работа, ако е обезбеден простор, опрема, стручни кадри и средства потребни за работа во зависност од видот на дејноста.

Министерот ги пропишува нормативите и стандардите за простор, опрема и стручни кадри потребни за основање и започнување со работа на установа за социјална заштита.

Условите предвидени во став 1 на овој член се однесуваат и за установи за социјална заштита што ги основаат општините, Градот Скопје и општините во градот Скопје и за приватните установи.

Установата за социјална заштита може да отпочне со работа откако министерот со решение ќе утврди дека се исполнети условите за почеток со работа од став 1 на овој член.

Решението од ставот 4 на овој член се донесува по претходно мислење на тричлена Комисија, формирана од министерот

Комисијата од ставот 5 на овој член врши непосреден увид со цел да утврди дали се исполнети условите од ставот 1 на овој член, врз основа на што изготвува мислење

Против решението од став 4 на овој член може да се изјави жалба до Комисијата на Владата.

Член 41

Одобрението од член 38 став 1 и член 39 на овој закон го издава Владата по претходно мислење од Министерството.

Кон барањето за добивање одобрение за основање на установа се поднесува елаборат за потребите на граѓаните за определен вид социјална заштита, просторните услови, опременоста, кадрите и начинот на обезбедување на средствата.

Барањето со пропишаната документација од ставот 2 на овој член се доставува до Министерството.

Со одобрението од став 1 на овој член се утврдува видот на социјална заштита, потребната опрема, простор, средства и кадри, согласно со стандардите и нормативите, почеток на работа и слично.

Член 42

Установа за социјална заштита се основа со акт за основање.

Со актот за основање на установата за социјална заштита се утврдува:

1. Назив, односно името на основачот;
2. Назив, односно име на фирмата на установата и нејзиното седиште;
3. Дејноста на установата за социјална заштита;
4. Средствата за основање и почеток со работа на установата за социјална заштита и начинот на обезбедувањето на средствата;
5. Права и обврски на основачот во поглед на вршењето на дејноста, односно вршењето на работите за кои се основа установата;
6. Одговорностите на установата за обврските во правниот промет;
7. Вршител на должноста директор ;
8. Рок за донесување на статутот и
9. Други прашања.

Член 43

Установата за социјална заштита стекнува својство на правно лице од денот на уписот во судскиот регистар.

Министерството води евиденција на установите за социјална заштита .

Начинот на водење на евиденцијата од став 2 на овој член го утврдува министерот.

Член 44

Установата за социјална заштита не може да ја прошири или да ја промени дејноста за која е основана, без согласност на основачот, а приватната установа и јавната установа основана од општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје и без одобрение на Владата.

Член 45

Установата за социјална заштита престанува ако:

- со правосилна одлука се утврди ништавност на уписот на установата за социјална заштита во судскиот регистар;
- е изречена мерка за забрана за вршење на дејноста, заради неисполнување на условите за вршење на дејноста;
- основачот донесе акт за престанување на установата за социјална заштита, ако престанала потребата, односно условите за вршење на дејноста за која установата за социјална заштита била основана;
- се спои со друга установа за социјална заштита или подели на две или повеќе установи и
- се исполнети други услови за престанок на установата за социјална заштита предвидени со закон или актот за основање.

Член 45-а

Приватната установа е должна најмалку шест месеци пред престанокот со работа да го извести Министерството, центарот за социјална работа и корисниците, односно нивните законски застапници.

Член 46

Владата може да го одземе одобрението, ако основачот основа установа за социјална заштита спротивно на актот за одобрение од член 41 став 3 на овој закон и ако се утврди дека приватната установа и јавната установа, основана од општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје, повеќе не ги исполнува условите од член 40 на овој закон или не ги спроведува одредбите на овој закон и другите акти донесени врз основа на овој закон.

Со денот на донесување на актот за одземање на одобрението, приватната установа и јавната установа, основана од општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје, престанува со работа.

Врз основа на актот за одземање на одобрението, установата од став 2 на овој член се брише од судскиот регистар.

2. Организација на установите за социјална заштита

Член 47

Со статутот на установата за социјална заштита се уредува нејзината организација, управувањето и раководењето, општите акти и постапката за нивно донесување и други работи од значење за работата на установата за социјална заштита.

Во установата за социјална заштита за вршење на одделни дејности или дел на дејности или за вршење на дејности на определено подрачје можат да се основаат организациони единици со права и обврски утврдени во статутот на установата за социјална заштита.

Со статутот на установата за социјална заштита на организационите единици од став 2 на овој член, може да им се утврдат одделни овластувања во правниот промет, без својство на правно лице, кои ги вршат во име и за сметка на установата за социјална заштита.

На статутот на јавната установа основана од Владата согласност дава министерот.

На статутот на јавна установа основана од надлежен орган на општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје и на приватни установи согласност дава основачот.

3. Управување и раководење со установа за социјална заштита

Орган на управување

Член 48

Орган на управување во јавната установа и во јавната установа основана од општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје е управниот одбор.

Управниот одбор го сочинуваат петмина членови именувани од основачот од кои двајца членови се од редот на стручните работници во установата за социјална заштита.

Управниот одбор на центарот за социјална работа го сочинуваат пет члена именувани од основачот, од кои еден член предложен од советот на општината на чие подрачје е седиштето на центарот за социјална работа, еден член од редот на стручните работници во центарот за социјална работа и три претставника на основачот.

Претставникот во Управниот одбор на центарот за социјална работа кој дава социјална заштита на подрачјето на Градот Скопје го предлага Советот на градот Скопје.

Членовите на управниот одбор се избираат со мандат во траење од четири години.

Управниот одбор го свикува и со неговата работа раководи претседателот на управниот одбор, кој го избираат членовите на управниот одбор од своите редови.

Управниот одбор своите одлуки ги донесува со мнозинство гласови од вкупниот број на членови.

Во работата на управниот одбор учествува директорот на установата за социјална заштита, без право на одлучување.

Член 49

Управниот одбор на јавната установа и на јавната установа основана од општината, градот Скопје и општините во градот Скопје:

- донесува статут ;
- донесува акт за организација на установата и систематизација на работните места во согласност со министерот;
- донесува годишна програма за работа, го следи нејзиното извршување;
- усвојува извештај за работа;
- утврдува финансиски план и ја усвојува годишната сметка;
- предлага на основачот измена или проширување на дејноста;
- распишува јавен оглас за именување на директор и е должен да го распише јавниот оглас најмалку три месеци пред истекот на мандатот на директорот и
- врши и други работи утврдени со овој закон и статутот на установата за социјална заштита.

Член 50

Управувањето во приватните установи го уредува основачот.

Орган на раководење

Член 51

Со јавната установа за социјална заштита раководи директорот.

За директор на јавна установа за социјална заштита може да биде именувано лице кое покрај општите услови утврдени со закон има високо образование утврдено со статутот на установата во зависност од природата на дејноста на јавната уста-нова и да има четири години работно искуство по дипломирањето.

Директорот на јавната установа го именува и разрешува министерот.

Директорот се именува врз основа на јавен конкурс.

Мандатот на директорот на установата трае четири години, со можност повторно да биде именуван.

Директорот на јавната установа основана од општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје, го избира и разрешува градоначалникот на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје.

Член 52

Ако навреме не се именува директор во јавната установа, министерот, именува вршител на должноста директор најмногу за една година, а за јавната установа основана од општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје - градоначалникот на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје.

Член 53

Директорот на јавната установа и јавната установа основана од општината, Градот Скопје и на општините во градот Скопје, ја организира работата и раководи со установата, ја застапува и ја претставува установата и е одговорен за законитоста во работењето.

Директорот непосредно раководи со стручната работа и се грижи за нејзиното унапредување.

Во зависност од природата и сложеноста на работата, директорот може да назначи раководители на оддели, кои за својата работа одговараат пред него.

Директорот поднесува извештај за работата и за материјално-финансиското работење до управниот одбор, до министерот односно до градоначалникот на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје.

Директорот донесува одлука за избор на работник, врши распоредување на работниците, одлучува за годишни одмори и платени и неплатени отсуства за работниците, донесува решение за престанок на работен однос и покренува одговорност за материјална штета.

Член 54

Директорот на јавната установа и на јавната установа основана од општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје, може да биде разрешен пред истекот на времето за кое бил именуван :

- на негово барање;
- ако настане некоја од причините, поради кои според прописите за работните односи престанува работниот однос по сила на законот;
- ако не постапува според прописите и општите акти на установата или неоправдано не ги спроведува одлуките на управниот одбор или постапува во спротивност со нив и
- ако со својата несовесна и незаконска работа и предизвика на јавната установа значителна штета, или ако ги занемарува или намерно не ги извршува своите обврски и поради тоа настанат или би можеле да настанат тешки нарушувања во извршувањето на дејноста на јавната установа.

Член 55

Раководењето во приватна установа го уредува основачот.

IV. ВИДОВИ И ДЕЈНОСТ НА УСТАНОВИТЕ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

1. Кадри во установите за социјална заштита

Член 56

Стручните работи во установата за социјална заштита, во зависност од видот на работата, ги вршат стручните работници со високо образование: дипломиран социјален работник, психолог, андрагог, педагог, правник, економист, лекар, дефектолог, специјален педагог за превенција и ресоцијализација и социолог; вишо образование: социјален, здравствен работник и други работници зависно од потребата на дејноста; средно образование: здравствен работник како и други работници за извршување на други работи во зависност од видот и обемот на услугите, доколку со овој закон поинаку не е утврдено.

Член 57

Одредени работи во социјалната заштита, по исклучиво овластување на директорот на установата за социјална заштита, без надоместок можат да ги вршат волонтери, кои се квалификувани за тој вид на работа или поминале низ обука за вршење на таа работа.

Волонтерот не може да решава за правата од социјална заштита.

Работите кои можат да се вршат со волонтерска работа, начинот на нивното вршење, покривање на реалните трошоци, како и потребните квалификации или обука ги утврдува со акт установата за социјална заштита.

2. Работно време во установите за социјална заштита

Член 58

Распоредот, почетокот и завршувањето на работното време во јавната установа, зависно од видот и обемот на социјалната заштита и услугите од социјална заштита, го утврдува со акт министерот.

3. Евиденција во установите за социјална заштита

Член 59

Установата за социјална заштита води евиденција за корисниците на правата од социјална заштита и документација за стручната работа.

Министерот го пропишува начинот на водење на евиденцијата и документацијата од став 1 на овој член и поблиску ги определува корисниците на социјална заштита.

Член 60

Установата за социјална заштита која врши сместување на корисници на социјална заштита за својата работа поднесува тримесечен извештај до Министерството.

4. Видови на установи за социјална превенција и вонинституционална заштита

Центар за социјална работа

Член 61

Центар за социјална работа (во натамошниот текст: центар) се основа како јавна установа за социјална заштита со јавни овластувања заради вршење на работи од социјална заштита.

Центар може да се основа, ако се исполнети општите услови за основање на јавна установа за социјална заштита од член 40 на овој закон и задолжително ги има најмалку следниве основни образовни профили: социјален работник, психолог, педагог, или специјален педагог за превенција и ресоцијализација и дипломиран правник.

Лицата со образовен профил од став 2 на овој член, треба да имаат најмалку високо образование .

Центарот може да се основа за подрачјето на една или повеќе општини.

Член 62

Од делокругот на јавните овластувања центарот ги врши следниве работи:

- решава за правата од социјална заштита, утврдени со овој закон;
- решава за работите утврдени со семејно-правните прописи;

- решава за правата утврдени со Законот за заштита на децата, и тоа: детски додаток, посебен додаток и помош за опрема на новороденче.
- постапува по работите утврдени со кривично-правните прописи и
- врши и други работи утврдени со закон.

Член 63

При спроведувањето на социјалната заштита и стручната работа, центарот:

- открива, следи и проучува социјални појави и проблеми,
- применува и спроведува соодветни облици на социјална заштита и непосредно помага граѓанин, семејство или групи на население;
- поттикнува и презема превентивни дејствија од член 9 на овој закон во спречување и отстранување на причините за настанување на положба од социјален ризик;
- развива и спроведува вонинституционални облици на социјална заштита;
- применува и спроведува програм и други општи акти од областа на социјалната заштита, донесени и финансирани од општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје;
- поттикнува, организира и координира волонтерски активности на граѓани, нивни здруженија, хуманитарни организации, организации во спроведување на програми за социјална заштита на подрачјето на општината;
- изготвува планови и програми за социјална заштита,
- води евиденција и прибира документација за корисниците на социјалната и семејно правната заштита за применетите облици на социјална заштита и за тоа поднесува извештај до Министерството и
- врши и други работи утврдени со закон.

Член 64

Во остварувањето на функциите утврдени со овој закон и со другите прописи центарот работи со граѓанин (дете, адолесцент, возрасно лице) семејство и група на население.

Работејќи со граѓанинот и семејството, центарот помага во разрешувањето на животните тешкотии и проблеми во индивидуалното живеење, партнерските односи, предбрачните и брачните односи, односите родители и деца, укажува помош на семејството во остварувањето на неговата заштитна, воспитна и репродуктивна функција, поттикнува сакано и одговорно родителство и планирање на семејството, дава други советодавни и советувајќи услуги за прашања од значење за развојот и социјализацијата на личноста и остварувањето и унапредувањето на односите во семејството.

Центарот ја остварува работата со групите на население во функција на граѓанинот и семејството.

Член 65

Функциите утврдени во овој закон и други прописи центарот ги врши со формите на стручна, советодавна, советуваљшна и тераписка интердисциплинарна тимска работа.

Член 66

Постапката за мирее на брачните другари ја спроведува центарот, кој е месно надлежен на подрачјето на општината, за која е месно надлежен судот пред кој се води постапката за развод на бракот по истиот предмет.

Член 67

Во постапката за мирее, брачните другари се покануваат да присуствуваат лично, при што е исклучена јавноста и присуството на полномошник.

Член 68

Центарот е должен без одлагање да достави до судот писмен извештај за исходот на постапката за мирее.

Сместување во згрижувачко семејство

Член 69

Центарот при изборот на згрижувачкото семејство се раководи од возраста, степенот на образованието, здравствените и моралните подобности, материјалните и станбените услови на семејството и можностите на семејството за згрижување лице во согласност со одредбите на овој закон.

Згрижувачкото семејство од став 1 на овој член има право на надоместок на трошоците за сместување и надоместок за згрижување на сместеното лице.

Сместување лице во згрижувачко семејство се врши врз основа на склучен договор помеѓу центарот и еден член на згрижувачкото семејство.

Со договорот од ставот 3 на овој член се уредуваат особено:

- начинот и условите за сместување и престанок на сместувањето на лице во семејството;
- видот и обемот на социјалната заштита која се обезбедува на лицето што се сместува во згрижувачкото семејство;
- висината на надоместокот за сместеното лице, која ги опфаќа трошоците на сместување и надоместокот за згрижување;
- времетраењето на договорот, со можност за негово продолжување;
- услови за раскинување на договорот;
- отказниот рок за раскинување на договорот, кој за згрижувачкото семејство не може да биде пократок од три месеци;
- случаите при кои престанува да важи договорот; и
- други права, обврски и одговорности.

Центарот може еднострaно да го раскине договорот и пред истекот на рокот утврден во договорот, секогаш кога тоа го бараат интересите на лицето кое се сместува во згрижувачкото семејство.

Член 69-а

Центарот го следи и координира сместувањето и згрижувањето на лицето во згрижувачкото семејство.

Згрижувачкото семејство е должно да постапува по дадените насоки од центарот за згрижување на сместеното лице и навреме да го известува центарот за сите промени и потреби на згриженото лице. "

Член 70

Центарот може да смести во едно згрижувачко семејство најмногу пет лица, имајќи ги во предвид условите и можностите за сместување на семејството.

Министерот поблиску ги утврдува критериумите за избор на згрижувачко семејство, видот и бројот на корисниците кои можат да се сместат во едно згрижувачко семејство, видот и обемот на услугите од социјална заштита што му се обезбедуваат на сместеното лице, висината на надоместокот на трошоците за сместувањето и на надоместокот за згрижувањето .

При утврдување на висината на надоместокот на трошоците за сместување и надоместокот за згрижување се земаат во предвид особено потребите на сместеното лице.

Дневен центар и клубови за стари и возрасни лица

Член 71

Дневниот центар и клубот за стари и возрасни лица вршат услуги од социјална заштита во вид на дневен престој, исхрана, лична хигиена, како и организирање на работни, културни, забавни и други активности.

Установата од став 1 на овој член може одделни услуги од својата дејност да ги врши во домот на корисникот.

Дневен центар за улични деца-деца на улица

Член 71 - а

Дневниот центар за улични деца-деца на улица на овие деца и членовите на нивните семејства им обезбедува воспитно-едукативни услуги, советуваљшна работа, културно-забавни и рекреативни активности.

Дневен центар за лица кои употребуваат, односно злоупотребуваат дроги и други психотропни супстанции

Член 71 - б

Дневниот центар за лица кои употребуваат, односно злоупотребуваат дроги и други психотропни супстанции на овие лица и на членовите на нивните семејства им обезбедува советодавни услуги, услуги на информирање, советување и едукација, работно ангажирање, културно-забавни и рекреативни активности .

Дневен центар за лица кои злоупотребуваат алкохол или се лекуваат од алкохол

Член 71 - в

Дневниот центар за лица кои злоупотребуваат алкохол или се лекуваат од зависност од алкохол на овие лица и на членовите на нивните семејства им обезбедува услуги преку советување, едукација, работно ангажирање и културно-забавни активности.

Центар за лица бездомници

Член 71 - г

Центарот за лица бездомници обезбедува дневно и привремено прифаќање и згрижување на овие лица преку давање советодавни услуги, услуги во врска со исхрана, дневен престој, одржување на хигиена и културно-забавни активности.

Центар за лица - жртви на семејно насилство

Член 71 - д

Центарот за лица - жртви на семејно насилство обезбедува дневно и привремено прифаќање и згрижување на овие лица, кое може да трае најмногу шест месеци со можност за продолжување за уште шест месеци, давање советодавни услуги, услуги во врска со исхрана, дневен престој, згрижување, одржување на хигиена и културно-забавни активности .

Дневен центар за лица со интелектуална или телесна попреченост

Член 72

Дневниот центар за лица со интелектуална попреченост, односно на лицата со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој и на лицата со потешки пречки во телесниот развој им обезбедува дневно згрижување, работно производна активност, работна терапија и други активности на овие лица, заради нивно вклучување во секојдневниот живот и може да врши оспособување за работно - производна активност .

Член 72-а

Дневниот центар од член 71 - а, 71- б, 71- в, 71 -г, 71- д и 72 од овој закон може да се основа како јавна или приватна установа за социјална заштита, а може да се основа и како организационен дел на установа за социјална заштита или на друго правно лице.

Центар за давање помош во домашни услови

Член 73

Центарот за давање помош во домашни услови, обезбедува на изнемоштени стари и други возрасни лица услуги во вид на исхрана, лична хигиена, хигиена на станот и други работи во домот на корисникот.

5. Видови на установи за институционална заштита

Член 74

Институционалната заштита ја вршат:

- а) установа за сместување на деца и младинци без родители и родителска грижа.
- б) установа за сместување на деца и младинци со воспитно-социјални проблеми и со нарушено поведение.
- в) установа за сместување на деца и младинци со пречки во интелектуалниот развој.
- г) установа за сместување на деца и младинци со пречки во телесниот развој и
- д) установа за сместување на стари и возрасни лица со телесна попреченост.

а. Установа за сместување на деца и младинци без родители и родителска грижа

Член 75

Установа за сместување на деца и младинци без родители и родителска грижа, обезбедува згрижување (домување, исхрана, облекување, нега и грижа) на децата до обезбедувањето на услови за нивно враќање во семејството, односно до оспособување за самостоен живот и работа, а најдолго до шест месеци по завршувањето на средното образование, ако не постојат можности згрижувањето да се обезбеди на друг начин.

Установата од став 1 на овој член е должна на децата и младинците да им обезбеди посетување на основно и средно образование во соодветната установа, организирана стручна помош за успешно совладување на воспитно образовните програми, да организира различни облици на работа и живот, како и да се грижи за нивното здравје.

Згрижувањето на децата и младинците од став 1 на овој член се врши во установи за доенчиња и мали деца до три-годишна возраст и установи за деца и младинци над тригодишна возраст.

Член 76

Во установата за сместување на деца без родители и родителска грижа до тригодишна возраст може да се организира привремено сместување и престој на самохрана невработена бремена жена еден месец пред породувањето и самохран родител до тримесечна возраст на детето.

Самохран невработен родител под условите утврдени во став 1 на овој член може да се смести и во згрижувачко семејство.

б. Установа за сместување на деца и младинци со воспитно социјални проблеми и со нарушено поведење

Член 77

Установата за сместување на деца и младинци со воспитно социјални проблеми, на возраст од 7 до 18 години или до завршување на средно училиште, врши прифаќање и краткотрајно згрижување на малолетни лица, опсервација и дијагностика на малолетни лица, продолжено сместување, воспитување, образование и корективен третман на малолетно лице во зависност од нивните потреби во траење до три години.

Установата од став 1 на овој член обезбедува основно и средно образование на децата и младинците во соодветните установи за образование.

Член 78

Установата за малолетни лица со нарушено поведење, на возраст од 10 до 18 години, врши згрижување, воспитание и основно образование на малолетни лица, а средното образование на малолетниците го обезбедува во соодветни установи за образование.

Установата од став 1 на овој член извршува воспитна мерка упатување во воспитна установа, во согласност со прописите за извршување на санкциите и упатување во соодветна установа, поради нарушување во поведението согласно со Законот за семејството.

Член 79

Установите за деца и младинци од членовите 77 и 78 на овој закон, должни се да обезбедат за малолетните лица соодветни услови за сместување, исхрана, планирано и организирано спроведување на содржини, мерки и активности во процесот на нивното воспитание и образование, слободни активности и културно забавен живот, како и да се грижат за животот и здравјето на децата и младинците сместени во установите.

в. Установа за сместување на деца и младинци со пречки во интелектуалниот развој

Член 80

Установата за сместување на деца и младинци со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој, обезбедува опсервација, рехабилитационо-корекционен третман, воспитание, оспособување за работно-производна активност, сместување и здравствена заштита.

Установата од став 1 на овој член организира културно-забавни, спортски и други активности во зависност од потребите и психофизичките способности и можности на лицата со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој.

Установата од став 1 на овој член за возрасните лица со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој може да организира дневен и полу-дневен престој, згрижување и работно-производна активност и работна терапија.

Член 81

Установата за сместување на деца и младинци и возрасни лица со најтешки пречки во интелектуалниот развој е установа која обезбедува: сместување, згрижување, рехабилитација и здравствена заштита.

Установата од став 1 на овој член, ја обезбедува здравствената заштита на лицата со најтешки пречки во интелектуалниот развој согласно со прописите за здравствена заштита.

г. Установа за сместување на деца и младинци со пречки во телесниот развој

Член 82

Установата за сместување на деца и младинци со пречки во телесниот развој обезбедува згрижување (домување, исхрана, нега и грижа) до оспособување за самостоен живот и работа.

Установата од став 1 на овој член е должна на децата и младинците да им обезбеди основно и средно образование, да организира стручна помош за успешно совладување на воспитно-образовните програми, да организира различни облици на работа и живот, како и да се грижи за нивното здравје.

Установата може да организира и одделение за возрасни лица со телесна попреченост, доколку за тоа има можност.

д. Установи за сместување на стари и возрасни лица со телесна попреченост

Член 83

Установи за сместување на стари и возрасни лица со телесна попреченост се:

- а) установи за стари лица,
- б) установи за возрасни лица со телесна попреченост и
- в) установи за возрасни лица со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој.

Установа за стари лица

Член 84

Установа за стари лица обезбедува сместување, исхрана, помош и нега, здравствена заштита, културно-забавни, работни рекреативни активности, услуги на социјална работа и други услуги зависно од потребите, способностите и барањата на корисникот.

Покрај услугите утврдени во став 1 на овој член установата за стари лица може да организира и вонинституционални облици на заштита во вид на давање помош дома и дневен престој на пензионирани и стари лица.

Член 85

Установата од член 84 на овој закон обезбедува прифаќање и привремено сместување на возрасни и стари лица, кои заради разни околности се нашле надвор од местото на живеење, без средства за живот или се без постојано сместување, се до нивното враќање во сопственото семејство или сместување во установа за социјална заштита.

Установа за возрасни лица со телесна попреченост

Член 86

Установата за возрасни лица со телесна попреченост, на лицата целосно и трајно неспособни за работа поради телесна попреченост, обезбедува сместување, здравствена заштита, рекреативни и културно-забавни активности, во согласност со нивните способности.

Установа за возрасни лица со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој

Член 87

Установата за возрасни лица со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој обезбедува сместување, здравствена заштита, работна и окупациона терапија, во согласност со нивните способности и здравствената состојба.

Установата од став 1 на овој член, може да организира дневен и полу-дневен престој, згрижување и работно-производна активност и работна терапија.

Член 88

Установата од член 84 на овој закон може да ги врши и работите од членовите 86 и 87 на овој закон.

6. Установа за проучување на социјалните појави и проблеми и унапредување на социјалните дејности

Член 89

Установата за проучување на социјалните појави и проблеми и унапредување на социјалните дејности, е истражувачко развојна установа која ги следи и проучува социјалните појави и проблеми во областа на социјалната заштита и социјалната работа, ја поттикнува и развива истражувачката дејност во областа на социјалната политика; предлага и спроведува мерки за унапредувањето на социјалната заштита и социјалната работа; организира и спроведува облици на едукација на стручните работници во областа на социјалната заштита; укажува стручна помош на установите за социјална заштита и на работниците во нив; донесува програми за воспитување и оспособување за работно-производна активност на лица со умерени и тешки

пречки во интелектуалниот развој; дава стручно мислење при изготвување програми за развој на социјалната заштита; ги изготвува стандардите и нормативите за работа и кадрите на установите за социјална заштита; врши надзор над стручната работа на установите за социјална заштита и вработените во нив; врши статистичка обработка на податоците од евиденцијата што ја водат установите за социјална заштита; остварува стручно-научна соработка со поединци и институции во земјата и странство и спроведува издавачка дејност.

Установата од став 1 на овој член за својата работа поднесува годишен извештај до Министерството..

Установата од став 1 на овој член ја основа Владата како Завод за социјални дејности со статус на јавна установа.

Одредбите од овој закон кои се однесуваат на основањето, организирањето, управувањето, раководењето и престанокот на јавната установа се применуваат и на Заводот за социјалните дејности.

IV -а. Вршење работи од областа на социјалната заштита од други правни и физички лица

А. Здружение на граѓани

Член 89-а

Здружение на граѓани (во понатамошниот текст: здружението) може да врши одредени работи од социјална заштита утврдени со овој закон, доколку е регистрирано за остварување на цели и задачи од областа на социјалната заштита.

Како цели и задачи од областа на социјалната заштита се сметаат:

- социјална превенција,
- развој и обезбедување на услуги од социјална заштита на лица, семејства и групи на граѓани изложени на социјален ризик,
- развој и унапредување на социјалната заштита,
- развој и унапредување на волонтерската работа во општината.

Член 89-б

Министерството води регистар на здруженијата од областа на социјалната заштита (во понатамошниот текст: регистар) од член 89-а на овој закон.

Министерот ја пропишува формата, содржината и начинот на водење на регистарот од ставот 1 на овој член.

Здружението поднесува барање до Министерството за впишување во регистарот од став 1 на овој член и ги доставува следниве документи:

- решение за упис во регистарот на надлежниот суд;
- статут на здружението на граѓани;
- програма за работа; и
- други документи утврдени со член 89-в од овој закон.

Член 89-в

Во регистарот се впишува здружението, кое покрај условите предвидени со Законот за здруженијата на граѓани и фон-дациите и член 89-а на овој закон, ги исполнува и следниве услови:

- да има активно работење во областа на социјалната заштита најмалку три години од денот на основањето;
- да има реализирано најмалку три проекти од областа на социјалната заштита;
- да има соодветен простор за работа и кадровски услови, согласно со овој закон;
- да има доказ за економски и финансиски бонитет; и
- да има потврда од Управата за јавни приходи за платени даноци и други јавни давачки.

Член 89-г

Министерот формира Комисија за соработка со здруженија на граѓани, составена од три члена, која го разгледува барањето на здружението за упис во регистарот, врши увид заради утврдување на исполнување на пропишаните услови и изготвува мислење.

Министерот врз основа на мислењето на Комисијата од ставот 1 на овој член донесува решение за впишување на здружението во регистарот.

Против решението од ставот 2 на овој член може да се изјави жалба до Комисијата на Владата.

Конечното решение за впишување во регистарот се објавува во "Службен весник на Република Македонија".

Член 89-д

Здружението се брише од регистарот:

- на барање на здружението;
- во случај здружението да престане со работа;
- во случај здружението да не ги исполнува условите пропишани со овој закон; и
- во случај да не ги користи или ги злоупотреби доделените финансиски средства од Министерството за вршење на одредени работи на социјална заштита, согласно со овој закон.

Министерот донесува решение за бришење на здружението од регистарот во случаите утврдени во ставот 1 на овој член.

Против решението од ставот 2 на овој член може да се изјави жалба до Комисијата на Владата.

Конечното решение од ставот 2 на овој член се објавува во "Службен весник на Република Македонија".

Член 89-ѓ

Здружението од член 89-в, на начин и под услови утврдени со овој закон може да ги врши следниве работи од социјална заштита, освен работите кои како јавно овластување со закон се доверени на центарот:

- домашна нега и помош на поединец и семејство;
- дневно и привремено прифаќање и згрижување на корисници на социјална заштита во дневен центар;
- едукација, советување и стручна подготовка за лица изложени на социјален ризик;
- советување и обука на волонтери;
- социјални услуги на лица, семејства и групи население изложени на социјален ризик;
- истражување на социјални појави;
- социјална превенција;
- развој и унапредување на социјалната заштита; и
- развој и унапредување на волонтерската работа во општината.

Член 89-е

Министерството учествува во обезбедувањето дел на средства за вршење на одредени работи од социјална заштита на здружението, на начин и под услови утврдени со овој закон.

Средствата од ставот 1 на овој член се доделуваат врз основа на објавен јавен конкурс.

Во јавниот конкурс се наведува видот на одредените работи од социјална заштита од член 89-ѓ на овој закон за кои се доделуваат средствата, висината на средствата кои се доделуваат, потребните документи кои се поднесуваат, роковите за спроведување на постапката по јавниот конкурс и временскиот период во кој ќе се извршуваат работите од социјалната заштита.

Член 89-ж

Постапка околу распишувањето и спроведувањето на јавниот конкурс од член 89-е ја врши Комисија за соработка со здруженијата.

Комисијата од ставот 1 на овој член ги разгледува пријавите по јавниот конкурс и во рок од 30 дена по истекот на рокот за поднесување на пријавите изготвува мислење до министерот.

Врз основа на мислењето на Комисијата од ставот 2 на овој член, министерот донесува решение за доделување на средства.

Против решението од ставот 3 на овој член може да се изјави жалба во рок од 8 дена од приемот на решението до Комисијата на Владата.

Член 89-з

Министерот склучува доготор со здружението со кој се уредуваат меѓусебните права, обврски и одговорности во реализација на доделените средства од член 89 - ж став 3 на овој закон.

Член 89-с

Министерството врши контрола над здружението во реализацијата на одредената работа од областа на социјалната заштита за која доделило средства.

Доколку се утврди дека здружението, добиените средства за реализација на работата од областа на социјалната заштита ги троши ненаменски или одредената работа од социјална заштита не ја обавува согласно јавниот повик од член 89-е на овој закон или не започнало со реализацијата на одредената работа во предвидениот рок, Министерството го прекинува понатамошното обезбедување на средства на здружението и покренува постапка за враќање на веќе доделените средства и надомест на штета.

Член 89-и

Министерот со акт го пропишува начинот и постапката за доделување на средства на здружението за вршење на одредени работи од областа на социјалната заштита.

Б. Физичко лице

Член 89-ј

Физичко лице може самостојно да врши работи од социјална заштита како професионална дејност, кои се однесуваат на советувајќи работа, домашна нега и помош на поединец и семејство и сместување лице во згрижувачко семејство, доколку ги исполнува следниве услови:

- да има соодветно стручно образование ;
- да не му е одземена или ограничена деловната способност;
- да не му е одземено вршењето на родителското право;
- да има здравствена способност за обавување на дејноста; и
- да располага со соодветен простор и опрема за работа.

Член 89-к

Физичко лице може да врши советувајќи работи утврдени со овој закон и Законот за семејството, освен работите кои како јавно овластување се доверени на центарот, доколку има високо образование од следниве образовни профили: социјален работник, психолог, педагог и правник и најмалку 5 години работно искуство на исти или слични работи.

Советувалиште може да основаат едно или повеќе физички лица како соосновачи, кои ги исполнуваат условите од став 1 на овој член.

Член 89-л

Физичко лице може да врши работи на домашна нега и помош на поединец и семејство, доколку има најмалку средно образование, а за таа намена може да вработи до 3 лица.

Член 89-љ

Физичко лице може да обавува работи на сместување лице во згрижувачко семејство, доколку ги исполнува условите од член 69 став 1 на овој закон и да има најмалку средно образование.

Член 89-м

Барањето за обавување на работите од член 89-ј на овој закон се поднесува до Министерството.

Подносителот на барањето од став 1 на овој член поднесува и мислење за неговите можности и подобности за самостојно вршење на работи од социјална заштита како професионална дејност, издадено од месно надлежниот центар.

Министерот, откако ќе констатира дека се исполнети условите за работа, на подносителот на барањето со решение му издава дозвола за вршење на работите од член 89-ј на овој закон.

Против решението од став 3 на овој член може да се изјави жалба до Комисијата на Владата.

Во случај на проширување или промена на дејноста на работата, се применуваат ставовите 1,2,3 и 4 од овој член.

Член 89-н

Врз основа на решението донесено од министерот, месно надлежниот центар склучува договор со физичкото лице кое самостојно обавува работи од социјална заштита како професионална дејност, со кој поблиску се уредуваат начинот, видот и обемот на услугите кои им се обезбедуваат на корисниците на социјална заштита, упатени преку центарот.

Со договорот од став 1 на овој член се уредува начинот и висината на средствата за дадените услуги на корисниците, упатени со решение на центарот.

Член 89-њ

Физичко лице кое самостојно врши советувајќи работи, работи на домашна нега и помош на поединец и семејство и сместување во згрижувачко семејство како професионална дејност, должно е за почетокот, видот и начинот на работата да го извести надлежниот центар на чие подрачје работи.

Лицето од став 1 на овој член во своето име под кое работи ги наведува податоците за личното име, адресата и видот на дејноста.

Член 89-о

Министерството води евиденција на физичките лица на кои им е издадена дозвола за самостојно вршење на професионална дејност од член 89-ј на овој закон.

Содржината и начинот на водење на евиденцијата од став 1 на овој член со акт ги пропишува министерот.

Член 89-п

Физичкото лице кое самостојно врши работа од социјална заштита како професионална дејност должно е:

- да ги пружа услугите на корисникот согласно со решението на центарот;
- во вршењето на работите од социјална заштита согласно со член 89-ј од овој закон да применува методи на стручна работа, да ја почитува личноста на корисникот, неговото достоинство и неповредливоста на личниот и семејниот живот, како и да ја чува службената и професионалната тајна;
- да води евиденција на корисниците и дадените услуги; и
- да доставува шестомесечен и годишен извештај за својата работа до Министерството.

Министерот ја пропишува содржината и начинот на водење на евиденцијата од став 1 алинеја 3 на овој член.

Член 89-р

Дозволата за самостојно вршење на работи од социјална заштита како професионална дејност престанува да важи:

- по барање на физичкото лице;
- ако престане да ги исполнува условите утврдени со закон; и
- со решение на министерот.

Член 89-с

Министерот, на барање на физичкото лице донесува решение за престанок на важењето на дозволата за самостојно вршење на работи од социјална заштита како професионална дејност.

Против решението од став 1 на овој член може да се изјави жалба до Комисијата на Владата.

Конечното решение од став 1 на овој член се доставува до надлежниот суд заради бришење од соодветниот регистар.

Член 89-т

Дозволата на физичкото лице за самостојно вршење на работи од социјална заштита како професионална дејност престанува да важи по сила на закон, ако:

- лицето почине;
- со правосилно решение на надлежен суд му е одземена или ограничена деловната способност;
- со правосилно решение на надлежен суд му е одземено вршењето на родителското право;
- со правосилна судска пресуда е осуден за кривично дело на казна затвор над шест месеци или му е изречена мерка на безбедност - забрана за вршење на професија, дејност или должност, како и за кривично дело сторено во вршење или во врска со вршење на дејноста; и
- ја загуби општата здравствена состојба или посебната здравствена состојба за вршење на дејноста.

Министерот донесува решение за престанокот на важењето на дозволата на физичко лице за самостојно вршење на работи од социјална заштита како професионална дејност во случаите наведени во став 1 на овој член.

Против решението од став 2 на овој член може да се изјави жалба до Комисијата на Владата.

Конечното решение од став 2 на овој член се доставува до надлежниот суд заради бришење од соодветниот регистар.

Член 89-к

Министерот донесува решение за престанок на важењето на дозволата за самостојно вршење на работи од социјална заштита како професионална дејност, ако :

- физичкото лице во определениот рок не ги отстрани констатираните недостатоци во вршењето на работата, утврдени со надзорот над законитоста на работата и надзорот над стручната работа;

- физичкото лице на кое му е издадена дозволата за вршење на работи од социјалната заштита истите не ги извршува лично или ако користи работа на други лица спротивно на дозволата; и

- физичкото лице на кое му е издадена дозволата престане со работата без одобрение на министерот за труд и социјална политика.

Против решението од став 1 на овој член може да се изјави жалба до Комисијата на Владата.

Конечното решение од став 1 на овој член се доставува до надлежниот суд заради бришење од соодветниот регистар .

Член 89-у

Физичкото лице кое самостојно врши работи од социјална заштита како професионална дејност може привремено да престане да ги врши работите поради болест, отслужување на воениот рок или други оправдани причини.

За привремениот престанок на вршењето на работите, лицето мора претходно навреме да го извести Министерството и центарот.

Член 89-ф

Физичко лице кое самостојно врши работи од социјална заштита како професионална дејност од член 89-ј согласно со одредбите на овој закон остварува приходи:

- од наплата на услуги од корисниците; и
- врз основа на склучен договор со центарот.

V. ПОСТАПКА ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВА ОД СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Член 90

По барањето за остварување на право од социјална заштита во прв степен решава центарот надлежен за подрачјето на кое подносителот на барањето има живеалиште.

По жалбата против решението на центарот решава министерот. Жалбата не го одложува извршувањето на решението.

Член 91

Постапката за остварување на право од социјална заштита се поведува по барање на граѓанинот, односно неговиот законски застапник, старател или по службена должност.

Центарот постапката по службена должност ја поведува по сопствена иницијатива, по иницијатива на граѓанин, надлежен орган или други органи и организации, кога тоа е во интерес на граѓанинот илга постои интерес на трети лица.

Член 91-а

На стручниот работник од центарот му се издава легитимација како службена исправа со која го докажува службеното својство, идентитетот и овластувањето за преземање работи од областа на социјалната заштита утврдени со овој и друг закон.

Легитимацијата од ставот 1 на овој член ја издава центарот.

Центарот води евиденција за издадените легитимации на стручните работници.

Министерот со акт го пропишува образецот на легитимацијата од ставот 1 на овој член, начинот за нејзиното издавање, употребата и водењето евиденција на издадените легитимации.

Член 92

По барање на центарот, правните и физичките лица се должни да дадат податоци, што претставуваат докази за остварување на правата на корисниците утврдени со овој закон.

Член 93

Пред да одлучува за правата од социјална заштита, центарот на граѓанинот му укажува стручна помош при поднесувањето на барањето и за можноста да остварува права врз основа на други прописи.

Право на социјална заштита според овој закон не може да оствари лице кое користи право на заштита во ист или поголем обем по друга основа.

Подносителот на барањето е одговорен за вистинитоста на податоците на барањето.

Член 94

Во постапката за остварување на право од социјална заштита се применуваат одредбите на Законот за општа управ-на постапка, доколку со овој закон не е поинаку определено.

Член 95

Правото на постојана парична помош и паричен надоместок за помош и нега од друго лице се остваруваат од првиот ден на месецот во кој е поднесено барањето.

Член 96

Подносителот на барањето, односно неговиот законски застапник или старател е должен надлежниот центар да го извести за секоја промена на фактите или околностите кои биле основа за признавање на правото од социјална заштита, најдоцна во рок од 15 дена од денот кога настанале тие промени.

По исклучок од став 1 на овој член, подносителот на барањето, односно неговиот законски застапник или старател, е должен до 31 март да ги пријави податоците за приходите и примањата на семејството, во спротивно ќе се запре остварувањето на правото од социјална заштита.

Член 97

На подносителот на барањето кој се нашол во положба од социјален ризик надвор од подрачјето на кое има живеалиште, центарот надлежен за тоа подрачје ќе му обезбеди соодветно право на социјална заштита.

За подносителот на барањето кој на територијата на Република Македонија нема живеалиште, месната надлежност се утврдува според престојувалиштето.

За подносителот на барање со непознато место на живеење, надлежен е центарот на подрачјето на кое лицето се затекнало.

Член 98

Ако подносителот на барањето е малолетно лице месната надлежност се одредува според живеалиштето, односно престојувалиштето на родителите, односно старателот.

За малолетното лице чии родители не живеат заедно, месната надлежност се одредува според местото на живеење на родителот на кого детето му е доверено на чување и воспитание.

Ако родителите на малолетното лице не се познати, односно ако го напуштиле детето или се со непознато живеалиште односно престојувалиште, надлежен е центарот на подрачјето на кое детето се нашло во положба од социјален ризик.

Член 99

Доколку околностите врз основа на кои била одредена месната надлежност согласно со овој закон се изменат, постапката ќе ја продолжи месно надлежниот центар.

Ако по завршувањето на постапката, корисникот на правото од социјална заштита го промени живеалиштето, центарот е должен целокупниот предмет да го достави до надлежниот центар во новото живеалиште, кој има обврска во рок од 15 дена да одлучи за правата на корисникот.

До завршувањето на постапката од ставови 1 и 2 на овој член, извршувањето на правото, го обезбедува центарот кој го признал правото.

Член 100

Во случај на судир за месната надлежност, центарот кој ја започнал постапката, должен е до завршувањето на судирот да ги преземе неопходните работи заради непосредна заштита на корисникот.

Судирот од став 1 на овој член го решава министерот.

Член 101

Постапка за остварување на право од социјална заштита за лице со пречки во развојот започнува со пријавување на лицето со пречки во развојот во центарот кој врши оценка на специфичните потреби на ова лице.

Пријавувањето од став 1 на овој член го вршат здравствените, воспитно-образовните и други установи, општествено-хуманитарните организации, родителите односно старателите, роднините и граѓаните.

Член 102

Центарот врз основа на наод и мислење од стручен орган донесува решение за видот и степенот на попреченоста и го евидентира лицето со пречки во развојот.

По жалба против решението од став 1 на овој член решава министерот.

Стручниот профил на членовите на стручниот орган што дава наод и мислење за оценка на специфичните потреби како на првостепениот или на второстепениот орган, за лицата со пречки во психичкиот или физичкиот развој, начинот на оценувањето на специфичните потреби и водењето на евиденцијата и установата што ќе дава наод и мислење, со акт ги определува министерот, во согласност со министерот за образование и наука и министерот за здравство.

Член 103

Во случаите кога старо лице кое има имот и приход од имот, кој ја надминува висината на постојаната парична помош и поднело барање за остварување на право на постојана парична помош или право за сместување во установа за социјална заштита, центарот со лицето може да склучи договор за доживотно издржување согласно со закон.

Член 104

Ако граѓанинот односно член на семејството има сродник со кој не живее во семејство, а кој согласно закон е должен да го издржува, центарот на лицето ќе му обезбеди право од социјална заштита, доколку ги исполнува условите утврдени со овој закон.

Центарот поднесува тужба до судот за надоместок на трошоците за оствареното право од социјална заштита против сродникот кој, согласно со закон, е должен да го издржува корисникот на правото.

Член 105

Постапката во остварување право од социјална заштита, семејно-правната заштита и надлежноста утврдена со кривично-правните прописи, како и фактите утврдени во овие постапки кои можат да му наштетат на угледот, достоинството и интересите на граѓанинот и неговото семејство се заштитени со обврската на установата и на стручните работници во неа, да чуваат професионална и службена тајна.

VI. ФИНАНСИРАЊЕ

Член 106

Средствата за финансирање на социјалната заштита се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија.

Средствата за финансирање на социјалната заштита се обезбедуваат и од буџетот на општината, Градот Скопје и на општините во градот Скопје во согласност со одредбите на овој закон.

Член 107

Средствата за финансирање на социјалната заштита се обезбедуваат и од учество на корисникот и роднините кои се должни да го издржуваат врз основа на други прописи преку наплаќање на услуги, подароци, легати и други извори согласно со закон.

Средствата добиени по основа на подарок и легат се водат на посебна сметка на даропримателот и легатарот.

Наплаќањето на услугите од корисникот и роднините се врши во зависност од видот на услугите кои се користат и материјалните можности на корисникот и неговото семејство.

Видот и обемот на услугите кои се плаќаат од страна на корисниците и висината на учество во трошоците на корисниците и роднините ги утврдува министерот.

Со средствата од став 2 на овој член управува и располага даропримателот и легатарот.

Член 108

Средствата од Буџетот на Република Македонија за финансирање на социјалната заштита се обезбедуваат врз основа на Програмата за остварување на социјалната заштита.

Член 109

Со средствата од членот 106 став 1 и членот 107 на овој закон се финансираат:

- 1) правата од социјалната заштита утврдени со овој закон;
- 2) дејноста на установата за социјална заштита согласно Програмата за работа и
- 3) тековно одржување, изградба и опремување на објектите за социјална заштита.

Потребите од став 1 точка 2 и 3 на овој член се финансираат од средствата на Буџетот на Република Македонија само кај јавните установи за социјална заштита основани од Владата.

Член 110

Во Програмата за работа на установата за социјална заштита се утврдува видот, обемот, содржината и квалитетот на услугите кои им се даваат на корисниците, односно дејноста која се врши во установата при спроведувањето на социјалната заштита.

За извршувањето на Програмата од став 1 на овој член, јавната установа за социјална заштита основа на од Владата во рамките на таа Програма го утврдува обемот на потребните средства и тоа за:

- правата од социјална заштита кои се остваруваат во установата за социјална заштита, во вид и обем утврдени со овој закон;
- платите, заедничка потрошувачка и општествена исхрана на работниците во установата за социјална заштита, врз основа на закон, колективен договор и општ акт на установата;
- амортизација согласно со закон;
- материјални трошоци;
- тековно одржување, изградба и опремување; и
- со закон утврдени обврски на установата.

Министерот одобрува средства на јавната установа за социјална заштита за остварување на Програмата за работа од ставот 2 на овој член.

Член 111

Установата за социјална заштита може да остварува средства и по основа на вршење на вонинституционална и друга дејност.

Средствата остварени од вршење на вонинституционална и друга дејност се користат за унапредување на дејноста на установата за што се известува Министерството.

Член 112

Средства за работа на јавната установа за социјална заштита која ја основа општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје, обезбедува општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје.

Од сопствени средства и од други извори општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје може самостојно да финансира и програма за социјална заштита на граѓаните од нивното подрачје над нивото што го обезбедува Републиката.

Член 113

За начинот на користење на средствата за социјална заштита установата за социјална заштита е должна да поднесува тримесечен извештај до Министерството.

Установата од став 1 на овој член е должна да поднесува до Министерството периодична (шест месечна) и годишна сметка.

Министерството секогаш кога ќе оцени дека постојат причини ќе изврши непосредна контрола на начинот на користење на средствата за социјална заштита во установата за социјална заштита и ќе наложи мерки за отстранување на согледани неправилности.

VII. НАДЗОР

Член 114

Надзорот над спроведувањето на овој закон го врши Министерството.

Член 115

Во вршењето на надзорот над законитоста на работата, Министерството, може да го запре од извршување општиот акт на установата за социјална заштита за кој смета дека не е во согласност со Уставот и законот и во рок од 15 дена ќе покрене постапка пред Уставниот суд на Република Македонија за оцена на уставноста и законитоста на истиот.

Ако Министерството не покрене постапка пред Уставниот суд на Република Македонија во рокот од став 1 на овој член, запрениот акт продолжува да се применува.

Член 116

Министерството по правото на надзор од член 114 на овој закон, може да укине конечно решение на центарот, ако утврди дека со него очигледно е повреден овој закон.

По укинувањето на решението од став 1 на овој член, центарот е должен веднаш да го запре неговото извршување.

Член 117

Министерството има право и должност да забрани на правно и физичко лице вршење на дејност ако, врз основа на извршениот надзор, утврди дека повеќе не се исполнети пропишаните услови за вршење на дејноста или дејноста се врши на штета на корисниците, а констатираните недостатоци правното и физичко лице не ги отстрани во рокот определен од Министерството.

Против решението за забрана на вршење на дејноста може да се изјави жалба до Комисијата на Владата, во рок од 15 дена од денот на приемот на решението.

Член 118

По конечноста на решението од член 117 на овој закон, Министерството ќе и предложи на Владата да го одземе одобрувањето од членот 38 став 1 и член 39 на овој закон, а кога се работи за јавна установа - ќе и предложи донесување на одлука за престанок на јавната установа.

Член 118-а

Надзорот над работата на органите на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје го врши Министерството во рамките на остварувањето на надзорот над спроведување на законите и прописите од областа на социјалната заштита.

При вршењето на надзорот над работата на органите на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје од ставот 1 на овој член Министерството ги врши следниве работи:

- ја следи законитоста на работата, презема мерки и активности и поднесува иницијативи за остварување на надлежностите на органите на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје во согласност со овој закон;

- оценува дали органите на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје обезбедуваат надлежностите на општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје да се извршуваат согласно со стандардите и постапките утврдени со овој закон;

- им укажува на органите на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје на пречекорувањето на нивните надлежности, утврдени со овој закон и им предлага соодветни мерки за надминување на таквата состојба;

- дава препораки за доследно спроведување на надлежностите на општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје во рамките на овој законот, на нивно барање;

- поднесува иницијативи и предлози до општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје, доколку констатира неспроведување на овој закон заради судир на надлежности меѓу органите на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје;

- ја следи законитоста на решенијата што градоначалникот на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје ги донесува во решавањето на поединечните права, обврски и интереси на физичките и правните лица и презема мерки во согласност со овој закон;

- го следи остварувањето на претходниот надзор на прописите на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје ;

-навремено ги известува органите на општината, на Градот Скопје и на општините во градот Скопје за констатираните состојби во нивната работа и за преземените мерки при вршењето на надзорот.

VIII. НАДЗОР НАД СТРУЧНАТА РАБОТА

Член 119

Надзорот над стручната работа на установата за социјална заштита и работниците во нив, како и над друго правно и физичко лице кое врши определени работи во социјалната заштита (во натамошниот текст: надзор над стручната работа) врши "Заводот за социјални дејности".

Член 120

Во вршењето на надзорот над стручната работа учествуваат стручни работници од областите кои се застапени во дејноста на установата за социјална заштита во која се врши надзорот.

Стручните работници кои вршат надзор на стручната работа не можат да бидат со помал степен на стручна подготовка од степенот на стручната подготовка на работниците врз чија работа се врши надзорот.

Член 121

Надзорот над стручната работа се врши заради согледување, следење, контрола, увид и унапредување во начинот и квалитетот на стручната работа и ефикасноста во остварувањето на функциите во установите за социјална заштита утврдени со овој закон и други прописи.

Со надзорот над стручната работа се дава стручна помош во работата на установата за социјална заштита и работниците во неа.

Член 122

Надзор над стручната работа се врши врз основа на Програма за работа на Заводот за социјални дејности и по барање на Министерството.

Член 123

Установите и лицата од член 119 на овој закон се должни да овозможат увид во севкупната работа и документација при вршењето на надзорот над стручната работа.

Член 124

За извршениот надзор над стручната работа, Заводот за социјални дејности составува извештај во кој ги определува мерки и рокови за отстранување на утврдените неправилности.

За извршениот надзор над стручната работа, Заводот за социјални дејности извештајот од став 1 на овој член го доставува:

- до јавната установа и до Министерството;

- до приватната установа и установата што ја основала општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје, до Министерството, до установата и до основачите и

- до лицето кое врши определени работи во социјалната заштита, до Министерството и до лицето.

Извештајот од став 1 на овој член се доставува во рок од 15 дена.

Член 125

Установата за социјална заштита и лицето кое врши определени работи во социјалната заштита се должни да ги разгледаат наодите во извештајот за извршениот надзор над стручната работа, да преземат соодветни мерки за отстранување на утврдените неправилности и за тоа да го известат Министерството и Заводот за социјални дејности.

IX. КАЗНЕНИ ОДРЕДБИ

Член 126

Со парична казна од 10.000 до 300.000 денари ќе се казни установата за социјална заштита или друго правно лице за прекршок, ако:

- не извести за престанок на работа на приватната установа (член 45-а);
- физичкото лице не води евиденција за корисниците и дадените услуги (член 89-п) и не извести за привремениот престанок за вршење на работите (член 89-у);

- правното лице продолжи со давање на услуги на стари лица и возрасни инвалидни лица спротивно на одредбите на овој закон, по донесеното решение за забрана за вршење на работите од социјалната заштита, (член 57);

- не пружи социјална заштита на лице во положба од социјален ризик (член 63 став 1 алинеја 2);

- не води или неуредно ја води пропишаната евиденција и документација (член 59 став 1);

- не прими корисник на право од социјална заштита, а во установата има место или го отпушти пред да ги преземе потребните мерки (установите за социјална заштита од член 74 до 88);

- не ги спроведе мерките утврдени во член 113 став 3 од овој закон;
- оневозможи вршење на надзор над стручната работа (член 119) и
- во определен рок не преземе мерки за отстранување на утврдените недостатоци од извршениот надзор над стручната работа (член 125).

За прекршоците од став 1 на овој член ќе се казни и одговорното лице во установата за социјална заштита и работникот кој непосредно ги врши работите со парична казна од 1000 до 50.000 денари..

Член 127

Со парична казна од 10.000 до 300.000 денари ќе се казни установата за социјална заштита и друго правно лице за прекршок, ако:

- не поднесе извештај (член 60, член 63 став 1 алинеја 7 и член 89 став 2) и
- не го усогласи распоредот, почетокот и завршувањето на работното време (член 58).

За прекршоците од став 1 на овој член ќе се казни одговорното лице во установата за социјална заштита и лицето кое врши определени работи во социјалната заштита со парична казна од 1000 до 50.000 денари.

Член 128

Со парична казна од 10.000 до 300.000 денари за прекршок ќе се казни приватна установа и јавна установа основана од општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје која врши работи од социјална заштита, а нема одобрение од надлежниот орган или одобрението е одземено (членови 38,39 и 46).

Х. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 129

Во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон, центарот е должен да изврши преведување на лицата кои оствариле права според досегашните прописи од социјална заштита, согласно со овој закон.

До донесувањето на решението за преведување од став 1 на овој член, корисникот на правата ќе прими аконтација во висина одредена со прописите што биле во сила до донесувањето на овој закон.

Постојните организации од областа на социјалната заштита се должни да ја усогласат својата организација, работењето и општите акти со одредбите на овој закон во рок од четири месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Во случаите кога одредбите од општите акти на установите се спротивни на овој закон, овој закон се применува непосредно.

Член 130

Директорите на постојните установи за социјална заштита продолжуваат да ја извршуваат функцијата до истекот на мандатот за кој се именувани.

Член 131

Подзаконските акти предвидени со овој закон, министерот ќе ги донесе во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Член 132

Кои од постојните организации за социјална заштита ќе продолжат да работат како јавни установи за социјална заштита утврдува Владата со акт за мрежата на јавните установи за социјална заштита.

Актот за мрежата од став 1 на овој член Владата ќе го донесе во рок од два месеца од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Основачките права и обврски спрема јавните установи за социјална заштита од став 1 на овој член ги презема Владата

Член 132-а

Постојните јавни установи за стари лица кои обезбедуваат институционална заштита на возрасни и стари лица продолжуваат со работа како јавни установи за социјална заштита основани од општината и од Град Скопје.

Владата со одлука ги пренесува основачките права и обврски, спрема јавна установа за социјална заштита, од став 1 на овој член, основана од Владата, на општината и на Град Скопје на чие подрачје е седиштето на установата.

Со денот на влегување во сила на одлуката од став 2 на овој член, вработените, опремата, архивата, документацијата и средствата на јавната установа од став 1 на овој член, се преземаат од установата која продолжува да работи како јавна установа основана од општината и од Град Скопје.

Со денот на преземањето на основачките права кон установата од став 1 на овој член, општината и Град Скопје ја презема обврската на установата да и обезбеди средства за работа.

Член 132-б

Владата со одлука ги пренесува основачките права и обврски спрема јавна установа за социјална заштита од ставот 1 на овој член, основани од Владата, на општината и на градот Скопје на чие подрачје е седиштето на установата.

Со денот на влегувањето на сила на одлуката од ставот 2 на овој член, вработените, опремата, архивата, документацијата и средствата на јавната установа од ставот 1 на овој член, се преземаат од установата која продолжува да работи како јавна установа основана од општината и од градот Скопје.

Со денот преземање на основачките права кон установата од ставот 1 на овој член, општината и градот Скопје ја преземаат обврската на установата да ги обезбедат средствата за работа.

Член 132-в

Со посебен договор склучен меѓу општината, Градот Скопје и општините во градот Скопје се уредува начинот на давањето на услугите и финансирањето на установата за социјална заштита од член 132-а став 1 и дневниот центар од член 132-б на овој закон.

Член 133

Социјалните и другите стручни работници со завршена виша школска подготовка и над 15 години работен стаж, кои до денот на влегувањето во сила на овој закон се во работен однос во установите од социјална заштита, можат и натаму да ги извршуваат стручните работи од областа на социјалната заштита.

Член 134

Со денот на влегувањето во сила на овој закон, престанува да важи Законот за социјална заштита ("Службен весник на СРМ" број 9/78, 43/78, 35/85, 17/91 и "Службен весник на Република Македонија" број 38/91 и 14/95).

Член 135

Центарот ќе отпочне да решава за правата на детски додаток, посебен додаток и помош за опрема на новороденче утврдени со Законот за заштита на децата, најдоцна шест месеци од денот на влегување во сила на овој закон.

Во рокот од ставот 1 на овој член, центарот ги презема вработените од одделенијата на Министерството, кои извршуваат работи од ставот 1 на овој член, архивата и документациската која се однесува на постапките за овие права.

Член 136

Подзаконските акти предвидени со овој закон ќе се донесат во рок од 6 месеци од денот на влегување во сила на овој закон.

Член 137

Управните одбори на центрите за социјална работа, согласно со членот 48 на овој закон, ќе се конституираат најдоцна во рок од 6 месеци од денот на влегување во сила на овој закон.

Член 138

Постојните јавни установи се должни да ги исполнат предвидените услови за отпочнување со работа во член 40 став 1 од Законот во рок од пет години од денот на влегување во сила на овој закон.

Член 139

Установите и другите правни лица што вршат дејност од областа на социјалната заштита, ќе ја усогласат својата работа и своите акти со одредбите од овој закон во рок од шест месеци од денот на влегување во сила на овој закон.

Член 140

До донесување на решението од член 31 став 2 на овој закон, наод, оцена и мислење за потребата од помош и нега од друго лице за корисниците од член 30 на овој закон ќе дава стручниот орган за оцена на работната способност на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија.

Член 141

Правно лице, чија регистрирана претежна дејност не е од областа на социјалната заштита, а во рамките на своето работење обезбедува услуги на стари и други возрасни инвалидизирани лица во вид на сместување, нега, исхрана, помош и нега, културно-забавни и рекреативни активности и им обезбедува вонинституционални облици на заштита во вид на домашна нега и помош и дневно згрижување, должно е во рок од една година од денот на влегување во сила на овој закон да ги усогласи своите акти, организација и работење согласно со одредбите на овој закон.

Доколку правното лице од ставот 1 на овој член не изврши усогласување на своите акти, организацијата и работењето со одредбите од овој закон, министерот донесува решение за забрана на вршење на работите од областа на социјалната заштита.

Министерот по правото на надзор и мислење на Комисијата од член 40 на овој закон донесува решение од ставот 2 на овој член.

Правното лице има право на жалба против решението од ставот 2 на овој член во рок од 15 дена од денот на приемот на решението до Комисијата на Владата

По конечноста на решението од ставот 2 на овој член, решението се доставува до надлежни органи за преземање на соодветни мерки и дејствија.

Член 142

Се овластува Законодавно-правната комисија на Собранието на Република Македонија да утврди пречистен текст на Законот за социјална заштита.

Член 143

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавување во "Службен весник на Република Македонија", а одредбите на членовите 3, 13, 36 и 47 од овој закон ќе се приме-нуваат најдоцна дена од денот на конституирање на советите на општините и советот на градот Скопје и изборот на градоначалниците на општините и градоначалниот на градот Скопје по спроведувањето на првите наредни локални избори согласно со Законот за локалните избори ("Службен весник на Република Македонија" број 46/96, 12/2003, 35/2004, 52/2004 и 60/2004.).

1.1. Согледување за одредени решенија и состојби во спроведувањето на Законот за социјална заштита

Декларирајќи се како социјална држава Република Македонија во својот Устав ги дефинира и основните начела на оваа заштита, како што се:

- право на социјална сигурност и социјално осигурување утврдено со закон и колективен договор (член 34);

- грижа за социјалната заштита и сигурност на граѓаните согласно со начелото на социјалната праведност (член 35 став 1);

- право на помош на немоќните и на неспособните за работа граѓани (член 35 став 2);

- посебна заштита на инвалидните лица и услови за нивно вклучување во општествениот живот (член 35 став 3).

1. Законот за социјалната заштита преставува фундаментален акт во кој оперативно се промовирани и разработени овие начела, а како основен носител на социјалната заштита ја именува Републиката која со Законот го воспоставува, организира и обезбедува системот на оваа заштита, заради што и дејноста на социјалната заштита е прогласена за јавен интерес.

Со најновите измени и дополнувања на Законот се апострофира и улогата на општините и градот Скопје во донесување на развојни програми за специфичните потреби на граѓаните од областа на социјалната заштита како и се преземаат други обврски кои им ги наметнува Законот.

Не навлегувајќи во детална анализа на содржината на Законот во целина, ќе се задржиме на неколку прагматични решенија и проблеми со кои се среќаваат корисниците на правата од овој Закон, пред се лицата корисници на постојана парична помош, корисниците на паричен надомест за помош и нега од друго лице и проблемите при остварување на овие права во праксата.

1.1. Согласно член 21 од Законот за социјалната заштита, право на парична помош има лице неспособно за работа и социјално необезбедено, кое не може да обезбеди средства за својата егзистенција врз основа на други прописи. Понатаму членовите 22 и 23 го утврдуваат следното:

Член 22

Неспособно за работа во смисла на овој закон се смета лице:

-со умерени, тешки и најтешки пречки во интелектуалниот развој и лице со други пречки во развојот, кое заради степенот на попреченоста не може да се стекнува со образование, како и лице кое по развојниот период стекнало телесна попреченост, поради која е неспособно за работа;

- самохрана жена за време на бременоста еден месец пред породувањето и самохран родител до три години возраст на детето;

- дете до навршени 15 години живот или до 26 години живот, ако е на редовно школување и

- жена и маж постари од 65 години.

Неспособноста за работа во смисла на став 1 алинеја 1 од овој член ја утврдува стручен орган кој врши оценка на специфичните потреби на лицата со пречки во интелектуалниот или физичкиот развој до 26 годишна возраст, под услови и на начин утврдени со посебни прописи, односно стручен орган за оценка на работната способност на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија за лица постари од 26 години.

Член 23

За социјално необезбедено лице, во смисла на овој закон, се смета лице кое нема приходи или чии приходи по сите основи, како приход на целото семејство, се помали од постојаната парична помош утврдена со овој закон.

Како приход во смисла на став 1 на овој член, не се смета паричен надоместок за помош и нега од друго лице и посебен додаток остварен врз основа на други прописи.

Ако хронолошки ги сублимираме и анализираме горечитираните членови можеме да констатираме дека лицата "со умерени, тешки и најтешки пречки во интелектуалниот развој и лице со други пречки во развојот, кое заради степенот на попреченоста не може да се стекнува со образование, како и лице кое по развојниот период стекнало телесна попреченост, поради која е неспособно за работа" правото на постојана парична помош не го стекнуваат заради својата неспособност за работа, која за жал не е доволен услов, туку тоа право е условено и од уште еден услов кој треба да се исполни, а тоа е материјалната обезбеденост на семејството и приходите на истото.

Имајќи ги во вид претходните уставни начела во областа на социјалната заштита, како и дека граѓаните се еднакви во слободите и правата, еднакви пред Уставот и законите, темелните вредности за владеење на правото, хуманизмот, социјалната правда и солидарноста, се поставува дилемата дали граѓанинот своите права ги изведува од себе и за себе како индивидуа???

Заради уживање на наведените права и достоинствен живот, потребна е поголема свест за прифаќање на лицата со интелектуална и физичка попреченост како рамноправни членови во граѓанското општество, како и зголемување и развивање на поддршка на овие лица и нивните семејства. Грижата за лицата со попреченост подразбира грижа на државата за обезбедување и фондирање на постојана парична помош само по основ на нивниот хендикей и мака која дефакто подразбира зголемени издатоци за семејството, а не истата да зависи од некој социо-економски просек и статус на семејството.

Покрај активната кампања и предлозите на невладиниот сектор за правата на лицата со посебни потреби во надминување на ова прашање и за поголем слух на државните институции во решавањето на правото на постојана парична помош, ни најновите измени и дополнувања на Законот донесени на 29. септември 2004 год. не вродија со плод, ниту се вградија бараните принципи.

1.2. Во оваа смисла, во рамките на активностите на Здружението на граѓани "Полио плус" за подобрување и имплементирање на правата на лицата со посебни потреби поднесена е Иницијатива за поведување постапка за оценување на уставноста на членот 23 став 1 од Законот за социјалната заштита до Уставниот суд на РМ. Иницијативата ја презентираме изворно:

До
Уставен Суд
на Република Македонија,
Скопје,

Предмет: Иницијатива за поведување постапка поднесува.-

Здружението на граѓани "Полио плус" од Скопје како организација на лица со хендикеп, во рамките на своите активности за изедначување на правата на хендикепираните лица со другите граѓани во општеството, како и грижа за анимирање на нивните специфични потреби,

Со овој акт, поднесува **ИНИЦИЈАТИВА за поведување постапка за оценување на уставноста на членот 23 став 1 од Законот за социјална заштита (Службен весник на Р.М. бр. 50/97 и 16/2000), а во врска со членовите 21 и 22 став 1, алинеја 1 на истиот Закон, со следново:**

ОБРАЗЛОЖЕНИЕ

Согласно нејзиниот Устав, Република Македонија е демократска и социјална држава во која граѓаните се еднакви во правата и пред устав и закон, независно од социјалното потекло (член 9). Според член 35 од Уставот на РМ, Републиката се грижи за социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните согласно со начелото на социјална правичност, истата гарантира право на помош на немоќни и неспособни за работа граѓани, како и посебно заштита на инвалидните лица.

Овие уставно гарантирани права понатаму се операционализираат во Законот за социјална заштита, според кој (член 1) "државата е основен носител на социјалната заштита на граѓаните и обезбедува услови за нејзиното остварување, како и се грижи за социјалната сигурност". Врз основа на правата на социјалната заштита, а под услови утврдени со Законот (член 6), се преземаат мерки преку кои се остварува и социјалната помош на корисниците на социјалната заштита.

Правото на социјална заштита согласно член 20 алинеја 1 од Законот опфаќа постојана парична помош за лицата неспособни за работа и социјално необезбедени, што значи дека ова право се обезбедува доколку се кумулативно исполнети двата услови. Во конотација со претходното, членот 22 став 1 алинеја 1, како неспособно за работа, во смисла на Законот, го смета "лице со умерени, тешки и најтешки пречки во психичкиот развој и лице со други пречки во развојот, кое заради степенот на попреченоста не може да се стекнува со образование како и лице кое по развојниот период стекнало инвалидност, поради кое е неспособно за работа, за што оценка дава стручен орган".

Вториот услов што лицето треба да го исполни за да добива постојана парична помош е истото да е социјално необезбедено, а како такво согласно на член 23 став 1 од Законот се смета лице кое нема приходи или чии приходи по сите основи, како приход на целото семејство, се помали од постојаната парична помош утврдена со истиот Закон.

Ваквото дефинирање на правото на социјална помош за лицето неспособно за работа во случаите од член 22 став 1 алинеја 1, кое во зависност од приходите на целото семејство (член 23 став 1) се условува за да може да го остварува правото, некореспондира со уставното гарантираното право на помош на немоќни и неспособни за работа граѓани, грижата за социјална заштита и сигурност, ниту со начелото на социјална правичност. Ова право според Уставот се гарантира како лично право и истото не треба да се остварува преку семејството, а уште повеќе да се условува преку материјалната состојба на истото.

Практично на овој начин, лицето кое заради својот хендикеп не му се достапни односно не е во можност да ги користи и ужива своите уставно гарантирани права на образование и на работа и заработувачка, се дискриминира и по овој основ со ускиравање на правото на социјална заштита и сигурност и истото не може да остварува право на социјална помош доколку семејството остварува приход.

Тргувајќи од горе цитираните причини, поднесуваме иницијатива за поведување постапка за оценување на уставноста на Законот за социјална заштита член 23 став 1 во делот "или чии приходи по сите основи, како приход на целото семејство, се помали од постојаната парична помош утврдена со овој закон", за кој цениме дека е не уставен и не кореспондира со уставно гарантираните права, ниту со темелните вредности на социјалната правда и солидарноста.

Со надеж дека оваа наша Иницијатива, ќе биде формално-правно прифатена од Ваша страна, ја изразуваме истовремено спремноста на нашето Здружение да биде активно инволвирано во натамошната постапка пред овој Суд.

Со почит,

Скопје,
24.01.2003.година

Претседател
Звонко Шаврески

"Полио плус" како иницијатор нема добиено одговор во смисла на прифаќање или одбивање на наведената иницијатива.

1.3. Инаку, за информирање, од Web страницата на Министерството за труд и социјална политика, висината на постојаната парична помош за месец август 2004 год. во зависност од големината на семејството изнесува од 2.400,00 до 4.800,00 денари. Овој износ се пресметува процентуално од просечната нето плата на работник во РМ остварена во последните три месеци, но напомуваме дека во меѓувреме нема поголеми промени во износите. Според бројот на корисници на постојана парична помош за месец септември истиот изнесува 4900 корисници, но во овој број нема податоци колку се корисници од член 22 алинеја 1 од Законот.

2. Согласно член 30 од Законот лицата кои не можат да ги вршат основните животни потреби, таксативно наброени, имаат право на паричен надоместок за помош и нега од страна на друго лице.

За жал поголемиот дел од јавноста и тоа "постручната" како да не го сфаќа вистинското значење на важноста на оваа елементарна помош. Всушност треба да разбереме дека се работи практично за паричен надоместок за други лица кои им помагаат на лицата со телесна односно интелектуална попреченост над 26 години, а кои во зависност од нивниот инвалидитет не се во можност да ги извршуваат основните животни функции (да се хранат, облекуваат, движат, одат на лекар, на работа и сл.). Се работи за скроман надоместок кој државата го обезбедува за лицата со попреченост за да им овозможи подостоинствен живот, нега, можност да се набават основни хигиенски продукти, да се излезе од изолација, дружба,

образование. Значи не се добива некаква бенефиција или милост, напротив се овозможува барем малку логистичко приближување во остварување на еднаквост во правата и слободите на лицата со попреченост до останатите граѓани и надминување на секојдневните практични потешкотии и бариери со кои живеат.

Иако се очекуваше измените и дополнувањата на Законот да ги иновираат и овие решенија од аспект пред се на висината на износот на надоместокот за оваа намена, проширување на корисниците со други објективни попречености и сл. тоа не се случи, а дел од процедуралните прашања се уште повеќе искомплицирани со новиот Правилник за содржината на образецот за издавање на наод, оценка и мислење за утврдување на потребата за помош и нега од друго лице, потребната медицинска и друга документација, начинот на остварување, критериумите за утврдување на висината и висината на износот на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице, кој акт се применува од први јануари 2005 година.

Што се однесува до самата висина на правото на паричен надоместок, истата варира почнувајќи од донесувањето на ЗСЗ во 1997 год. па до денес, или попрецизно:

- во 1997 год. висината на паричниот надоместок не можеше да изнесува помалку од 21% од просечната месечна плата по работник во нестопанството на РМ остварена во последните три месеци;

- со измените во 2000 год. висината на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице изнесува 30% од просечната плата согласно со член 25 став 1 и 2 од Законот;

- во 2003 год. висината на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице не може да изнесува помалку од 20%, ниту повеќе од 30% од просечната плата, согласно со член 25 став 1 и 2, а конкретната висина на процентот се утврдува како овластување на министерот да ја пропишува со подзаконски акт. Донесениот Правилник ("Службен весник на РМ", бр. 32/2003) го утврдува процентот во зависност од категоријата на лица со соодветни болести и тоа:

- а) за прва категорија 29% од просечната месечна плата по работник во РМ остварна во последните три месеци;

- б) за втора категорија 25% од просечната месечна плата по работник во РМ остварена во последните три месеци;

- со најновиот Правилник ("Службен весник на РМ", бр. 88/2004год.) кој се применува од први јануари 2005 год. висината на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице во зависност од категоријата на болеста односно здравствената состојба изнесува 26% и 23% од просечната нето плата по работник во РМ остварена во последните три месеци.

Кога ќе резимираме евидентно е дека висината на процентуалниот износ на овој паричен надоместок, наместо нагорна линија, за жал покажува опаѓање.

Според податоците за месец август 2004 год. од официјалната Веб страница на матичното Министерство висината на паричниот надоместок за прва категорија изнесува 3.491,00 денари, а за втора категорија 3.010,00 денари.

Ваквото срамно ниво на социјална помош не обезбедува ни минимум егзистенцијални потреби кои се неопходни за достоинствен живот и уживање на гарантираните права и слободи.

Што се однесува до самиот Правилник и на обичен лаик му е јасно дека прва препрека со која ќе се соочи е читање и разбирање на самиот назив на овој акт, а втор чекор е неговата содржина која треба да биде разбрана и толкувана од лицата со попреченост и нивните семејства.

Во овој контекст согледувањата на реалната состојба лоцирана како во нормативно-социјалната сфера, така и во практичната примена на одредени социјални институти се изложени во Информацијата на работната група на Интер партиската парламентарна лоби група за правата на лицата со посебни потреби, која е доставена до министерот за труд и социјална политика.

Во продолжение следи Информацијата:

**Согледување на состојбите со паричен
надоместок за туѓа нега
изработено од Работната група на ИППЛГ**

Интерпартиската парламентарна лоби група за правата на лицата со посебни потреби (ИППЛГ) на 09.12.2004 година во Собранието одржа консултативен состанок со присуство на 13 пратеници, претставници од Министерството за труд и социјална политика, како и поголем број претставници од различни невладини организации на лица со посебни потреби (со хендикеп, со инвалидност).

Причина и непосреден повод за тој состанок беа многубројните реакции во јавноста и директно до самите членови на лоби групата од страна на корисници на паричен надоместок за туѓа нега, во однос на критериумите за негово доделување, односно укинување. Имаше реакции и на укинувања на права на парични надоместоци за лицата со хендикеп по разни основи, со посочување на Скопје како најчеста локација за вакви случувања.

Членовите на ИППЛГ ги поздравиле сите напори на институциите кои водат кон правилно и законско насочување на средствата за предвидените намени. Беше побарана сериозна контрола за да се спречат злоупотребите на правото на користење на парични надоместоци, за да има за оние лица на кои таа помош им е навистина потребна.

Но, пратениците искажаа загриженост за одредени очигледни неправилности и повреди на правата на една од најранливите групи наши сограѓани. На состанокот беа изнесени сознанија и искуства, кои се сведуваа на **проблеми поврзани со:**

- 1) начинот на стекнување право на надоместок за туѓа нега;**
- 2) начинот на контрола и ревизија на правото на надоместокот;**
- 3) висината на надоместокот.**

Беше формирана Работна група која изготви Согледување на состојбите со паричниот надоместок за туѓа нега со **лоцирање на проблемите од три аспекти:**

- законска регулатива;**
- подзаконски акти;**
- спроведување на актите.**

Во Согледувањето се обидовме да ги систематизираме и објасниме проблемите на кои посочуваат корисниците, сугерирајќи одредени сугестии за подобрување на состојбите.

Проблеми со кои се соочуваат корисниците на надоместок за туѓа неѓа

1) Проблеми поврзани со начинот на стекнување право на надоместок за туѓа неѓа:

а) Комплицирана и скапа процедура за обезбедување на сета потребна документација (според Правилникот на МТСП)- Еден ист предмет по два пати поминува низ истите раце кај комисијата за наод и оценка и кај лицата од центарот за социјална работа. Дополнително, треба да се имаат предвид ниските примања и недоволната информираност на барателите, кои често пати лутаат од шалтер на шалтер.

Сугестија: Да се поедностави процедурата со едношалтерски систем и да стане потранспарентна, како и да се размисли за намалување на цената на чинење на документацијата од околу 1500 денари.

б) Долг период на чекање за утврдување на фактичката состојба од комисиите за наод и оценка (според Правилникот на МТСП и според неговото спроведување) - Комисиите се оние на ПИОМ, кои покрај својата редовна работа, вршат услуга за центрите за социјална работа, што доведува до нивна затрупаност со предмети. Ова е причина за одолговлекување на целата постапка, кога барателите не можат да го остварат своето право со месеци.

Сугестија: Да се најде реално и трајно решение за комисиите за наод и оценка, со обезбедување повеќе извршители.

в) Неопфатеност на сите лица со интелектуална попреченост над 26 години (според Правилникот) - Со најновиот Правилник (Сл.в. од 13.12.2004.) се предвидува надоместок само за лица со тешка и најтешка интелектуална попреченост, а се испуштени оние со умерена попреченост. Треба да се има предвид дека потребата за надоместок за туѓа неѓа кај овие лица не исчезнува со

возраста, туку напротив, се зголемува. Прилика е да се каже и тоа дека со надоместок за туѓа нега не се решава прашањето за достоинствено живеење на овие лица и треба да се размисли за надоместок наменет лично за нив (постојана парична помош).

Сугестија: Измена и дополна на Законот за социјална заштита, а во склад со тоа и на Правилникот.

г) Различно толкување и спроведување на законите и подзаконските акти во различни делови од земјава (според спроведувањето на актите)

Сугестија: Да се организираат работни средби и семинари за едукација на вработените и усогласување на процедурите.

д) Непрофесионална, бирократска и арогантна комуникација со страните од страна на некои претставници на институциите на МТСП (според спроведувањето на актите) - Во некои случаи како да се попречува нормалната процедура за стекнување на правото на надоместок за туѓа нега, преку: инсистирање на непотребни документи, непризнавање на стручни наоди и дијагнози на комисији од страна на лица со несоодветно образование во центрите за социјални работи, несоработка помеѓу носителите на одредени сектори и институции во МТСП, субјективизам во толкувањето на термини како семејство, заедничко домаќинство и сл., притисоци од раководни лица за промена на стручни извештаи и записници на колеги итн.

Сугестија: Да се направи објективна контрола на работењето на институциите на МТСП.

2) Проблеми поврзани со начинот на контрола и ревизија на правото на надоместок:

а) Ревизија на секои 6 месеци кај лица со трајна инвалидност/хендикеп (според Правилникот) - Ова е непотребно вознемирување и трошок, а делува дури и бизарно во одредени ситуации (ампутирани екстремитети, церебрална парализа, слепило и сл.). Оваа состојба треба да се разликува од потреба за туѓа нега и помош по сообраќајна несреќа, по мозочен удар и слично, кога таа помош е од привремен карактер и треба да се утврди состојбата по шест месеци.

Сугестија: Да се направи измена во Правилникот и поинаку да се третира трајниот инвалидитет/хендикеп.

б) Укинување на надоместокот веднаш по извршената ревизија, според субјективен наод (според спроведувањето на актите) - Се прават грешки, по што корисникот е оставен на неизвесен рок без надоместок, принуден на дополнителни трошоци за жалба. Истовремено, во такви случаи се отвора непотребна работа за службите на МТСП.

Сугестија: Пропишување прецизна процедура и едукација.

в) Укинување на надоместокот поради тоа што корисникот не е затекнат дома (според спроведувањето на актите) - Ова е сосем нелогично и спротивно на сите заложби за социјализација и инклузија на лицата со инвалидност/хендикеп во сите сфери на живеењето. Ако некој е корисник на надоместок за туѓа нега, тоа не значи дека тој треба да седи затворен дома. Постојат и примери на потполно непознавање на проблематиката од страна на лицата што вршат увид на терен, во суштина, кога не знаат ни што контролираат (на пр. укинување на надоместокот од девојче кое во времето на посетата на комисијата се наоѓало во специјализиран дневен центар). Комисиите мораат да знаат што контролираат. Треба да ги познаваат спецификите на секоја состојба на хендикеп, и според тоа да ги утврдат критериумите.

Сугестија: Пропишување прецизна процедура и едукација на сите лица што вршат увид.

г) Укинување на надоместокот поради наводна грешка во претходната исплата (според спроведувањето на актите) - Не може административната грешка да ја плаќа корисникот. Лицето е оставено без надоместок што му следува, со апсурдно барање да се вратат парите во “кеш“, па дури потоа да се продолжи со надоместокот. Во познатиот случај на Игор Мацкиновски и брат му, тие се оставени без надоместок, во жалбена постапка, скоро 2 години.

Сугестија: Пропишување прецизна процедура и едукација.

д) Исто како 1г (според спроведувањето на актите)

ѓ) Исто како 1д (според спроведувањето на актите)

3) Проблеми поврзани со висината на надоместоците:

а) Нереално ниски надоместоци (според Законот за социјална заштита и Правилникот) - Надоместоците за туѓа нега (а и останатите надоместоци) се многу често недоволни за исполнување на нивната цел. Се добиваат надоместоци според однапред дефиниран буџет, а не според реалните потреби, со што лицата на кои им се неопходни се принудени на недостоинствено живеење.

Сугестија: Да се преиспита генералната буџетска политика во социјалната сфера, по што би следеле измени во Законот за социјална заштита и во Правилникот.

б) Мешање на причината и последицата од повредата што довела до инвалидност/хендикеп (според Законот за социјална заштита и Правилникот) - Има голема разлика во надоместоците што ги добиваат лица со иста инвалидност/хендикеп, стекната од различни причини. Разликата се движи од 50 до 300 ЕУ, а потребата за туѓа нега е иста за иста состојба (на пр: за слепо лице, независно од причината поради која го изгубило видот).

Сугестија: Измени во Законот за социјална заштита и Правилникот.

в) Отсуство на издржана категоризација на надоместоците според потребата од туѓа нега (според Законот за социјална заштита и Правилникот) - Треба да се направи категоризација според степенот на немоќност на лицата, од каде што ќе произлезе и потребата од туѓа нега (дали некому му треба туѓа нега и помош во текот на неколку часа или целодневно). Од тоа би зависела и висината на надоместокот, кој треба да биде ускладен спрема пазарното чинење на трудот. Значи, висината на надоместокот не може да биде ограничена помеѓу 20 и 30% од просечната месечна нето плата по работник во Р.М., остварена во последните три месеци. Некому ќе му следува помалку, а некому повеќе од сега пропишаното.

Во последниот **Правилник за содржината на образецот за издавање на наод, оценка и мислење за утврдување на потребата за помош и нега од друго лице, потребната медицинска и друга документација, начинот на остварување, критериумите за утврдување на висината на износот на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице** (Службен весник од 13.12.2004.) постојат серија недоследности:

- има термилошка збрка и недефинираност (на пр. под терминот болести се наведени и состојби и старост);
- постои неприродна поделеност во две групи со различна висина на надоместокот, каде разликите во немоќност на лицата се минимални и како такви се практично небитни (на пр. во првата група спаѓаат лица со 99%, а во втората со 97% намален вид);
- направената разлика во висината на надоместоците е незначителна и не постои реална градација според потребните часови туѓа нега (26% и 23% од просечната месечна нето плата по работник во Р.М., остварена во последните три месеци, за првата, односно за втората група надоместоци);
- земени се предвид само најтешки, терминални фази и состојби, а туѓа нега е потребна и во сите претходни фази (на пр. 2 лица со малигно заболување во терминалниот стадиум со метастази на внатрешните органи!);
- земени се предвид само стари лица над 70 години со строго специфицирани повреди и состојби (на пр. 2 со трауматски повреди, оперирани и поставени со плочки, шипки поради пролонгирано санирање на истите поради возраста, заради што се неподвижни?);
- исклучени се лицата со умерена интелектуална попреченост (се спомнуваат само 2 лица со тешки и најтешки интелектуални попречености над 26 години2).

Како што наведовме на почетокот, анализата на многубројните проблеми со кои се соочуваат корисниците на надоместок за туѓа нега и помош ја правевме со истовремено лоцирање на проблемите од аспект на пропусти или недоречености во законската регулатива и подзаконските акти (правилниците), како и од аспект на самото спроведување на актите.

На крајот, по вкрстувањето на податоците и согледувањето на состојбите по ова деликатно прашање, Работната група на ИППЛГ предлага неколку заклучоци за преземање конкретни чекори за надминување на пројавените проблеми, во интерес на засегнатите граѓани и нивните семејства.

Како ИППЛГ, подготвени сме на соработка со Министерството за труд и социјална политика по ова прашање, која предлагаме да почне со куса работна средба. **Очекуваме во евентуалните измени на законските и подзаконските акти да бидат активно вклучени претставниците од невладиниот сектор, а пред се лицата со хендикeп/инвалидност, почитувајќи ја нивната девиза: Ништо за нас, а без нас!**

ЗАКЛУЧОЦИ

за надминување на пројавениите проблеми поврзани со надоместокој за туѓа нега

Законска регулатива

Да се направат измени и дополни на **Законот за социјална заштита** во поглед на следниве прашања:

- висината на надоместокот за туѓа нега, која треба да биде во пошироки рамки и во склад со реалните потреби на различни категории корисници (да се земат предвид потребните часови нега и реалната цена на чинење на трудот) **член 10, 30 и 31.**

- постојана парична помош за лицата со умерена, тешка и длабока попреченост што се прогласени за деловно неспособни, која ќе биде комплементарна со надоместокот за туѓа нега и ќе им обезбеди достоинствен живот **член 21, 22.**

Подзаконски акти

Да се направат измени во **Правилникот за содржината на образецот за издавање на наод, оценка и мислење за утврдување на потребата за помош и нега од друго лице, потребната медицинска и друга документација, начинот на остварување, критериумите за утврдување на висината на износот на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице** (Сл.в. бр.88 од 13.12.2004.), во поглед на следниве прашања:

- процедурата за стекнување право на надоместок за туѓа нега со нејзино поедноставување;

- редефинирање на комисиите за наод и оценка и нивното функционирање, со цел да се обезбеди поголема функционалност;

- дефинирање на состојби на трајна инвалидност/хендикeп која не мора да подлегува на 6-месечна контрола;

- јасна и сеопфатна категоризација на корисниците на надоместок за туѓа нега која ќе обезбеди појасни критериуми за висината на надоместокот според реалните потреби, во поширок опсег.

Спроведување на акциите

Да се разгледаат поединечните жалби од корисниците на надоместокот за туѓа нега, кои се однесуваат на непрофесионално, нестручно или арогантно однесување на вработените во институциите на Министерството за труд и социјална политика низ целата земја, со посебно внимание за **Центарот за социјални работи во Скопје**, каде што има најмногу поплаки и се забележани најмногу субјективни слабости.

Скопје, 24.12.2004

**За Техничкиот комитет на ИППЛГ,
Звонко Шаврески**

2. Правилник за оцена на специфичните потреби на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој

Врз основа на член 102 став 3 од Законот за социјалната заштита ("Службен весник на Република Македонија" број 50/97), министерот за труд и социјална политика, во согласност со министерот за образование и министерот за здравство, донесе

П Р А В И Л Н И К ЗА ОЦЕНА НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПОТРЕБИ НА ЛИЦАТА СО ПРЕЧКИ ВО ФИЗИЧКИОТ ИЛИ ПСИХИЧКИОТ РАЗВОЈ

1. ОСНОВНИ ОДРЕДБИ

Член 1

Со овој правилник се уредува видот и степенот на пречките во физичкиот или психичкиот развој; стручните профили на членовите на стручниот орган што дава наод и мислење за оцена на специфичните потреби на првостепениот и второстепениот орган за лица со пречки во физичкиот или психичкиот развој; начинот на оценување на специфичните потреби и водењето на евиденцијата и установата што ќе дава наод и мислење.

Член 2

Со оцена на специфичните потреби заради физичките или психичките пречки во развојот се опфаќаат лица до 26-годишна возраст.

Член 3

Стручниот орган кој дава наод и мислење за видот и степенот на попреченоста во физичкиот или психичкиот развој и за специфичните потреби прави листа на специфични потреби согласно Законот за детска заштита, Законот за социјална заштита, Законот за здравствена заштита, Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност, како и специфичните потреби во сите степени на образование, овој правилник и другите акти.

Оцената на специфичните потреби се однесува за сите лица со пречки во физичкиот или во психичкиот развој наведени во глава 4 од овој правилник, а која специфична потреба ќе ја користи лицето зависи од видот и степенот на попреченоста во физичкиот или психичкиот развој или со комбинирани пречки.

II. УТВРДУВАЊЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПОТРЕБИ ВО ЗАВИСНОСТ ОД ВИДОТ И СТЕПЕНОТ НА ПРЕЧКИТЕ ВО ФИЗИЧКИОТ ИЛИ ПСИХИЧКИОТ РАЗВОЈ

Член 4

Лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој кои имаат специфични потреби се:

1. Лица со оштетен вид (слабовидни и слепи);
2. Лица со оштетен слух (наглуви и глуви);
3. Лица со пречки во гласот, говорот и јазикот;
4. Телесно инвалидни лица;
5. Ментално ретардирани лица (лесно, умерено, тешко и длабоко);
6. Аутистички лица;
7. Хронично болни лица и
8. Лица со повеќе видови на пречки (лица со комбинирани пречки во развојот).

Член 5

Со пречки во видот се сметаат слабовидни и слепи лица.

Слабовидно се смета лице кое на подоброто око со корекционо стакло има острина на видот помала од 40% (0,4) и лице кое на подоброто око со корекционо стакло има острина на видот поголема од 40% (0,4), но кај кое се предвидува извесно влошување на видот.

Слепо се смета лице кое на подоброто око со корекционо стакло има острина на видот до 10% (0,10) и лице со централен вид на подоброто око со корекционо стакло до 25% (0,25), на кое видното поле му е стеснето до 20 степени. Според степенот на попреченоста слепите лица се распоредуваат во три групи и тоа:

- лице кое потполно го изгубило осетот за светло (амауроза);
- лице кое на подоброто око со корекционо стакло има остаток на видот до 5% (0,05) или лице кое на подоброто око со корекционо стакло има остаток на видот помалку од 10% (0,10) или има видно поле стеснето до 20 степени.

- лице кое на подоброто око со корекционо стакло има остаток на видот помалку од 10% (0,10) и лице со централен вид на подоброто око со корекционо стакло до 25% (0,25) и кое има видно поле стеснето до 20 степени.

Практично слепо лице се смета лице со толку намалена функционална способност на органот за вид која не му овозможува воспитание и образование претежно по визуелен пат.

Член 6

Лицата со оштетен слух, во зависност од степенот на оштетувањето, се делат на глуви и наглуви.

1. За наглуви се сметаат оние лица кај кои оштетувањето на слухот на подоброто уво е од 25 дБ до 80 дБ и кои потполно или делумно го развиле вербалниот говор. Според степенот на оштетувањето на слухот, времето кога настанало оштетувањето и степенот на говорната развиеност, наглувите лица ги распоредуваме:

а. Лица со лесно оштетување на слухот од 25 дБ до 40 дБ. Овие лица можат спонтано да развијат вербален говор.

б. Лица со умерено оштетување на слухот од 40 дБ до 60 дБ кои пред оштетувањето спонтано го развиле говорот.

Лица со умерено оштетување на слухот од 40 дБ до 60 дБ се и лица кај кои оштетувањето на слухот настанало пред да го развијат говорот, а како последица имаат делумно развиен говор.

в. Лица со тешко оштетување на слухот од 60 дБ до 80 дБ кои спонтано го развиле говорот пред да настане оштетувањето.

г. Лица со тешко оштетување на слухот од 60 дБ до 80 дБ кај кои оштетувањето на слухот настанало пред да го развијат говорот, а потоа го развиле со систематски сурдоаудиолошки третман.

д. Лица со тешко оштетување на слухот од 60 дБ до 80 дБ се и оние лица кај кои оштетувањето на слухот настанало пред да го развијат говорот, а кои во моментот на оцената на специфичните потреби имаат недоволно развиен говор.

2. За глуви се сметаат оние кај кои оштетувањето на слухот е поголемо од 80 дБ и кои и со слушен аплификатор не можат целосно да го перцепираат вербалниот говор. Глувите лица се делат на практично глуви и тотално глуви. Практично глувите лица со слушен аплификатор можат да слушаат одделни супресегменти од говорот. Тотално глувите лица имаат потполно згасната слушна перцепција. Според времето на настанувањето и степенот на развојот на говорот, овие лица се распоредуваат:

а. Лица кои пред оштетувањето на слухот го развиле вербалниот говор и во времето на оцената на специфичните потреби добро говорат.

б. Лица кои пред оштетувањето на слухот не го развиле спонтано вербалниот говор, а потоа со интензивен и систематски сурдоаудиолошки третман го постигнале тоа.

в. Лица кои го изгубиле слухот пред да го развијат вербалниот говор и во моментот на распоредувањето имаат недоволно изграден говор или се без говор.

3. Лица со комбинирани пречки кај кои примарно оштетување е оштетувањето на слухот се определуваат специфични потреби во зависност од видот и степенот на пречките.

4. Децата со слушно оштетување определени во овој член, по детектирањето на слушното оштетување, како и децата со кохлеарен имплант и

други се опфаќаат со задолжителна сурдоаудиолошка рехабилитација во специјални установи и служби верифицирани за оваа дејност, со цел процесот на десурдизација и демутизација да се реализира пред нивното упатување во основното образование.

Член 7

Со пречки во говорот и гласот се оние лица чиј говор не одговара на нивната возраст, или не е разбирлив, граматички и синтактички неизграден, со конвулзивни пречки во механизмот и автоматизмот на говорот, заради што им е потребен логопедски третман и лекување.

Според видот и степенот, пореметувањата во вербалната комуникација, лицата се распоредуваат во следните групи:

- лице со потполно отсуство на говорот - алалија;
- лице со патолошки говорен развој;
- лице со тешка назализација - ринолалија;
- лице со отсуство и тешко оштетување на гласот -афонија и дисфонија;
- лице со тешко оштетен говор поради детска парализа;
- лице со аутизам;
- лице со оштетен или изгубен порано стекнат говор - афазиија и дисфазиија;
- лице со комбинација на горе наведените пречки.

Лица со поблаги облици на пречки наведени во ставот 2 на овој член, како и лица со дислалии (неправилан изговор на гласовите), дислексии и дисграфии (пречки во пишувањето и читањето) не се распоредуваат.

Член 8

Телесна инвалидност според овој правилник е состојба на намалување или губење на функционалната способност на еден или повеќе делови на телото со што значително се намалува способноста на лицето во задоволувањето на основните животни потреби.

Во зависност од специфичните потреби што се јавуваат како последица на вакви промени на организмот, телесната инвалидност може да биде тешка, потешка и најтешка.

- Тешка телесна инвалидност се јавува во оние случаи кога лицето може самостојно да ги задоволува своите потреби со соодветни ортопедски помагала или адаптација на физичката средина.

- Потешка телесна инвалидност постои кога лицето може самостојно да ги задоволува своите потреби само со помош од друго лице.

- Најтешка телесна инвалидност кога лицето има потреба од постојана грижа и нега во задоволување на основните биолошки и социјални потреби.

Член 9

Хронично болни лица

1. Лица со најтешки облици на хронични заболувања и сериозно нарушена здравствена состојба се лица со срцеви заболувања, хемофилија,

дијабетес, леукемија, потежок облик на бронхијална астма, хемиплегија, параплегија, артритис, реуматизам и лица на дијализа.

2. Лица со пореметувања на психомоториката:

- прва група: пореметување на психомоториката како резултат на дисхармоничен тек на развојот на психомоторниот спрег;
- втора група: пореметување на психомоториката како резултат на забавен развој на пооделни структури на психо-моторниот спрег;
- трета група: пореметување на психомоториката во склоп на општите емоционални пореметувања и пореметувања на интелигенцијата.

Член 10

Ментален хендикеп е состојба на забавен или непотполн психички развој кој особено се карактеризира со нарушување на оние способности кои се појавуваат во текот на развојниот период и кои придонесуваат за општото ниво на интелигенцијата, како што се когнитивните, говорните, моторните и социјалните способности.

Лицата со пречки во психичкиот развој се распоредуваат како лица со лесен, умерен, тежок и длабок ментален хендикеп.

1. Лица со лесен ментален хендикеп се карактеризираат со благо намалување на нивото на интелектуалните, говорните, јазичните, моторните и социјалните способности. Зборуваат со извесно задоцнување, но сепак најголемиот број од нив можат да го користат говорот во секојдневниот живот.

На правилно стандардизираните тестови за интелигенција, за лица со лесни пречки во психичкиот развој карактеристичен е ориентационен коефициент на интелигенција во рамките од 50 до 69.

2. Лица со умерен ментален хендикеп покажуваат забавен развој и ограничени достигнувања во доменот на развојот и употребата на говорот и јазикот, моторните способности и грижата за себе.

На правилно стандардизираните тестови за интелигенција, лица со умерени пречки во психичкиот развој за карактеристичен е ориентационен коефициент на интелигенција во рамките од 35 до 49.

3. Лица со тежок ментален хендикеп се слични на умерено ментално хендикепираните по клиничката слика, присуство на органска етиологија и придружни оштетувања. Постои значително ограничување на достигнувањето во областа на говорот и јазикот, моторните способности грижата за себе. Поголем број од лицата имаат изразени моторни и/или други придружни пречки кои укажуваат на присуство на значајно оштетување или пореметување во развојот на централниот нервен систем.

На правилно стандардизираните тестови за интелигенција коефициентот на интелигенција ориентационо се движи во рамките од 20 до 34.

4. Лица со длабок ментален хендикеп се карактеризираат по изразито ограничената способност за разбирање и прифаќање на барањата или упатствата, имаат зачувана способност за многу рудиментарни форми на невербална комуникација. Голем дел од нив се полуподвижни или неподвижни,

неспособни за волева контрола на сфинктерите. Поседуваат мали или скоро никакви способности да се грижат за себе, поради што им е потребна постојана помош и надзор.

На правилно стандардизираните тестови за интелигенција, кај лица со длабоки пречки во психичкиот развој коефициентот на интелигенција е под 20.

Член 11

Лица со аутизам и лица со други перварзивно развојно ратројство кој се карактеризира со квалитативно оштетување на реципрочните социјални интеракции, на невербалната, вербалната комуникација и имагинација и ограничен број на активности и интересирања. Тој може да биде пропратен со најразличен степен на ментална ретардација, различни неуролошки знаци, епилепсија и различни бихевиорални синдроми на агресија, автоагресија, деструктивност и напади на гнев.

Член 12

Лица со повеќе видови на пречки (со комбинирани пречки) во развојот се сметаат лицата кај кои се присутни по две или повеќе видови на пречки во развојот наведени во овој правилник.

III. СТРУЧНИТЕ ПРОФИЛИ НА ЧЛЕНОВИТЕ НА СТРУЧНИОТ ОРГАН

Член 13

Пред започнување на постапката за утврдување на видот и степенот на попреченост на физичкиот или психичкиот развој и оценката на специфичните потреби, претходи откривање и пријавување на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој и на ризично родените деца што го врши здравствена установа (породилиште, развојно советувајште, детски диспансер и други установи од примарната здравствена заштита), установа од социјална заштита, установа од детска заштита, установа од образованието, родителот, старателот и др.

Член 14

Стручниот орган кој работи во состав на установата ги има следните стручни профили:

1. За лица со оштетен вид, установата треба да ги има следните стручни лица: офталмолог, педијатар, дефектолог, односно тифлолог, психолог и социјален работник;
2. За лица со оштетен слух, установата треба да ги има следните стручни лица: оториноларинголог, педијатар, сурдолог, психолог и социјален работник;
3. За лица со пречки во гласот, говорот и јазикот, следните стручни лица: оториноларинголог, педијатар, логопед, психолог и социјален работник;

4. За телесно инвалидни лица, следните стручни лица: физијатар, педијатар, дефектолог, односно соматопед, психолог и социјален работник;

5. За ментално ретардираните лица, следните стручни лица: невропсихијатар, педијатар, дефектолог за ментален хендикей, психолог и социјален работник;

6. За аутистични лица, следните стручни лица: невропсихијатар, педијатар, дефектолог за ментален хендикей, психолог и социјален работник;

7. За хронично болни лица, следните стручни лица: педијатар, интернист, физијатар, психолог, дефектолог за ментален хендикей и социјален работник; и

8. За лица со повеќе видови на попреченост, установата треба да има стручни лица предвидени во точките од 1 - 7 во овој член во зависност од примарната попреченост.

Член 15

Установи кои даваат наод и мислење за видот и степенот и оценка на специфичните потреби на лица со пречки во физичкиот или психичкиот развој, при донесувањето решение во прв степен се:

1. За лица со оштетен вид: Ортооптичко - плеоптички центар на Здравствен дом Скопје и Службата за ментално здравје на деца и младинци при Медицинскиот центар во Битола;

2. За лица со оштетен слух и за лица со пречки во гласот, говорот и јазикот: Завод за рехабилитација на слух, говор и глас во Скопје и Службата за ментално здравје на деца и младинци при Медицинскиот центар во Битола;

3. За телесно инвалидни лица: Заводот за медицинска рехабилитација во Скопје и Службата за ментално здравје на деца и младинци при Медицинскиот центар во Битола;

4. За лица со аутизам - Завод за ментално здравје -Здравствен дом Скопје и Службата за ментално здравје на деца и младинци при Медицинскиот центар во Битола;

5. За ментално ретардирани лица:

- Развојно советуваиште и Завод за ментално здравје при Здравствениот дом во Скопје;

Претходните установи се надлежни за општините од подрачјето на град Скопје.

- Служба за ментално здравје при Медицинскиот центар од Битола за општините од подрачјето на поранешните општини Битола, Демир Хисар и Ресен;

- Медицински центар Прилеп за општините од подрачјето на поранешните општини Прилеп, Крушево и Македонски Брод;

- Медицински центар Кавадарци за општините од подрачјето на поранешните општини Кавадарци и Неготино;

- Медицински центар Велес за општините од подрачјето на поранешните општини Велес, Свети Николе и Гевгелија;

- Медицински центар Струмица за општините од подрачјето на поранешните општини Струмица, Валандово и Радовиш;
- Медицински центар Штип за општините од подрачјето на поранешните општини Штип и Пробиштип;
- Медицински центар Кочани за општините од подрачјето на поранешните општини Кочани, Винаца, Делчево и Берово;
- Медицински центар Куманово за општините од подрачјето на поранешната општина Куманово, Кратово и Крива Паланка;
- Медицински центар Тетово за општините од подрачјето на поранешните општини Тетово и Гостивар;
- Медицински центар Охрид за општините од подрачјето на поранешните општини Охрид и Кичево;
- Медицински центар Струга за општините од подрачјето на поранешните општини Струга и Дебар.

Установите од точка 1 до 4 од став 1 на овој член даваат наод и мислење за територијата на Републиката.

Член 16

Установи кои даваат наод и мислење за видот и степенот и оцена на специфичните потреби на лицата со пречки во физичкиот и психичкиот развој, при донесувањето решение во втор степен се:

1. За лица со оштетен вид: Очна клиника при Медицински факултет - Скопје;
2. За лица со оштетен слух и за лица со пречки во гласот, говорот и јазикот: Аудиолошки центар при Клиниката за уво, нос и грло при Медицинскиот факултет - Скопје;
3. За телесно инвалидни лица: Ортопедска клиника при Медицински факултет - Скопје;
4. За ментални ретардирани лица: Клиниката за детски болести при Медицински факултет - Скопје;
5. За лица со аутизам - Клиниката за детски болести во соработка со Психијатрија при Медицински факултет - Скопје;
6. За хронично болни лица - Клиниката за детски болести во соработка со Ортопедска клиника при Медицински факултет - Скопје.

Член 17

Наодот за видот и степенот на попреченоста во физичкиот или психичкиот развој и оценка на специфичните потреби и мислењето на стручното лице, стручниот орган ги исполнува на образец бр. 1 и 2, односно стручното лице.

Член 18

Во утврдувањето на наодот и мислењето и определувањето на специфичните потреби учествува и родителот односно старателот на лицето со пречки во физичкиот или психичкиот развој.

Член 19

По потреба на сите лица со пречки во физичкиот или психичкиот развој им се овозможува да бидат упатени на повторно дијагностицирање доколку за тоа се достави барање од лицето, родителот, односно старателот, од социјалната односно воспитно-образовната установа и од одделни стручни лица вклучени во процесот на третманот на овие деца, заради промена во условите на живеење со што можат да побараат преоценка на специфичните потреби.

Член 20

За лицата на кои им се определени специфичните потреби согласно овој правилник до 26-годишна возраст им се признава право на специфичните потреби за натамошно користење.

IV. ВОДЕЊЕ НА ЕВИДЕНЦИЈА

Член 21

Центарот за социјална работа во општината води евиден-ција за лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој.

Евиденцијата се води во книга за евиденција на лицата со специфични потреби.

Книгата за евиденција се води според образец број 3 што е составен дел на овој правилник.

Центарот за социјална работа ја користи утврдената листа на специфични потреби.

Во книгата за евиденција не смее ништо да се брише. Прецртаните зборови мораат да останат читливи. Евентуалните измени се заверуваат со потпис на овластеното лице.

Член 22

Податоците од книгата за евиденција, како и податоците од поединечни стручни наоди за видот и степенот на попреченоста, можат да бидат достапни само на заинтересираните стручни установи и стручни лица кои преземат соодветни мерки за успешно вклучување во општествениот живот и работа на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој.

Член 23

На крајот на календарската година во книгата за евиденција се утврдува бројот на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој во тековната година.

Во наредната година запишувањето во книгата за евиденција започнува со нова страница, а броевите се надоврзуваат на последниот број од претходната година.

Член 24

На крајот од годината се доставува извештај за лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој до Републичкиот завод за статистика, Заводот за социјалните дејности и до Заводот за здравствена заштита на Република Македонија.

Извештајот за бројот на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој се дава според образец број 4.

Член 25

Центарот води евиденција и документација и тоа:

1. Список на лица прегледани од страна на стручниот орган;
2. Евиденција за лицето со неговите лични податоци, наодот на секој член од стручниот тим, од прегледот и оценката на специфичните потреби;
3. Евиденција за издавањето на наодите и оценката на специфичните потреби;
4. Евиденција за решенијата кои се донесени од Второстепениот стручен орган по жалба;
5. Книга за записниците од седниците;
6. Листа на специфичните потреби.

Стручниот орган на оваа евиденција и документација ја чува според прописите за чување на архивска документација.

V. ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 26

Образецот бр. 1, 2, 3 и 4 се составен дел на овој правилник.

Член 27

До денот на влегување во сила на овој правилник, престанува да важи Правилникот за распоредување и евиденција на лицата попречени во физичкиот и психичкиот развој ("Сл. весник на СРМ" бр. 8/81).

Член 28

Овој правилник влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Македонија".

Согласен:
Министер
за здравство
доц.д-р **Драган Даниловски**, с.р.

Согласен:
Министер
за образование
д-р **Гале Галев**, с.р.

Министер
Бедредин Ибраими, с.р

3. Правилник за содржина на образецот за издавање на наод, оцена и мислење за утврдување на потребата за помош и нега од друго лице

Врз основа на член 31 став 6 од Законот за социјалната заштита (Службен весник на РМ. бр. 50/97, 16/2000, 17/03 и 65/04), министерот за труд и социјална политика донесе

П Р А В И Л Н И К

за содржина на образецот за издавање на наод, оцена и мислење за утврдување на потребата за помош и нега од друго лице, потребната медицинска и друга документација, начинот на остварување, критериумите за утврдување на висината и висината на износот на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице

Член 1

Со овој правилник се пропишува содржината на образецот за издавање на наодот, оценката и мислењето за утврдување на потребата за помош и нега од друго лице, потребната медицинска и друга документација која се приложува кон барањето за остварување на ова право, начинот на остварување на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице, како и поблиску се утврдуваат критериумите за утврдување на висината и висината на износот на ова право.

Член 2

Врз основа на утврдената фактичка состојба од страна на надлежната Комисија за издавање наод, оцена и мислење за потребата од помош и нега од друго лице (во натамошниот текст: Комисијата), правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице се остварува согласно Законот за социјална заштита и овој правилник.

Член 3

Комисијата изготвува наод, оцена и мислење за потребата од помош и нега од друго лице.

Наодот, оценката и мислењето се издава на Образец број 1 кој е составен дел на овој правилник.

Член 4

Барањето за остварување на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице се доставува до надлежниот центар за социјална работа.

Кон барањето за остварување на право на паричен надоместок за помош и нега од друго лице се приложува мислење од матичниот лекар за потребата од помош и нега од друго лице и друга медицинска документација која укажува на тие факти.

Член 5

Надлежниот центар за социјална работа по непосредно извршениот увид во домот на барателот најдоцна 30 дена по поднесување на барањето, изготвува мислење за оправданоста на барањето за паричен надоместок за помош и нега од друго лице.

Член 6

Комисијата, врз основа на документацијата, мислењето на надлежниот центар за социјална работа и извршениот увид во домот на барателот врши утврдување на фактичката состојба.

Надлежниот центар за социјална работа врши проверка на фактичката состојба за предмети за кои во наодот, оцената и мислењето е утврдено дека потребата од помош и нега од друго лице е привремена и има потреба од повторна проверка и доставува мислење до Комисијата.

Член 7

Во наодот, оцената и мислењето на Комисијата за потребата од помош и нега од друго лице, се утврдува дијагно-зата на болеста и корисникот согласно членовите 8 и 9 на овој правилник.

Член 8

Висината на износот на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице изнесува 26% од просечната месечно нето плата по работник во Република Македонија, остварена во последните три месеци, за лицата со следните болести:

- недвижно лице - потполно,
- потполно слепо лице (со 99% намален вид),
- лице со церебрална или детска парализа и параплегја,
- лице заболено со дистрофија или сродни мускуларни или невромускуларни заболувања, во краен стадиум на болеста,
- лице со тешки и најтешки пречки во интелектуалниот развој над 26 годишна возраст и лице со ментална детериорација кај хронични психози (шизофренија, манијачна депресивна психоза, параноја),
- лице со целосна одземеност на една страна од телото или од земеност на сите четири екстремитети,
- лице со малигно заболување во терминалниот стадиум со метастази на внатрешните органи.

Член 9

Висината на износот на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице изнесува 23% од просечната месечно нето плата по работник во Република Македонија, остварена во последните три месеци, за лицата со следните болести:

- лица со тешко нарушен вид (97%),
- во прв стадиум на болеста на лице заболено од дистрофија или сродни мускуларни или невромускуларни заболувања,
- лице со делумна одземеност на една страна од телото (како последица на крвање во мозокот),
- стари лица над 70 годишна возраст со трауматски повреди, оперирани и поставени со плочки, шипки поради пролонгирано санирање на истите поради возраста, заради што се неподвижни.

Член 10

Со денот на примената на овој правилник престанува да важи Правилникот за начинот на остварување, критериумите за утврдување на висината и висината на износот на правото на паричен надоместок за помош и нега од друго лице ("Службен весник на Република Македонија" бр. 32/03).

Член 11

Овој правилник влегува во сила осмиот ден од објавувањето во "Службен весник на Република Македонија", а ќе се применува од 1 јануари 2005 година.

Бр. 10-5374/4
9 декември 2004 година
Скопје

Министер
за труд и социјална политика,
Јован Манасиевски, с.р.

ДЕЛ ТРЕТИ

ВРАБОТУВАЊЕ

ДЕЛ ТРЕТИ

ВРАБОТУВАЊЕ

1. Закон за работните односи

ЗАКОН ЗА РАБОТНИТЕ ОДНОСИ **(“Службен весник на РМ”, бр. 80/2003)** **Пречистен текст- Полио Плус**

Член 7

Работен однос може да заснова секое лице кое ги исполнува општите услови утврдени со овој и со друг закон и посебните услови утврдени со закон, колективен договор и акт на работодавецот.

Се смета дека инвалидно лице кое е оспособено за вршење на определени работи, има општа здравствена способност за вршење на тие работи.

Член 9

Работодавецот не смее лицето кое бара вработување (кандидат) или работникот, да го стави во нееднаква правна положба заради расата, бојата на кожата, полот, возраста, здравствената состојба, односно инвалидноста, религиозното, политичкото или друго убедување, членување во синдикати, националното или социјалното потекло, статусот на семејството, имотната состојба или заради други лични околности.

На жените и мажите мора да им бидат обезбедени еднакви можности и еднаков третман при вработувањето, напредувањето, осигурувањето од работа, условите за работа, работното време и откажувањето на договорите за вработувањето.

Член 14

Инвалидно лице заснова работен однос на начин и под услови утврдени со овој закон, ако со друг закон поинаку не е определено.

Член 68

Еден од родителите на потешко хендикепирано дете има право да работи со половина од полното работно време, ако двајцата родители се во работен однос или ако родителот е самохран, врз основа на наод од надлежна лекарска комисија, ако детето не е сместено во установа за социјално-здравствено згрижување.

Скратеното работно време од став 1 на овој член се смета како полно работно време, а правото на надомест на плата се исплатува според прописите за социјална заштита.

Член 74

Инвалид на трудот има право на скратено работно време, распоредување односно вработување на друга соодветна работа, преквалификација или доквалификација, како и право на соодветен паричен надоместок во врска со користење на тие права, во согласност со прописите за пензиско-инвалидско осигурување.

Работник со изменета работна способност и работник кој работи на работи на кои постои опасност од настапување на инвалидност има право на распоредување на соодветно работно место.

Во случаите од ставовите 1 и 2 на овој член, работодавецот е должен на работникот да му обезбеди работно место за кое е оспособен под условите и на начин утврдени со колективен договор.

Член 154

Со парична казна од 50.000 до 250.000 денари ќе се казни за прекршок работодавецот ако:

10) не го распореди инвалидот на трудот на соодветно работно место (член 74).

2. Закон за вработување на инвалидни лица

ЗАКОН ЗА ВРАБОТУВАЊЕ НА ИНВАЛИДНИ ЛИЦА **("Службен весник на Република Македонија" број 44/2000 и 16/2004)** **Пречистен Текст - Полио Плус**

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

Член 1

Со овој закон се уредуваат посебните услови за вработување и работење на инвалидни лица: кога самостојно вршат дејност како трговец поединец, кај работодавец или има својство на работодавец, како и условите за основање и погодностите за работење на трговското друштво за вработување на инвалидни лица-заштитно друштво (во натамошниот текст: заштитно друштво).

Член 2

Инвалидно лице, во смисла на овој закон, е лице со оштетен вид, оштетен слух, со пречки во гласот, говорот и јазикот, телесно инвалидно лице, лице со лесни пречки во психичкиот развикот, лице со комбинирани пречки и лице со психози кое поради степенот на инвалидност има специфични потреби во работењето.

Инвалидноста врз основа на поднесено барање од инвалидно лице ја утврдува комисија за оцена на работната способност на Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија (во натамошниот текст: Фондот), освен ако инвалидноста на лицето не е утврдена од друг надлежен орган.

Член 3

На инвалидните лица и заштитните друштва се применуваат и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот на Република Македонија.

II. ПОСЕБНИ УСЛОВИ И ПОГОДНОСТИ ЗА ВРАБОТУВАЊЕ И РАБОТЕЊЕ НА ИНВАЛИДНО ЛИЦЕ

Член 4

Посебни услови и погодности за вработување и работење на инвалидно лице се:

- создавање услови за работење со адаптација на работното место на кое ќе работи инвалидното лице доколку е потребна набавка на опрема, доградба и адаптација на работниот простор според критериумите и на начин утврден со акт на министерот за труд и социјална политика;
- ослободување од даноци и обезбедување на средства и придонеси и
- финансиска поддршка во работењето.

Член 4-а

Работодавец не може да вработи или да распореди од едно на друго работно место инвалидно лице кое за тоа работно место не ги исполнува општите и посебните услови, односно кое не е оспособено за вршење на работите на работно место.

Инвалидно лице на кое му е одземена деловната способност не може да биде работодавец или да врши работа на одговорно лице кај работодавец.

Член 5

Работодавецот пред да отпочне да врши дејност, од надлежните органи треба да прибави решенија дека работните и помошните простории и опремата ги исполнуваат минимално-техничките услови и пропишаните мерки, нормативи и стандарди за вршење на соодветна дејност.

При вработување на инвалидно лице, работодавецот е должен да создаде соодветни услови за работење и адаптација на работното место во зависност од работното место, видот и степенот на образованието и видот и степенот на инвалидноста на инвалидното лице кое се вработува.

Член 6

Средствата за создавање посебни услови и погодности за вработување и работење на инвалидните лица со адаптација на работното место, набавка на опрема, доградба и адаптација на работниот простор, се обезбедуваат од Посебниот фонд за обезбедување услови за вработување и работење на инвалидните лица (во натамошниот текст: Посебен фонд).

Член 7

Вработено инвалидно лице кај кое е утврдена инвалидност во смисла на член 2 став 1 од овој закон се ослободува од плаќање на персонален данок од доход.

Средствата за придонес за пензиско и инвалидско осигурување, придонес за здравствено осигурување и придонес за вработување за лицата од став 1 на овој член се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија.

Член 8

Под финансиска поддршка во работењето во смисла на овој закон се сметаат погодностите што ги добива инвалидното лице кое самостојно врши дејност како трговец поединец односно заштитното друштво при користењето на средства од Посебниот фонд.

Член 9

Заради вработување на инвалидни лица се основаат заштитни друштва како трговски друштва. Заштитно друштво може да се основа ако вработува најмалку пет лица од кои најмалку 40% инвалидни лица од вкупниот број на вработени, од кои најмалку половината се лица со утврдена инвалидност во смисла на членот 2 став 1 на овој закон

Заштитното друштво ако не ги исполнува условите утврдени од став 1 на овој член го губи статусот на заштитно друштво.

Член 10

Вработените во заштитното друштво кои не се инвалидни лица се ослободуваат од плаќањето на персонален данок од доход и за нив се обезбедуваат средства за придонес за пензиско и инвалидско осигурување од Буџетот на Република Македонија.

Заштитните друштва се ослободуваат од плаќање на данок од добивка и сите давачки од добивката.

Член 11

Заради остварување на заеднички цели и задачи во унапредувањето на вработувањето на инвалидни лица во заштитните друштва, овие друштва основаат Заедница на заштитни друштва (во натамошниот текст: Заедница), како стопанска интересна заедница согласно со Законот за трговските друштва.

Заедницата од став 1 на овој член е должна редовно да ги прибира и следи податоците за уплатените средства од страна на заштитните друштва согласно со членовите 15 и 17 алинеја 1 на овој закон.

III. РАБОТНО ОСПОСОБУВАЊЕ СО ВРАБОТУВАЊЕ

Член 12

Работно оспособување, во смисла на овој закон, е оспособување на инвалидното лице за практична работа за определени работи согласно со потребите на работодавецот и инвалидното лице.

Невработеното инвалидно лице на работно оспособување заради вработување кај работодавецот го упатува Заводот за вработување на Република Македонија (во натамошниот текст: Заводот).

Вработеното инвалидно лице, кое не е оспособено за вршење на соодветни работи, на работно сопособување го упатува работодавецот.

Работното оспособување може да се врши кај работодавецот и кај друг работодавец според посебни програми, под услови и на начин утврдени со акт на Заводот.

Член 12-а

Вработување на инвалидно лице се врши од редот на евидентирани невработени инвалидни лица во Заводот.

Инвалидното лице може да се вработи на работно место за кое има образование за соодветно занимање, односно може да се вработи или прераспореди и на друго работно место ако ги исполнува општите и посебните услови или е оспособено за вршење на работите на тоа работно место.

Член 13

Средствата потребни за работа на Комисијата од членот 2 став 2 на овој закон и работно оспособување од член 12 на овој закон се обезбедуваат од Посебниот фонд.

Член 14

Инвалидното лице кое се упатува на работно оспособување нема статус на вработено лице кај работодавецот кај кого се оспособува, освен ако не е вработено кај него.

IV. ПОСЕБЕН ФОНД ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА УСЛОВИ ЗА ВРАБОТУВАЊЕ И РАБОТЕЊЕ НА ИНВАЛИДНИТЕ ЛИЦА

Член 15

Заради финансирање на работите за создавање на посебни услови за вработување и работење на инвалидни лица, адаптација на работно место и набавка на опрема, доградба и адаптација на работниот простор 15% од вкупно остварените средства од постојниот придонес за вработување се издвојуваат на потсметката во Заводот (Посебен фонд) најдоцна до 30 во месецот за претходниот месец.

За извршување на функциите на Посебниот фонд во текот на една календарска година можат да се потрошат најмногу до 2% од вкупните средства со кои располага Посебниот фонд.

Заводот е должен средствата издвоени во Посебниот фонд да ги користи исклучиво за намените утврдени во став 1 на овој член.

Заводот со корисникот на средствата склучува договор за користењето на средствата.

Член 16

Инвалидно лице кое самостојно врши дејност како трговец-поединец, заштитно друштво и друго правно лице, поднесува барање за доделување на средства од Посебниот фонд до Управниот одбор на Заводот.

Управниот одбор на Заводот донесува решение доделување на средствата од Посебниот фонд на секои 60 дена.

Против решението на Управниот одбор на Заводот за доделување на средствата од Посебниот фонд може да се изјави жалба до министерот за труд и социјална политика во рок од осум дена од денот на добивањето на решението.

При доделување на средствата од Посебниот фонд се тргнува од обемот и видот на посебните услови за вработување и адаптација на работните места кои треба да се создадат, видот и обемот на опремата, доградбата и адаптацијата на работниот простор во зависност од техничко-технолошкиот процес кои треба да се обезбедат заради создавање на посебни услови за вработување и работа на инвалидното лице.

Член 16-а

Средствата од Посебниот фонд се доделуваат како неповратни за:

1) вработување на инвалидно лице на неопределено време во висина од 20 просечни плати исплатени во Република Македонија за претходниот месец пред вработувањето, односно 30 просечни плати исплатени во Република Македонија за претходниот месец пред вработувањето за вработување на слепо лице со оштетување на видот над 97% и телесно инвалидно лице со телесно оштетување над 90%;

2) адаптација на работно место во висина до 30 просечни плати исплатени во Република Македонија за претходниот месец пред донесувањето на барањето и истите можат повторно да се користат ако тоа го налагаат промените на техничко-технолошкиот процес или видот и степенот на инвалидноста на инвалидното лице;

3) набавка на опрема во висина до 50 просечни плати исплатени во Република за претходниот месец пред поднесувањето на барањето, согласно со бројот на ново вработени инвалидни лица и критериумите утврдени со актот од членот 3 на овој закон и

4) доградба и адаптација на работниот простор во зависност од техничко-технолошкиот процес во висина до 50 просечни плати и сплатени во Република Македонија за претходниот месец пред поднесувањето на барањето, согласно со бројот на ново вработени инвалидни лица и критериумите утврдени со актот од членот 3 на овој закон.

Средствата од ставот 1 точка 3 и 4 на овој член не може повторно да се користат пред истекот на три години од претходно одобрените средства од Посебниот фонд.

Подносителот на барањето може да користи средства од Посебниот фонд за намените од ставот 1 точки 1,3 и 4 на овој член под условите утврдени во Законот, ако деловно е активен, има позитивен бонитет издаден од надлежна институција и редовно исплатува плата и уплатува даноци и придонеси од плата за последните девет месеци сметано од денот на вработувањето на инвалидното лице.

Работодавецот е должен на работникот да му исплатува плата согласно со закон и колективен договор, заедно со платата да пресметува и уплатува пропишани придонеси и данок од плата, а платата да му ја исплаќа преку тековна сметка или штедна книшка.

Средствата од ставот 1 точка 2,3 и 4 на овој член може да се користат исклучиво за намената за која се доделени.

Начинот на уплатата на доделентие средства на работодавецот од Посебниот фонд се врши на начин утврден со актот од членот 3 на овој закон.

Член 16-б

Ако на вработеното инвалидно лице за кое се користени средства му престане работниот однос по која било основа или работодавецот го намалил бројот на вкупно вработените инвалидни лица на неопределено време, истиот е должен во рок од осум дена од денот на настанатата промена да го извести Заводот.

Ако на инвалидното лице за кое се користени средства му престане работниот однос пред истекот на рокот од три години од денот на вработувањето, освен по сила на закон или во случај на смрт, корисникот на средства е должен во рок од три месеци на неговото место да вработи друго инвалидно лице без право повторно да користи средства за вработување на инвалидното лице.

Работодавец не може да користи средства од посебниот фонд за вработување на невработено инвалидно лице за кое веќе се користени средства за вработување, пред истекот на три години сметано од денот на престанокот на работниот однос на неопределено време.

За инвалидно лице на кое работниот однос му престанал не по негова вина и за кое работодавецот ги повратил средствата во Посебниот фонд, средства за негово повторно вработување може да се користат и пред истекот на рокот од ставот 3 на овој член.

Корисникот на средства за вработување на инвалидно лице кој нема да вработи друго инвалидно лице на местото на инвалидното лице на кое му престанал работниот однос, во смисла на ставот 2 од овој член, или вакво право остварил врз основа на неточни податоци, должен е средствата да ги врати на Посебниот фонд во рок од 30 дена од денот на утврдувањето на состојбата во цел износ зголемени за банкарска камата на средства по видување.

Ако работодавецот го намалил бројот на вкупно вработените инвалидни лица на неопределено време од денот на влегување во сила на овој закон, а на нивно место прими нови инвалидни лица, не може да користи средства за вработување за ново примените инвалидни лица.

Корисникот на средства од Посебниот фонд набавената опрема не може да ја изнајмува, дава под закуп или да ја отуѓи во рок од три години од денот на добивањето на средствата.

Корисникот на средства од Посебниот фонд доградениот, односно адаптираниот работен простор не може да го изнајмува, да го дава под закуп или да го отуѓи во рок од пет години од денот на добивањето на средствата.

Член 17

Средствата во Посебниот фонд се обезбедуваат од:

- данокот на додадена вредност и царините уплатени од заштитните друштва во Буџетот на Република Македонија кои во целост на потсметката на Посебниот фонд се дозачуваат најдоцна до 15 во месецот за претходниот месец;

- подароци, легати и
- други извори.

Член 18

Заводот врши увид во наменското користење на средствата согласно со овој закон.

Заводот е должен на секои шест месеци да поднесува извештај до Министерството за труд и социјална политика за остварените средства по сите основи и за вкупно остварените средства во Посебниот фонд од членовите 15 став 1 и 17 на овој закон, како и за доделувањето на средствата од Посебниот фонд согласно со овој закон.

V. НАДЗОР

Член 19

Надзор над спроведувањето на одредбите на овој закон врши Министерството за труд и социјална политика.

Инспекциски надзор над спроведувањето на одредбите од овој закон кои се однесуваат на посебните услови за вработување и работење на инвалидното лице врши Државниот инспекторат за труд.

VI. КАЗНЕНИ ОДРЕДБИ

Член 20

Со парична казна од 10.000 до 300.000 денари ќе се казни за прекршок заштитното друштво ако не ги исполнува условите од член 9 на овој закон.

Со парична казна од 1.000 до 50.000 денари ќе се казни за прекршок од став 1 на овој член и одговорното лице во заштитното друштво.

Член 20-а

Со парична казна од 10.000 до 300.000 денари ќе се казни за прекршок правното лице доколку постапи спротивно на одредбите од членот 4-а и членот 16-б ставови 1,7 и 8 на овој закон.

Со парична казна од 1.000 до 50.000 денари ќе се казни за прекршокот од ставот 1 на овој член и одговорното лице во правното лице.

Член 21

Со парична казна од 10.000 до 300.000 денари ќе се казни за прекршок правното лице ако не ги исполнува условите од член 5 на овој закон.

Со парична казна од 1.000 до 50.000 денари ќе се казни за прекршок од став 1 на овој член и одговорното лице во правното лице.

Член 22

Со парична казна од 10.000 до 300.000 денари ќе се казни за прекршок работодавецот ако средствата добиени од Посебниот фонд не ги користи согласно со член 6 на овој закон.

Член 23

Со парична казна од 1.000 до 50.000 денари ќе се казни за прекршок инвалидно лице кое самостојно врши дејност како трговец поединец ако средствата добиени од Посебниот фонд не ги користи согласно со член 6 на овој закон.

Член 24

Со парична казна од 1.000 до 50.000 денари ќе се казни за прекршок одговорното лице во Заводот за доделување на средства спротивно од член 16 ставови 2 и 4 на овој закон.

VII. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 25

Во рок од три месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон, постојните претпријатија за вработување на инвалидни лица должни се да го усогласат своето работење и да се организираат во заштитни друштва во согласност со овој закон и Законот за трговските друштва.

Ако во рокот од став 1 на овој член постојните претпријатија за вработување на инвалидни лица не се усогласат со одредбите од овој закон, престануваат да работат како претпријатија за вработување на инвалидни лица.

Член 25-а

Во рок од три месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон постојните самостојни вршители на професија или дејност, се должни да го усогласат своето работење согласно со овој закон и Законот за трговските друштва.

Член 26

Министерот за труд и социјална политика во рок од 60 дена од денот на влегувањето во сила на овој закон ќе го донесе актот од членот 3 на овој закон.

Член 27

Поднесените барања за доделување на средства од Посебниот фонд кои не се решени до денот на влегувањето во сила на овој закон ќе се решаваат според одредбите на овој закон.

Член 28

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Македонија".

2.1 Забелешки кон измените на Законот за вработување на инвалидни лица, а кои не се имплементирани во донесената верзија

Треба да се напомене дека во процесот на формулирање на измените на овој закон како ретко кога претставниците на Министерството за труд и социјална политика ги консултираа организациите на лицата со хендикей. Иако направено недоследно (консултирани се само сојузите од Заедницата на инвалидски организации) сепак е вредно за пофалба.

Покрај неколкуте значајни подобрувања, кои предлагачот ги имаше образложено во предлогот за измени, се уште остануваат нерешени некои од првичните дилеми од кои патеше и основниот текст на законот.

Механизам на контрола:

Се уште недостасува посебен и ефикасен механизам на контрола во спроведувањето на законот. Сметаме дека во еден ваков редок случај каде финансиското обезбедување на спроведувањето на законот не е проблем треба да се направи нешто повеќе на полето на востановување на посебно тело и механизам за негова заштита. Еден мал дел од средствата може да се наменат за функционирање на тоа.

Не се разгледани ниту останатите елементи на заштита како: суцесивност при исплаќањето на встимулот од 30 плати, хипотекарно обезбедување, задолжителна ревизија на финансиското работење на фирмите корисници, заштитна мерка како алтернатива на малите и неефикасни санкции итн.

Можеби дел од нив ќе се внесат во измените на Правилникот кој го следи овој закон, но сметаме дека не е лошо законот да ги постави основните параметри.

Неизедначеност на секторите:

Законот силно ги стимулира “газдите” т.е. претставниците на бизнис секторот, да ги искористат предностите (парите) кои ги дава законот како и даночните бенефиции. Но ниту во стариот, ниту новиот текст на измените не се чини ништо за стимулирање на вработувањето на инвалидите во јавниот (државен) сектор. Очигледно е дека некаков си началник во некое министерство нема никогаш да ги почувствува бенефициите на овој закон доколку вработи лице со хендикеп. Токму затоа овој закон треба да предвиди квота на работни места во јавниот сектор резервирани за лицата со хендикеп.

Ова и му беше предложено на министерот Манасиевски. Неговиот одговор беше негативен поради тоа што “во овој осетлив момент” на имплементација на Охридскиот рамковен договор, треба да се вработат лица од националностите во и онака веќе превработената управа. Сметаме дека без обзир на “осетливоста”, законот и законодавецот треба да протезира принцип, а не момент, а принципот на еднаков правен третман и достапност (недискриминација = позитивна дискриминација) е еден од најважните на кој почива овој закон.

Избалансираност на страните:

Ако тргнеме по аналогича на генералниот закон, Законот за работни односи, страните во Законот за вработување на инвалидни лица (како негов *lex specialis*) се **1.** Државата (*со својот јасен интерес за зголемување на вработеноста на лицата со хендикеп*), **2.** Фирмите (*кои се стимулирани да ги искористат бенефициите*) и **3.** Лицата со хендикеп (*кои имаат желба и потреба да работат*).

Но додека во првиот случај (*генералисот*) страните се јасно дефинирани: (Држава, Стопанска комора и Синдикат), во специјалисот третата страна воопшто не постои. Проблемот е дотолку поголем што на првата страна (Државата) стои како партнер Заедницата на заштитни друштва. Нивната позиција и интерес се дополнително зголемени со улогата на надзор и филтер врз заштитните друштва. Сметаме дека е недозволено да биде оставено страната која има најголема можност да го изигра законот самата себе да се контролира. Дел од оваа улога би морало да премине врз законски непостоечката трета страна

т.е. врз организациите на лицата со хендикеп. Ова и беше предложено на работната група која ги работеше измените, но не најде свое место во конечниот текст.

Интенцијата на законодавецот:

Интенцијата на законодавецот е јасна: стимулирање на вработувањето на лицата со хендикеп, а со тоа и подобрување на условите за живот. И тука нема никакви дилеми.

Но во процесот на усогласување и примена на Законот оваа линија како да се губи. Ова јасно се гледа преку тежнењето за зголемување на еднократните исплати за “газдите” и постојаниот притисок на Заедницата на заштитни фирми делот за инвестиции (сега до 50 плати) да се зголеми дури и десеткратно. Како да постои заблуда дека ова е закон за некаков инвестиционен развој или за кредитирање на мало стопанство.

Затоа сметаме дека во новиот текст на законот оваа интенција треба да биде уште појасно изразена преку вметнување на соодветни законски одредби.

И на крај - интересот:

Зад секое нешто постојат интереси. Така е и во овој случај. Донесувањето на основниот закон и на неговите измени се случува поради одредени интереси. Но чии?

Реалноста на две годишната примена покажува дека до сега најмногу е задоволен интересот на сопствениците на заштитните фирми. Лицата со хендикеп се соочени со своевидна правна рашомонијада и секоја понуда за вработување и првична слатко - речивост ги асоцира на приказната за волкот и седумте јариња. Кој е кој во нашава законска приказна не е тешко да се претпостави.

Горнава констатација ја поткрепуваме со скоро секојдневно барање на совети на лицата со хендикеп, но и на сегашни и идни “газди” во нашите организации. Медиумите постојано известуваат за манипулациите со средствата кои ги обезбедува овој закон а само Правната канцеларија “Јустисијана” има тринаесетина вакви случаи.

Исто така Ве информираме дека Народниот правобранител се ангажира во некои од тие случаи, а Судот на честа се заинтересира за овој горлив проблем и во тек е постапка за морално осудување на дел од актерите во овие немили збиднувања.

Препорака:

Можеби основниот закон е донесен поради успешното лобирање на сопствениците на заштитните фирми, но дојде време кога во неговите измени треба да се вклучи лобито на лицата со хендикеп. Затоа советуваме пратениците да сугерираат во Законот за вработување инвалидни лица да се направи обид за инкорпорирање на наведените забелешки.

Скопје, 20.02.2004.

За Техничкиот комитет на ИППЛГ
Звонко Шаврески

3. Правилник за работно оспособување на инвалидни лица

Врз основа на член 12 од Законот за вработување на инвалидни лица ("Службен весник на РМ" бр. 44/2000 и 16/2004) и член 90 став 1 алинеја 1 од Законот за вработувањето и осигурување во случај на невработеност ("Службен весник на РМ" бр. 37/97, 25/2000, 101/2000, 50/2001, 25/2003 и 37/2004), Управниот одбор на Агенцијата за вработување на Република Македонија, на седницата одржана на ден 05.08.2004 година, донесе:

П Р А В И Л Н И К ЗА РАБОТНО ОСПОСОБУВАЊЕ НА ИНВАЛИДНИ ЛИЦА

Член 1

Со овој правилник се уредуваат: начинот и условите за работно оспособување на невработено инвалидно лице заради вработување и работно оспособување на вработеното инвалидно лице за практична работа за определени работи согласно потребите на работодавецот и инвалидното лице; правата и обврските на работодавецот и невработеното односно вработеното инвалидно лице; изборот на невработеното инвалидно лице за работно оспособување; верификација на работната оспособеност на инвалидното лице; евиденцијата за работното оспособување и други прашања од значење за работното оспособување.

Член 2

Работното оспособување во смисла на овој правилник, е оспособување на инвалидното лице за практична работа за определени работи согласно потребите на работодавецот и инвалидното лице.

Член 3

Инвалидно лице кое се упатува на работно оспособување е лице со оштетен вид, оштетен слух, со пречки во гласот, говорот и јазикот, телесно инвалидно лице, лице со лесни пречки во психичкиот развој, лице со комбинирани пречки и лице со психози кое поради степенот на инвалидност има специфични потреби во работењето.

Инвалидното лице се упатува на работно оспособување доколку нема образование за соодветното занимање или дејноста што ќе ја обавува, односно не е оспособено за вршење на работи на работното место за кое работодавецот искажал потреба.

Член 4

На работно оспособување се упатува инвалидно лице кое со Програмата за работно оспособување ќе се оспособи за занимање од најмалку I или II степен на стручна подготовка.

Член 5

Невработеното инвалидно лице на работно оспособување заради вработување кај работодавецот го упатува Агенцијата за вработување на Република Македонија (во понатамошен текст: Агенцијата), ако тоа не е оспособено за вршење на работите на работното место за кое работодавецот искажал потреба.

Вработеното инвалидно лице кое не е оспособено за вршење на работите на работното место, на работно оспособување го упатува работодавецот.

Невработеното и вработеното инвалидно лице пред да бидат упатени на работно оспособување, Центарот за вработување ги упатува до Комисијата за оценка на работната способност на Фондот на пензиско и инвалидско осигурување на Македонија заради добивање на наод, оценка и мислење за работна способност за работното место за кое ќе се оспособува.

На оценка на работна способност инвалидно лице се упатува и кога инвалидното лице не се упатува на работно оспособување, доколку за вршење на работи на работното место не е потребна стручна подготовка утврдена во член 4 на овој правилник.

Работното оспособување на инвалидното лице може да се врши кај работодавецот кој искажал потреба за работно оспособување или кај друг работодавец.

Член 6

Работно оспособување на невработено инвалидно лице се врши врз основа на поднесено барање за работно оспособување на инвалидно лице од работодавецот до Центарот за вработување на чие подрачје е седиштето на работодавецот, односно местото каде ја врши дејноста, доколку во Центарот за вработување нема евидентирани невработени инвалидни лица кои се работно оспособени за практична работа на работното место за кое е искажана потреба од работодавецот.

Работно оспособување на вработено инвалидно лице се врши врз основа на поднесено барање за работно оспособување на инвалидно лице доставено од работодавецот до Центарот за вработување на чие подрачје е седиштето на работодавецот, односно местото каде ја врши дејноста.

Член 7

Кон барањето од член 6 од овој правилник се доставуваат следните документи:

- Пополнет образец Барање што го издава Агенцијата;
- Пополнет образец Мислење од Центарот за вработување;

- Список на инвалидните лица за кои се бара работно оспособување, со презиме, име и единствен матичен број на граѓанинот;

- Наод, оценка и мислење издадено од Комисијата за оценка на работната способност на Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија;

- Програма за спроведување на работното оспособување;

- Решение за судска регистрација на работодавецот од надлежниот суд со сите прилози;

- Решение од Државниот завод за статистика образец Р-1 или Р-3;

- Решение за исполнување на мерките, нормативите и стандардите за заштита при работа, од Државен инспекторат за труд;

- Решение за исполнување на условите за вршење на дејности определени со закон, од Државен санитарен и здравствен инспектор;

- Решение за исполнување на минимално - технички услови за вршење на дејности определени со закон, од Министерството за економија;

- Извештај со мислење за бонитет од Централен регистар со важност на денот на поднесувањето на барањето;

(друштвата што се новоосновани, односно деловно се активни помалку од една година и трговец поединец, потребно е да достават Известување од Централен регистар);

- Потврда дека против работодавецот не е покрената постапка за стечај, издадена од надлежен суд;

- Доказ за редовно исплаќање на плата и придонеси од плата и персонален данок за последните 3 месеци за сите вработени лица:

- Образец ПДД-МП;

- Список со броеви на тековни сметки или штедни книшки заверени од банката чиј депонент е работодавецот;

- Налог ПП-30 и налог ПП-50;

- Извод од банка.

Ново основани друштва и трговски поединци кои деловно не се активни не доставуваат документи за редовно исплаќање на плата и придонеси од плата и персонален данок за последните 3 месеци за сите вработени лица.

Член 8

Работното оспособување се врши врз основа на Програма, изработена од работодавецот во соработка со Центарот за вработување.

Програмата треба да содржи теоретски и практичен дел.

Теоретскиот дел од Програмата со запознавање со Законот за вработување на инвалидни лица, основните права од работниот однос (Закон за работни односи и Колективен договор), Законот за заштита при работа и Законот за заштита од пожари и експлозии се спроведува од страна на Центарот за вработување, во рамките на Работниот клуб.

Теоретскиот дел од Програмата, за техничко-технолошките карактеристики на производниот процес, услугите и други работи поврзани со дејноста на работодавецот се спроведува кај работодавецот.

Практичниот дел опфаќа:

- Запознавање со опремата и средствата за работа што ќе ги користи инвалидното лице во и околу процесот на производството, односно давањето услуги;

- Практична работа.

Односот на фондот на часовите определени за теоретскиот и практичниот дел се утврдува врз основа на проценка на видот и сложеноста на работните задачи за работното место за кое се врши работното оспособување, видот и степенот на инвалидноста и степенот на образование на инвалидното лице.

Практичниот дел треба да изнесува најмалку 80 проценти од вкупниот фонд на часови.

Член 9

При запознавањето со техничко - технолошките карактеристики на производниот процес, услугите и други работи поврзани со дејноста на работодавецот и со практичниот дел од Програмата, лицето - обучувач потребно е да биде стручно во дејноста за која инвалидните лица работно се оспособуваат и истото треба да има најмалку завршен ВИ-1 степен на стручна подготовка.

На предлог на работодавецот за чии потреби се врши работното оспособување, Центарот за вработување дава мислење за квалификуваноста на лицето - обучувач.

Член 10

Теоретскиот и практичниот дел од програмата за работно оспособување, не може да се изведува надвор од работното време и во периодот меѓу 22 часот и 6 часот.

Член 11

Времетраењето на работното оспособување се утврдува врз основа на проценка на видот и сложеноста на работните задачи на работното место за кое се оспособување инвалидното лице, како и видот и степенот на инвалидноста на лицето кое ќе се оспособува, утврден од надлежен орган.

Времетраењето на работното оспособување не може да биде пократко од 1 месец ниту подолго од 3 месеци.

Член 12

Центарот за вработување по поднесеното барање за работно оспособување врши увид кај работодавецот кој искажал потреба за работно оспособување на инвалидно лице, односно кај друг работодавец каде ќе се врши работното оспособување.

Врз основа на извршениот увид, Центарот за вработување изготвува и доставува Мислење до Агенцијата.

Управниот одбор на Агенцијата одлучува за доделувањето средства од Посебниот фонд за реализација на Програмата за работно оспособување со донесување Решение.

По донесеното Решение од Управниот одбор на Агенцијата, Центарот за вработување ги започнува активностите за реализација на работното оспособување.

Член 13

За изведување на работното оспособување на инвалидното лице, врз основа на Решението на Управниот одбор се склучува Договор помеѓу Центарот за вработување и работодавецот кој искажал потреба за работно оспособување.

Доколку работното оспособување се изведува кај друг работодавец, се склучува Договор помеѓу Центарот за вработување, работодавецот за чии потреби се изведува работното оспособување и работодавецот кај кого работното оспособување ќе се изведува.

Член 14

Со Договорот од член 13 особено се регулира:

- опис на работното оспособување;
- условите под кои ќе се изведува работното оспособување;
- број на инвалидни лица кои работно ќе се оспособуваат;
- времетраење на работното оспособување;
- каде ќе се изведува работното оспособување;
- лица (обучувачи) кои ќе го спроведуваат оспособувањето;
- трошоци за реализација на работното оспособување;
- засновање на работен однос на неопределено време со работно оспособено инвалидно лице; и
- други меѓусебни права и обврски.

Член 15

Работодавецот чие барање за доделување на средства од Посебниот фонд за работно оспособување е решено негативно, нема право да поднесе барање за работно оспособување на инвалидни лица пред истекот на една година сметано од денот на одбивањето на барањето.

Член 16

Центарот за вработување склучува Договор со секое инвалидно лице вклучено во Програмата за работно оспособување, со кој поблиску се регулираат правата и обврските од работното оспособување.

Член 17

Средствата кои се доделуваат за работно оспособување на невработено инвалидно лице изнесуваат:

- за секое невработено инвалидно лице, парична помош во месечен износ од 5.000,00 денари;
- за реализација на Програмата за работно оспособување кај работодавецот, како надомест на трошоци за група од:

- 1-5 лица, средства во месечен износ од 10.000 денари;
- 6-10 лица, средства во месечен износ од 20.000 денари;
- над 10 лица, средства во месечен износ од 30.000 денари.

Средствата кои се доделуваат за работно оспособување на вработено инвалидно лице изнесуваат:

- за секое вработено инвалидно лице, парична помош во месечен износ од 3.000,00 денари;

- за реализација на Програмата за работно оспособување кај работодавецот, како надомест на трошоци за група од:

- 1-5 лица, средства во месечен износ од 8.000 денари;
- 6-10 лица, средства во месечен износ од 16.000 денари;
- над 10 лица, средства во месечен износ од 24.000 денари.

Средствата од став 1 алинеја 1 и од став 2 алинеја 1 од овој член, Центарот за вработување, врз основа на договор, ги исплаќа на инвалидното лице, а средствата од став 1 алинеја 2 и став 2 алинеја 2 од овој член, Центарот за вработување, врз основа на договор, ги исплаќа на жиро сметка на работодавецот за чии потреби се врши работното оспособување на инвалидни лица, односно на работодавецот кај кого работното оспособување ќе се изведува.

Член 18

Во текот на работното оспособување се води евиденција од страна на работодавецот за редовноста на инвалидното лице кое работно се оспособува.

Работодавецот е должен до Центарот за вработување месечно да доставува известување за редовноста на секое инвалидно лице кое работно се оспособува.

Член 19

Работната оспособеност на инвалидното лице по завршувањето на работното оспособување ја утврдува Комисија составена од двајца претставници на работодавецот за чии потреби се врши работното оспособување, односно работодавецот кај кој се врши работното оспособување и еден претставник од Центарот за вработување.

Работната оспособеност на инвалидно лице кое самостојно ќе врши дејност како трговец поединец, за дејност за кое нема образование за соодветно занимање, ја утврдува Комисијата што ја формира Центарот за вработување. Инвалидното лице кое успешно го завршило работното оспособување, се стекнува со уверение од Центарот за вработување, кое содржи основни податоци за инвалидното лице, времетраење на работното оспособување и работите и работните задачи за кои е работно оспособено.

Член 20

Работната оспособеност на инвалидното лице кое е вработено пред влегувањето во сила на овој правилник, и веќе се стекнало со потребните знаења и вештини за вршење на работните задачи од работното место на

кое е распоредено, ја утврдува Комисијата од став 1 на член 19, врз основа на поднесено барање на работодавецот до Центарот за вработување и Наодот, оценка и мислење од Комисијата на Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија.

Работното оспособување на инвалидното лице од ставот 1 на овој член се врши врз основа на скратена програма, што ја изготвува работодавецот во соработка со Центарот за вработување и времетраењето на истата не може да биде подолго од 1 месец.

Скратената програма ги содржи истите елементи од член 8 на овој правилник.

Средствата за реализација на скратената Програма за работно оспособување за вработеното инвалидно лице се во висината утврдена во членот 17 став 2 алинеја 1 од овој правилник, а средствата за реализација на Програмата за работно оспособување кај работодавецот се во висина од 50% од средствата за оваа намена утврдени со член 17 став 2 алинеја 2 од овој правилник.

Член 21

Работодавецот со невработеното инвалидно лице кое работно се оспособило е должен да заснова работен однос на неопределено време веднаш, а најдоцна 8 дена по завршувањето на работното оспособување.

Ако работодавецот од неоправдани причини го прекине работното оспособување пред неговото завршување, должен е на Центарот за вработување да му ги надомести средствата во рок од 8 дена од денот на прекилот на работното оспособување со законска затезна камата.

Работодавецот е должен да ги врати примените средства за инвалидното лице со кое по успешното завршување на работното оспособување не засновал односно засновал работен однос на неопределено време, а на кое му престанал работниот однос не по вина на инвалидното лице, пред истекот на една година од денот на засновањето на работниот однос.

По засновањето на работниот однос, работодавецот не може да го намали бројот на вработените инвалидни лица на неопределено време во рок од една година, освен во случаите кога работниот однос престанува по сила на закон или во случај на смрт.

Работодавецот е должен да ги врати примените средства за вработените инвалидни лица кои работно се оспособиле ако им престане работниот однос пред истекот на 1 година од денот на засновање на работниот однос, освен по сила на закон или во случај на смрт.

Член 22

Инвалидното лице кое по своја вина или волја ќе го прекине работното оспособување должно е на Центарот за вработување да му ги надомести средствата во рок од 8 дена од денот на прекилот на работното оспособување со законска затезна камата и истото се брише од евиденцијата на невработените лица и може повторно да се пријави по истекот на една година.

Инвалидното лице кое со успех ќе го заврши работното оспособување и заснова работен однос на неопределено време и доколку во рок од една година од денот на засновање на работниот однос му престане истиот, по негова волја или вина, должен е на Центарот за вработување да му ги надомести средствата заедно со законска затезна камата.

Член 23

Барателот на средства од Посебниот фонд за работно оспособување на кој му се доделени средства, повторно може да поднесе барање за доделување на средства по истекот на една година од денот на вработувањето на инвалидното лице кое било упатено на работно оспособување, освен за работно оспособување на веќе вработените инвалидни лица.

Член 24

Овој правилник влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Македонија".

Бр. 02-592
5 август 2004 година
Скопје

Претседател на Управен одбор,
д-р Јасмина Делчева - Диздаревик, с.р.

4. Правилник за критериумите и начинот на доделувањена средства од посебниот фонд за обезбедување услови за вработување и работење на инвалидни лица

Врз основа на член 4 од Законот за вработување на инвалидни лица ("Службен весник на РМ" бр.44/2000, 16/2004), министерот за труд и социјална политика донесе

П Р А В И Л Н И К ЗА КРИТЕРИУМИТЕ И НАЧИНОТ НА ДОДЕЛУВАЊЕ НА СРЕДСТВА ОД ПОСЕБНИОТ ФОНД ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ УСЛОВИ ЗА ВРАБОТУВАЊЕ И РАБОТЕЊЕ НА ИНВАЛИДНИТЕ ЛИЦА

Член 1

Со овој правилник се утврдуваат критериумите, начинот на доделувањето и уплатата на средства на работодавецот од Посебниот фонд за обезбедување услови за вработување и работење на инвалидни лица (во натамошниот текст: Посебен фонд).

Член 2

Средствата од Посебниот фонд се доделуваат за:

1. вработување на инвалидно лице на неопределено време;
2. адаптација на работното место на кое ќе работи инвалидното лице;
3. набавка на опрема потребна за вработување и работење на инвалидното лице; и
4. доградба и адаптација на работен простор за вработување и работење на инвалидното лице.

На правно лице кое не е заштитно друштво, може да му се доделат средства од Посебниот фонд:

- за вработување на инвалидно лице на неопределено време и адаптација на работно место на кое ќе работи инвалидно лице на кое му се утврдени специфични потреби при вработување и работење.

На заштитно друштво може да му се доделат средства од Посебниот фонд за:

- вработување на инвалидно лице на неопределено време;
- адаптација на работно место на кое ќе работи инвалидното лице;
- набавка на опрема потребна за вработување и работење на инвалидното лице, и

- доградба и адаптација на работен простор за вработување и работење на инвалидно лице.

На инвалидно лице кога самостојно врши дејност како трговец поединец може да му се доделат средства од Посебниот фонд за:

- вработување на инвалидно лице на неопрделено време;
- адаптација на работното место на кое ќе работи инвалидното лице на кое му се утврдени специфични потреби при вработување и работење; и
- набавка на опрема потребна за вработување и работење на инвалидното лице.

Член 3

Доделување на средства од Посебниот фонд се врши врз основа на поднесено барање за доделување на средства од Посебниот фонд.

Барањето се поднесува до Управниот одбор на Заводот за вработување на Република Македонија (во натамошниот текст: Заводот), преку бирото за вработување на чие подрачје е седиштето на работодавецот.

Член 4

Кон барањето за доделување на средства од Посебниот фонд, се доставуваат следните документи, потребни за секој од основите за доделување на средства од член 2, став 1 на овој правилник:

- пополнет образец барање за доделување на средства од Посебниот фонд што го издава Заводот;
- решение за судска регистрација на работодавецот од надлежниот регистарски суд со сите прилози-фотокопија;
- решение од Државниот завод за статистика-образец Р-1 или Р-3;
- решение за исполнување на мерките, нормативите и стандардите за заштита при работа од Државен инспекторат за труд;
- решение за исполнување на условите за вршење на дејности определени со закон од Државен санитарен и здравствен инспектор; и
- решение за исполнување на минимално-технички услови за вршење на дејности определени со закон од Министерство за економија;
- бонитет издаден од Централен регистар;
- потврда дека против работодавецот не е покрената постапка за стечај издадена од надлежен Општински суд;
- потврда од Заедницата на заштитни друштва на Македонија за исполнетоста на условите од член 9 од Законот за вработување на инвалидни лица;
- месечна пресметка за исплатената плата, пресметаниот и уплатен персонален данок и придонеси од плата за последните 9 месеци, согласно закон, пред поднесувањето на барањето-образец ПДД-МП;
- изводи, налози и список со броеви на тековни сметки или штедни книшки заверени од банката чиј депонент е работодавецот за исплатената плата за последните 9 месеци за вработените инвалидни лица;
- исплатените плати на работниците за работа со полно работно време

да не е пониска од најниската плата утврдена за одделни степени на сложеност според закон и колективен договор.

Член 5

Под вработување на инвалидни лица во смисла на овој правилник заради доделување на средства од Посебниот фонд се смета вработување на неопределено време на инвалидно лице од член 2 став 1 и член 4а од Законот за изменување и дополнување на Законот за вработување на инвалидни лица.

Член 6

Под вработување во смисла на овој правилник не се смета:

- кога работодавецот го намали бројот на вкупно вработени инвалидни лица на неопределено време сметано од денот на влегувањето во сила на Законот за вработување на инвалидни лица, а на нивно место вработува нови инвалидни лица;
- кога работодавецот врши замена на едно инвалидно лице со друго, а вкупниот број на вработени инвалидни лица на неопределено време не се зголемува; и
- кога работодавецот вработува инвалидно лице за кое се користени средства од Посебниот фонд последните три години пред вработувањето.

Член 7

Работодавецот кој вработува инвалидно лице на неопределено време кон барањето за доделување на средства од Посебниот фонд, покрај документите од член 4 на овој правилник, ги доставува и следните документи:

- список на инвалидни лица за кои се бара доделување на средства со презиме, име и единствен матичен број на граѓанинот; и
- документ за завршено образование, односно уверение за работна способност;
- примерок од склучениот и заверен договор за работа со инвалидното лице на неопределено време.

Член 8

Работодавецот создава соодветни услови за работење со адаптација на работното место во зависност од работното место, видот и степенот на образованието и видот и степенот на инвалидноста на инвалидното лице кое се вработува.

Адаптација на работно место во смисла на овој правилник опфаќа:

- прилагодување на опремата, орудијата за работа, уредите и другите технички средства за работа со вградување на механички, електрични, електронски, звучни, светлосни и слични уреди со кои се овозможува сигурна, непречена и продуктивна работа на едно или повеќе инвалидни лица;
- прилагодување на работните и помошните простории со поставување

или изградба на пристапни патеки, косини, заштитни огради и слично, со што на инвалидното лице му се овозможува непречен и сигурен пристап до и од работното место. За утврдената потреба од адаптација на работно место работодавецот изготвува соодветна документација со опис на тоа што ќе се адаптира и начинот на кој ќе се адаптира, со пропратна техничка документација.

Ако адаптацијата на работно место кај ист работодавец е во функција на повеќе инвалидни лица, не се доделуваат средства за секое лице поединечно.

Член 9

Кон барањето за доделување на средства од Посебниот фонд за адаптација на работно место покрај документите од член 4 на овој Правилник, се доставуваат и следните документи:

- список на вработени инвалидни лица за кои ќе се врши адаптација на работно место со презиме, име и единствен матичен број на граѓанинот;
- документација со опис на тоа што ќе се адаптира и начинот на кои ќе се адаптира, со пропратна техничка документација;
- три понуди со цена за потребните средства, спецификација и наведен рокот за извршување на адаптацијата на работното место.

Член 10

Набавка на опрема за вработување на инвалидно лице во смисла на овој правилник опфаќа планирана набавка на опрема за производни и услужни дејности, компјутери и компјутерска техника, машини за производство на разни производи, производни линии, машини за сортирање, обликување или пакување, алати и калапи како технолошки целини за обликување или производство на разни форми или производи, транспортни уреди поврзани со процесот на производство или слични облици на орудија за работа како единечни машини или составен дел на соодветна целина од одредена технолошка линија.

За набавка на опрема од став 1 на овој член од Посебниот фонд за вработување на инвалидно лице се доделуваат неповратни средства и тоа:

- до две вработени инвалидни лица-30 просечни плати;
- од три до пет инвалидни лица-40 просечни плати; и
- над пет вработени инвалидни лица-50 просечни плати;

Член 11

Кон барањето за доделување на средства од Посебниот фонд за набавка на опрема покрај документите од член 4 на овој правилник, се доставуваат и следните документи:

- три понуди со цена, услови на продажба и рок на испорака на опрема со превод на македонски јазик доколку добавувачот е од странство;
- документација со опис на техничко-технолошките и производните карактеристики на опремата што треба да се набави, име-фирма на производителот со каталог односно пропратни цртежи, шеми или скици на опремата со превод на македонски јазик доколку текстот е на странски јазик; и
- скица на работниот простор каде ќе биде сместена опремата.

Член 12

Дограѓба и адаптација на работен простор за вработување на инвалидни лица во смисла на овој правилник опфаќа планирана доградба на работни простории и адаптација на работен простор во кој ќе работат инвалидни лица.

За доградба и адаптација на работен простор од став 1 на овој член од Посебниот фонд се доделуваат неповратни средства и тоа:

- до две вработени инвалидни лица-30 просечни плати;
- од три до пет вработени инвалидни лица-40 просечни плати; и
- над пет вработени инвалидни лица-50 просечни плати.

Член 13

Кон барањето за доделување на средства од Посебниот фонд за доградба и планирана адаптација на работен простор покрај документите од член 4 на овој правилник, се доставуваат и следните документи:

- одобрение за градба издадено од надлежен државен орган за објектот кој ќе се гради, односно адаптира;
- техничка документација со опис на работите што треба да се изведат;
- три понуди со цена, спецификација и наведен рокот на изведување на работите за доградба и адаптација на работниот простор; и
- скица на работниот простор што треба да се адаптира и инсталациите што треба да се изведат, преместат или доградат.

Член 14

Доделените средства за адаптација на работно место, набавка на опрема и доградба и планираната адаптација на работен простор може да се користат исклучиво за адаптација на работно место, набавка на опрема и доградба и адаптација на работен простор за кои се доделени.

Доделените средства од Посебниот фонд се дозначуваат на жиро сметка на работодавецот, во рок од 8 дена сметано од денот на потпишувањето на договорот за доделување на средства.

Работодавецот во рок од 60 дена од денот на дозначувањето на средствата ја извршува одобрената адаптација на работно место, набавка на опрема или доградба и адаптација на работен простор и за извршената уплата за наменета за која се доделени средствата, писмено го известува Заводот.

Член 15

Барателот на средства од Посебниот фонд за набавка на опрема и за доградба и планирана адаптација на работен простор на кој барањето за доделување на средства од Посебниот фонд му е решено негативно и не му се доделени средства, може повторно да поднесе барање за доделување на средства по истекот на една година сметано од денот на одбивањето на барањето.

Член 16

Заводот и бирото за вработување, во вршењето на непосреден увид кај барателот на средства, соработува со надлежните државни органи, Државниот инспекторат за труд и други субјекти, а во функција на поцелосна обработка на поднесените барања за доделување на средства како и текот на нивната реализација кај корисниците на доделените средства.

Некомплетните барања нема да се примаат и по нив нема да се одлучува се додека не се отстранат недостатоците, согласно укажувањето од Заводот.

Заводот со корисникот на средства склучува договор за користење на средствата со кој поблиску се утврдуваат условите и начинот на користење на средствата.

Член 17

При разгледување на доставените барања за доделување средства од Посебниот фонд на седниците на Управниот одбор на Заводот може да се повика и присуствува и по еден претставник од Заедницата на заштитни друштва на Македонија и Заедницата на инвалидни организации на Македонија.

Член 18

Со денот на влегувањето во сила на овој правилник, престанува да важи Правилникот за критериумите и начинот на доделувањето на средства од Посебниот фонд за обезбедување на услови за вработување и работење на инвалидните лица ("Службен весник на РМ" бр. 70/2000 и 92/2001).

Член 19

Овој правилник влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Македонија".

Бр. 08-1305/5
26 мај 2004 година
Скопје

Министер,
Јован Манасиевски, с.р.

5.Закон за заштита при работа

ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА ПРИ РАБОТА **(“Службен весник на РМ,” бр. 13/98, 21/98, 33/2000 и 29/2002)**

Член 2

Заштитата при работа во смисла на овој закон го опфаќа мерките, средствата и методите за создавање на безбедни услови за работа.

Безбедни услови за работа се остваруваат со примена на современи техничко-технолошки, организациони, правни, социјални, здравствени и други мерки и средства со кои се обезбедува;

4) уредување и опремување на работните простории на начин на кој ќе ги елиминира потенцијалните опасности од заболувања и телесни повреди на работниците при работа или во врска со работата.

Член 39

Работодавачот не може да распореди заболен работник на работно место кое, според неговата здравствена и работна способност утврдена со превентивни здравствени прегледи, постои ризик од натамошно влошување на неговото здравје.

Работодавецот е должен работникот од став 1 на овој член веднаш да го упати до органот надлежен за утврдување на преостанатата работна способност согласно прописите за пензиското и инвалидско осигурување, за што, писмено го известува преставникот на работниците за заштита при работа.

ДЕЛ ЧЕТВРТИ

ЗДРАВСТВО

ДЕЛ ЧЕТВРТИ

ЗДРАВСТВО

1. Закон за здравствено осигурување

ЗАКОН ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ
(**"Службен весник на Република Македонија"** бр. 25/2000, 96/2000,
50/2001, 11/2002, 31/2003 и Одлука на Уставен суд бр.173/2000 и 37/2001)
Пречистен текст - Полио Плус

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Член 1

Со овој закон се уредува здравственото осигурување на граѓаните, правата и обврските од здравственото осигурување, како и начинот на спроведување на здравственото осигурување.

Член 2

Здравственото осигурување се установува како задолжително и доброволно.

Задолжително здравствено осигурување се установува за сите граѓани на Република Македонија заради обезбедување на здравствени услуги и парични надоместоци врз начелата на сеопфатност, солидарност, еднаквост и ефективно користење на средствата под услови утврдени со овој закон.

Доброволно здравствено осигурување се установува за обезбедување на здравствени услуги не се опфатени со задолжителното здравствено осигурување.

Член 3

Задолжителното здравствено осигурување го спроведува Фондот за здравствено осигурување на Македонија (во натамошниот текст: Фонд).

Доброволно здравствено осигурување можат да спроведуваат друштва за осигурување основани според прописите за осигурување.

ДЕЛ I ЗАДОЛЖИТЕЛНО ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

I. ОСИГУРЕНИ ЛИЦА

Член 4

Осигурени лица, во смисла на овој закон, се осигурениците и членовите на нивното семејство.

1. Осигуреници

Член 5

Со овој закон задолжително се осигуруваат:

- 1) лицата во работен однос;
- 2) лицата кои се избрани или именувани на постојани должности, јавни и други функции, ако за вршењето на таа функција примаат плата;
- 3) државјаните на Република Македонија кои се во работен однос кај странски работодавци или во служба во меѓународни мисии и организации, странски дипломатски и конзуларни претставништва или во лична служба на странски државјани на територијата на Република Македонија (во натамошниот текст: Република);
- 4) лицата кои вршат самостојна дејност;
- 5) лицата кои се занимаваат со земјоделство, сточарство, живинарство, пчеларство или риболов како единствено или главно занимање;
- 6) корисниците на пензии и парични надоместоци според прописите на пензиското и инвалидското осигурување, како и државјани на Република Македонија кои примаат пензија или инвалиднина од странски носител на осигурување додека престојуваат на територијата на Републиката;
- 7) лицата привремено невработени додека примаат паричен надоместок и невработените лица кои се пријавуваат во Заводот за вработување, ако немаат друга основа на осигурување;
- 8) учесниците во Народноослободителната војна и учесниците во Народноослободителното движење во Егејскиот дел на Македонија, воените инвалиди и членовите на семејствата на паднатите борци во НОВ и на умрелите учесници во НОВ и цивилните инвалиди од војната, лицата прогонувани и затворани за идеите на самобитноста на Македонија и нејзината државност, на кои тоа својство им е утврдено со посебни прописи и членовите на семејството и родителите на лицата државјани на Република Македонија, загинали во војните при распадот на СФРЈ;
- 9) лицата корисници на постојана парична помош, лицата сместени во установи за социјална заштита и во други семејства, согласно со прописите од социјалната заштита;

10) државјаните на Републиката кои се во работен однос во странство, ако не се задолжително осигурени кај странскиот носител на осигурување според законот на земјата во која се вработени, или според меѓународна спогодба, а имале живеалиште на територијата на Републиката непосредно пред засновувањето на работниот однос во странство за членовите на семејството кои живеат во Република Македонија;

11) странските државјани и лицата без државјанство вработени во странски фирми кои привремено изведуваат работи на територијата на Републиката, за време на школување или стручно усовршување на територијата на Републиката или се во служба на меѓународни организации, странски конзуларни и други претставништва или во лична служба на странски државјани кои уживаат дипломатски имунитет, ако со меѓународен договор поинаку не е определено;

12) членовите на семејството на осигуреник кој се наоѓа на задолжителна воена служба во Армијата на Република Македонија за времето додека примаат материјално обезбедување, според посебни прописи;

13) лицата на издржување на казна затвор, лицата кои се наоѓаат во притвор, ако не се осигурени по друга основа, и малолетните лица кои се наоѓаат на извршување на воспитна мерка упатување во воспитно-поправен дом, односно установа и

14) лицата вработени во верските заедници и лицата од монашките редови.

Граѓаните кои не се опфатени со задолжителното здравствено осигурување според став 1 на овој член можат да пристапат кон задолжителното здравствено осигурување заради користење на право на здравствени услуги од член 9 на овој закон.

2. Членови на семејство

Член 6

Врз основа на задолжително здравствено осигурување на осигуреникот, се обезбедува задолжително здравствено осигурување и на членовите на неговото семејство, ако не се осигурани според член 5 на овој закон.

Како членови на семејство на осигуреникот, во смисла на овој закон, се сметаат: брачниот другар и децата родени во брак или вон брак, посиноците, посвоените деца и децата земени на издржување.

Член 7

Децата на осигуреникот се здравствено осигурани:

1) до навршување на 18-годишна возраст, а по тие години само ако се на редовно школување, но најдоцна до навршување на 26 години;

2) кога се на вонредно школување, ако поради природата на болеста не се во можност редовно да ја посетуваат наставата и

3) ако се или станат неспособни за самостоен живот и работа во смисла на прописите на пензиското и инвалидското осигурување, односно за социјалната заштита, ако осигуреникот ги издржува за сето време додека трае таквата неспособност.

II. ПРАВО НА ЗДРАВСТВЕНИ УСЛУГИ

Член 8

Со задолжително здравствено осигурување на осигурените лица им се обезбедува право на основни здравствени услуги под услови утврдени со овој закон, во случај на:

- 1) болест и повреда надвор од работа и
- 2) повреда на работа и професионално заболување.

1. Основни здравствени услуги

Член 9

Основните здравствени услуги од член 8 на овој закон се:

а) во примарната здравствена заштита:

- 1) здравствени услуги заради утврдување, следење и прове-рување на здравствената состојба;
- 2) преземање на стручно медицински мерки и постапки за унапредување на здравствената состојба, спречување, сузбивање и рано откривање на болестите и други нарушувања на здравјето;
- 3) укажување на итна медицинска помош, вклучувајќи и превоз со санитетско возило кога е тоа неопходно;
- 4) лекување во ординација, односно во домот на корисникот;
- 5) здравствена заштита во врска со бременост и породување;
- 6) спроведување на превентивни, терапевтски и рехабилитациони мерки;
- 7) превенција, лекување и санирање на болестите на устата и забите и
- 8) лекови според листата на лекови што со општ акт ја утврдува Фондот на кој министерот за здравство дава согласност;

б) во специјалистичко-консултативната здравствена заштита:

- 1) испитување и утврдување на заболувањата, повредите и здравствената состојба;
- 2) спроведување на специјализирани дијагностички, терапевтски и рехабилитациони постапки и
- 3) протези, ортопедски и други помагала, помошни и санитетски справи и материјали и забно технички средства според индикации утврдени со општ акт на Фондот на кој мини-стерот за здравство дава согласност;

в) во болничката (краткотрајна и долготрајна) здравствена заштита:

- 1) испитување и утврдување на здравствената состојба, лекување, рехабилитација, нега, сместување и исхрана во болнички услови;
- 2) лекови според листата на лекови што со општ акт ја утврдува Фондот на кој министерот за здравство дава согласност, како и помошни материјали кои служат за примена на лековите и санитарските и друг материјал потребен за лекување и
- 3) сместување и исхрана на придружник при неопходно придружување на дете до тригодишна возраст, додека е на болничко лекување, но најмногу до 30 дена и

г) обдукција на умрени по барање на здравствени установи.

Фондот со општ акт поблиску ги определува начинот на остварувањето на правата на здравствени услуги, како и спроведување на здравствената заштита, на кој министерот за здравство дава согласност.

2.Здравствени услуги кои не се опфатени со задолжителното здравствено осигурување

Член 10

Со задолжителното здравствено осигурување не се опфатени здравствените услуги:

- 1) естетски операции кои не се медицински индицирани;
- 2) користење на повисок стандард на здравствени услуги во болничката здравствена заштита над утврдените стандарди;
- 3) бањско климатско лекување;
- 4) медицинска рехабилитација на дегенеративни заболувања според општ акт утврдено од министерот за здравство, освен за деца до 18-годишна возраст;
- 5) лекови кои не се опфатени со листите на лекови од член 9 на овој закон;
- 6) протези, ортопедски и други помагала, помошни и санитарски справи и материјали и забнотехнички средства кои не се опфатени со задолжителното здравствено осигурување или се изработени од надстандарден материјал;
- 7) општа нега, сместување и исхрана во геронтолошка установа;
- 8) специјалистичко-консулативни и болнички здравствени услуги без упат од избраниот лекар;
- 9) прекинување на бременост, ако не е медицински индицирано;
- 10) лекување како последица на непридржување на упатствата од лекарот;
- 11) издавање на сите видови лекарски уверенија;
- 12) набавка на нови протетски и ортопедски справи и други помагала пред утврдениот рок;
- 13) отрезнување и лекување од акутна алкохолизирана состојба, како и за намерни труења, кои не се предизвикани од душевни растројства;

14) лекување во странство, ако лекувањето е извршено без одобрение од Фондот, за дел од трошоците кои се повисоки од трошоците на соодветните услуги од основните здравствени услуги во земјата;

15) лекување кое е последица на кривично дело или прекршок што го сторил самиот осигуреник;

16) прегледи, испитувања и упатувања до надлежниот орган за оценување на работната способност, според прописите за пензиското и инвалидското осигурување, кога тие се вршат по барање на осигуреникот, работодавецот или друг орган;

17) незадолжително вакцинирање;

18) лекување, односно рехабилитација од болести на зависност над 30 дена;

19) прегледи на умрени и обдукција по барање на надлежни органи или граѓани;

20) здравствени прегледи на вработените кои се упатуваат на работа во странство од страна на работодавците, како и прегледите и превентивните мерки на здравствена заштита за патување во странство;

21) лекување од последици на третман од надрилекари или употреба на надрилекарства и

22) други здравствени услуги кои според овој закон не паѓаат на товар на средствата на Фондот.

Член 11

Со задолжителното здравствено осигурување не се опфатени здравствените услуги кои работодавците се должни да ги обезбедуваат за своите работници, во согласност со прописите за заштита при работа, како што се:

1) прегледи заради утврдување на здравствената состојба и работната способност на работниците за вршење на одредени работи и работни задачи;

2) систематски, контролни и периодични прегледи на работниците со оглед на полот, возраста и условите за работа, појавата на професионални болести, повреди на работа и хроничните болести;

3) претходни и периодични прегледи на работниците кои работат на работи, односно работни задачи под посебни услови на работа;

4) прегледи на работниците кои задолжително се вршат заради заштита на средината, заштита на потрошувачите, односно корисниците на други задолжителни здравствени прегледи;

5) преземање мерки за откривање и отстранување на причините кои можат штетно да влијаат на здравјето на работниците во вршењето на работите, односно работните задачи;

6) оценување на влијанието на условите за работа врз вршењето на одделни работи, односно работни задачи (прашината, бучавата, осветлувањето, зголемената радиоактивност, вибрациите, испарувањето на хемиските материи и слично) заради заштита од професионални болести;

7) следење и унапредување на хигиенските услови за работа, како и условите за исхрана на работниците;

8) проучување и преземање мерки заради намалување на привремената спреченост за работа, односно инвалидноста и

9) други превентивни мерки за заштита на работниците.

Од средствата на Фондот не се покриваат превентивни здравствени услуги на професионалните спортисти кои се обезбедуваат со посебен закон.

III. ПРАВА НА ПАРИЧНИ НАДОМЕСТОЦИ

Член 12

Во рамките на задолжителното здравствено осигурување се обезбедува право на парични надоместоци и тоа;

1) право на надоместок на плата за време на привремена спреченост за работа поради болест и повреда и за време на отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство и

2) право на надоместок на патни трошоци.

1. Надоместок на плата

Право на надоместок на плата за време на привремена спреченост за работа поради болест и повреда.

Член 13

Право на надоместок на плата за време на привремена спреченост за работа поради болест и повреда можат да остварат осигурениците од член 5 став 1 точки 1,2,3 и 4 на овој закон, во случај на:

1) болест и повреда надвор од работа;

2) повреда на работа и професионална болест;

3) лекување и медицинско испитување;

4) негување на болно дете до тригодишна возраст;

5) негување на болен член на потесно семејство над тригодишна возраст, но најмногу до 30 дена;

6) неопходно придружување на болно лице упатено на преглед или лекување надвор од местото на живеење;

7) неопходно придружување на болно дете до тригодишна возраст додека е на болничко лекување, но најмногу до 30 дена;

8) доброволно давање на крв, ткиво или орган и

9) изолираност заради спречување на зараза.

Надоместокот на плата во случаите од став 1 на овој член припаѓа од првиот ден на спреченоста за работа и трае цело време додека трае спреченоста за работа, а се исплатува за деновите за кои се остварува плата според прописите за работни односи.

Право на надоместок на плата за време на отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство

Член 14

Право на надоместок на плата за време на отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство можат да остварат осигурениците од член 5 став 1 точки 1,2,3 и 4 на овој закон.

Надоместокот од став 1 на овој член се исплатува за деновите за кои се остварува плата и во траење утврдено со прописите за работните односи.

Услови за остварување на правото на надоместок на плата.

Член 15

Осигурениците од членовите 13 и 14 на овој закон можат да остварат право на надоместок на плата, ако ги исполнуваат и следниве услови:

- 1) придонесот за задолжителното здравствено осигурување редовно да е уплатуван или со задоцнување од најмногу 60 дена и
- 2) оцената за привремена спреченост за работа ја дал избраниот лекар, односно лекарската комисија.

Основица за утврдување на надоместокот на плата

Член 16

Основица за пресметување на надоместокот на плата претставува просечниот месечен износ на исплатената нето плата на која е платен придонесот за задолжителното здравствено осигурување во последните шест месеци пред настанувањето на случајот поради кој се стекнува правото на надоместокот.

Ако за осигуреникот не може да се утврди основница за надоместокот според став 1 на овој член, основницата за надоместокот ќе се утврди од платата што ја остварил за деновите поминати на работа во периодот пред настанување на случајот.

За осигурениците од член 5 став 1 точка 4 на овој закон, основница за пресметување на надоместок на плата претставува основницата на која е платен придонесот за задолжителното здравствено осигурување.

Висина на надоместокот на плата

Член 17

Висината на надоместокот на плата за време на привремена спреченост за работа ја определува работодавецот, односно Фондот со општ акт, но најмалку во висина од 70% од основницата за надоместокот на плата.

По исклучок од став 1 на овој член висината на надоместокот на плата за време на привремената спреченост за работа предизвикана со повреда

на работа, професионална болест, за време на давање крв, ткиво или орган, како и за време на отсуство поради бременост, раѓање и мајчинство изнесува 100% од основицата на надоместокот на плата утврдена според член 16 на овој закон.

Исплата на надоместокот на плата

Член 18

Надоместокот на плата за првите 60 дена спреченост за работа го утврдува и исплатува работодавецот од своите средства, а над 60 дена Фондот.

По исклучок од став 1 на овој член надоместокот на плата се исплатува од средствата на Фондот од првиот ден на привремената спреченост за работа во случај на неа на болно дете до тригодишна возраст, доброволно давање крв, ткиво или орган, како и отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство.

Ако доброволен дарител на крв не остварил надоместок на платата кај работодавецот кај кого е вработен, за отсуство од работа поради доброволно дарување крв, може да бара тоа право да го оствари на товар на средствата на Фондот.

Усогласување на надоместокот на плата

Член 19

Ако привремената спреченост за работа траела подолго од 30 дена, основицата за надоместокот на платата се усогласува со движењето на платата кај работодавецот кај кого е вработен осигуреникот во месецот за кој се исплатува надоместокот во однос на платата од која е утврдена основицата за надоместокот на платата, односно со движењето на основицата за плаќање на придонесот за задолжителното здравствено осигурување.

Надоместокот на платата усогласен според став 1 на овој член не може да изнесува повеќе од платата што осигуреникот би ја остварил со работа.

Оцена за спреченост за работа

Член 20

Оцена за привремената спреченост за работа за првите 15 дена дава избраниот лекар од примарната здравствена заштита, а над 16 дена дава првостепената лекарска комисија на Фондот по предлог на избраниот лекар.

Доколку осигуреникот не е задоволен од оцената на лекарот, односно лекарската комисија од став 1 на овој член, може да поднесе приговор до првостепената лекарска, односно до второстепената лекарска комисија.

Составот и начинот на работа на комисиите од ставовите 1 и 2 на овој член се утврдува со општ акт на Фондот.

Преиспитување на оцената

Член 21

Работодавецот, односно Фондот, во зависност од тоа кој врши исплата на надоместокот на плата може да поднесе барање за преиспитување на оцената за привремена спреченост за работа до првостепената, односно второстепената лекарска комисија.

Упатување на инвалидска комисија

Член 22

Во случај на подолго траење на привремената спреченост за работа до 12 месеци, лекарската комисија од член 20 став 1 на овој закон го упатува осигуреникот до надлежниот орган за оценување на работната способност, според прописите за пензиското и инвалидското осигурување.

Во случаите од став 1 на овој член осигуреникот има право на надоместок на плата од средствата на Фондот до денот на утврдувањето на инвалидната, но најмногу 60 дена од денот на упатувањето.

Запирање на исплатата на надоместокот

Член 23

Осигуреникот не може да оствари, односно ќе му се запре исплата на надоместокот на платата за време на привремената спреченост за работа ако:

- 1) неоправдано не се јави на определен лекарски или комисијски преглед и лекување или свесно не се придржува кон упатствата на лекарот.
- 2) во времето на привремената спреченост за работа се утврди дека работи и остварува приход и
- 3) на работодавецот кај кого нема други вработени, а во тој период остварува приходи.

2. Надоместок на патните трошоци

Член 24

Осигурените лица имаат право на надоместок на патните трошоци ако се упатени да користат здравствени услуги надвор од Републиката, на начин утврдени со општ акт на Фондот.

По исклучок од став 1 на овој член, осигурените лица имаат право на надоместок на патните трошоци ако се упатени да користат здравствени услуги во врска со дијализа и вежби за рехабилитација на видот, слухот и говорот надвор од местото на живеење, а кои се спроведуваат амбулантски.

IV. ПОСТАПКАТА ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВАТА ОД ЗАДОЛЖИТЕЛНОТО ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Пријава - одјава за задолжителното здравствено осигурување

Член 25

Права од задолжителното здравствено осигурување може да оствари само лице на кое му е утврдено својство на осигуреник, односно осигурено лице согласно со овој закон.

Својство на осигуреник и осигурено лице се утврдува врз основа на пријава за здравствено осигурување што ја поднесува обврзникот за уплата на придонесот.

Пријавата за здравствено осигурување се поднесува до Фондот во рок од осум дена од денот на засновањето на работниот однос односно од денот на стекнувањето на својството врз основа на кое е должен да поднесе пријава за задолжително здравствено осигурување.

Ако Фондот по поднесената пријава не признае својство на осигуреник или тоа својство го признае по друга основа, должен е за тоа да донесе решение.

По престанокот на основот за задолжително здравствено осигурување, обврзниците за уплата на придонесот се должни во рок од осум дена да поднесат одјава на осигурувањето.

Начинот на пријавување и одјавување на осигуреникот, односно на осигуреното лице го утврдува Фондот со општ акт.

Утврдување на својството на осигуреник

Член 26

Ако обврзникот за поднесување на пријава од член 25 на овој закон не поднесе пријава за осигурување, лицето за кое не е поднесена пријава може да бара Фондот со решение да го утврди својството на осигуреник.

Ако обврзникот за поднесување на пријава од член 25 на овој закон не поднесе пријава за задолжително здравствено осигурување, Фондот по службена должност со решение го утврдува својството на осигуреник.

Докажување на својството на осигуреник

Член 27

Правата од задолжителното здравствено осигурување во рамките на обемот на правата утврдени со овој закон осигурените лица ги остварува-

ат врз основа на здравствена легитимација или картичка за здравствено осигурување и доказ дека придонесот за задолжителното здравствено осигурување е платен.

Формата и содржината на здравствената легитимација, односно на картичката за здравствено осигурување, начинот на издавање и користење, како и доказот од ставот 1 на овој член ги утврдува Фондот со општ акт.

Избор на лекар

Член 28

Осигуреното лице има право и должност да избере лекар во примарната здравствена заштита.

Избраниот лекар е должен на осигуреното лице да му укажува здравствени услуги од примарната здравствена заштита и да го следи неговото здравје.

Секој избран лекар е должен, во случај на негово отсуство или привремена спреченост за работа, на своите пациенти да им обезбеди замена со соодветен лекар од примарната здравствена заштита.

Лекарот може да го одбие изборот на осигуреното лице ако покажува недоверба или не постапува според неговите совети.

Начинот на остварување на правото за избор и промена на лекар го утврдува Фондот со општ акт.

Упатување

Член 29

Осигуреното лице може да користи здравствени услуги во специјалистичко-консултативната и во болничката здравствена заштита, со упат од избраниот лекар, согласно со член 9 став 2 на овој закон.

По исклучок од став 1 на овој член, во итни случаи, осигуреникот може да користи здравствени услуги без упат.

Лекување во странство

Член 30

Осигуреното лице може да користи болничко лекување во странство со одобрение на Фондот, ако е во прашање заболување кое не може да се лекува во Републиката, а во земјата во која осигуреникот се упатува постои можност за успешно лекување на тоа заболување.

Осигуреникот кој е упатен на привремена работа во странство може да користи здравствени услуги во странство во обем утврден со овој закон.

Осигурените лица кои привремено престојуваат во странство можат да користат само итна медицинска помош.

Начинот на користење на здравствени услуги според ставовите 1, 2 и 3 на овој член и најповолните цени на здравствените услуги во странство ги утврдува Фондот со општ акт на кој министерот за здравство дава согласност.

Постапка за остварување на правата од задолжителното здравствено осигурување

Член 31

Во постапката за остварување на правата и обврските утврдени со овој закон се применуваат одредбите од Законот за општата управна постапка, ако со овој закон поинаку не е определено.

За правата утврдени со овој закон во прв степен решава Фондот, а во втор степен министерот за здравство.

Против конечното решение на министерот за здравство може да се води управен спор.

V. УЧЕСТВО НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА

Плаќање на учество

Член 32

Осигурените лица учествуваат со лични средства при користењето на здравствени услуги и лекови, но најмногу до 20% од просечниот износ на вкупните трошоци на здравствена услуга, односно лековите.

За здравствените услуги за одобрено лекување во странство, осигуреното лице учествува со 20% од вкупните трошоци.

Висината на учеството од став 1 на овој член во фиксен износ, обратно пропорционално од цените на услугите, ја утврдува Фондот со општ акт на кој министерот за здравство дава согласност.

Член 33

Осигурените лица учествуваат до 50% од утврдената цена на протезите, ортопедските и други помагала и санитарски средства, изработени од стандарден материјал, согласно со член 9 став 1 точка 3 под 5 на овој закон.

Висината на учеството од став 1 на овој член ја утврдува Фондот со општ акт на кој министерот за здравство дава согласност.

Ослободување од учество

Член 34

Од учеството утврдено во член 32 на овој закон се ослободуваат:

- осигурените лица за лекарски преглед кај избраниот лекар и итна медицинска помош на повик;
- децата со посебни потреби, според прописите за социјална заштита;
- корисници на постојана парична помош, лицата сместени во установи за социјална заштита и во друго семејство, според прописите за социјална

заштита, освен за лековите од листата на лекови издадени на рецепт во примарната здравствена заштита и за лекувањето во странство;

-душевно болни лица сместени во психијатриски болници и ментално ретардирани лица без родителска грижа и

-осигурените лица кои во текот на една календарска година платиле учество во специјалистичко консултативната и болничката здравствена заштита, освен за лековите од листата на лекови издадени на рецепт во примарната здравствена заштита и за лекувањето во странство во износ повисок од 70% од просечната остварена месечна нето плата во Републиката во претходната година.

За осигурените лица кои остваруваат месечен нето приход во семејството помал од просечната нето плата во Републиката во претходната година, како и за одредени возрасни групи, Фондот со општ акт, на кој министерот за здравство дава согласност, ќе определи понизок износ за ослободување од плаќање на партиципација од износот утврден во став 1 алинеја 4 на овој член.

Член 35

Од учеството утврдено во член 33 на овој закон се ослободуваат децата до 18-годишна возраст и осигурените лица кои имаат потреба од протези за долни и горни екстремитети, слушни протези, ортооптички помагала и инвалидска количка и од медицински помагала за функција на физиолошките празнења.

Член 36

Учеството на осигуреното лице со лични средства во цената на здравствените услуги и на лековите е приход на Фондот, се плаќа во здравствената установа, а Фондот врши контрола на наплатените средства.

VI.ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА СРЕДСТВА

Извори на средства

Член 37

Средства за задолжителното здравствено осигурување се обезбедуваат од:

1) придонеси од:

-бруто платите и надоместоците на платите на вработените,

-пензиите и надоместоците од пензиското и инвалидското осигурување,

-приходите на лицата кои самостојно вршат дејност;

-средства за невработените лица и

-средствата на другите обврзници на придонес;

2) дополнителен придонес за случај на повреда на работа и професионално заболување;

- 3) учество на осигурениците;
- 4) буџетот на Републиката;
- 5) камати и дивиденда;
- 6) подароци, легати и
- 7) други приходи.

Обврска за плаќање на придонесот

Член 38

Осигурениците од член 5 на овој закон плаќаат придонес за задолжително здравствено осигурување.

Придонесот за задолжителното здравствено осигурување го пресметуваат, задржуваат и уплатуваат:

- 1) правните, физичките лица и државните органи (во натамошниот текст: работодавци) за осигурениците од член 5 став 1 точки 1 и 2 на овој закон;
- 2) Фондот на пензиско и инвалидско осигурување на Македонија за осигурениците од член 5 став 1 точка 6 на овој закон;
- 3) Заводот за вработување за осигурениците од член 5 став 1 точка 7 на овој закон;
- 4) надлежниот орган на управата за осигурениците од член 5 став 1 точки 8, 9, 12 и 13 на овој закон и
- б) сами за себе осигурениците од член 5 став 1 точки 3,4,5,10,11, 14 и став 2 на овој закон.

Член 39

Осигурениците од член 5 став 1 точки 1, 2 3 и 4 на овој закон плаќаат дополнителен придонес за задолжително здравствено осигурување за случај на повреда на работа и професионално заболување.

Основица за пресметување на придонесот

Член 40

Основица за пресметување и плаќање на придонесот за задолжително здравствено осигурување од членовите 38 и 39 на овој закон, за осигурениците на кои се утврдува плата е бруто платата и надоместокот на платата.

Бруто плата, во смисла на овој закон, претставува платата во која се содржани и придонесите и даноците што се плаќаат од платата, односно надоместокот на плата.

За осигурениците на кои не се утврдува плата како основица за пресметување на придонесот за задолжителното здравствено осигурување се зема основицата од која се пресметува и плаќа персоналниот данок од плата, зголемена со придонесите и даноците од плата (бруто основица).

Основицата за пресметување на придонесот од ставовите 1 и 3 на овој член, не може да биде помала од најниската плата по работник утврдена

со колективен договор помножена со просечниот коефициент на сложеност на трудот кај работодавецот.

На работниците кои покрај платата примаат и паричен надоместок за скратено работно време, односно за помала плата според прописите за пензиско и инвалидско осигурување, во основницата за пресметување на придонесот за задолжително здравствено осигурување се зема и надоместокот остварен според тие прописи.

Член 41

Основица за пресметување на придонесот за задолжителното здравствено осигурување на осигурениците од член 5 став 1 точка 5 на овој закон е платата од вршењето на дејноста, односно утврдениот катастарски приход.

Основицата од став 1 на овој член не може да биде помала од најниската плата утврдена со колективен договор за соодветната дејност.

Член 42

Основица за пресметување и плаќање на придонесот за задолжителното здравствено осигурување на корисниците на пензии, односно надоместоци според прописите на пензиското и инвалидското осигурување, како и корисници на странски пензии е висината на пензијата, односно висината на надоместокот.

Член 43

За граѓаните од член 5 став 2 на овој закон кои пристапуваат кон задолжителното здравствено осигурување, основница за пресметување на придонесот за задолжително здравствено осигурување е просечно исплатената месечна нето плата по работник во стопанството.

Член 44

За осигурениците од член 5 став 1 точки 7, 8, 9, 12, 13 и 14 на овој закон, основница за пресметување и плаќање на придонесот за задолжително здравствено осигурување е износот од 65% од просечно исплатената месечна нето плата по работник во стопанството.

Член 45

Основица за пресметување на придонесот за задолжително здравствено осигурување заради користење на здравствени услуги во странство, за осигурениците упатени за извршување на работа во странство од надлежен државен орган, односно правни и физички лица, кои не се осигурени кај странскиот носител на осигурување, е платата што ја примаат во земјата и во странство.

Стапки на придонесите

Член 46

Стапките на придонесите за задолжително здравствено осигурување се утврдуваат како единствени стапки кои по предлог на Владата, ги утврдува Собранието на Република Македонија.

Со актот од став 1 на овој член Собранието на Република Македонија ги утврдува и основните и висината на придонесот за одделни категории на осигуреници кои не се определени со овој закон.

Пресметување и уплатување на придонесот

Член 47

Придонесот за задолжителното здравствено осигурување го пресметуваат, задржуваат и уплатуваат обврзниците од член 38 на овој закон при секоја исплата на плата, надоместок на плата, пензија, односно друг паричен надоместок.

Носителот на платниот промет кај кој обврзникот има жиро-сметка врши претходна контрола на пресметувањето и уплатувањето на придонесот за задолжителното здравствено осигурување.

Пресметувањето и наплатувањето на придонесот од осигуреници кои сами се обврзници за плаќање на придонес за задолжително здравствено осигурување го врши фондот.

Член 48

За пресметувањето, уплатувањето, стасаноста, застареноста и отпишувањето на придонесот за задолжителното здравствено осигурување, како и за казнените камати се применуваат прописите за пресметување и наплата на персоналниот данок од доход.

Контрола на пресметувањето и уплатувањето на придонесот

Член 49

Фондот врши контрола на пресметувањето и уплатувањето на придонесот за задолжително здравствено осигурување за сите обврзници на придонес.

Ако при контролата од став 1 на овој член се утврди дека придонесот за задолжително здравствено осигурување не е правилно пресметан и уплатен согласно со овој закон, Фондот ќе покрене постапка за наплатата на основниот долг заедно со законската камата според прописите за извршната односно паричната постапка.

Член 50

Правните и физичките лица обврзници за пресметување и уплата на придонес за задолжителното здравствено осигурување се должни да ги достават податоците и да ги стават на располагање сите документи од значење за утврдување на висината на пресметаниот и уплатениот придонес, како и за остварување на правото на надоместок на плата.

Член 51

Фондот може да бара од Управата за јавни приходи или друга надлежна институција да врши контрола на пресметувањето и уплатувањето на придонесот за задолжително здравствено осигурување.

Односите меѓу Фондот и институцијата од став 1 на овој член се уредуваат со договор.

Член 52

За осигурениците за кои Фондот ќе утврди дека придонесот не е редовно уплатуван или уплатата задоцнила повеќе од 60 дена, правата од задолжителното здравствено осигурување на осигурените лица се ускратуваат, освен правото на итна медицинска помош.

Ускратените права од став 1 на овој член повторно се воспоставуваат со денот на намирувањето на сите пристигнати, а не уплатени обврски.

VII. ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Статус на Фондот

Член 53

Се основа Фонд за здравствено осигурување на Македонија за спроведување на правата и обврските од задолжителното здравствено осигурување.

Фондот врши дејност од јавен интерес и врши јавни овластувања утврдени со овој закон.

Фондот има својство на правно лице;

Фондот е самостоен во својата работа;

Седиштето на Фондот е во Скопје;

Фондот има статут и

Фондот има единствена жиро-сметка.

Делокруг на работа

Член 54

Фондот ги врши следниве работи:

1) ги спроведува прописите и политиката на развојот и унапредувањето на здравствената заштита во врска со задолжителното здравствено осигурување;

- 2) со општи акти ги уредува прашањата за кои е овластен со овој закон;
- 3) планира и прибира средства од задолжителното здравствено осигурување;
- 4) обезбедува остварување на права од задолжителното здравствено осигурување на осигурените лица, се грижи за законитото остварување на нивните права и им пружа стручна помош при остварувањата на нивните права и интереси;
- 5) ги плаќа здравствените услуги за осигурените лица на здравствените установи кои ги обезбедуваат здравствените услуги;
- 6) ги плаќа надоместоците на плати и други парични надоместоци;
- 7) со општ акт ги утврдува цените на здравствените услуги од задолжителното здравствено осигурување, на кои министерот за здравство дава согласност;
- 8) ги утврдува референтните цени за лековите, медицинските помагала, опремата, протезите, ортопедските и други помагала и потрошните материјали кои се користат во здравствената заштита на осигурените лица што Фондот ги надоместува, на кој министерот за здравство дава согласност;
- 9) договара обезбедување на здравствени услуги на осигурените лица со здравствените установи според нормативи и стандарди базирани врз усвоена медицинска доктрина за ефикасна и рационална здравствена заштита;
- 10) развива сопствен информативен систем со потребни податоци за задолжителното здравствено осигурување;
- 11) ги спроведува меѓународните договори во делот на задолжителното здравствено осигурување;
- 12) врши увид и контрола на договорениот обем и вид на обезбедени здравствени услуги на осигурените лица во здравствените установи;
- 13) презема мерки за ефикасно, ефективно и економично користење на средствата од задолжителното здравствено осигурување;
- 14) одлучува за правата од задолжителното здравствено осигурување во прв степен и
- 15) врши и други работи во врска со правата и обврските од задолжителното здравствено осигурување.

Управен одбор

Член 55

Со Фондот управува Управен одбор.

Управниот одбор се состои од 13 члена кои ги именува Собранието на Република Македонија за време од две години и тоа:

- шест претставници на осигурениците,
- двајца претставници од работодавците,
- тројца претставници од здравствените установи, на предлог на коморите од областа на здравството,

-еден претставник од Министерството за здравство и

-еден претставник од Министерството за финансии.

Управниот одбор од своите членови избира претседател и заменик на претседателот.

Делокруг на работа на Управниот одбор

Член 56

Управниот одбор на Фондот ги врши следниве работи:

1) учествува во утврдување на развојот на задолжителното здравствено осигурување;

2) донесува статут на Фондот;

3) ги донесува општите акти предвидени со овој закон;

4) донесува програма и план за работа;

5) донесува акти за организација и систематизација на Фондот;

6) утврдува Буџет и завршна сметка на Фондот

7) донесува програма за инвестициони вложувања во здравството врз основа на утврдени здравствени приоритети;

8) усвојува годишен извештај за работењето на Фондот;

9) се грижи за остварување на задолжителното здравствено осигурување;

10) го следи остварувањето на меѓународните договори и меѓудржавните спогодби од областа на здравственото осигурување;

11) разгледува прашања, извештаи, информации и други материјали во врска со состојбата и проблемите од задолжителното здравствено осигурување и други работи од надлежност на Фондот;

12) именува и разрешува директор на Фондот;

13) основа комисии и други работни тела и

14) одлучува и за други работи утврдени со закон и статут на Фондот.

Управниот одбор ги донесува одлуките со мнозинство на гласови од вкупниот број на членови.

Пред донесувањето на општите акти предвидени со овој закон Управниот одбор мора да побара мислење од коморите од областа на здравството, здравствените организации и другите асоцијации.

На актите од став 1 точки 5, 6 и 7 на овој член министерот за здравство дава согласност.

Директор

Член 57

Работоводен орган на фондот е директорот.

Директорот на Фондот има заменик

За директор на Фондот и негов заменик се именуваат лица со високо образование.

Директорот на Фондот и неговиот заменик ги именува Управниот одбор по пат на јавен конкурс, за време од четири години, со можност за уште еден избор.

Согласност на одлуката за именување на директорот на фондот и неговиот заменик дава Владата на Република Македонија.

Член 58

Директорот на Фондот:

- раководи со работата на Фондот;
- го застапува и претставува Фондот;
- предлага општи акти;
- се грижи за спроведување на прописите и општите акти на Фондот и
- врши и други работи определени со прописите, статутот и општите акти на Фондот.

Член 59

Управниот одбор ги разрешува директорот на Фондот и неговиот заменик и пред рокот за кои биле именувани:

- на негово барање;
- ако настане некоја од причините, поради кои според прописите за работни односи му престанува работниот однос по сила на законот;
- ако не постапува според законот, статутот и општите акти на Фондот или неоправдано не ги спроведува одлуките на Управниот одбор или постапува во спротивност со нив;
- ако со својата несовесна и неправилна работа му предизвика на Фондот значителна штета или ако ги занемарува, или не ги извршува своите обврски и поради тоа настанат, или би можеле да настанат потешки нарушувања во дејноста на Фондот;
- ако го попречува или на друг начин го оневозможува остварувањето на правата и обврските од здравственото осигурување и
- ако работи спротивно на законот.

Согласност на одлуката за разрешување на директорот на Фондот и неговиот заменик дава Владата на Република Македонија.

Стручна служба на Фондот

Член 60

Заради извршување на стручните, административните и други работи Фондот основа единствена стручна служба.

Стручната служба на Фондот се организира заради обезбедување на непречено, рационално и успешно вршење на работите на Фондот, како и достапно остварување на правата од задолжителното здравствено осигурување на сите осигурени лица на територијата на Републиката.

Стручната служба на Фондот се организира во централна служба и подрачни служби.

Статут

Член 61

Со статутот на Фондот особено се уредуваат:

- организацијата и начинот на работењето на Фондот;
- правата, обврските и одговорностите на органите на Фондот;
- претставувањето и застапувањето на фондот;
- јавноста во работењето на Фондот и неговите органи;
- постапката за избор и разрешување на директор на Фондот;
- начинот на предлагање на членовите на Управниот одбор и
- други прашања од значење за работењето на Фондот.

Согласност на статутот на Фондот дава Собранието на Република Македонија.

Средства за работа

Член 62

Средствата за работа на Фондот се обезбедуваат од придонесот за задолжително здравствено осигурување и други извори на средства од член 37 на овој закон.

Средствата од став 1 на овој член се уплатуваат на сметката на Фондот.

Фондот не може да се задолжува со кредит кај деловните банки, ниту да прифаќа долгови на здравствените установи кај деловните банки.

Намена на средствата

Член 63

Фондот, врз основа на начелата на ефикасно, ефективно и економично користење на средствата ги покрива трошоците за:

- 1) здравствените услуги опфатени во основниот пакет на здравствените услуги што здравствените установи ги пружаат на осигурените лица;
- 2) лекови, помошни медицински материјали кои служат за примена на лековите и санитетски материјал потребен за лекување, утврдени со општ акт;
- 3) протези, ортопедски и други помагала, помошни и санитетски справи и материјали и заботехнички средства, утврдени со општ акт;
- 4) парични надоместоци;
- 5) инвестициони вложувања за создавање и подобрување на условите за укажување на здравствени услуги на осигурените лица;
- 6) вршењето на функцијата на Фондот;
- 7) дел од мерките и активностите за спроведување на превентивните и други програми за лекување одредени болести, како и за хендикипираните лица, согласно со Законот за здравствената заштита и
- 8) други потреби за спроведување на задолжителното здравствено осигурување.

Резерва на Фондот

Член 64

Фондот формира резерва на средства со издвојување од вишокот на приходите над трошоците остварени во претходната година.

Издвојувањето во резерва на Фондот се врши додека резервата не достигне висина од 8% од трошоците на Фондот остварени во претходната година.

Средствата на резервата се користат за обезбедување на стабилно и ликвидно работење на Фондот.

Надзор на работата на Фондот

Член 65

Надзор над законитоста на работата на Фондот врши Министерството за здравство.

Министерот за здравство може да запре од извршување општ акт на Фондот, ако не е во согласност со законот или со Уставот, до донесување на одлука на Уставниот суд на Република Македонија.

Ако министерот за здравство, во рок од 30 дена од денот на донесување на решението за запирање на актот не поведе постапка пред Уставниот суд, решението за запирање на извршувањето престанува да важи.

Член 66

Ревизија на материјалното и финансиското работење на Фондот се врши согласно со Законот за државната ревизија.

Извештај за работата

Член 67

Фондот е должен најмалку еднаш годишно да доставува извештај за својата работа на Министерството за здравство, Владата и Собранието на Република Македонија.

Годишниот извештај се доставува во рок од 60 дена од истекот на рокот за доставување на годишната сметка на Фондот.

VIII. ОДНОСИ НА ФОНДОТ СО ЗДРАВСТВЕНИТЕ УСТАНОВИ

Планирање и финансирање на здравствените услуги

Член 68

Здравствените установи се должни да ги планираат средствата потребни за обезбедување на одреден обем на здравствени услуги.

Здравствените установи се должни на Фондот да му доставуваат финансиски и други податоци на начин и во рокови утврдени со општ акт на Фондот.

Фондот во рамките на планираните средства, за секоја година утврдува план и програма за здравствените услуги кои се финансираат од средствата на задолжителното здравствено осигурување.

Планот и програмата од став 3 на овој член се доставуваат до Министерството за здравство и Министерството за финансии најдоцна до 30 септември во тековната година за наредната година.

Договори со здравствените установи

Член 69

Фондот со општ акт, утврдува критериуми за склучување на договори со здравствените установи и за начинот на плаќањето на здравствените услуги според:

- бројот на осигурените лица во примарната здравствена заштита;
- утврдените цени на здравствените услуги;
- програмите за одделни видови здравствена заштита, односно услуги и други критериуми.

Министерот за здравство дава согласност на општиот акт од став 1 на овој член.

Член 70

За извршување на здравствените услуги Фондот склучува договори со здравствените установи.

Во договорот од став 1 на овој член се уредува видот, обемот, квалитетот и роковите за остварување на здравствената заштита, односно здравствените услуги, начинот на пресметувањето и плаќањето на здравствените услуги, причините и условите под кои може да се раскине договорот.

Контрола на трошење на средствата

Член 71

Фондот врши контрола на средствата на здравствените установи остварени од Фондот, како и на наменското и економичното користење на тие средства.

Контролата од став 1 на овој член ја вршат стручни лица овластени од директорот на Фондот.

Решавање на спорови

Член 72

Споровите што ќе настанат меѓу здравствената установа и Фондот ги решава избран, односно надлежен суд, според прописите за парничната постапка.

ДЕЛ II

ДОБРОВОЛНО ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Член 73

Граѓаните за себе и за членовите на своите семејства, односно работодавците за своите работници, можат дополнително да се осигураат со доброволно здравствено осигурување согласно со овој закон и прописите за осигурување, заради покривање на трошоците за здравствени услуги кои не се опфатени со задолжителното здравствено осигурување.

Друштвото за осигурување со општ акт поблиску ги утврдува условите и начинот на спроведувањето на доброволното здравствено осигурување.

Член 74

Доброволното здравствено осигурување може да се воспостави, дополнително за лица за кои претходно е воспоставено задолжително здравствено осигурување.

Средствата од доброволното здравствено осигурување не можат да се користат за плаќање на здравствени услуги опфатени со задолжително здравствено осигурување.

Член 75

Доброволното здравствено осигурување се воспоставува со договор меѓу осигуреникот и друштвото за осигурување.

ДЕЛ III

НАДОМЕСТОК НА ШТЕТА

Член 76

Осигуреното лице на кое му е извршена исплата од средствата на Фондот е должно да го врати примениот износ и да ја надомести штетата ако:

- врз основа на неистинити податоци за кои знаел или бил должен да знае дека се неистинити, или на друг притив правен начин остварил примања на кои немал право или ги остварил во поголем износ отколку што му припаѓаат;

- остварил примања поради тоа што не пријавил промени кои влијаат врз губењето или обемот на правито, а знаел или бил должен да знае за тие промени и

- остварил парични примања поголеми од износот што му бил утврден со решение на Фондот.

Член 77

Фондот има право да бара надоместок на штета што му е причинета од организациите или работодавците ако штетата настанала поради тоа што не дале податоци, или што дале невистинити податоци за фактите од кои зависи стекнувањето или определувањето на обемот на правата од задолжителното здравствено осигурување.

Фондот има право да бара надоместок на штета од корисникот за задолжителното здравствено осигурување кој, според овој закон, е должен сам да дава податоци во врска со остварувањето на неговите права и обврски во случаите предвидени во став 1 на овој член..

Член 78

Фондот има право да бара надоместок за причинетата штета од лице кое предизвикало болест, повреда или смрт на корисник на права од задолжителното здравствено осигурување.

За штетата која во случаите од став 1 на овој член ја причинил работник на работа или во врска со работата на трети лица одговара организацијата, односно работодавецот во согласност со прописите за работните, односно облигационите односи.

Фондот за случаите од став 2, на овој член, има право да бара надоместок на штета и непосредно од работникот, ако штетата е причинета намерно.

Член 79

Фондот има право да бара надоместок на штета од организацијата, односно од работодавецот ако болеста, повредата и смртта на корисникот на правата од задолжителното здравствено осигурување настанале поради тоа што не биле преземени мерки за заштита при работа или други мерки за заштита на граѓаните.

Фондот има право да бара надоместок на штета од организацијата, односно работодавецот и кога штетата е настаната поради тоа што работникот стапил на работа без претходно извршен здравствен преглед.

Член 80

Фондот има право да бара надоместок на штета во случаите од член 78 на овој закон и непосредно од друштвото за осигурување на имоти и лица кај кое ова лице е осигурено од одговорноста за штета на трети лица, според прописите за задолжително осигурување на имоти и лица.

Член 81

Фондот има право да бара надоместок на штета во случаите предвидени со овој закон, без оглед на тоа што штетата настанала со исплата на давања кои како право припаѓаат од средствата за задолжителното здравствено осигурување.

Штетата за која Фондот има право да бара надоместок во случаите предвидени со овој закон ги опфаќа трошоците за здравствена заштита, надоместокот на платата и други парични надоместоци кои се исплатуваат на товар на средствата на Фондот.

Член 82

При утврдување на правата на надоместок на штета во случаите предвидени со овој закон се применуваат одредбите на Законот за облигационите односи.

Член 83

Кога Фондот ќе утврди дека настанала штета на средствата со кои тој управува, ќе ги повика организацијата, работодавецот, друштвото за осигурување на имоти и лица и други лица кои според овој закон се должни во определен рок да ја надоместат штетата.

Ако штетата не биде надоместена во определениот рок, Фондот може да поднесе тужба до надлежниот суд.

ДЕЛ IV КАЗНЕНИ ОДРЕДБИ

Член 84

Со парична казна од 200.000 до 300.000 денари ќе се казни за прекршок здравствена установа, ако:

- 1) не овозможи слободен избор на лекар (член 28),
- 2) во случај на подолго траење на привремената спреченост за работа не го упати осигуреникот до надлежниот орган за оценување на работната способност според прописите за пензиското и инвалидското осигурување (член 22);
- 3) спротивно на одредбите на овој закон или на општ акт на Фондот ги скупи или ги ограничи правата што му припаѓаат на осигуреникот;
- 4) го прошири правото на здравствената заштита, му овозможи користење на право на лице на кое не му припаѓа такво право според овој закон, или му припаѓа во помал обем и
- 5) спротивно на одредбите на овој закон или на општ акт на Фондот наплати услуга, материјални трошоци или лекови, односно учество кога тоа не е предвидено, наплати повисоко учество од утврденото или не наплати учество кога тоа е предвидено.

За прекршокот од став 1 на овој член со парична казна од 40.000 до 50.000 денари ќе се казни и одговорното лице во здравствената установа.

За прекршокот од став 1 на овој член ќе се казни со парична казна од 40.000 до 50.000 денари и здравствениот работник во здравствена установа кој го сторил прекршокот.

Член 85

Со парична казна од 200.000 до 300.000 денари ќе се казни за прекршок работодавецот ако воспостави доброволно здравствено осигурување за правата предвидени со задолжителното здравствено осигурување. За прекршокот од став 1 на овој член ќе се казни со парична казна од 40.000. до 50.000 денари и одговорното лице кај работодавецот.

Член 86

Со парична казна од 200.000 до 300.000 денари ќе се казни за прекршок работодавецот, ако:

1) во определен рок не поднесе пријава за утврдување, односно одјава за престанување на својството на осигурено лице (член 25);

2) изврши исплата на плата, надоместок на плата, пензија и друго парично примање, а не уплати придонес за задолжителното здравствено осигурување или придонесот за задолжителното здравствено осигурување го уплати во помал износ (членови 40 до 47) и

3) не му овозможи на Фондот да изврши увид на пресметувањето и наплатата на придонесот (Член 50).

За прекршок од став 1 на овој член ќе се казни со парична казна од 40.000 до 50.000 денари и одговорното лице кај работодавецот.

Член 86-а

Работодавецот и лицето кое во својство на одговорно лице кај работодавецот, заради стекнување на поголема имотна корист или вредност, при исплата на плата, надоместок на плата, премија или друго парично примање не уплати или уплати придонес за задолжително здравствено осигурување во помал износ, ќе се казни за кривично дело со казна затвор од една до пет години.

ДЕЛ V ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 87

Фондот за здравствено осигурување на Македонија ќе започне со работа со денот на именувањето на членовите на Управниот одбор и на вршител на должноста директор на Фондот.

Членовите на Управниот одбор на Фондот ќе ги именува Собранието на Република Македонија во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Владата на Република Македонија во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон ќе именува вршител на должноста директор на Фондот.

Член 88

Со денот на започнување со работа на Фондот, престанува со работа Фондот за здравствено осигурување во состав на Министерството за здравство, кој до тој ден ќе ги врши работите согласно со овој закон.

Со денот на започнувањето со работа Фондот ги презема правата, обврските, паричните средства, средствата за работа и работниците на Фондот за здравствено осигурување во состав на Министерството за здравство.

Член 89

Управниот одбор на Фондот ќе доведе статут, општ акт за организација и систематизација на работните места и други акти за работа на Фондот најдоцна во рок од шест месеци од денот на конституирањето на Управниот одбор на Фондот.

Член 90

Осигурените лица кои на денот на влегувањето во сила на овој закон користат права од задолжителното здравствено осигурување стекнати по прописите и општите акти кои важеле до тој ден, продолжуваат да ги користат тие права по одредбите на тој закон, освен ако овој закон е поповолен за нив.

Член 91

Постапките за остварување на правата од задолжителното здравствено осигурување кои се во тек на денот на влегувањето во сила на овој закон ќе продолжат по одредбите на Законот за здравствената заштита, освен ако овој закон не е поповолен за нив.

Член 92

Фондот ќе ги донесе општите акти предвидени со овој закон најдоцна во рок од шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

До донесувањето на општите акти од став 1 на овој член ќе се применуваат постојните прописи, ако не се во спротивност со одредбите на овој закон.

Член 93

До утврдувањето на најниската плата според колективен договор, како најниска плата во смисла на овој закон, ќе се зема износот од 65% од просечната месечна нето плата по работник во соодветната гранка остварена во претходниот месец.

Член 94

Со денот на влегувањето во сила на овој закон престануваат да важат одредбите на член 1 зборовите: "односите и правата од здравственото осигурување, постапката на користењето на здравствената заштита", членовите 3, 4, 5, 11 до 31, 33, 34 до 45, 58 до 75, 76б, 76в, 77, 78, 82 до 89, 182

став 1 точка 1,183 став 1 точка 1, 184, 185 и 189 од Законот за здравствената заштита ("Службен весник на Република Македонија" број 38/ 91,46/93 и 55/95).

Одредбите на членовите 76 и 76а од Законот за здравствената заштита престануваат да важат по истекот на шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Член 95

Одредбите на членовите 32 и 34 ва овој закон влегуваат во сила по истекот на шест месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Член 96

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Македонија".

2. Правилник за индикациите за остварување на право на ортопедски и други помагала

Врз основа на член 9 став 1 б) точка 3, член 33 и член 56 став 1 точка 3 од Законот за здравственото осигурување ("Службен весник на РМ" бр. 25/2000 и 34/2000), Управниот одбор на Фондот за здравствено осигурување на Македонија, на седницата одржана на 27.11.2000 година, донесе

П РА В И Л Н И К ЗА ИНДИКАЦИИТЕ ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВО НА ОРТОПЕДСКИ И ДРУГИ ПОМАГАЛА ("Службен весник на РМ", бр. 111/2000, 71/2001 и 41/2003) Пречистен текст-Полио Плус

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

Член 1

Со овој правилник се утврдуваат индикациите врз основа на кои се остварува право на протези, ортопедски и други помагала, помошни и санитетски справи и материјали и заботехнички средства (во натамошниот текст: ортопедски и други помагала) изработени од стандарден материјал, начинот на остварување, како и висината на учеството на осигурените лица во цената на тие помагала.

Член 2

Осигуреното лице може да оствари право на ортопедско и друго помагало на товар на средствата на Фондот за здравствено осигурување на Македонија (во натамошниот текст: Фондот) според индикациите утврдени со овој правилник и списокот на ортопедските и други помагала изработени од стандарден материјал (во натамошниот текст: списокот на ортопедски и други помагала), кој е составен дел на овој правилник.

II. ИНДИКАЦИИ И ВИДОВИ НА ПОМАГАЛА

A. ОРТОПЕДСКИ ПОМАГАЛА

1. Протези за раце и нозе

Член 3

Осигуреното лице остварува право на протеза за рака или за нога, во случај кога му недостасува дел или цела рака или нога, со сите составни делови кои овозможуваат целосна функција на протезата, според списокот на ортопедски и други помагала.

Со протезата осигуреното лице остварува право на естетска ракавица за рака, односно на навлаки (чорапи) за чунката за ногата, како составен дел на протезата.

Осигураното лице кое користи навлаки (чорапи) за чунка на ногата, може да користи до 6 навлаки (чорапи), годишно.

Член 4

Протезите за раце и нозе се изработуваат од стандардни материјали: пластична маса, дрво, кожа, филц, метал и гума, зависно од видот на протезите и нивната функција.

Член 5

Осигуреното лице на кое му недостасуваат двете раце и кое според индикациите не може да користи протези од член 3 и 4 на овој правилник може да оствари право на миоелектронска протеза.

По исклучок од став 1 на овој член, осигуреното лице на кое му недостасува една рака, а другата рака е потполно одземена или деформирана и заради тоа не е во функција, може да оствари право на миоелектронска протеза.

Миоелектронската протеза, може да се одобри на осигуреното лице по навршени шест години возраст.

Правото на миоелектронска протеза се остварува врз основа на оценка и наод на Лекарската комисија на Фондот по претходно набавено конзилијарно мислење за можноста од нејзината примена и функција.

Член 6

Осигураното лице кој прв пат остварува право на трајна протеза, има право и на имедијантно лежиште на протезата, заради прилагодување на чунката на протезата.

Член 7

Рокот на траењето на протезите од член 3 и 5 од овој правилник изнесува:

За протезите за раце:

- за осигурени лица, деца до 7 годишна возраст - 7 месеци;
- за осигурени лица, деца над 7 до 18 годишна возраст - 18 месеци;
- за осигурени лица над 18 до 65 годишна возраст - 36 месеци;
- за осигурени лица над 65 годишна возраст - 36 месеци.

За протезите за нозе:

- за осигурени лица, деца до 7 годишна возраст - 7 месеци;
- за осигурени лица, деца над 7 до 18 годишна возраст - 12 месеци;
- за осигурени лица над 18 до 65 годишна возраст - 36 месеци;
- за осигурени лица над 65 годишна возраст - 36 месеци.

2. Ортопедски средства - ортози

Член 8

Право на ортопедски средства-ортози осигуреното лице има во случај кога тие помагала му се потребни за овозможување на потпирање, растоварување, спречување на деформации, исправање на постојните деформации и контролирање на несакани движења.

Како ортопедски средства-ортози во смисла на став 1 на овој член се сметаат: надколени ортози, коленски ортози, подколени ортози, ортози за горните екстремитети, ортози за ребетен столб и корективни ортози според списокот на ортопедски и други помагала.

Член 9

Ортопедските средства -ортози се изработуваат од стандарден материјал и тоа од метал, кожа, пластична маса, гума и текстил.

Член 10

Рокот на траењето на ортопедските средства (ортози) од член 8 од овој правилник изнесува:

- за осигурени лица, деца до 7 годишна возраст - 12 месеци;
- за осигурени лица, деца над 7 до 18 годишна возраст - 14 месеци;
- за осигурени лица над 18 до 65 годишна возраст - 24 месеци;
- за осигурени лица над 65 годишна возраст - 36 месеци.

3. Инвалидски колички

Член 11

Право на инвалидска количка на рачен погон (од собен тип), осигуреното лице може да оствари кога:

- 1) се ампутирани двете нозе над колената;
- 2) се ампутирани двете нозе под колената кога протезата е медицински контра индицирана;
- 3) ампутирана е едната нога каде што поради прогресивното заболу-

вање и предвидувањето дека може да дојде до влошување на другата нога и неможе да се овозможи одење и со употребата на протезата;

4) поради одземеност на долните екстремитети, ако и покрај потребата на друго помагало поголемиот дел од времето го поминува во количка;

5) поради дегенеративни и воспалителни процеси на големите зглобови на долните екстремитети, движењето е намалено односно оневозможено;

6) целосно му се одземени раката и ногата од едната страна, а оспособувањето да може да стои е контраиндицирано од други медицински причини (болно срце и др.);

7) е ампутирана една нога, ако поради општата слабост на организмот не е во состојба да се движи.

На осигуреното лице кое заради индикациите од став 1 на овој член, поголемиот дел од времето го минува во кревет, може да му се одобри инвалидска количка со тоалетен додаток.

Член 12

На осигуреното лице му се одобрува стандардна инвалидска количка која е наведена во списокот на ортопедски и други помагала со потребните додатоци, во зависност од функционалниот статус.

Според анатомските и физиолошките особини на осигуреното лице, на кое не му одговара стандардна количка од собен тип, има право на инвалидска количка по специјална нарачка.

Како стандардна инвалидска количка во смисла на став 1 и 2 на овој член се смета количка изработена од метал, кожа, пластична маса, гума и текстил и која има наслони за рацете на расклопување, одморалиште за нозете на расклопување и можност за склопување на количката со кочници.

Член 13

Осигуреното лице има право само на една собна инвалидска количка на рачен погон.

По исклучок од став 1 на овој член осигуреното лице кое е во работен однос, или врши дејност врз основа на која е осигурено, како и на децата кои се на редовно школување до 18, односно 26 годишна возраст, покрај собна инвалидска количка има право и на теренска инвалидска количка на рачен погон.

По исклучок од став 2 на овој член, на осигуреното лице наместо теренска инвалидска количка на рачен погон може да му се одобри инвалидска количка на електромоторен погон ако поради функционалниот статус на рацете и нозете неможе активно да покренува количка на рачен погон, ако Лекарската комисија на Фондот оцени дека е способно сигурно и самостојно да ја управува.

Член 14

Осигуреното лице на кое му е одобрена инвалидска количка од било кој вид има право само на едно антидекубитално перниче.

Член 15

Рокот на траењето на инвалидските колички изнесува најмалку 60 месеци, а за деца до 18 години 36 месеци, а на анти-декубиталното перниче најмалку 36 месеци.

Член 16

По престанокот на употребата од користењето на инвалидската количка, осигуреното лице односно член на неговото семејство се должни количката да ја вратат на Фондот.

4. Ортопедски чевли

Член 17

Осигуреното лице кое неможе да употребува конфекциски чевли може да остварува право на ортопедски чевли, изработени по мерка во случај на следните индикации:

- 1) пократка нога повеќе од 2,5 см;
- 2) деформации на скочниот зглоб или стопалото поради исчашување, скршеници или коскени израстоци од поголеми размери, освен деформацијата како последица на *Halus valgus*;
- 3) елефантазија на долните екстремитети;
- 4) парализирано или паретично стопало;
- 5) дегенеративни промени на коските и зглобовите од стопалата кои се последица од:
 - а) вродени аномалии;
 - б) повреди на стопалото и
 - в) деформирани стопала при *Rheumatoid arthritis*;
- 6) состојба после ампутација на најмалку три прсти или палецот на едното или на двете стопала, како последица на повреда;
- 7) деформации на стопало при мускулни дистрофии и миопатии;
- 8) состојба после делумна ампутација на стопалото или ампутација на долен екстремитет во состав на адекватна протеза.

Член 18

На децата до навршена 18 годишна возраст, кои неможат да употребуваат конфекциски чевли можат да остварат право на ортопедски чевли изработени по мерка, во случај на следните индикации:

- 1) пократка нога за 1,5 см или повеќе;
- 2) деформирано стопало од типот на *ekvinovalgus* поради вроден недостаток на фибула;
- 3) деформирано стопало од типот на *ekvinovarus* поради вроден недостаток на тибиа;
- 4) вродено криво стопало од типот на *pes equinovarus kongenitus* и *pes varoaduktus*;

- 5) вродено криво стопало од типот *pes planovalgus kongenitus* поради:
 - a) *tallus vertikalis*;
 - б) рскавична или коскена коалиција на коските и зглобовите на стопалото
- 6) вродено криво стопало од типот на *pes excavatus*, *pes varoexcavatus* и *Fridrajhovo* стопало;
- 7) вродено расцепено стопало - *pes fissus*;
- 8) вродено неразвиено стопало - *hypoplasia pedis* со голема разлика компарирана со друго стопало;
- 9) вродени аномалии на прстите:
 - a) *digitus superduktus*;
 - б) *digitus malleus ili kontraktus*;
 - в) голем многуразвиен палец (*mega hallux*).

Член 19

Како ортопедски чевли во смисла на член 17 и 18 од овој правилник не се сметаат чевлите произведени во сериско производство, на кои им е додадена само ортопедска вложка.

Член 20

Ортопедски чевли можат да се одобрат на осигурено лице како составен дел на друго помагало при:

- 1) потреба од ортопедски апарат (ортоза) каде чевлите се составен дел на апаратот;
- 2) потреба од метална сандала или ортопедски апарат со метална сандала;
- 3) потреба од вештачко стопало;
- 4) ампутиран дел од нога или доножјето, а осигуреното лице не користи ортопедски апарати;
- 5) ампутација на долен екстремитет во состав на адекватна протеза.

Член 21

Ортопедските чевли се изработуваат од кожа, со соодветни додатоци кои се вградени во ортопедските чевли.

Член 22

Роковите на траењето на ортопедските чевли од член 17, 18 и 20 од овој правилник изнесуваат:

- за осигурени лица, деца до 7 годишна возраст - 6 месеци;
- за осигурени лица, деца над 7 до 18 годишна возраст - 8 месеци;
- за осигурени лица над 18 до 65 годишна возраст - 12 месеци;
- за осигурени лица над 65 годишна возраст - 12 месеци.

5. Ортопедски влошки

Член 23

Осигуреното лице до навршена 18 годишна возраст, кое користи сериски произведени чевли, има право на ортопедски влошки во случај на: Pes planus, Pes planovlgi, Calcar calcanei, Morbus Server, Morbus Kohler, Metatarzalgia Morton и скратување на ногата до 1,5 см.

Рокот на траењето на ортопедските влошки изнесува 6 месеци.

6. Еластични чорапи

Член 24

Осигуреното лице може да оствари право на еластични чорапи (надколеници или доколеници), во случај на постоперативно лекување на долните екстремитети за превенција на тромбемболизмот.

Осигуреното лице правото од став 1 на овој член го остварува само еднаш, за еден оперативен третман.

7. Помошни помагала (бандажерски средства)

Член 25

Осигуреното лице може да оствари право на помошни помагала според списокот на ортопедски и други помагала, ако тие му се потребни од медицински причини и тоа:

- 1) трножен односно четвороножен бастун;
- 2) патерици односно одалка ако со тие помагала се овозможува или се подобрува движењето;
- 3) појаси и утеги за различни типови на хернија;
- 4) вештачка дојка, во случај на ампутација на дојка на осигуреното лице - жена;

Член 26

Рокот на траењето на помошните помагала од член 25 став 1 точките 1, 2 од овој правилник изнесува најмалку 60 месеци за помагалата од член 25 точка 3 намногу 12 месеци, а за помагалото од став 1 точка 4 на истиот член изнесува 24 месеци.

8. Останати помагала и санитарни справи

Член 27

Осигуреното лице може да оствари право на други помагала и санитарни справи и тоа:

- 1) дводелен систем за уростема-10 плочки и 30 кеси, или едноделен систем за уростема-60 самолепливи кеси месечно, кога по современите

методи на лекување не може да се регулира со своеволно празнење на мочниот меур, паста за нивелирање на подлогата, а по потреба и појас за фиксирање на дводелниот систем;

2) дводелен систем за колостоми и илеостоми-10 плочки и 60 кеси за измет или едноделен систем за колостоми или илеостоми-60 самолепливи кеси месечно, кога цревото се празни преку вештачки отвор на стомачниот зид, паста за нивелирање на подлогата, а по потреба и појас за фиксирање на дводелниот систем;

3) ендотрахијална канила за осигурено лице за кое е извршена трахетомија;

4) постојан катетар (4 парчиња годишно) за лице кај кое не постои можност за празнење на мочниот меур по пат на слободна дренажа;

5) Нелатон катетер (120 месечно) за лице кај кое не постои можност за своеволно празнење на мочниот меур;

6) распрскувач и инхалатор за лице кое боледува од долготрајно респираторно заболување со постојани дишни тегоби, само за деца до 18 годишна возраст и само еднаш;

7) гумено црево за вештачко хранење за осигурено лице кое се храни по вештачки пат преку отвор на сидот од желудникот.

Член 28

Рокот на траењето на помагалата и санитарните справи од членот 27 на овој правилник изнесува:

Појас за фиксирање на дводелен систем за уростом - 6 месеци;

Појас за фиксирање на дводелен систем за колостоми и илеостоми - 6 месеци;

Ендотрахијална канила;

а) метална - 12 месеци;

б) гумена (пластична) - 6 месеци;

Постојан катетар - 3 месеци;

Распрскувач и инхалатор - трајно;

Гумено црево за вештачка исхрана - 3 месеци.

Б. ОЧНИ ПОМАГАЛА

Член 29

Осигуреното лице може да оствари право на следните очни помагала:

1) очила;

2) контактни леќи;

3) очни призми;

4) интраокуларни лентикули;

5) очни протези;

6) други очни помагала.

1. Очила

Член 30

Право на очила (стакла без рамки), со обични монофокални стакла со диоптрија, може да оствари осигурено лице кога е потребно за корекција на видната функција во случај на кратковидост, далековидост и астигматизам, со поголема јачина од 1 диоптер.

Како очила во смисла на став 1 на овој член, не се сметаат очилата за кои на осигуреното лице му е индицирана потреба по наполнети 40 години живот поради физиолошко слабеење на видната функција - presbiopia.

Право на очила од случаите на став 1 на овој член, со бифокални стакла може да оствари осигурено лице - дете до навршена 18 годишна возраст со страбизам кои се неопходни од тераписки причини.

По исклучок од став 1 на овој член осигурено лице може да оствари право на очила со специјален систем на стакла (телекскопски) во случај на висок степен на слабовидност, кога острината односно јачината на видот на двете очи неможе да се подобри со стаклата од став 1 на овој член.

Осигуреното лице во случаите од став 1 на овој член може да оствари право на очила со млечни стакла само во случај на моноокуларна афакија.

Осигуреното лице во случаите од став 1 на овој член може да оствари право на очила со темни стакла со диоптрија во случај на:

1) заболување на предниот сегмент на окото поради skleritits, karatits, iritis и iridociklitis;

2) заболување на очното дно или на очниот нерв поради chorioiditis, horioretinitis, retinitis, nevritis, nevoretinitis атрофија на очниот нерв и ablatio retinae.

2. Контактни леќи

Член 31

Осигуреното лице може да оствари право на контактни леќи (меки, тврди и полутврди) во случај на:

1) кератоконус и кератоглобус;

2) анизометропија поголема од 3,5 диоптри;

3) анизоастигматизам поголем од 3,5 диоптри, кај кои со коректурно стакло неможе да се постигне острината на видот поголема од 0,5 диоптри, а исклучена е функционална амблиопија, односно со контактни леќи се постигнува подобра видна функција;

4) прогресивна миопија која се корегира со корективно стакло појако од 6 диоптри кај деца до 18 годишна возраст во тераписки цели (тврди и полутврди леќи);

5) во случај на изгореници и потешки повреди на рожницата, заштитно и тераписки (меки контактни леќи).

3. Очни призми

Член 32

Осигуреното лице може да оствари право на очни призми само во случај на:

- 1) по оперативен третман на страбизам;
- 2) лекување на слабовидни деца со ексцентрична фиксација;
- 3) лекување на паралитичен страбизам.

Член 33 (бришан)

5. Очни протези

Член 34

Осигуреното лице остварува право на очни протези:

- 1) полна - во случај на anoftalmus;
- 2) лушпеста - во случај на делумно отстранување на атрофија на очното јаболко; и
- 3) орбитална - во случај кога поради недостаток на синото јаболче постои надградување на надворешните делови на окото.

Член 35

Стандарден материјал од кој се изработуваат очните протези се: пластична маса, стакло, порцелан или некоја друга материја погодна за овој вид помагала.

Ако стандардната форма и големина на очната протеза не одговара на формата и големината на коњуктивната вреќичка се изработува очна протеза по мерка.

6. Други очни помагала

Член 36

Осигуреното лице кај кое остријата на видот на двете очи е помала од 0,05 диоптри (практично слепо лице) може да оствари право на долг бел стап слепо лице и тоа само.

7. Ортооптички помагала

Член 37

Како ортооптичко помагало во смисла на член 35 од Законот за здравственото осигурување се сметаат очните помагала кои се неопходни за развивање на видната функција до пубертетот, спречување на рецидив на слабовидност и прогресија на рефракциска аномалија на осигурените лица до 18 годишна возраст.

8. Рокови на траење на очните помагала

Член 38

Роковите на траење на очните помагала изнесуваат:

- за деца до 10 годишна возраст - 12 месеци;
- за деца над 10 до 18 годишна возраст - 24 месеци;
- за останатите осигурени лица - 36 месеци;
- за стапчето за слепо лице - 60 месеци.

В. СЛУШНИ ПОМАГАЛА

Член 39

Осигуреното лице може да оствари право на слушен апарат (амплификатор) кај кое постои обострана трајна загуба на слухот над 40 децибели во говорната фреквенција од 500, 1000 и 2000 Хз, а со помош на слушното помагало може да се постигне задоволителна говорна и слушна комуникација.

По исклучок од став 1 на овој член, слушен апарат може да се одобри и на осигурено лице кое има обострана загуба на слухот под 40 децибели во следните случаи.

1) деца од предучилишна возраст над 1 година ако со оглед на менталната состојба и степенот на оштетувањето на слухот, може да се очекува развој на говорот при спроведување на стручна рехабилитациона постапка со слушно помагало;

2) деца на школување ако со слушниот апарат им се овозможува следење на настава;

3) тешко наглуви деца во случаите кога може да се олесни следењето на наставата во специјални одделенија за наглуви деца или во заводи - домови за такви деца.

По исклучок од став 1 и 2 на овој член, на децата од став 2 на овој член ако имаат оштетување на слухот на двете уши, ако тоа е неопходно може да им се одобри слушен апарат за двете уши.

Член 40

Слушен апарат не се доделува на наполно глуви лица.

Член 41

Слушен апарат се доделува врз основа на наод и мислење од здравствена организација која врши дејност за уво, нос и грло и која има услови за вршење на аудиометриски испитувања како и услови за стручна проверка за разбирливост на говорот со помош на слушен апарат.

Член 42

Под условите утврдени во член 39 на овој правилник, осигуреното лице има право на една од стандардните форми на слушен апарат и тоа:

1) цепен слушен апарат со гајтан, за лица со изразито тешка редукција на слухот поради возраст, оштетен вид или невролошки заболувања;

2) слушен апарат вграден во очила за воздушна или коскена спроводливост кај лица со одредени заболувања на надворешното и средното уво (атрезија) на надворешен слушен канал, хронични воспалителни процеси на средното уво и после радикална трепанација на темпоралната коска;

3) задушен слушен апарат кај сите видови нарушување на слух.;

4) канален слушен апарат кај сите видови на оштетување на слухот на деца до навршена 18 годишна возраст.

Како стандарден слушен апарат во смисла на став 1 на овој член се подразбира слушен апарат кој е составен од слушно помагало, влошка за спроводливост адаптирана на ушниот канал, пластична цевка за поврзување на влошката и слушното помагало, акумулаторски или обични батерии, полнач на акумулаторски батерии, прибор за одржување на слушното помагало и електричен кабел кај цепните слушни помагала.

Рокот на траење на слушен апарат изнесува за деца до 7 годишна возраст 24 месеци, за лица над 7 годишна возраст до 18 години 36 месеци, а за останатите рокот на траење е 60 месеци.

Член 43

Кога осигуреното лице бара да му се признае слушен апарат поинаков од стандардните апарати утврдени во член 42 од овој правилник. Фондот ги поднесува трошоците до висината на цената на стандардниот слушен апарат.

Г. ПОМАГАЛА ЗА ОВОЗМОЖУВАЊЕ НА ГЛАСЕН ГОВОР

Член 44

Осигуреното лице може да оствари право на апарат за овозможување на гласен говор (вештачки грклан) врз основа на вештачки вибратор (микрофон) доколку трајно ја загубило способноста за говор ако со тестирање се утврди дека со помош на таков апарат може да се постигне задоволителен рехабилитационен ефект, а учењето на езофарингиален говор не дало задоволителен резултат.

Апаратот на осигуреното лице се доделува врз основа на наод и мислење на клиниката за болести на уво, нос и грло, која го препишува ова помагало.

Член 45

Апаратот за овозможување на глас и говор му се одобрува на осигуреното лице само еднаш.

Д. ЗАБОТЕХНИЧКИ И ЗАБНО ПРОТЕТИЧКИ СРЕДСТВА

Член 46

Осигуреното лице може да оствари право на следниве заботехнички и забно протетички средства:

- 1) подвижни акрилатни парцијални и тотални протези;
- 2) ортодонски акрилатни апарати (подвижни);
- 3) оптуратори;
- 4) шини за имобилизација при траума;
- 5) едноделни леани фасетирани крунички.

Член 47

Подвижни акрилатни тотални и парцијални протези се одобруваат во случај кога недостигаат крајните два молара (еднострано или двострано) во една или во обете вилицы.

Член 48

Ако на осигуреното лице му недостигаат повеќе од три заба еден до друг по правило се изработува подвижна акрилатна протеза.

Член 49

Ортодонски апарати (подвижни) може да се одобрат на осигурени лица - деца до 18 годишна возраст во случај на пореметена оклузија, артикулација и естетика.

Член 50

Оптуратор може да се одобри на осигурено лице во случај на вродени и стекнати аномалии на коскениот и мекото ткиво.

Член 51

Шини за имобилизација може да се одобри на осигурено лице во случај на имобилизација по траума.

Член 52

Едноделни леани фасетирани крунички можат да се одобрат на осигурено лице - дете до 18 годишна возраст, во случај на траума.

Член 53

Како стандарден материјал за изработка на заботехнички и забнопротетички средства, во смисла на овој правилник се смета акрилатот.

Член 54

Рокот на траење на сите заботехнички и забно протетички средства изнесува најмалку 60 месеци, освен за ортодонски апарати од членот 49 на овој правилник.

Ортодонските помагала од членот 49 на овој правилник се издаваат во зависност од потребата која ја утврдува лекар стоматолог - ортодонт, но најмногу до 3 апарати до навршена 18 годишна возраст.

По истекот на рокот на траење утврден во став 1 на овој член, на осигуреното лице може да му се одобри ново забо-техничко или забно протетичко средство, само ако лекарот утврди дека дотогашното средство станало неупотребливо.

Оправданоста на изработувањето на ново протетско средства пред истекот на рокот ја цени Лекарската комисија на Фондот.

III. НАЧИН НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ОРТОПЕДСКИ И ДРУГИ ПОМАГАЛА

Член 55

Осигуреното лице правото на ортопедско и друго помагало го остварува врз основа на потврда за потреба од ортопедско помагало, што ја издава лекар специјалист од соодветна специјалност.

По исклучок од став 1 на овој член за помагалата утврдени во член 27 и за забнотехничките помагала утврдени во член 47, 48 и 52 од овој правилник, осигуреното лице правото го остварува врз основа на потврда издадена од избраниот лекар, односно избраниот стоматолог на предлог на лекар специјалист од соодветна специјалност.

Обрасците на потврдите за потребата од ортопедско помагало се составен дел на овој правилник.

Потврдата од став 1 на овој член ги содржи сите потребни медицински и технички елементи на помагалото според медицинските индикации и видот на помагалото што се издава.

Осигуреното лице има право на едно помагало од ист вид за одредена индикација.

На една потврда за потребата од ортопедското помагало на осигуреното лице може да му се препише само еден вид помагало за одредена индикација, во потребните количини утврдени во списокот на ортопедските помагала.

Член 56

Потврдите за ортопедското помагало ги заверува подрачната служба на Фондот според местото на осигурување живеење на осигуреното лице.

Член 57

За ортопедските и другите помагала од членовите 5, 13 став 3 и 54 став 4 од овој правилник, потврдата за потребата од ортопедското помагало се заверува по претходно прибавено мислење од првостепената Лекарска комисија на Фондот.

Член 58

Фондот води евиденција на издадените ортопедски и други помагала и за роковите на нивното траење.

Член 59

Осигуреното лице, врз основа на заверената потврда за потребата од ортопедско помагало, одобреното помагало го презема од правното лице кое изработува или набавува ортопедски помагала, со кое Фондот има склучено договор.

Со договорот од став 1 на овој член поблиску се уредуваат условите за изработка, роковите, минималниот квалитет за изработка на помагалото, стандардниот материјал од кој се изработува, гарантните рокови, одржувањето на помагалото во и надвор од гарантниот рок и друго.

Член 60

Договорите од член 59 на овој правилник, Фондот ги склучува со правни лица кои на јавен оглас понудиле најниски цени на помагала според списокот на ортопедските помагала.

Член 61

Осигуреното лице остварува право на ортопедско и друго помагало во рокови на траење утврдени со овој правилник според возрасни групи на осигурените лица.

Рокот на траењето почнува да тече од денот на испораката на ортопедското и друго помагало.

Член 62

За ортопедските и други помагала помагала - на осигуреното лице може да му се одобри поправка на помагалата, замена на делови и ново помагало од ист вид и пред истекот на утврдениот рок на траењето на помагалото, ако помагалото стане неупотребливо поради анатомски, физиолошки или функционални промени кај осигуреното лице.

Осигуреното лице не може да оствари право на ново помагало во пропишаниот рок на траење, ако поради намерно оштетување или грубо невнимание го оштети или уништи помагалото.

IV. УЧЕСТВО НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ВО ЦЕНАТА НА ОРТОПЕДСКИТЕ И ДРУГИ ПОМАГАЛА

Член 63

Висината на учеството на осигурените лица во цената на ортопедските и други помагала се утврдува на 10% од цената на ортопедските и други помагала.

Од учеството во став 1 на овој член се ослободени осигурените лица од член 35 од Законот за здравственото осигурување и член 37 од овој правилник.

Член 64

За наплатеното учество организацијата која врши изработка односно набавка на ортопедското и друго помагало, на осигуреното лице му издава потврда.

Потврдата од став 1 на овој член содржи: број на потврдата, презиме и име на осигуреното лице, матичен број, број на здравствената легитимација, број на дневникот на издадени ортопедски и други помагала, износ на наплатено учество, дата, потпис на овластено лице и печат на организацијата што го издала ортопедското помагало.

Член 65

Контрола на спроведувањето на член 63 и 64 од овој правилник обезбедуваат директорот на организацијата која го издава ортопедското и друго помагало и Фондот за здравствено осигурување на Македонија.

V. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 66

Со денот на влегувањето во сила на овој правилник, престанува да важи Правилникот за утврдување на листата на протези, ортопедски и други помагала и санитарски средства, заботехнички и забнопротетички средства, стандарди за мате-ријалот од кој тие се изработуваат, роковите и траењето на тие средства и изработка на нови средства пред истекот на ро-ковите ("Сл. весник на РМ" бр. 37/92, 67/93, 16/96 и 25/98).

Овој правилник влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Македонија", а ќе се објави по добивање на согласност од министерот за здравство.

Фонд

за здравствено осигурување

на Македонија

Управен одбор,

Претседател,

Делче Ицков, с.р.

Бр. 01/3-4

27 ноември 2000 година

Скопје

Член 4

(измени 71/2001)

Во списокот на ортопедски и други помагала, во реден број 164 зборовите: "Кеси за урина", се заменуваат со зборовите: "појас за фиксирање на дводелен систем за уростома", а под редден број 165 зборовите: "појас за кеса за измет" се заменуваат со зборовите: "појас за фиксирање на дводелен систем за колостоми и илеостоми".

Член 18

(измени 41/2003)

Во списокот на ортопедски помагала со реден број 123 до 151 во графата "помагалото го препишува" покрај ортопед да се додаде и "физијатар", а редниот број 178 се брише, а по редниот број 168 се додава нов реден број 168а кој гласи:

168а Нелатон катетер

3. Некои размислувања во врска со здравствената политика која се однесува на лицата со посебни потреби

Време е постојната декларативна политика на државата за создавање на законски услови за подобар квалитет на живеење на лицата со посебни потреби да стане апликативна и во областа на здравствената заштита.

Особено загрижува надолниот тренд на заштита на граѓаните и минимумот егзистенцијални услови кои се неопходни за достоинствен живот и за уживање на горенаведените права.

Темелните вредности на Уставот на Република Македонија за основните права на човекот и граѓанинот признати и со меѓународното право, хуманизмот, социјалната правда и солидарноста се ефектуираат и во правото на граѓанинот на гарантирана здравствена заштита како и право и должност да го чува и унапредува сопственото здравје и здравјето на другите.

Законот за здравственото осигурување ("Службен весник на РМ" бр. 25/2000, 96/2000, 50/2001, 11/2002 и 31/2003) ги уредува здравственото осигурување на граѓаните, правата и обврските како и начинот на спроведување на здравственото осигурување, а кое практично се однесува на правото на здравствени услуги, паричните надоместоци, учеството на осигурените лица во користењето на здравствените услуги и лекови и други прашања значајни за спроведување на оваа област.

Меѓутоа, социјалните кризи на општеството се манифестираат и во здравствената негрижа која од друга страна директно ги погодува животот и здравјето на инвалидните лица.

Всушност самиот назив на Законот упатува на фактот дека за да користите здравствена заштита, со некои исклучоци, треба да сте здравствено осигурани, а тоа подразбира редовно да ги исполнувате обврските за плаќање на придонес за задолжително здравствено осигурување.

Имајќи ги во вид состојбите во стопанството голем е бројот на лица и работници на кои заради невработеност, неисплатени или ниски плати и пензии, ускратено им е правото да користат здравствена

заштита, а истата особено се реперкуира во семејствата со инвалидизирани членови чија здравствена потреба не е само нивниот хендикей, туку постојната потреба од дополнителна здравствена нега, интервенции, лекови и сл. кои значат живот.

Ако некому му е потребно повеќе заштита, олеснување и рехабилитација во здравството, тоа се хендикепираните лица, како во набавката на лекови, ортопедски помагала, така и во примарната и секундарната здравствена заштита, а што би значело бесплатно лекување, терапии и слично.

Последниве години се чувствува блага нагорна линија во свеста за подобрување на состојбите на планот на здравјето на лицата со посебни потреби и поголемо чувство за нивните специфични потреби, но истото по наше убедување се базира на поголем сенс на поединечни кабинети во Фондот или Министерството, а не на некоја систематска визија и стратегија во оваа област.

Но, да не заборавиме дека самата состојба во оваа област, по убедување на целата јавност и на самите здравствени работници, е толку катастрофална што и малите благодети не може никој да ги осети без разлика на која категорија се однесуваат.

Во овој контекст, сепак треба да се потенцира како позитивно донесувањето на измените и дополнувањата на Правилникот за индикациите за остварување на право на ортопедски и други помагала во 2003год. со кои како најзначајно би го истакнале намалувањето на партиципацијата (таму каде што се бараше) од 40% на 10% за ортопедските помагала, а кај слушните помагала корисниците целосно се ослободени од истата.

Исто така наведените измени донесоа и одредени други бенефиции во обезбедување на почесто заменување на помагала-та или скратување на рокот на нивното траење односно замена на помагалото со ново одобрено кај протезите за раце и нозе, ортозите, определување на стандарди за инвалидските колички и сл.

Не потценувајќи ги цитираните новитети во Правилникот, се поставува прашањето дали сегашните решенија во законските и подзаконските норми не можат да се иновираат и обезбедат поголема или подобрена здравствена заштита на лицата со посебни потреби???

Ова особено е важно во делот на учеството на осигураните лица со лични средства при користење на здравствените услуги и лекови и можноста за ослободување од учество на лицата со посебни потреби. Нивната здравствена нега е многу поинтензивна

и честа за разлика од другите лица, истите се подложни на чести заболувања и компликации во здравствената состојба, така што тие за жал се најредовни корисници на овие услуги и конзументи на лекови.

Согласно **членовите 34 и 35** од Законот за здравствено осигурување се ослободуваат од учество следните:

Член 34

Од учеството утврдено во член 32 на овој закон се ослободуваат:

- осигурените лица за лекарски преглед кај избраниот лекар и итна медицинска помош на повик;

- децата со посебни потреби, според прописите за социјална заштита;

- корисници на постојана парична помош, лицата сместени во установи за социјална заштита и во друго семејство, според прописите за социјална заштита, освен за лековите од листата на лекови издадени на рецепт во примарната здравствена заштита и за лекувањето во странство;

- душевно болни лица сместени во психијатриски болници и ментално ретардирани лица без родителска грижа и

- осигурените лица кои во текот на една календарска година платиле учество во специјалистичко консултативната и болничката здравствена заштита, освен за лековите од листата на лекови издадени на рецепт во примарната здравствена заштита и за лекувањето во странство во износ повисок од 70% од просечната остварена месечна нето плата во Републиката во претходната година.

За осигурените лица кои остваруваат месечен нето приход во семејството помал од просечната нето плата во Републиката во претходната година, како и за одредени возрастни групи, Фондот со општ акт, на кој министерот за здравство дава согласност, ќе определи понизок износ за ослободување од плаќање на партиципација од износот утврден во став 1 алинеја 4 на овој член.

Член 35

Од учеството утврдено во член 33 на овој закон се ослободуваат децата до 18-годишна возраст и осигурените лица кои имаат потреба од протези за долни и горни екстремитети, слушни протези, ортооптички помагала и инвалидска количка и од медицински помагала за функција на физиолошките празнења.

Евидентно е дека и самото право на ослободување во учеството со свои средства во конкретните алинеји за одредени групи

кои се однесуваат директно или индиректно на лицата со посебни потреби, не е целосно и е лимитирано за одредени лекови, лекување во странство односно само за одредени ортопедски помагала.

Согласно Одлуката за утврдување на референтни цени на ортопедски и други помагала за кои осигурениците можат да остварат право на товар на Фондот за здравствено осигурување на Македонија ("Службен весник на РМ", бр. 18/2004) се утврдени максимални цени кои Фондот ќе ги надоместува за издадено ортопедско помагало на правните лица кои изработуваат или набавуваат ортопедски помагала и кои со Фондот имаат склучено договор за издавање на такви помагала.

За подигнато ортопедско помагало Фондот ја признава само цената од оваа Одлука, а доколку осигураното лице сака да подигне ортопедско помагало од повисок стандард, разликата во цената паѓа на товар на осигураното лице.

Со оглед на процентот на партиципација од 10% за ортопедски и други помагала, освен за деца, за пример би посочиле конкретно:

- за ортопедски средства-ортози надколени ортози (механички апарати за лица со дистрофија на екстремитетите) во зависност од спецификата на апаратот износот на лично учество изнесува од 2.600,00 до 5.700,00 денари;
- за ортози за њрбетен столб износот на лично учество изнесува од 45,00 до 1.700,00 денари;
- за ортоза за горни екстремитети во зависност од апаратот износот на лично учество изнесува од 120,00 до 1.000,00 денари;
- за ортопедски чевли, во зависност од намената, личното учество изнесува од 145,00 до 876,00 денари итн.

Можеби презентираниите суми за некои и не би биле дискутабилни и се лесно плативи, но во контекстот на секојдневните потреби и трошоци на хендикепираните лица, секој личен трошок односно на семејството е повеќе од голем и уште една алка во низата на екстра издатоци. За едно хендикепирано лице кое без соодветно помагало не може да функционира односно да се движи, ако е работно неспособно или невработено односно е на социјална помош оваа партиципација е вистински паричен проблем.

Секако дека донесувањето на оваа Одлука ќе ги неутрализира "игрите со најповолните понудувачи" на најниската цена на помагалата, а со кои Фондот склучува договор за нивно производство или набавка. По малку е нејасно зошто Фондот за здравствено осигурување не ги дефинирал поконкретно и другите критериуми за набавка на

ортопедски помагала, а пред се нивниот квалитет, потребен стручен кадар, соодветен простор и опрема за изработка. Ова е особено значајно со оглед дека изработката на помагалата е многу специфична креатура, не се работи за сериско туку за индивидуално производство адаптирано за секој корисник посебно.

Дискутабилно и понатаму останува прашањето за времетраењето на соодветни ортопедски помагала иако во последните измени на Правилникот се направени соодветни корекции и по ова прашање. Се уште има простор за подобрување, особено во однос на одредени помагала како што се на пример: протезите порано се обновуваа на две години, а сега во Правилникот овој рок е зголемен на три години; кај ортозите за ѝрбетен столб за деца кои се постојано во раст и каде рокот од 12 до 14 месеци е предолг; на останатите ортози рокот им е дуплиран на две години; ортопедски чевли за возрасни лица следуваат на 12 месеци и сл.

На крајот би резимирале дека државата преку своите институции треба континуирано да ги согледува реалните потреби на инвалидните лица чија состојба под товарот на секојдневието, а уште повеќе заради немање на планска стратегија и слух за нивните потреби, драстично се влошува. Потребно е да се обезбеди еден современ, прифатлив и применлив акт затоа што секој ден за овие лица значи повеќе или помалку продолжување или олеснување на нивното живеење и интегрирање во општеството.

ДЕЛ ПЕТТИ

ОБРАЗОВАНИЕ

ДЕЛ ПЕТТИ

ОБРАЗОВАНИЕ

1. Закон за основно образование

ЗАКОН ЗА ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ
(“Службен весник на РМ” бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99,
29/2002, 52/2002, 40/2003, 42/2003, 63/2004 и 82/2004)

Член 5

За ученици со пречки во физичкиот и психичкиот развој, зависно од видот и степенот на попреченоста, се организираат посебни основни училишта и паралелки при основните училишта.

Член 26

Со посебни наставни планови и програми се организира и остварува воспитно- образовната дејност за:

- ученици со пречки во психичкиот и физичкиот развој;

Член 29

Поблиски прописи за критериумите и начинот на остварувањена основното образование на ученици со пречки во развојот, основното музичко и балетско и основно образование на возрасни донесува министерот.

Член 52

Ученикот со пречки во развојот има право на бесплатен превоз.

2. Закон за средно образование

ЗАКОН ЗА СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ **(“Службен весник на РМ” бр.44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/** **2002, 52/2002, 40/2003, 42/2003 и 67/2004)**

Член 43

Средното образование се остварува преку планови и програми за:

- средно образование за ученици со посебни образовни потреби.

Член 50

Во средното образование за ученици со посебни образовни потреби се образуваат ученици според сообразени програми за соодветни занимања или за работно оспособување.

Член 51

Во средното образование за ученици со посебни образовни потреби се вклучуваат ученици кои се евидентирани и распоредени според видот и степенот на пречките во развојот.

Поблиски прописи за бројот на ученици со посебни образовни потреби во групите донесува министерот.

VI. НАСТАВНИЦИ И СТРУЧНИ СОРАБОТНИЦИ

Член 70

Наставници во средното образование за ученици со посебни образовни потреби модат да бидат лица со завршено високо образование од ставовите 2 и 3 на овој член, а кои се здобиле со соодветно дефектолошко образование и имаат положено стручен испит.

3. Закон за високото образование

ЗАКОН ЗА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ **(Службен весник на РМ бр.64/2000 од 03.08.2000 и бр. 49/2003)**

Член 157

Студентите, докторантите и специјализантите без родители, слепи, глуви, инвалиди од прва и втора група, мајки со деца до шест годишна возраст и хоспитализираните имаат право на посебни погодности со статутот на високообразовната установа.

4. Предлози за измени и дополнувања на законите од областа на образованието

ЦЕЛ:

Иницијативата се покренува врз основа на потребата од обезбедување на правата на децата со посебни воспитно-образовни потреби и од функционална и оператива промоција на интегративното и инклузивното образование како можност за поширок опфат и едукација на децата со посебни воспитнообразовни потреби во рамките на редовното основно образование.

ПОЈДОВНИ ОСНОВИ:

Основното образование во нашиот систем има задолжителен карактер и врз основа на тоа е најмасовно и сеопфатно во однос на децата, различни во развојот, нивниот социо-економски статус, интелектуални потенцијали, етничка и верска припадност. Во таа смисла основното образование својата дејност треба да ја базира и развива врз принципите на отвореност кон потребите, условите и можностите на децата и во духот на меѓународните стандарди и конвенции за остварување на правата на детето кои се однесуваат на создавањето еднакви и посебни услови и шанси за развој, поттикнување на развојот, врсничката соработка и поучување и кооперативното учење како можност за размена на искуства и предзнаења.

Со таквите карактеристики основното образование ќе ја исполни и својата општествена мисија како дејност со длабоко хуманистички димензии и афирмација на севкупните цивилизациски, но и потребните стручни придобивки низ процесот на образование, настава и рехабилитација.

Имајќи го предвид наведеното, ја истакнуваме неопходната потреба од преиспитување и проширување на следниве суштествени аспекти на дејноста на основното образование:

Прецизирање и збогатување на формално-правните димензии кои ги регулираат правата на децата со посебни воспитно образовни потреби и правата и обврските на институциите од областа на образованието: измени и дополнувања на Законот за заштита на децата, Законот за основно образование, Законот за средно образование и Законот за високо образование како и изработка на подзаконски акти кои ќе ја зајакнат и поддржат позицијата и улогата на овие образовни установи во насока на прифаќање и соодветен третман на децата со посебни воспитно образовни потреби;

Редизајн, модернизација и флексибилност на процесните димензии на образованието (воспитание, настава, рехабилитација, воннаставни и вонинституционални активности) кои се однесуваат на адаптивбилноста и сообразноста на воспитно образовниот процес со потребите на децата со посебни воспитно образовни потреби: афирмација на методичкиот полиметодизам во смисла на нагласена индивидуална и диференцирана работа со децата, модели на работа кои ги поддржуваат различните нивоа на постигања, развој на аналитичко следење и оценување на постигањата на децата, кооперативно учење и збогатени избори на знаења прилагодени на децата со посебни воспитно-образовни потреби, создавање на позитивна клима на прифаќање на овие деца од страна на наставниците, врсниците и нивните родители;

Субјективно-професионални аспекти кои се однесуваат на обука, реобука, професионален развој и напредување на наставниците кои во редовното образование работат со деца со посебни образовни потреби: афирмација на тимското работење на наставниците и стручните служби во образовните институции, особено на стручно-дефектолошката работа, печатење на стручно педагошко-дефектолошка литература, развој на модели за соработка со родителите на децата со посебни воспитно образовни потреби и нивна едукација од страна на образовните институции и слично;

Создавање на просторно-архитектонска пристапност и достапност на образовните институции: адаптација и реконструкција на постојниот простор, градење на новите објекти според востановени стандарди за достапност, како и обезбедување на техничко-технолошките аудио-визуелни средства за потребите според видот и степенот на попреченоста на децата со посебни воспитнообразовни потреби;

Стандардизирање на теоретско-научната и законската терминологија која се однесува на оваа област и нејзино прецизирање

и усогласување со меѓународните стандарди. Разрешување на дилемите околу термините: деца со посебни потреби, деца со посебни специфични образовни потреби, деца/млади со пречки во развојот, хендикепирани/млади и други.

МЕЃУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ДОКУМЕНТИ КАКО ПОЈДОВНА ОСНОВА ЗА ДАДЕНИТЕ ПРЕДЛОЗИ ЗА ИЗМЕНА И ДОПОЛНУВАЊЕ НА ЗАКОНИТЕ ОД ОБЛАСТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО

1. Стандардни правила за изедначување на можностите на лицата со инвалидност, ООН, Резолуција 48/49 од 20.12.1993

2. Извештај од Саламанка, Нацрт активности за специјалното образование од Светската конференција за потребата од специјално образование: достапност и квалитет, во организација на УНЕСКО, Шпанија, 7-10 јуни 1994

3. Резолуција донесена на Регионалната конференција за иницирање законски промени во материјата за лицата со инвалидност во Македонија и во регионот, базирани врз достигнувањата и перспективите на Советот на Европа, одржана од 5-7 ноември 2003 година во Скопје.

4. Национална стратегија за изедначување на правата на лицата со хендикеп во Република Македонија, Сл. Весник на Р.М. бр. 101 / 2001.

5. Декларација за заштита и унапредување на правата на лицата со посебни потреби, Сл. Весник на Р.М. бр. 50/2003.

6. Извештај со предлози од одржаната Конференција со меѓународно учество за новини во образованието и рехабилитацијата на лицата со пречки во развојот, од 17-20 септември 2003 година во Охрид.

7. Програма за операционализација на Националната стратегија за правата во образованието на лицата со хендикеп во Р. Македонија-Комисија за образование при Националното координативно тело за еднакви права на лицата со хендикеп-12.03.2004

8. Народен правобранител на Р. Македонија: Информација и предлог за преземање мерки за правата на лицата со хендикеп-упатена до Владата на Република Македонија и до министерствата за труд и социјална политика, за образование и наука и здравство.

9. Правилник за оцена на специфичните потреби на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој ("Службен Весник на Р.М." бр.30/2000).

I. ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА НА ДЕЦАТА

Член 5, точка 1. По зборот: "воспитание" се додават зборовите "и рана интервенција".

Член 8. Во овој член зборовите: "како и лице со пречки во физичкиот и психичкиот развој" се заменуваат со зборовите: "како и лице со воспитно-образовни потреби".

Член 10. Во првиот ред по зборот "воспитание" се додават следните зборови: "и рана интервенција".

Член 24. Ставот 1 од овој член се брише, а се внесува следниот нов текст: "За дете со посебни воспитно-образовни потреби до 26 години живот се обезбедува посебен додаток како паричен надоместок".

Член 25. Текстот предвиден во овој член се брише, а се внесува нов текст кој гласи:

Како лице со посебни воспитно-образовни потреби се смета:

- слепо и слабовидно;
- глуво и наглуво;
- со пречки во гласот, говорот и јазикот;
- телесно инвалидно;
- ментално попречено (лесно, умерено, тешко и длабоко);
- со аутизам;
- хронично болно; и
- лице со повеќе видови на пречки (лица со комбинирани пречки

во развојот).

(Термините употребени во овој член се истите кои постојат во Правилникот за оцена на специфичните потреби на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој, кој сè уште е во сила).

Член 41. Во првиот ред на овој член по зборот: "воспитание" се додаваат зборовите: "и рана интервенција". Исто така во третиот ред од овој член по зборот: "образование" се додаваат зборовите: "и рана интервенција".

Член 44. Во став 1 на овој член по зборот: "воспитание" се додаваат зборовите: "и рана интервенција". Исто така и во третиот ред на овој член по зборот "воспитание" се додаваат зборовите: "рана интервенција".

Член 45. Во претпоследниот ред на овој член по зборот: "детето" се додаваат зборовите: "односно да приложи наод и мислење за специфичните потреби за детето со посебни воспитно-образовни потреби од институцијата предвидена со закон".

Член 48. Содржината од овој член се брише во целост и се внесува нов текст кој гласи:

"За децата со посебни воспитно-образовни потреби согласно наодот и мислењето за оценка за специфичните способности и потреби се организира воспитно - образовна работа во:

- Специјализирани установи;
- Редовни предучилишни установи;
- Дневни центри.

Воспитно-образовната работа за децата со посебни воспитно-образовни потреби организирана во специјализирани установи и дневни центри се реализира според посебни програми.

Член 49. Во вториот ред на ставот 1 по зборот: "болница" се додаваат зборовите "социјална установа".

Член 52. Во првиот ред на став 2 по зборот: "дејност" се додаваат зборовите: "и за рана интервенција".

На крајот од овој член се додава нов став кој гласи:

"За децата со посебни воспитно-образовни потреби вклучени во редовните градинки се изготвува индивидуализиран образовен план согласно наодот и мислењето за специфичните способности и потреби од страна на надлежна стручна установа".

Член 55. Во претпоследниот став на овој член во точка 2, на место броевите од 5 до 8 да се внесе "до 6".

Член 59. Во четвртиот ред на став 2 од овој член по зборот: "здравствени" се додава зборот: "специјализирани".

Член 84. По втората алинеја од овој член по зборот: "воспитачи" да се додаде трета алинеја "дефектолози". Во истиот член меѓу

претпоследниот и последниот ред да се додаде нов ред со следната содржина: "Дефектолози можат да бидат лица со завршен VII-ми степен на стручна подготовка".

Член 86. Овој член треба да се брише бидејќи оваа материја е регулирана со напред наведените членови.

Член 109. По став 4 се додава став 5 кој гласи:

"Министерот за труд и социјална политика донесува нормативи и стандарди за простор, опрема, играчки, средства, материјали за работа со децата со посебни воспитно-образовни потреби".

РАБОТНА ГРУПА:

Проф. д-р Љупчо Ајдински
Доц. д-р Зора Јачова
Г-ѓа Лилјана Самарџиевска
Г-ѓа Елена Мишиќ

II. ЗАКОН ЗА ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

Член 3. Крајот на овој член, по зборот: "години" се дополнува со следните зборови: "односно до 17 години за децата со посебни воспитно-образовни потреби".

Член 4. став 2. По зборовите: "здравствени установи" овој став се дополнува со зборовите: "социјални установи".

Член 5. Зборовите: "ученици со пречки во физичкиот и психичкиот развој" се заменуваат со зборовите: "ученици со посебни воспитно-образовни потреби".

Член 16. став 2. На крајот од овој став по зборот "паралелки" да се додадат зборовите: "односно до 8 паралелки за посебните основни училишта".

Член 20. Овој член се дополнува со нов став 3 кој гласи: "Посебното основно училиште во својот состав може да има подрачна паралелка оформена да работи во редовно основно училиште во близина на местото на живеење на учениците со посебни воспитно-

образовни потреби по добиена согласност од Министерството за образование и наука".

Член 23. На овој член по првиот став се додава нов став 2 кој гласи:

"Во посебните основни училишта се организира и изведува рехабилитационо-корекциона и реедукативно психомоторна дејност врз посебни планови и програми според видот и степенот на специфичните потреби и способности, изготвени од Бирото за развој на образованието".

Член 26. став 1, алинеја прва. Зборовите: "ученици со пречки во психичкиот и физичкиот развој" се заменуваат со зборовите: "ученици со посебни воспитно-образовни потреби".

Член 27. став 1. се менува и гласи:

"Основното училиште овозможува образование на учениците со посебни воспитно-образовни потреби согласно наодот и мислењето за оценка на специфичните потреби дадени од страна на надлежна институција".

По став 1 се додава нов став кој гласи:

"За учениците со посебни воспитно-образовни потреби пристапот до редовните содржини од наставните програми се обезбедува преку изработка на индивидуални образовни планови".

По членот 27 се додава нов член 27-а кој гласи:

Член 27-а.

"Ученици со посебни воспитно-образовни потреби од претходниот член се:

- слепи и слабовидни;
- глуви и наглуви;
- со пречки во гласот, говорот и јазикот;
- телесно инвалидни;
- ментално попречени (лесно, умерено, тешко и длабоко);
- со аутизам;
- хронично болни; и
- лица со повеќе видови на пречки (лица со комбинирани пречки во развојот)".

(Термините се преземени од спомнатиот Правилник за оцена на специфичните потреби на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој кој е во сила).

По членот 27-а се додава нов член 27-б кој гласи:

Член 27-б.

"Основното училиште во кое ќе бидат вклучени ученици наведени во претходниот член, потребно е да ги обезбеди следните предуслови:

- Подготовка на учениците со посебни воспитно-образовни потреби и на другите ученици од училиштето;

- Подготовка на родителите на едните и на другите ученици;

- Подготовка и едукација на наставниците во чии одделенија ќе се вклучат ученици со посебни воспитно-образовни потреби;

- Изготвување на индивидуални образовни планови за работа со учениците со посебни воспитно-образовни потреби;

- Обезбедување на специфични дидактички материјали и технички помагала и отстранување на архитектонските бариери;

- Вклучување на дефектолог во редовното училиште да им помага на наставниците во чии одделенија има вклучено ученици со посебни воспитно-образовни потреби и да работи најмалку 5 часа во неделата со таквите ученици;

По членот 27-б се додава нов член 27-в кој гласи:

Член 27-в.

"Посебното основно училиште е должно да прифаќа сè повеќе потешки случаи на ученици со посебни воспитно-образовни потреби. Исто така, овие училишта треба да претставуваат ресурсни-инструкторски центри и со својот стручен дефектолошки и друг кадар, како мобилна служба да им помага на основните училишта во кои има вклучено ученици со посебни воспитно-образовни потреби, како и на семејствата со потешки случаи на такви лица".

Член 29. Зборовите "ученици со пречки во развојот" се заменуваат со зборовите: "ученици со посебни воспитно-образовни потреби".

Член 36. став 1. По бројот: "34" во овој став се додаваат следните зборови: "односно до 8 во паралелки за ученици со посебни воспитно-образовни потреби, во зависност од видот и степенот на попреченоста".

Член 38. На крајот од овој член по бројот: "45 минути" се додаваат следните зборови: "односно 40 минути во посебните основни училишта".

Член 45. став 1. На крајот од овој став по зборот: "години" се додаваат следните зборови: "а за децата со посебни воспитно-образовни потреби, потребно е да се достави и наод и мислење за оцена на специфичните потреби од надлежна институција".

Член 52. Ставот 2 од овој член се брише, а се додава нов став со следната содржина:

"Ученикот со посебни воспитно-образовни потреби има право на бесплатен превоз како и лицето придружник, доколку специфичните потреби тоа го барат".

Член 53. Во став 4 по зборот "министерот" се додаваат зборовите: "по предлог на Бирото за развој на образованието".

Член 69. Ставовите 2 и 3 од овој член се бришат, а се додават нови четири става кои гласат:

- "Наставник во одделенска настава може да биде лице со завршен Педагошки факултет, Филозофски факултет-Институт за педагогија и Педагошка академија-одделенска настава.

- Наставник по предметна настава може да биде лице кое завршило соодветна еднопредметна или двопредметна група за образование на наставници на факултет, висока школа, ликовна академија, музичка академија и се здобило со педагошко-психолошка и методска подготовка на соодветниот факултет и има полагано стручен испит.

- Наставник во одделенска настава за ученици со посебни воспитно-образовни потреби може да биде лице со завршен Дефектолошки факултет-соодветна насока и со Филозофски факултет-Институт за дефектологија.

- Наставник во предметна настава за ученици со посебни воспитно-образовни потреби може да биде лице со завршен Дефектолошки факултет-соодветна насока и со Филозофски факултет-Институт за дефектологија, освен за предметите: физичко, ликовно, музичко воспитување и општо техничко образование и се здобило со едногодишна дефектолошко-психолошка и методска-дидактичка подготовка на Институтот за дефектологија при Филозофскиот факултет".

Ставовите 4 и 5 од сегашниот член 69, стануваат 6 и 7 на истиот член.

Алтернатива: Може да остане текстот како што е даден во членот 69, но на крајот од истиот да се додаде нов став кој треба да гласи:

"Соодветното образование за наставник од ставовите 2, 3 и 4 го определува министерот за образование и наука со посебен подзаконски пропис".

(Во подзаконскиот пропис би можело да се предложи содржината од новите ставови кои беа горе наведени).

Член 83. став 1. По завршувањето на реченицата од овој став се додава нова реченица која гласи: "За посебните основни училишта се изготвуваат посебни учебници".

(Овој предлог ќе послужи како основа за содржината на член 92, став 1.).

Член 111. став 2. Во четвртиот ред од овој став по зборот: "педагог" се додава зборот: дефектолог".

РАБОТНА ГРУПА:

Проф. д-р Љупчо Ајдински

Проф. д-р Снежана Адамчевска

Доц. д-р Зора Јачова

III. ЗАКОН ЗА СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ

Член 3. став 2. На крајот од овој став по зборот: "положба" да се додадат зборовите: "и кај лицата со посебни воспитно-образовни потреби".

По членот 3 се додава нов член 3-а кој гласи:

Член 3-а.

"Во средно образование се вклучуваат и ученици со посебни воспитно-образовни потреби според нивните способности, потреби и видот и степенот на попреченоста. Во редовната паралелка можат да се вклучат најмногу до 2 ученика со посебни воспитно-образовни потреби, а за секој таков вклучен ученик, вкупниот број на учениците во паралелката се намалува за тројца".

Член 28. По став 2 од овој член се додава нов став 3 кој гласи:
"Бројот на учениците со посебни воспитно-образовни потреби во паралелката на државните посебни средни училишта не може да биде повеќе од 12" (или да се прифати став 2 од член 51 на овој Закон).

Член 32. По став 2 од овој член на крајот се додава нов став 3 кој гласи:

"Во јавното посебно средно училиште за ученици со посебни образовни потреби, за остварување на воспитно-образовната дејност се употребуваат посебни учебници".

Член 41. став 1. На крајот од овој став зборовите: "хендикепирани ученици" се заменуваат со зборовите: "ученици со посебни воспитно-образовни потреби".

Член 43. Четвртата алинеја на став 1 од овој член се менува и гласи:

"Средно стручно образование за ученици со посебни воспитно-образовни потреби".

Член 44. На крајот од овој член се додава нов став 5 кој гласи:

"Во гимназиското образование се запишуваат и ученици со посебни воспитно-образовни потреби. Пристапот до редовните содржини од наставните програми се обезбедува преку изработка на индивидуални образовни планови за учениците со посебни воспитно-образовни потреби".

Член 50. По зборот "програми" од овој член, се бришат зборовите: "за соодветни занимања или за работно оспособување."

По став 1 од овој член се додаваат нови ставови 2 и 3 кои гласат:

"Стручното образование на учениците со посебни воспитно-образовни потреби овозможува поголем избор на интелектуални струки и занимања преку соодветни програми".

"Работното оспособување на лицата со комбинирани пречки се обезбедува во времетраење од 12 до 24 месеци, преку струки и занимања во рамките на предвиденото стручно образование за учениците со посебни воспитно-образовни потреби".

Член 51. Во првиот ред на став 1 од овој член по зборот: "посебни" се додава зборот: "воспитно". Исто така на крајот од овој став се бришат зборовите: "пречките во развојот", а се додава зборот: "попреченоста".

Член 70. став 4. Во став 4 на овој член, во третиот ред по зборовите: "се здобиле со" се додаваат зборовите: "едногодишна дефектолошка, психолошка и методска подготовка на Институтот за дефектологија при Филозофскиот факултет и имаат положено стручен испит, доколку не се исполнети условите од став 2 на овој член".

Во став 6 на овој член во четвртиот ред по зборот: "педагошка" се додава зборот: "дефектолошка".

Во ставот 10, на овој член во вториот ред по зборот: "педагог" се додава зборот: "дефектолог".

Член 102. став 2. Во третиот ред на овој став по зборот: "педагог" се додава зборот: "дефектолог".

РАБОТНА ГРУПА:

Проф.д-р Љупчо Ајдински
Доц. д-р Зора Јачова

IV. ЗАКОН ЗА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Член 100. По став 1 на овој член се додава нов став 2 кој гласи:
"Лицата со посебни воспитно-образовни потреби кандидати за запишување на факултет, при уписот под исти услови, имаат предност при запишувањето и им се обезбедуваат неопходните услови при полагањето на приемниот испит".

По став 4 од сегашниот член (100), се додава нов став кој гласи:

"Службата за пријавување и информации на високо-образовните институции писмено ги известува студентите со посебни воспитно-образовни потреби за уписот и резултатите од изборната постапка".

Член 102. По став 1 од овој член се додава нов став кој гласи:
"За кандидатите со посебни воспитно-образовни потреби, Владата на Република Македонија одредува посебна квота (5-10%) од вкупниот број на студенти кои треба да бидат запишани на високообразовната институција".

По став 2, односно став 3 од овој член се додава нов став кој гласи:
"Кандидатите со посебни воспитно-образовни потреби кои се запишуваат на државни високо-образовни институции се ослободуваат од партиципација (кофинансирање) за образованието. (Трошоците за образование на овие лица паѓаат на товар на Буџетот на Р. М.)".

РАБОТНА ГРУПА

Проф. д-р Мирјана Најчевска
Проф. д-р Љупчо Ајдински
Асс. м-р Зоран Киткањ

ДЕЛ ШЕСТИ

ОСИГУРУВАЊЕ И ШТЕТА

ДЕЛ ШЕСТИ

ОСИГУРУВАЊЕ И ШТЕТА

1. Закон за пензиско и инвалидско осигурување

ЗАКОН ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ
(**"Службен весник на РМ" бр. 80/93, 3/94, 14/95, 71/96, 71/96, 32/97, 24/2000, 96/2000, 50/2001, 85/2003, 40/2004 и 4/2005**)

Член 3

Со задолжително пензиско и инвалидско осигурување по основ на работа, а врз начелото на социјална праведност и генерациска солидарност се остваруваат права во случај на старост, намалување или загубување на работната способност, смрт и телесно оштетување.

Член 5

Правата од пензиско и инвалидско осигурување се:

- 1) право на старосна пензија;
- 2) право на инвалидска пензија;
- 5) право на паричен надоместок за телесно оштетување;

Член 11

Осигуреници со задолжително пензиско и инвалидско осигурување се:

- 10) инвалидите на трудот за време на чекање за упатување и за време на преквалификација или доквалификација и за време на чекање на распоредување на други соодветни работни места или соодветно вработување;

Член 38

Инвалидност, во смисла на овој закон, постои кај осигуреникот, поради трајни промени во здравствената состојба причинети со повреда при работа, професионална болест, со повреда надвор од работа или со болест, што не можат да се отстранат со лекување или со мерки на медицинска рехабилитација, ќе настане намалување или загубување на работната способност за вршење на работите на работното место на кое бил распореден пред настапувањето на инвалидност.

Член 42

Преостаната работна способност постои кога осигуреникот кај кого е утврдено намалување на работната способност може да работи најмалку со половина од полното работно време на работно место на кое работел пред настанувањето на инвалидноста или може да работи полно работно време на друго работно место, со или без преквалификација или доквалификација.

Член 43

Загубена работна способност постои ако осигуреникот е потполно и трајно неспособен за вршење на својата работа и друга соодветна работа и која не може со преквалификација или доквалификација да се оспособи за друга соодветна работа со полно работно време.

Член 44

Како повреда при работа, во смисла на овој закон, се смета повредата на осигуреникот причинета со непосредно и краткотрајно механичко, физичко или хемиско дејство, како и повредата причинета со нагли промени на положбата на телото, ненадејно оптоварување на телото или со други промени на физиолошката состојба на организмот, ако таквата повреда причински е врзана со вршењето на работите на работното место.

Како повреда при работа се смета и повредата причинета на начин од став 1 на овој член што осигуреникот ќе ја претрпи на редовниот пат од станот до местото на работата или обратно, на патот преземен заради извршување на работни задачи и на патот преземен заради стапувањето на работа, доаѓањето на работа од одмор или отсуство прекинато по налог на работодавецот, како и користење право на преквалификација, доквалификација или вработување според овој закон.

Како повреда при работа се смета и заболувањето на осигуреникот што настанало непосредно и како исклучителна последица на некој несрекен случај или од виша сила за време на вршењето на работата или во врска со неа.

Како повреда при работа се смета и повредата што ќе ја претрпи осигуреникот во вршењето на работите од членовите 14 и 15 на овој закон.

Член 46

Инвалид на трудот, во смисла на овој закон, е осигуреникот кој врз основа на инвалидност ги остварува правата од пензиското и инвалидското осигурување.

Член 47

Осигуреникот кај кого постои преостанатаработна способност има право на:

1. работа со скратено работно време;
2. распоредување, односно вработување на друга соодветна работа и
3. преквалификација или доквалификација.

Член 48

Осигуреникот со преостанатата работна способност за кого е утврдено дека не е способен за работа со полно работно време на својата работа или на друга соодветна работа, со или без преквалификација или доквалификација, има право да работи на својата работа или на друга соодветна работа со работно време кое одговара на неговата преостаната способност, но не помалку од полното работно време.

Член 49

Осигуреникот со преостанатата работна способност кај кого е утврдено дека не е способен да ја врши својата работа со полно ниту со помалку од полното работно време, а е способен да врши друга соодветна работа со полно работно време има право на распоредување на друго работно место.

Распоредувањето од став 1 на овој член, во согласност со осигуреникот, може да се врши и на работно место за кое се бара стручна подготовка пониска од онаа што ја има осигуреникот.

Член 50

Осигуреникот со преостаната работна способност, за кого е утврдено дека не е способен за работа со полно работно време на својата работа или на друга соодветна работа има право на преквалификација или доквалификација, ако без тоа не може да се распореди на други работни места со полно работно време и ако според состојбата на инвалидноста може да се оспособи за друга соодветна работа.

Член 54

Осигуреникот кај кого постои преостаната работна сопственост има право на надоместок:

- 1) на плата од денот на настанувањето на инвалидноста до денот на распоредувањето или вработувањето на друга соодветна работа, односно до упатувањето на преквалификација или доквалификација;
- 2) на плата за време на преквалификација или доквалификација;
- 3) на плата од денот на завршената преквалификација или доквалификација до денот на распоредувањето, односно вработувањето на друго соодветно работно место;
- 4) на плата поради работа со скратено работно време и
- 5) поради помала плата на друго работно место.

Член 63

Осигуреникот кај кого ќе настане загубување на работната способност, како и осигуреникот со преостанатата работна способност кој поради навршувањето на одредени години на живот не може со преквалификација или доквалификација да се оспособи за вршење на друга соодветна работа стекнува право на инвалидска пензија ако:

1) инвалидноста е причинета со повреда на работа или професионална болест - без оглед на доложината на пензиски стаж и

2) инвалидноста е причинета со повреда надвор од работа или со болест под услов пред настанувањето на инвалидноста да имал наполнет пензиски стаж кој му покрива најмалку една третина на периодот од наполнети најмалку 20 години живот до денот на настанувањето на инвалидноста односно на денот на престанокот на осигурувањето по настанатата инвалидност (работен век), сметајќи го работниот век на полни години.

Осигуреникот кај кого инвалидноста настанала пред навршувањето на 30 години живот како последица на повреда надвор од работа или болест се здобива со право на инвалидска пензија ако на денот на настанувањето на инвалидноста имал својство на осигуреник и ако:

1) инвалидноста настанала до навршување 20 години живот, ако имал најмалку шест месеци стаж на осигурување;

2) инвалидноста настанала до навршување 25 години живот, ако имал најмалку девет месеци стажна осигурување и

3) инвалидноста настанала до навршување 30 години живот, ако имал најмалку 12 месеци стаж на осигурување.

Осигуреникот - воен инвалид од 1 до 4 група, како и друг инвалид кој е изедначен со мирновременски воен инвалид од 1 до 4 група кај кого во смисла на член 38 на овој закон се оценува инвалидност не може да работи повеќе од половина од полното работно време се стекнува со правото на инвалидска пензија ако ги исполнува условите од став 1 на овој член без оглед на тоа дали со или без преквалификација или доквалификација може да се оспособи за друга соодветна работа.

Како работен век во смисла на став 1 точка 2 од овој член за осигуреникот кој со редовно школување се стекнал со виша, односно висока стручна подготовка се смета времето од навршувањето на 23, односно 26 години живот до денот на настанувањето на инвалидност.

На осигуреникот кој по навршувањето на 20 години на живот бил на отслужување на воениот рок работниот век му се намалува времето колку што траел отслужениот воен рок.

Член 66

На корисникот на инвалидска пензија кај кого настанало загубување на работната способност пред наполнувањето на годините на живот од член 17 став 2 на овој закон и на кого пензијата определена според член 65 став 3 на овој закон изнесува помалку од пензијата определена според член 65 став 1 на овој закон му припаѓа и додаток на инвалидност.

Додатокот на инвалидност се определува зависно од сразмерноста меѓу работниот век и пензискиот стаж, и тоа ако:

1) пензискиот стаж изнесува помалку од половината од работниот век - 10% од износот на инвалидската пензија;

2) пензискиот стаж изнесува половина или повеќе од половина, а помалку од работниот век - 15% од износот на инвалидската пензија и

3) пензискиот стаж изнесува или повеќе од работниот век -20% од иносот на инвалидската пензија.

Инвалидска пензија заедно со додатокот на инвалидност не може да изнесува повеќе од пензијата определена според член 65 став 1 на овој закон. Допаток на инвалидност е составен дел на инвалидската пензија.

Член 75

Дете стекнува, односно користи право на семејна пензија:

1) до наполнети 15 години живот, а ако е на школување до наполнети 26 години или

2) ако пред смртта на осигуреникот, односно корисникот на пензија кој го издржувал било неспособно за работа или таквата неспособност настанала во рок од една година од денот на смртта на осигуреникот, односно корисникот на пензија.

Ако во текот на користењето на правото на семејна пензија детето стане наспособно за работа трајно го задржува правото на семејна пензија.

Детето-инвалид има право на семејна пензија по престанок на работниот однос.

Член 77

Како неспособност за работа врз основа на која се остварува право на семејна пензија кај децата се смета неспособност за самостоен живот и работа, а кај другите лица постоење на загубена работна способност.

Член 82

Телесно оштетување постои кога кај осигуреникот ќе настане загубување, посуштествено оштетување или позначителна онеспособеност на одделни органи или делови од телото што ја отежнува нормалната активност на организмот и бара поголеми усилби во остварувањето на животните потреби, без оглед на тоа дали причинува или не причинува инвалидност.

Осигуреникот кај кого телесното оштетување ќе настане за време на траењето на осигурувањето се стекнува со право на паричен надоместок за телесно оштетување под истите услови во поглед на пензискиот стаж под кои се здобива со правото на инвалидска пензија.

Член 83

Право на паричен надоместок за телесно оштетување осигуреникот стекнува независно од тоа дали се стекнал и користи некое друго право од пензиското и инвалидското осигурување.

Член 119

Во стаж на осигурување се смета сето време поминато во работен однос со полно работно време.

Под време поминато во работен однос со полно работно време се подразбира и времето што во работен однос со скратено време ќе го поминат:

- инвалиди на трудот, воените инвалиди, цивилните инвалиди од војната, како и други лица, ако работат онолку време колку што одговара на нивната работна способност и

Член 120

Во стаж на осигурување се смета и времето што осигуреникот го поминал:

-на професионална рехабилитација, односно на преквалификација или доквалификација на која бил упатен како инвалид на трудот, или како воен инвалид, како слеп, лице заболено од дистрофија и сродни мускулни и невромускулни заболувања, од параплегија, церебрална и детска парализа и мултиплекс склероза или како цивилен инвалид од војната, без оглед на тоа дали пред тоа бил осигурен.

Во стаж на осигурување се смета времето за кое осигуреникот користи право на надоместок на плата за скратено работно време поради неа на потешко хендикепирано дете според законот за социјална заштита.

Член 123

Во стаж на осигурување се смета времето поминато надвор од работниот однос кое инвалидите на трудот ќе го поминат во чекање или вршење на професионална рехабилитација, односно преквалификација или доквалификација, како и чекање на соодветно вработување.

Член 128

Стажот на осигурување со зголемено траење им се смета и на осигурениците што во работен однос, односно на работа врз основа на која биле задолжително осигурени, поминале работејќи со полно работно време, како: осигуреници, со телесно оштетување од најмалку 70% (член 82 ставови 1 и 3 на овој закон), воени инвалиди од 1 до 4 група, цивилни инвалиди од војната од 1 до 4 група, слепи лица, лица заболени од дистрофија и сродно мускулни и невромускулни заболувања и од параплегија, церебрална и детска парализа и од мултиплекс склероза.

На осигурениците од став 1 на овој член секои 12 месеци ефективно поминати во работен однос врз основа на која се осигурени им се сметаат како 15 месеци стажна осигурување, а старосната граница пропишана за здобивање на старосна пензија од член 17 им се намалува за по една година ефективно поминати на таква работа.

Член 134

Постапката за остварување на правата од пензиското и инвалидското осигурување се поведува по барање на осигуреникот, односно на корисникот на пензија, а за остварување право на семејна пензија и други права на членовите на семејството на осигуреникот, односно на корисникот на пензија по барање на членот на семејството.

Постапката за утврдување на инвалидност кај осигуреникот се поведува и на предлог на работодавецот кај кого осигуреникот е во работен

однос, како и на предлог на надлежниот матичен лекар и од лекарска комисија на Фондот за здравствено осигурување на Македонија.

Со барањето, односно предлогот за утврдување на инвалидност, односно неспособност за работа, подносителот е должен да приложи медицинска, работна и друга документација потребна за утврдување на инвалидноста.

На предлогот за утврдување на инвалидност, односно неспособност за работа со наод и мислење за здравствената состојба и за работната способност на осигуреникот од надлежниот матичен лекар, согласност со свој наод, оценка и мислење дава лекарската комисија на Фондот за здравствено осигурување на Македонија, врз основа на лекарски преглед на осигуреникот.

Осигуреникот е должен да учествува во постапката која е поведена во смисла на став 2 на овој член.

Со акт на Фондот се уредува задолжителниот минимум на обемот и содржината на медицинската документација потребна за утврдување на инвалидноста.

Член 134-а

Барањето, односно предлогот за утврдување на инвалидност, односно неспособност за работа со медицинска, работна и друга документација, осигуреникот преку подрачната единица на Стручната служба на Фондот, ги доставува до Комисијата за утврдување на комплетност и уредност на документацијата, која се формира во рамките на Фондот.

Комисијата од ставот 1 на овој член врши проверка на комплетноста и уредноста на доставената документација, согласно со Одлуката за задолжителниот минимум на обемот и содржината на медицинската документација во постапката за остварување право врз основа на инвалидност и истата ја доставува до Комисијата за оценка на работната способност.

Со акт на Фондот се уредува составот и начинот на работа на Комисијата.

Член 139

За остварување на правата врз основа на загубена работна способност, преостаната работна способност, телесно оштетување и неспособност за работа врз основа на која се стекнува право на инвалидска, односно семејна пензија, фактичката состојба се утврдува врз основа на наод, оценка и мислење на Комисијата за оценка на работната способност.

Комисијата од ставот 1 на овој член се формира во рамките на Фондот.

Со акт на Фондот се уредува составот на Комисијата за оценка на работната способност, како и други прашања во врска со работата на Комисијата.

Во наодот, оцената и мислењето врз основа на кои е утврдена инвалидност, односно неспособност за работа врз основа на која се стекнува право на инвалидска, односно семејна пензија, се утврдува и обврска за задолжи-

телен контролен преглед, кој се врши во рок не пократок од една година, а најдоцна до две години од денот на утврдената инвалидност.

Задолжителниот контролен преглед од ставот 4 на овој член го врши комисија за задолжителен контролен преглед составена од доктори специјалисти во орган, односно установа определена од министерот за труд и социјална политика.

Задолжителниот контролен преглед од ставот 4 на овој член не можат да го вршат исти лица, кои претходно учествувале во постапката за утврдување на инвалидната.

До донесувањето на решение по извршениот задолжителен контролен преглед, на осигуреникот му се исплатува временна инвалидска, односно семејна пензија.

Правото на инвалидска, односно семејна пензија престанува доколку корисникот не се јави на задолжителен контролен преглед во рокот утврден во ставот 4 на овој член или со контролниот преглед, кај истиот, не е утврдена инвалидност, односно неспособност за работа.

Во случаите определени во ставот 8 на овој член на корисникот со решение му се запира исплатата на времената инвалидска, односно семејна пензија и го губи својството пензионер.

Член 139-а

Наодот, оцената и мислењето на Комисијата за оцена на работната способност со кои е утврдена инвалидност, односно неспособност за работа, врз основа на кои се стекнува право на пензија, подлежи на преоценка-ревизија од Комисија за преоценка - ревизија на наод, оцена и мислење за утврдување на инвалидност, односно неспособност за работа, која ја образува министерот за труд и социјална политика, од истакнати медицински стручњаци.

Комисијата за преоценка - ревизија на наод, оцена и мислење за утврдување на инвалидност, односно неспособност за работа од ставот 1 на овој член, може да врши преоценка - ревизија и на наод, оцена и мислење со кои не е утврдена инвалидност, односно неспособност за работа, донесени од Комисијата за оцена на работната способност, како и на наодите од Комисијата за задолжителен контролен преглед, по случаен избор.

При вршењето на преоцената - ревизијата може да се изврши непосреден лекарски преглед на осигуреникот.

Преоцената - ревизијата од ставот 1 на овој член се врши најдоцна во рок од 40 дена од денот на донесувањето на наодот, оцената и мислењето, пред донесувањето на решение за право на пензија.

Комисиите од ставот 2 на овој член се должни да постапат по забелешките дадени во постапката за преоценка - ревизија и да донесат нов наод, оцена и мислење.

Со акт на министерот за труд и социјална политика се уредува организацијата, составот и начинот на работа на Комисијата за преоценка-ревизија на наод, оцена и мислење за утврдување на инвалидност, односно неспособност за работа.

Член 140

Во решението со кое е утврдена инвалидност, односно неспособност за работа, се утврдува и денот кога осигуреникот, односно корисникот на правото, треба да се јави на задолжителниот контролен преглед од членот 139 став 4 на овој закон.

Член 146

Правото на инвалидска пензија врз основа на решение за утврдена инвалидност, се остварува најдоцна во рок од три месеца од правосилноста на решението.

Доколку правото на инвалидска пензија не биде остварено во рокот определен во ставот 3 на овој член, осигуреникот се упатува на повторен комисиски преглед, по службена должност.

Член 154

Доколку корисник на инвалидска, односно семејна пензија не се јави на задолжителен контролен преглед, му се запира исплата на пензијата и го губи својството пензионер.

Комисијата за задолжителен контролен преглед од членот 139 став 5 на овој закон на корисникот на инвалидска, односно семејна пензија му доставува известување во кое е наведено времето и местото кога и каде треба да се јави на контролниот преглед.

1.1. Коментар за член 128 и 129 од Законот за пензиско и инвалидско осигурување

Законот за пензиско и инвалидско осигурување Глава 6-Пензиски стаж, Дел 2 го регулира и дефинира прашањето на стаж на осигурување што се смета со зголемено траење.

Во овој контекст за нас се интересни одредбите од членовите 128 и 129 со следната содржина:

Член 128

Стажот на осигурување со зголемено траење им се смета и на осигурениците што во работен однос, односно на работа врз основа на која биле задолжително осигурени, поминале работејќи со полно работно време, како: осигуреници, со телесно оштетување од најмалку 70%(член 82 ставови 1 и 3 на овој закон), воени инвалиди од 1 до 4 група, цивилни инвалиди од војната од 1 до 4 група, слепи лица, лица заболени од дистрофија и сродно мускулни и невромускулни заболувања и од параплегија, церебрална и детска парализа и од мултиплекс склероза.

На осигурениците од став 1 на овој член секои 12 месеци ефективно поминати во работен однос врз основа на која се осигурени им се сметаат како 15 месеци стаж на осигурување, а старосната граница пропишана за здобивање на старосна пензија од член 17 им се намалува за по една година ефективно поминати на таква работа.

Член 129 (став 2)

По исклучок на одредбата на став 1 на овој член, на осигурениците на кои стажот на осигурување им се смета со зголемено траење од член 128 на овој закон, тој стаж им се зголемува и ако работеле со скратено работно време, како да работеле со полно работно време.

Да веруваме дека ова решение педантно се спроведува во праксата, но посебно би се осврнале на делот што се однесува на

стажот на вработените " слепи лица, лица заболени од дистрофија и сродно мускулни и невромускулни заболувања и од параплегија, церебрална и детска парализа и од мултиплекс склероза" и прашањето колку де факто се вакви вработени на кои согласно Законот им се пресметува стаж со зголемено траење во реалноста?

Во конкретниот случај иницирањето на овие дилеми произлегоа од едно прагматично барање на лицето Шавревски Звонко, поранешен вработен во МВР на РМ упатено до истото Министерство на 23.02.2004год.

Истото го презентираме во оригинална содржина:

До

**Министерство за внатрешни работи
-Сектор за правни и кадровски работи -
Скопје**

Б А Р А Њ Е

**за остварување на право од работен однос од Звонко
Шавревски, поранешен вработен во МВР на РМ**

Во периодот од 04.01.1993год. до 01.11.2001год. бев вработен во Министерството за внатрешни работи на повеќе работни места за што постојат докази во Вашата персонална евиденција.

За време на мојот работен однос и течењето на стажот кај Вас, како поранешен работодавец, не е спроведен Законот за пензиско и инвалидско осигурување - член 128 во однос на мене односно дека "стажот на осигурување со зголемено траење им се смета и на осигуреници што во работен однос односно на работа врз основа на која биле задолжително осигурани, поминале работејќи со полно работно време како: осигуреници-лица заболени и од..... церебрална и детска парализа.

На осигурениците од став 1 на овој член секои 12 месеци ефективно поминати во работен однос врз основа на кој се осигурани им се сметаат како 15 месеци стаж на осигурување".

Според вкупниот работен стаж впишан во работната книшка може да се констатира дека не се спроведувал член 128 од ЗПИО заради што барам да спроведете постапка за соодветна примена и извршување на ова мое право согласно Законот.

Во прилог Ви доставувам соодветна медицинска документација-доказ.

За евентуални дополнителни информации Ви доставувам адреса и телефон: ул. Руди Чајевац 33/ 3 Скопје и тел. 298-327.

ПРИЛОГ: Докази

**Подносител на барањето
Звонко Шавревски**

За информирање, одговор на ова барање се уште се чека.

Ова е еден пример на неспроведување на член 128 од ЗПИО од страна на работодавецот, но оправдано веруваме дека во рамките на остварување на правата од пензиско и инвалидско осигурување во праксата многу возможно е да се сретнат и други идентични примери.

Дали за тоа се виновни осигурениците или работодавците???

Ако ја изложиме правната опреционализација во континуитет како се остваруваат и користат правата од пензиско и инвалидско осигурување доаѓаме до следната законска констатација.

Правото од пензиско и инвалидско осигурување го остварува лице кое има својство на осигуреник, а воспоставено врз основа на пријава за осигурување што согласно прописите за матичната евиденција ја поднесуваат работодавците за своите вработени.

Исто така обврзници за плаќање на придонес за пензиско и инвалидско осигурување вклучувајќи и придонес за стаж на осигурување што се смета со зголемено траење и чии стапки се поголеми заради намалување на старосната граница за стекнување на право на старосна пензија, се работодавците за своите работници, а во случај на вработување согласно Законот за вработување на инвалидни лица, истите ги обезбедува Буџетот на Република Македонија.

Од горенаведените интерпретирани одредби на ЗПИО многу јасно е утврдена облигацијата за работодавците да го пријават осигуреникот, вклучувајќи го и лицето осигуреник од член 128 на Законот, како и да ги плаќаат придонесите за стажот со зголемено траење.

Ако го компарираме и анализираме овој правен институт и низ призмата на решенијата што ги нуди Законот за работните односи, ситуацијата е следна.

Согласно **член 2** од ЗРО, работниот однос се уредува со овој или со друг закон и колективен договор, а правата од работен однос утврдени со Уставот, закон и колективен договор не можат да се одземат или ограничат со акти и дејствија на работодавецот (**член 5**).

Работен однос може да заснова секое лице кое ги исполнува општите услови утврдени со ЗРО или друг закон, а како општ услов е општата здравствена способност која се утврдува со здравствен преглед и се докажува со лекарско уверение.

Ова значи дека практично уште при самиот прием работодавецот има можност и се запознава со здравствената способност

на лицето и ден вработен и осигуреник и нема никакво оправдување евентуалното образложение дека на работодавецот не му била позната здравствената состојба односно дека работникот се вработил со дијагноза согласно **член 128** од ЗПИО, а уште повеќе доколку во текот на работниот процес истиот се заболел од таква болест за што се презентира и лекарски документ.

Дека одредбите на ЗРО кореспондираат со соодветните на ЗПИО односно **член 128 и 129**, упатува и **член 74** од ЗРО кој го уредува следното:

"Инвалид на трудот има право на скратено работно време, распоредување, односно вработување на друга соодветна работа, преквалификација или доквалификација, како и право на соодветен паричен надоместок во врска со користење на тие права, во согласност со прописите за пензиско и инвалидско осигурување."

Со други зборови во случаите на член 128 и 129 од ЗПИО скратеното работно време ќе се пресметува како полно работно време и ако се работи за осигуреници од член 128 од ЗПИО, ќе се пресметува и т.н. бенифициран стаж со зголемено траење што подразбира на секои 12 месеци ефективно поминати во работен однос ќе се смета како 15 месеци стаж на осигурување.

И ЗРО ја акцентира обврската на работодавецот дека придонесите и даноците на платата на работникот ги плаќа работодавецот со исплата на платата, за што се води уредна евиденција, а на работникот му се издава потврда за исплатената плата, надоместоците и придонесите (**членовите 78 и 83**).

Во работната книшка како јавна исправа за докажување на факти од работниот однос се бележи и податокот за вкупниот стаж на вработениот кај работодавецот.

Како што веќе е наведено овој текст прави обид да ги актуелизира пропишаните норми во областа на работниот однос на одредена специфична категорија на инвалидни лица, вработени-осигуреници, а при тоа немајќи прецизни податоци за бројот или за начинот на остварување на овие права во праксата и дали воопшто истите се обезбедуваат.

На крај да не забораваме дека сите сме еднакви што значи дека работодавецот не смее работникот да го стави во нееднаква правна полжба заради здравствената состојба односно инвалидноста, како и фактот дека работникот има право да бара заштита кај работодавецот, пред надлежниот суд, синдикатот, инспекциските органи и други органи во согласност со закон.

2. Закон за осигурување

ЗАКОН ЗА ОСИГУРУВАЊЕ ("Службен весник на Република Македонија" бр. 35/2001) Пречистен текст - Полио Плус

ГЛАВА ТРЕТА

Осигурување на сопственици, односно корисници на моторни возила од одговорност за штети предизвикани на трети лица

Член 61

(1) Сопственикот, односно корисникот на моторно возило и на приклучно возило е должен да склучи договор за осигурување од одговорност за штети што со употреба на моторно возило (во натамошниот текст: осигурување од автомобилска одговорност) ќе им ја причини на трети лица поради смрт, телесна повреда, нарушување на здравјето, уништување или оштетување на предмети, освен од одговорност за штети за предметите што ги примил на превоз.

(2) Како штета што е предизвикана со употреба на моторно возило се смета и штетата што на трето лице му е предизвикана со паѓање на предмети од моторното или од приклучното возило.

Член 64

(1) Износите на кои мора да се договори осигурување од автомобилска одговорност пресметани во денарска противвредност по курсот на Народната банка на Република Македонија на денот на уплатата не може да бидат пониски од:

- 1) 100 000 евра за товарни возила и автобуси и
- 2) 50 000 евра за сите други возила.

(2) Обврската на друштвото за осигурување за надомест на штета врз основа на осигурување од авто-одговорност не може да биде повисока од износите што се утврдени во став (1) на овој член, ако со договорот за осигурување не е договорен повисок износ.

(3) Ако износот на кој е договорено осигурувањето од автомобилска одговорност не е доволен за надоместување на сите штети предизвикани со истиот настан, првенствено се надоместуваат штетите на лица.

(4) Ако има повеќе оштетени лица, а вкупниот надоместок го надминува износот на кој е договорено осигурувањето од автомобилска одговорност, правата на оштетените лица спрема друштвото за осигурување сразмерно се намалуваат.

(5) Друштвото за осигурување кое му исплатило на едно оштетено лице износ поголем од оној што му припаѓа со оглед на сразмерното намалување на надоместокот поради тоа што не знаело ниту можело да знае дека постојат и други оштетени лица, останува во обврска спрема другите лица само до висината на износот на кој е договорено осигурувањето од автомобилска одговорност.

Член 66

(1) Оштетеното лице има право барањето за надоместок на штета да го истакне директно спрема друштвото за осигурување.

(2) Друштвото за осигурување не може спрема оштетеното лице да истакне приговор што врз основа на законот или договорот за осигурување би можело да го истакне спрема осигуреното лице поради непридржувањето кон законот или кон договорот.

3. Закон за облигационите односи

ЗАКОН ЗА ОБЛИГАЦИОНИТЕ ОДНОСИ

ОСНОВИ НА ОБЛИГАЦИОНИТЕ ОДНОСИ

(“Службен весник на РМ” број 18/2001 ,4/2002 5/2003, 93/2001,67/2002)

Неодговорни лица

Член 146

(1) Лице кое поради душевна болест или заостанат умствен развој или од кои и да е други причини не е способно за расудување, не одговара за штетата што ќе му ја причини на друг .

(2) Тој што ќе му причини штета на друг во состојба на преодна неспособност за расудување, одговорен е за неа, освен ако докаже дека во таа состојба не се нашол по своја вина.

(3) Ако во таа состојба се нашол по туѓа вина, за штетата ќе одговара оној што го довел во таа состојба.

Душевно болни и заостанати во умствениот развој

Член 151

(1) За штета што ќе ја причини лице кое поради душевна болест или заостанат умствен развој или поради некои други причини не е способно за расудување, одговара оној кој врз основа на закон, или на одлука од надлежниот орган , или на договор, е должен да врши надзор над него .

(2) Лицето од став 1 на овој член, може да се ослободи од одговорноста ако докаже дека го вршел надзорот на кој е обврзан или дека штетата би настанала и при грижливо вршење на надзорот.

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТА ОД ОПАСЕН ПРЕДМЕТ ИЛИ ОПАСНА ДЕЈНОСТ

Претпоставка на причиноста

Член 159

Штетата настаната во врска со опасен предмет односно опасна дејност се смета дека произлегува од тој предмет односно дејност, освен ако се докаже дека тие не биле причина за штетата .

Кој одговара за штета

Член 160

(1) За штета од опасен предмет одговара неговиот имател, а за штета од опасна дејност одговара лицето што се занимава со неа.

Одговорност поради терористички акти, јавни демонстрации или манифестации

Член 166

(1) За штета настаната од смрт, телесна повреда или оштетување односно уништување на имотот на физичко или правно лице, поради акти на насилство или терор, како и при јавни демонстрации и манифестации одговара единиците на локалната самоуправа во која е настаната штетата..

(2) Организаторите, учесниците, поттикнувачите и помагачите во актите на насилство или терор, во јавните демонстрации и манифестации, што се насочени кон подривање на уставното уредување немаат право на надомест на штета според овој основ.

(3) Единиците на локалната самоуправа во која е настаната штетата има право и обврска да бара надомест на исплатениот износ од лицето што ја предизвикало штетата.

(4) Тоа право застарува во роковите пропишани за застареноста на побарувањата за надомест на штета

Одговорност на организаторот на приредби

Член 170

Организаторот на собирање на поголем број луѓе во затворен или на отворен простор одговара за штетата настаната од смрт или телесна повреда што некој ќе ја претрпи поради вонредни околности што можат да настанат во такви прилики, како што е бранување на масите, општ неред и слично.

Одговорност поради недавање на неопходна помош

Член 171

(1) Тој што без опасност за себеси нема да му даде помош на лице чиј живот или здравје се очигледно загрозени, одговара за штетата што настанала од тоа, ако тој според околностите на случајот морал да ја предвиди таа штета.

(2) Ако бара справедливоста, судот може таквото лице да го ослободи од обврската да ја надомести штетата.

Паричен надомест

Член 189

(1) За претрпени физички болки, за претрпени душевни болки поради намалување на животната активност, нагрденост, повреда на угледот, честа, слободата или правата на личноста, смрт на блиско лице како и за страв судот, ако најде дека околностите на случајот, а особено јачината на болките и стравот и нивното траење го оправдува тоа, ќе досуди справедлив паричен надомест, независно од надоместот на материјалната штета како и во нејзиното отсуство.

(2) При одлучувањето за барањето за надомест на нематеријална штета, како и за височината на нејзиниот надомест, судот ќе води сметка за значењето на повреденото добро и за целта за која служи тој надомест, но и за тоа со него да не им се погодува на стремежите што не се спојливи со неговата природа.

Лица кои имаат право на паричен надомест во случај на смрт или тежок инвалидитет

Член 190

(1) Во случај на смрт на некое лице, судот може да им досуди на членовите на неговото потесно семејство (брачен другар, деца и родители) справедлив надомест за нивните душевни болки.

(2) Таквиот надомест може да им се досуди и на браќата и сестрите ако помеѓу нив и умрениот постоела потрајна животна заедница.

(3) Во случај на особено тежок инвалидитет на некое лице, судот може да им досуди на неговиот брачен другар, на децата и на родителите справедлив паричен надомест за нивните душевни болки.

(4) Надоместот од став 1 и 3 на овој член може да му се досуди и на вонбрачниот другар, ако помеѓу него и умрениот постоела трајна животна заедница.

Сатисфакција во посебни случаи

Член 191

Право на справедлив паричен надомест поради претрпени душевни болки има и лицето кое со измама, со принуда или со злоупотреба на некој однос на потчинетост или зависност, е наведено на казнива обљуба или на казниво блудно дејствие, како и лицето спрема кое е извршено некое кривично дело против половата слобода и половиот морал.

Надомест за идна штета

Член 192

Судот на барање на оштетениот ќе досуди надомест и за идна нематеријална штета ако според редовниот тек е извесно дека таа ќе трае и во иднина.

ДЕЛ СЕДМИ

ДРУГИ ОБЛАСТИ

ДЕЛ СЕДМИ

ДРУГИ ОБЛАСТИ

1. Закон за семејството

ЗАКОН ЗА СЕМЕЈСТВОТО

("Службен весник на РМ" бр. 83 од 24 ноември 2004 год.)

Пречистен текст - Полио Плус

Член 20

Не можат да склучат брак лица кои поради манифесна форма на душевно заболување со присуство на психотични симптоми или резидуални знаци од болеста не се во состојба да го сфатат значењето на бракот и обврските што произлегуваат од него, а кои се истовремено неспособни за расудување.

Не можат да склучат брак и лица кои заостануваат во менталниот (психичкиот) развој, а припаѓаат во групата на лица со тешка и најтешка ментална заостанатост IQ под 36°.

Лицата кои се распоредени како лица со умерени пречки во психичкиот развој или со лесни пречки во психичкиот развој, како и лица кои имаат тешки наследни заболувања во фамилијата, можат да склучат брак по претходно прибавено мислење за генетската конструкција издадено од Заводот за ментално здравје на деца и младинци Скопје или друга соодветна институција која се занимава со вршење на генетски истражувања.

Член 58

Татковството на дете родено надвор од брак може да признае секое полнолетно деловно способно лице, како и малолетно лице ако е постаро од 16 години, како и лице со ограничена деловна способност, доколку е способно да ја сфати содржината и значењето на изјавата за признавање на татковство.

Член 60

Ако детето е постаро од 16 години, потребна е и негова согласност за признавање на татковството. Изјавата за согласност се дава во рок од 30 дена од денот на приемот на известувањето.

Ако детето е помало од 16 години и е под старателство, бидејќи мајката е умрена или е со непознато живеалиште или престојувалиште или му е одземена деловната способност, изјава за согласност за признавање на татковството дава старателот на детето со одобрение на центарот за социјална работа.

Член 93

На родителот кој го злоупотребува вршењето на родителското право или грубо го занемарува вршењето на родителските должности по прибавено мислење од центарот за социјална работа, му се одзема вршењето на родителското право со решение на судот, во вонпроцесна постапка. Како злоупотреба или грубо занемарување на родителските должности, во смисла на ставот 1 од овој член, ќе се смета ако родителот:

- спроведува физичко или емоционално насилство над детето;
- полово го искористува детето;
- го присилува детето на работа која не одговара на неговата возраст;
- му дозволува употреба на алкохол, дрога или други психотропни супстанции;
- го наведува детето на општествено неприфатливи поведенија;
- го напуштил детето и подолго од три месеца не се грижи за детето и
- на кој било друг начин грубо ги крши правата на детето.

На родителот може да му биде одземено вршењето на родителското право во поглед на сите деца или во поглед на некое од нив.

Член 94

Постапка заради одземање на родителското право може да поведе другиот родител, центарот за социјална работа или јавниот обвинител.

Центарот за социјална работа е должен да поведе постапка за одземање на родителското право кога, на кој и да било начин, ќе дознае дека за тоа постојат причини утврдени со овој закон.

Центарот за социјална работа кога ќе дознае дека постои опасност од злоупотреба на родителското право или опасност од грубо занемарување на родителските должности, е должен веднаш да преземе мерки за заштита на личноста, правата и интересите на детето.

Член 97

Судот, по предлог на родителите или на центарот за социјална работа може, во вонпроцесна постапка, да одлучи родителите да продолжат да го вршат родителското право, ако детето и по полнолетството поради пречки во психичкиот развој, не е способно само да се грижи за својата личност, права и интереси.

Кога ќе престанат причините поради кои родителското право било продолжено судот, по предлог на родителите или на центарот за социјална работа, ќе одлучи за престанок на родителското право.

Одлуката на судот од ставовите 1 и 2 на овој член се заведува во матичната книга на родените и во книгите за евиденција на недвижности.

Член 99

Се забранува секаков вид на насилство меѓу членовите на семејството, без оглед на пол и возраст.

Под насилство во бракот и семејството (во натамошниот текст: семејно насилство) од ставот 1 на овој член се смета однесување на член на семејството кој со примена на сила, закана и заплашување врши телесни повреди, емоционална или сексуална злоупотреба и материјално, сексуално или работно искористување на друг член на семејството.

Како насилство од ставот 2 на овој член, се смета однесување сторено:

- од едниот брачен другар врз другиот брачен другар кои живеат или живееле во брачна или вонбрачна заедница или во кој било вид заедница како семејство или ако имаат заедничко дете;

- меѓу браќа и сестри, полубраќа и полусестри;

- над дете;

- над постарите членови во семејството и

- над лица - членови на семејството чија деловна способност е делумно или целосно одземена.

Член 100

Жртва на семејно насилство може да биде кој било член од семејството, без оглед на пол и возраст.

Извршител на семејно насилство може да биде: брачниот или вонбрачниот другар, поранешниот брачен или вонбрачен другар, лицето кое живее или живеело во заедница со лицето жртва на семејното насилство, лице со кое се има заедничко дете или лице кое е поврзано до четврти степен на крвно сродство и втор степен по сватовство со овие лица, или се со нив во брачна или вонбрачна заедница или во друг вид на заедница на живеење.

Член 101

Центарот за социјална работа секогаш кога има сознанија дека во семејството се нарушени семејните односи или има семејно насилство сам или на барање на член од семејството презема мерки за заштита на семејството и лицата кои се жртва на семејното насилство.

Центарот за социјална работа секогаш кога има сознанија дека во семејството постои семејно насилство врз малолетно дете или лице со ограничена или одземена деловна способност презема мерки за заштита.

Сознанијата од ставовите 1 и 2 на овој член, центарот за социјална работа ги добива од граѓани, службени и правни лица, кои се должни без одлагање да го известат центарот за таквите сознанија.

Центарот за социјална работа секогаш кога има сознанија дека во семејството постои семејно насилство ги презема следниве мерки на заштита:

1) обезбедува нужно сместување за лицето - жртва на насилство, кое може да трае најмногу шест месеца со можност за продолжување за уште шест месеца;

2) обезбедува соодветна здравствена заштита;

3) обезбедува соодветна психо-социјална интервенција и третман;

4) ги упатува во соодветно советувашиште;

5) доколку во семејството има дете кое е на редовно школување, помага за продолжување на редовното образование;

6) го известува органот за прогон;

7) дава секаков вид на правна помош и застапување;

8) покренува постапка пред надлежниот суд;

9) по потреба поднесува барање до судот за изречување на привремена мерка за заштита; и

10) презема други мерки за кои ќе оцени дека се неопходни за решавање на проблемот.

Центарот за социјална работа ги презема мерките од ставот 4 на овој член кога извршител на семејното насилство е некое од лицата утврдени во членот 100 на овој закон.

Член 102

Центарот за социјална работа ќе поднесе барање за изречување на привремена мерка за заштита од семејно насилство до судот за малолетни и деловно неспособни лица секогаш кога родителот, старателот или законскиот застапник тоа нема да го сторат.

Центарот за социјална работа, барањето од ставот 1 на овој член, за полнолетни и деловно способни лица, ќе го достави до судот, само со согласност на жртвата на семејното насилство.

Член 104

Центарот за социјална работа, доколку има сознанија дека се извршени дејствија од членот 99 на овој закон поднесува барање до надлежниот суд за изречување на привремена мерка, со која судот може на сторителот на семејното насилство да:

1) забрани да се заканува дека ќе стори семејно насилство;

2) забрани да малтретира, вознемирува, телефонира, контактира или на друг начин комуницира со член на семејството, директно или индиректно;

3) забрани да се приближува до живеалиштето, училиштето, работното место или определено место кое редовно го посетува друг член на семејството;

4) одреди отстранување од домот без оглед на сопственоста, до донесување на конечна одлука од надлежниот суд;

5) забрани да поседува огнено или друго оружје или истото да му биде одземено;

6) го задолжи да ги врати предметите кои се потребни за задоволување на секојдневните потреби на семејството;

- 7) изрече задолжително издржување на семејството;
- 8) нареди тужениот да посетува соодветно советувашиште;
- 9) нареди задолжително лекување, доколку е корисник на алкохол и други психотропни супстанции или има некое заболување;
- 10) го задолжи да ги надомести медицинските и другите трошоци настанати од семејното насилство и
- 11) изрече која било друга мерка која судот ќе ја смета за неопходна за да се обезбеди сигурност и добросостојба на другите членови на семејството.

Член 105

Предлог за изречување привремена мерка може да поднесе брачниот другар, родителите или децата или други лица кои живеат во брачна или вонбрачна заедница или заедничко домаќинство, поранешен брачен другар или лица кои се наоѓаат во блиски лични односи кон кои се преземени дејствија на семејно насилство, без оглед дали е поднесена тужба во кривична постапка.

Родител, старател или законски застапник може да поднесе предлог во име на малолетно дете и лице со ограничена или одземена деловна способност, како и за лице над кое е продолжено родителското право.

Предлогот од ставовите 1 и 2 на овој член лицата го доставуваат до надлежниот центар за социјална работа определен според местото на живеење на жртвата на семејното насилство.

Член 122

Посвоител не може да биде лице:

- а) на кое му е одземено или ограничено родителското право, како и лице на кое му е изречена казна за сторено кривично дело со ефективна казна затвор во траење од над шест месеца,
- б) на кое му е ограничена или одземена деловната способност,
- в) за кое постои основано сомневање дека положбата на посвоител ќе ја употреби на штета на посвоеникот,
- г) кое е душевно болно или лице со пречки во интелектуалниот развој, како и лице кое боледува од болест што може да го доведе во опасност здравјето и животот на посвоеникот,
- д) чија физичка попреченост е од таков степен што може оправдано да се сомнева во можноста да се грижи за детето,
- ѓ) ако е постаро од 45 години,
- е) зависник од дрога или други психотропни супстанции или алкохол,
- ж) кое има тешко хронично заболување или е болно од неизлечива заразна болест; и
- з) ако мислењето на стручниот тим на центарот за социјална работа е негативно во однос на можноста тие лица да бидат родители.

Член 123

За посвојување е потребна согласност на обата родители на посвоеникот, односно на неговиот старател, како и на посвоеникот ако е постар од дванаесет години.

Доколку родителот е малолетен, покрај неговата согласност се зема и согласност на законскиот застапник.

Не е потребна согласност на родител на кој му е одземена деловната способност или му е одземено вршењето на родителското право или на родител на кој повеќе од една година не му се знае престојувалиштето.

Не е потребна согласност ниту од родител на дете сместено во институција или друго семејство кој не пројавил интерес за детето повеќе од шест месеца од рокот во кој бил должен да го земе детето.

Не е потребна согласност ниту од посвоеникот кој до посвојувањето живеел во семејството на посвоителот пред наполнувањето на дванаесетгодишна возраст.

Не е потребна согласност од лицето кое мајката го посочила како родител на детето родено надвор од брак кој во рок од три месеца по раѓањето на детето не покренал постапка за признавање на тоа дете или за утврдување на татковство во однос на тоа дете.

ПЕТТИ ДЕЛ СТАРАТЕЛСТВО И ОСНОВНИ ОДРЕДБИ

Член 156

Со старателството Републиката им дава посебна заштита на малолетните деца кои се без родителска грижа и на полнолетни лица на кои им е одземена или ограничена деловната способност. Според одредбите на овој закон заштитата им се дава и на други лица кои не се во состојба или немаат можност сами да се грижат за заштитата на своите права и интереси.

Член 169

На лице под старателство сместено во воспитна, социјална, здравствена или друга установа или организација, како и во друго семејство или лице, центарот за социјална работа ќе му постави старател за вршење на работите на старателството што лицето, семејството или установата не ги врши во рамките на својата редовна дејност.

IV СТАРАТЕЛСТВО НАД ЛИЦА НА КОИ ИМ Е ОДЗЕМЕНА ИЛИ ОГРАНИЧЕНА ДЕЛОВНАТА СПОСОБНОСТ

Член 197

Лицата на кои со одлука на судот делумно или целосно им е одземена деловната способност, центарот за социјална работа ги става под старателство.

Деловната способност е способност на лице да изрази правно релевантна волја за учество во правниот промет.

Член 198

Правосилното решавање за одземање, односно ограничување на деловната способност судот веднаш го доставува до центарот за социјална работа кој, во рок од 30 дена од денот на приемот на решението, го става лицето под старателство.

Член 199

Старателот на лице на кое му е одземена или ограничена деловната способност, е должен да се грижи особено за неговата личност, права, интереси, сместување и здравје, имајќи ги предвид причините поради кои на лицето му е одземена, односно ограничена деловната способност, настојувајќи тие да бидат отстранети, а лицето да се оспособи за самостоен живот и работа.

Член 200

Старателот на лице на кое му е одземена деловната способност ги има правата и должностите на старател на малолетно лице кое нема наполнето 15 години живот.

Старателот на лице на кое му е ограничена деловната способност има должности и права на старател на малолетно лице кое има наполнето 15 години живот.

Член 201

Судот е должен веднаш да го извести центарот за социјална работа кога ќе се поведе постапка за одземање на деловната способност на лицето.

Центарот за социјална работа во постапката за одземање на деловната способност на лицето може на тоа лице да му постави привремен старател, ако најде дека е тоа потребно.

Должноста привремен старател престанува веднаш штом ќе се постави постојан старател или штом решението на судот со кое се одбива предлогот за одземање на деловната способност ќе стане правосилна.

Член 202

Привремениот старател има исти права и должности како старател над малолетно лице кое навршило 15 години живот.

Центарот за социјална работа може, ако е тоа потребно, да ги прошири правата и должностите на привремениот старател како на старател над малолетно лице кое не навршило 15 години живот.

Член 203

Ако старателот утврди дека кај лицето на кое му е одземена деловната способност настанале околности кои упатуваат на потреба за враќање на деловната способност, односно за измена на поранешната одлука, тој е должен, без одлагање, за тоа да го извести центарот за социјална работа.

Член 204

Старателството над лице на кое му е одземена деловната способност престанува кога со решение на судот ќе му се врати деловната способност.

1. Издржување на децата, на родителите и на другите роднини

Член 211

Ако полнолетното лице е неспособно за работа поради болест, физички или психички недостаток, а нема доволно средства за живот и не може да ги добие од својот имот, родителите се должни да го издржуваат додека трае таа неспособност.

2. Закон за заштита на децата

ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА НА ДЕЦАТА **("Службен весник на РМ" број 98/2000, 17/2003 и 65/2004)**

Член 4

Права за заштита на децата во смисла на овој закон се:

- 1) детски додаток;
- 2) посебен додаток;
- 3) помош за опрема на новороденче и
- 4) партиципација.

Член 5

Облици на заштита на децата во смисла на овој закон се:

- 1) згрижување и воспитание на деца од предучилишна возраст;
- 2) одмор и рекреација на деца и
- 3) други облици на заштита.

Член 8

Како дете во смисла на овој закон се смета секое лице до наполни 18 години живот, како и лице со пречки во физичкиот и психичкиот развој до наполни 26 години живот.

По исклучок на ставот 1 на овој член при остварувањето на правото на детски додаток како дете се смета лице до наполни 18 години живот, доколку се наоѓа на редовно школување.

Член 9

Се забранува психичко или физичко малтретирање, казнување или друго нечовечко постапување или злоупотреба на децата.

Се забранува политичко или верско организирање и дејствување и злоупотреба на децата поради политичко или верско организирање и дејствување.

Член 24

За дете со специфични потреби кое има физички или психички пречки или комбинирани пречки во развојот до 26 години живот се обезбедува посебен додаток како паричен надоместок.

Наод, оценка и мислење за потребата од остварување на посебен додаток дава стручен орган за оценка на специфичните потреби.

Член 25

Дете со специфични потреби во смисла на овој закон е:

- со тешка, потешка или најтешка инвалидност;
- со умерен, тежок или длабок ментален хендикей;
- со најтешки облици на хронични заболувања;
- најтежок степен на оштетување на видот, слухот или говорот и
- со повеќе видови на пречки (комбинирани) во развојот.

Член 26

Право на посебен додаток има еден од родителите на детето со постојано место на живеење во Република Македонија, ако е детето државјанин на Република Македонија со постојано место на живеење во Република Македонија до навршени 26 години живот, доколку не е институционално згрижено на товар на државата.

Член 27

Висината на посебниот додаток изнесува 27% од просечната плата исплатена по вработен во Република македонија во првата половина од претходната година.

Член 48

Јавната детска градинка организира згрижување и воспитание и на деца со пречки во интелектуалниот или физичкиот развој, сообразно на видот и степенот на попреченоста.

Како деца со пречки во интелектуалниот или физичкиот развој се сметаат: слепи и слабовидни деца, глуви и наглуви деца, деца со пречки во говорот, деца со телесна инвалидност како и деца со потешкотии во однесувањето и личноста.

Згрижувањето и воспитанието на децата со лесна попреченост во интелектуалниот и физичкиот развој од став 2 на овој член кои имаат потреба од прилагодено изведување на програмите за предучилишни деца со дополнителна стручна помош или со прилагодени програми, се организира во редовните групи.

Згрижувањето и воспитанието на децата со умерена попреченост во интелектуалниот и физичкиот развој од став 2 на овој член, се организира во посебни групи според посебни програми.

Член 55

Работата во детската градинка се организира во групи, во зависност од возраста на децата по правило во хомогени групи и тоа:

- 1) до 12 месеци..... од 6 до 8 деца
- 2) над 12 месеци до 18 месеци..... од 8 до 10 деца
- 3) над 18 месеци до 2 години од 10 до 12 деца
- 4) над 2 години до 3 години..... од 12 до 15 деца

- 5) над 3 години до 4 години.....од 15 до 18 деца
- 6) над 4 години до 5 години.....од 18 до 20 деца
- 7) над 5 години до 6 години.....од 20 до 25 деца.

По исклучок од ставот 1 на овој член, во зависност од возраста на децата, може да се организира:

- 1) хетерогена група
до две години.....од 10 до 12 деца
од две години до поаѓање во основно училиште.....од 18 до 20 деца.
- 2) комбинирана група
од 12 месеци до поаѓање во основно училиште..... од 15 до 20 деца.
- 3) група деца со пречки во развојот.....од 5 до 8 деца.
- 4) Група деца од шест години, односно одпоаѓање во основно училиште до десет години..... од 20 до 30 деца.

Работата во забавишна група во основно училиште се организира само за деца на возраст од 6 до 7 години.

Во групите од ставовите 1 и 2 точки 1 и 2 на овој член, може да се вклучи едно до две деца со пречки во интелектуалниот или физичкиот развој во кој случај бројот на децата во групите се намалува до три деца.

Ако не постојат можности за формирање на групи согласно со овој член, согласност за формирањето на групи со поголем број, односно помал број деца, дава министерот за труд и социјална политика.

Член 60

Згрижување и воспитание се организира и остварува и во забавишна група во основно училиште.

Член 61

Забавишна група во основно училиште може да се организира и за деца со пречки во развојот.

Член 62

Дејноста одмор и рекреација се обезбедува и остварува во детско одморалиште.

Со договор се уредуваат правата и обврските на детското одморалиште и корисниците на услугите на одмор и рекреација.

Член 63

Одмор и рекреација може да се организира и за деца со пречки во развојот.

Одмор и рекреација за деца со пречки во развојот се организира според посебни програми.

Член 86

Стручни работи за децата со специфични потреби попречени во психичкиот или физичкиот развој можат да вршат и помошници - воспитувачи со IV или VI степен на стручна подготовка.

3.Закон за јавни патишта

ЗАКОН ЗА ЈАВНИТЕ ПАТИШТА

(“Службен весник на РМ”бр.26/96, 40/99, 96/2000, 29/2002, 68/2004)

Член 108

Се ослободуваат од плаќање на надоместокот од Член 96 точка 3 на овој закон:

8. Возилата на лица заболени од дистрофија, дијализа и мултиплекс склероза.

4. Закон за безбедност на сообраќајот на патиштата

ЗАКОН ЗА БЕЗБЕДНОСТ НА СООБРАЌАЈОТ НА ПАТИШТАТА

(“Службен весник на РМ”, бр. 14/98, 38/2002 и 38/2004)

Член 20

Слепите лица, кога самостојно учествуваат во сообраќајот, треба да носат бел стап како знак за распознавање.

Возилото што е направено со него да управува лице чии екстремитети суштествени за управување со возилото се оштетени, на барање на тоа лице, може да биде обележано со посебен знак.

Посебниот знак од ставот 2 на овој член го изработува правно лице што ќе го овласти министерот за транспорт и врски.

По барање на физичко лице, овластеното правно лице за вршење на технички преглед е должно да го издаде и постави посебниот знак на возилото од ставот 2 на овој член.

Член 69

На сообраќајна површина наменета за запирање и паркирање на возила на која со сообраќаен знак или со посебна ознака се определени просторот и начинот на запирање и паркирање, возачот е должен да го запре и паркира возилото само на определен простор, односно начин.

Член 247

Оспособување на лице инвалид за возач може да се врши само на возило кое покрај условите од ставот 1 на овој член е приспособено на недостатоците на неговите екстремитети.

Член 399

Со парична казна од 25.000 до 80.000 денари ќе се казни за прекршок претпријатие или друго правно лице, ако:

4. Изработува посебен знак без овастување (член 20 став 3).

Член 400

Со парична казна од 15.000 до 45.000 денари ќе се казни за прекршок претпријатие или друго правно лице, ако:

4. На барање на физичко лице не издаде и не го постави посебниот знак на возилото (член 20 став 4).

Член 406

Со парична казна од 1.500 денари ќе се казни на самото место на прекршок:

1. Возач кој на своето возило ќе истакне посебен знак спротивно на одредбите од членот 20 став 2 на овој закон.

17. Возач кој на определен простор за запирање и паркирање ќе постави спротивно на одредбите на членот 69 на овој закон.

5. Правилник за посебниот знак за означување на возилото со кое управува лице на кое му се оштетени екстремитетите битни за управување со возилото

ПРАВИЛНИК
за посебниот знак за означување на возилото со кое управува
лице на кое му се оштетени екстремитетите битни за
управување со возилото

Член 1

Со овој правилник се пропишуваат значењето, формата содржината, бојата, димензиите и местото за поставување на знакот за означување на возило со кое управува лице на кое му се оштетени екстремитетите битни за управување со возилото (во понатамошниот текст: знакот).

Член 2

Знакот има форма на квадрат, во кој е впишан круг со вртан симбол-што претставува профил на возач во седечка положба во подвижен стол за инвалидско лице.

Основната боја на знакот е бела, а бојата на впишаниот круг е сина, со вртан симбол во бела боја.

Димензиите на знакот се 110мм x 110мм, а големината на симболот на знакот е во соодветна сразмера со големината на знакот и треба да биде во согласност со прописот за југословенските стандарди за сообраќајни знаци.

Знакот е прикажан на цртежот М, кој е отпечатен кон овој правилник и претставува негов составен дел.

Член 3

Знакот се изработува од соодветен леплив материјал во форма на етикета, обложена со рефлектирачка материја во соодветни бои.

Видот на лепливиот материјал ќе се утврди со договор што ќе го склучи претседателот на Сојузниот комитет за сообраќај и врски со организацијата на здружен труд на која ќе и се довери печатењето на знакот.

Знакот не може да се пушти во јавна продажба.

Член 4

Знакот се налепува на уочливо место, во горниот десен агол на предното ветробранско стакло и во горниот лев агол на задното ветробранско стакло, и тоа на внатрешната страна на стаклото.

Член 5

Овој правилник влегува во сила по истекот на 60 дена од денот на објавувањето во "Службен лист на СФРЈ".

Бр.952
7 септември 1982 година
Белград

Претседател на Сојузниот
Комитет за сообраќај и врски
М-р Назми Мустафа, с.р.

5.1 Анализа со предлози и забелешки на постојниот Правилник за посебниот знак за означување на возилото со кое управува лице на кое му се оштетени екстремитетите битни за управување со возилото

Во рамките на нормативните активности на “Полио Плус” за измена и дополнување на законската легислатива во области кои се однесуваат на заштита и подобрување на првата на хендикепираните лица, беше поднесена Иницијатива до Министерството за внатрешни работи на РМ за конкретни измени на Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата.

Поднесената иницијатива се однесуваше на неколку прашања кои се или треба да бидат предмет на регулирање на овој Закон, а ги тангира правата на хендикепираните лица како учесници во сообраќајот.

Имено, во праксата не беше јасно кој го изработува посебниот знак за означување на возилата кои се адаптирани и ги користат во сообраќајот хендикепирани лица со оштетени екстремитети; дали истиот се издава врз основа на дадено јавно овластување од надлежен државен орган; под кои услови истиот се добива и кој правен субјект го издава и низа други прашања кои правно не беа регулирани.

Според сегашната пракса, ваков знак издава Заедницата на инвалидни организации, но не е јасно дали има овластување за изработка на знакот и дали се почитуваат стандардите при изработката, дали постои овластување за негово издавање,

Исто така сознанијата укажуваат дека во праксата е возможно ваков знак за означување на возило да добие, па дури и само да изработи и лице-возач кој не спаѓа во категоријата на хендикепирани лица, особено заради злоупотреба на бенефициите за неплаќање на надомест за користење на јавните патишта кои ги имаат инвалидните лица.

Заради наведените причини, можноста на злоупотреба на предметниот знак, како и правната празнина во ЗБСП, иницираме и бараме соодветни измени и дополнувања во ЗБСП во смисла на :

- Утврдување на нова одредба во Законот во кое ќе биде регулирано прашањето за овластување за изработување од страна на правно лице на посебниот знак за означување на возилото со кое управува лице на кое му се оштетени екстремитетите битни за управување на возилото и како истиот ќе се издава;

- Пропишување на материјална и казнена одредба за злоупотреба на печатењето, издавањето и користењето на посебниот знак;

Со најновите измени и дополнувања на ЗБСП, кои се донесени од Собранието на РМ на 17 јуни 2004год. прифатени се и вградени поголемиот дел на нашите сугестии, и тоа:

Членот 20 од ЗБСП е дополнет со нова содржина која се однесува на посебниот знак со кој е обележано возило со кое управува лице чии екстремитети суштествени за управување со возилото се оштетени, во следната содржина:

"Посебниот знак од став 2 на овој член го изработува правно лице што ќе го овласти министерот за транспорт и врски.

На барање на физичкото лице, овластеното правно лице за вршење технички преглед е должно да го издаде и постави посебниот знак на возилото од ставот 2 на овој член."

Практично со овие понудени решенија се регулираат правните празнини кои се однесуваат на дилемите искажани во нашата иницијатива, а се однесуваат на посебниот знак за обележување на возилото на хендикепираното лице.

За предвидената материјална одредба утврдени се и соодветни прекршочни казни за злоупотреба на користењето на посебниот знак.

Така во членот 406 предвидена е парична казна од 1.500 ден. на самото место на прекршокот за:

"1. Возач кој на своето возило ќе истакне посебен знак спротивно на одредбите на член 20 став 2 на овој закон."

Исто така предвидени се соодветни казни и за непочитување на одредбите од страна на правните лица, и тоа:

"Со парична казна од 25.000 до 80.000 ден. ќе се казни за прекршок претпријатие или друго правно лице кое изработува посебен знак без овластување (член 20 став 3)."

Во членот 400, каде со парична казна од 15.000 до 45.000 ден. ќе се казни правно лице ако:

"На барање на физичко лице не издаде и не го постави посебниот знак на возилото (член 20 став 4);"

Овластувањето за донесување на гореситирираниот Правилник произлегува од член 397 став 3 од Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата според кој министерот за сообраќај и врски (сега министерот за транспорт и врски) во согласност со министерот за внатрешни работи го донесува овој акт.

Именуваниот Правилник е донесен во далечната 1983год., а врз основа на тогашните сојузни закони, како и во минати услови и состојби кои денес се надминати.

Заради тоа, упатено е барање до надлежното Министерство за транспорт и врски да подготви нова содржина на овој акт, усогласена со ЗБСП како и специфичните потреби на инвалидните лица-возачи во сообраќајот.

Во оваа смисла при подготвување на новиот Правилник актуелизирани се следните предлози презентирани од НВО на инвалидните лица кои треба да се вградат во текстот:

1. Да се усогласи називот на Правилникот како и соодветната терминологија според ЗБСП;

2. При пропишување на формата и содржината на самиот знак за обележување на возилото, во него на соодветно место да се впише единствениот матичен број на граѓанинот-инвалидно лице односно лице кое управува со возилото. Ова се бара од причини што многу често заради избегнување на одредени обврски (плаќање на надомест на патиштата), недозволено паркирање на паркиралишни места наменети за инвалидни лица и слично се злоупотребува знакот од други лица;

3. Право на користење на овој знак, како и до сега, има инвалидно лице чии екстремитети суштествени за управување со возилото се оштетени најмалку 70%, што се утврдува со решение на комисија од ЗПИО (комисија за утврдување на инвалидитет) или комисија за утврдување на специфичните потреби на овие лица.

Меѓутоа, при повторно анализирање на ова право во ЗБСП во корелација со Правилникот, се постави дилемата што со оние возила кои не се преправени, ниту управувани од инвалидно лице, а во истите се превезуваат такви лица по разни објективни потреби? Се имплицира прашањето дали и овие возила рамноправно со другите треба да го користат овој знак?

Одговорот секако дека треба да биде позитивен, но член 20 од ЗБСП е претесен во регулирање на оваа ситуација и не го предвидува истото.

4. Овластено правно лице за вршење на технички преглед кое согласно член 20 став 4 од ЗБСП го издава посебниот знак, потребно е, истотака, да издаде и соодветен писмен доказ (потврда) која ги содржи основните податоци за корисникот на овој знак, а особено дали се работи за трајно или времено користење на ова право (ваквиот статус е утврден во решението од соодветната комисија);

5. Покрај основниот знак, да се предвиди и посебно текстуално обележување кое, по потреба, се лепи на вратата на возилото на инвалидното лице и со кое се предупредуваат другите учесници-возачи при паркирањето да остават простор од 1,20м. растојание помеѓу возилата.

Овој знак се издава заедно со основниот знак за лица кои имаат потреба од него;

6. Издавањето на знаците да биде бесплатно;

7. Во случај на оштетување, губење, крадење и слично на знакот, корисниците имаат право на нов бесплатен знак;

8. Напоменуваме дека учесниците возачи кои ќе го остварат правото на обележување на возилото со ваков знак, истиот ќе можат да го користат на јавните патишта како услов за ослободување од надоместок на наплатните рампи, бесплатно користење на јавните паркиралишта и слично.

Надлежното Министерство, доколку е потребно, ќе треба да изврши соодветни измени и во матичните закони во овие области.

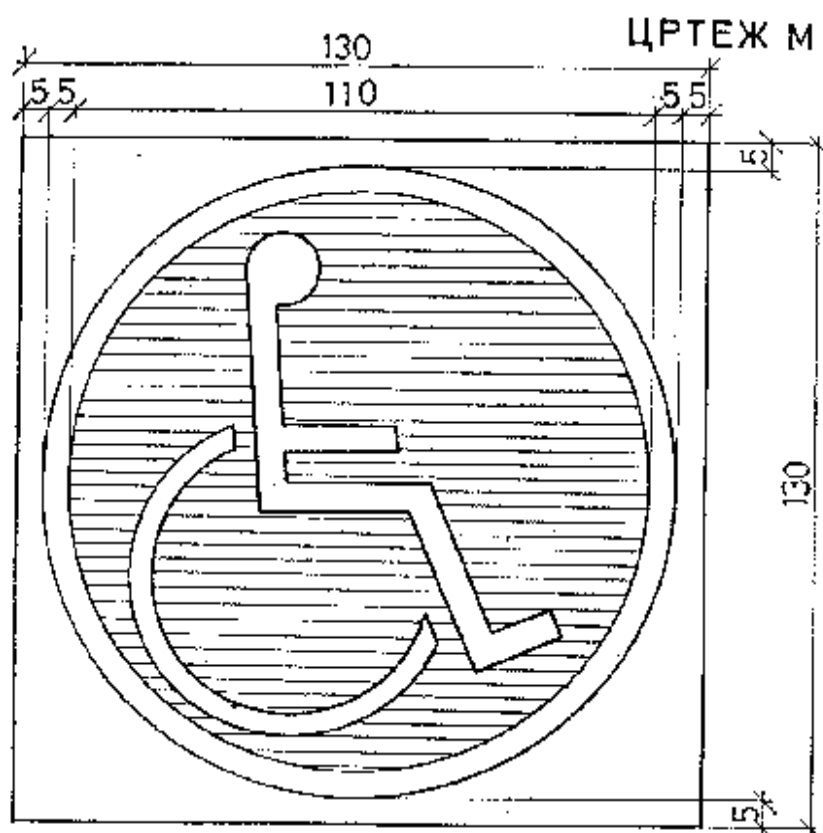
Предлозите и забелешките се усогласени во Техничкиот комитет на ИППЛГ и истите писмено се доставени до Министерството за транспорт и врски и непосредно ќе бидат презентирани на заедничка средба на претставници од Министерството и невладините организации на инвалидни лица.

5.2. Посебен знак за означување на возилото со кое управува лице на кое му се оштетени екстремитетите битни за управување со возилото

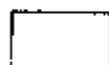
Страна 20 — Приј 2

СМЕСТАНИ ЛИСТИ НА ОФР

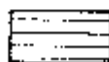
Печат, 16 септември 1993

ЛЕГЕНДА:

БЕЛА БОЈА

СИНА БОЈА

6. Кривичен Законик

КРИВИЧЕН ЗАКОНИК **("Службен весник на РМ", бр. 37/96, 80/99)** **Пречистен текст- Полио Плус**

Член 12

1). Не е пресметлив сторителот кој во време на извршувањето на кривичното дело не можел да го сфати значењето на своето дело или не можел да управува со своите постапки поради трајна или пивремена душевна болест, привремена душевна растроеност или заостанат душевен развој или други особено тешки душевни пречки (непресметливост).

2). Сторителот на Кривично дело чија способност да го свати значењето на своето дело или способноста да управува со своите постапки била битно намалена поради некоја состојба од став 1 може да се казни поблаго (битно намалена пресметливост).

Член 63

1). На сторител кој сторил кривично дело во состојба на непресметливост или битно намалена пресметливост, судот ќе му изрече задолжително психијатриско лекување и чување во здравствената установа, ако утврди дека поради таа состојба повторно може да стори кривично дело и дека за отстранување на оваа опасност е потребно негово лекување и чување во таква установа.

Член 166

Повреда на правата од работен однос

Тој кој што свесно не се придружува кон закон, друг пропис или колективен договор, за засновање или престанок на работниот однос заштита на жената, младината и инвалидите ... ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.

Член 167

Повреда на правото од социјално осигурување

Тој кој што свесно не се придружува кон закон, друг пропис или колективен договор, за здравствено, пензиско и инвалидско осигурување и други видови социјално осигурување и со тоа повреди, одзема или ограничи право што на работникот му припаѓа, ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.

Член 187

Обљуба врз немоќно лице

1). Тој кој што врз друг ќе изврши обљуба, злоупотребувајќи го душевното заболување, душевната растроеност, немоќност, заостанатиот душевен развој или друга состојба поради која тоа лице е неспособно за отпор, ќе се казни со затвор од три месеци до пет години.

2). Ако поради делото од став 1 настапила тешка телесна повреда, смрт или друга тешка последица или делото е сторено од страна на повеќе лица, на особено суров или понижувачки начин, сторителот ќе се казни со затвор најмалку три години

Член 188

Полов напад врз дете:

2). За силување на дете или за друго полово дејство врз дете со злоупотреба на негово душевно заболување, душевна растроеност, немоќ, заостанат душевен развој или друга состојба поради која детето е неспособно за отпор, сторителот ќе се казни со затвор најмалку четири години.

3). Ако делото од ставовите 1 и 2 го изврши наставник, воспитувач, посвоител, старател, очув, лекар или друго лице со злоупотреба на својата положба, или при вршење семејно насилство, ќе се казни со затвор најмалку пет години.

4). Ако поради делата од ставовите 1 и 2 настапила тешка телесна повреда, смрт или други тешки последици или деото е сторено од страна на повеќе лица или на особено суров или понижувачки начин, сторителот ќе се казни со затвор најмалку пет години.

Член 200

Напуштање на немоќно дете

Родител, посвоител, старател или друго лице на кое му е доверено немоќно дете кое ќе го напушти, со намера трајно да се ослободи од него, ќе се казни со затвор од три месеци до три години.

7. Закон за кривичната постапка

ЗАКОН ЗА КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА **("Службен весник на РМ", бр. 15/97, 44/2002 и 74/2004)**

Член 50

1). За малолетници и лица кои се наполно лишени од деловна способност, предлог за кривично гонење или приватна тужба поднесува нивниот законски застапник.

Член 60

1). Ако оштетениот е малолетник или лице кое е наполно лишено од деловна способност, неговиот законски застапник е овластен да ги дава сите изјави и да ги презема сите дејствија за кои според овој закон е овластен оштетениот.

Член 66

Ако обвинетиот е нем, глуп, мора да има бранител уште при првото испитување.

Член 216

2) Ако обвинетиот **е глуп** ќе му се поставуваат прашања писмено, а ако **е нем**, ќе се повика писмено да одговара. Ако испитувањето не може да се изврши на овој начин ќе се повика како толкувач/ лице кое може да се разбере со обвинетиот.

Член 250

1). Ако се јави сомневање дека е исклучена или е намалена пресметливоста на обвинетиот поради трајна или привремена душевна болест, привремена душевна растроеност или заостанат душевен развој, ќе се определи вештачење со психијатриски преглед на обвинетиот.

8. Закон за вонпроцесна постапка

ЗАКОН ЗА ВОНПРОЦЕСНА ПОСТАПКА **("Службен весник на СРМ", бр.19/79)**

Лишување од деловна способност и прогласување на лице за деловно способно.

Член 34

Во постапката за лишување од деловна способност судот одлучува за делумно или наполно лишување од деловна способност на лице кое поради душевно заболување, слабоумност не е во состојба да се грижи за себеси и за заштитата на своите права и интереси.

Кога ќе престанат причините поради кои лицето е лишено од деловна способност, судот одлучува за делумно или наполно прогласување на тоа лице за деловно способно.

Член 58

Задржување во здравствена установа за лекување на душевно болни.

Во постапката за задржување во здравствена организација за лекување на душевни болести судот одлучува кога душевно болно лице треба да биде ограничено во слободата на движењето или контактирањето со надворешниот свет.

Член 65

Судот е должен да ги испита сите околности од значење за донесувањето на решение и да го сослуша лицето над кое се врши преглед, ако е тоа можно и ако тоа не влијае штетно врз неговото здравје.

Член 67

Кога судот ќе реши прегледаното лице да биде задржано во здравствената организација, истовремено ќе го одреди и времето кое не може да биде подолго од една година.

Член 69

Решението за продолжување на времето за задржување судот го донесува врз основа на повторен преглед и сослушување на болното лице.

Член 112

Продолжување на родителските права по полнолетството.

Во постапката за продолжување вршењето на родителските права и должностите по полнолетството, судот одлучува за продолжување на овие права и должности ако поради физички или психички недостатоци детето не е способно само да се грижи за себе и за заштитан а своите права и интереси.

Член 115

Судот е должен да утврди дали постојат физички или психички недостатоци поради кои детето и по полнолетството не ќе биде способно само да се грижи за својата личност, права и интереси.

За утврдување на околностите од став 1 на овој Член, судот ќе го сослуша малолетникот, ако е тоа можно и ако не е штетно по неговото здравје, неговите родители, надлежниот орган за старателство и ќе прибави мислење од лекар - специјалист за здравствената и психичката состојба на малолетникот.

9. Закон за правата на воените инвалиди и членовите на нивните семејства и на членовите на семејствата на паднатите борци

**ЗАКОН ЗА ПРАВАТА НА ВОЕНИТЕ ИНВАЛИДИ,
НА ЧЛЕНОВИТЕ НА НИВНИТЕ СЕМЕЈСТВА И НА
ЧЛЕНОВИТЕ НА СЕМЕЈСТВАТА НА ПАДНАТИТЕ БОРЦИ**
(**"Службен весник на РМ" бр.13/96**)

Член 1

Со овој закон се уредуваат правата на воените инвалиди, на членовите на нивните семејства и на членовите на семејствата на паднатите борци.

Член 2

Воен инвалид е лице кое вршејќи воена должност во војна (воен инвалид од војните) или во мир (мировременски воен инвалид) здобило рана, повреда или болест при што настапило оштетување на неговиот организам.

Член 18

Воените инвалиди од војните, мировременските воени инвалиди (во натамошниот текст: воени инвалиди), членовите на нивните семејства, како и членовите на семејствата на паднатите борци ги имаат следниве права:

1. лична инвалиднина;
2. семејна и зголемена семејна инвалиднина;
3. инвалидски додаток;
4. додаток за нега и помош од страна на друго лице;
5. ортопедски додаток;
6. бањско и климатско лекување;
7. право на патничкомоторно возило;
8. додаток на деца и
9. професионална рехабилитација, здравствена заштита, помош во случај на смрт и бесплатен и повластен превоз.

10. Закон за цивилните инвалиди од војната

ЗАКОН ЗА ЦИВИЛНИ ИНВАЛИДИ ОД ВОЈНАТА **("Службен весник на СРМ" бр. 33/76,25/79,11/81,4/85,12/89,17/91, и** **"Службен весник на РМ" бр. 38/91 и 81/ 91)**

Член 1

Со овој закон се регулираат правата на цивилните инвалиди од војната, условите за стекнување и постапка за остварување на правата.

Член 2

Цивилен инвалид од војната, според овој закон, се смета:

1.лице кај кое настапило оштетување на организмот како последица на ранување или повреда настанати од тероризирање и лишување од слобода од страна на окупаторот или негови помагачи (жртви на фашистичкиот терор);

2.лице кај кое настапило оштетување на организмот како последица на ранување или повреди настанати во врска со воените операции; бомбардирање, улични борби, заталкан куршум и друго (жртва на воените дејства);

3.лице кај кое настапило оштетување на организмот како последица на ранување или повреди здобиени од заостанат воен материал (жртва на заостанат воен материал); и

4.лице кај кое настапило оштетување како последица на ранување или повреди настанати во врска со терористички акции (жртва на терористички акции).

Член 5

Цивилните инвалиди од војната можат да ги остварат следниве права:

- 1.цивилна инвалиднина;
- 2.додаток за нега и помош од друго лице;
- 3.здравствена заштита;
- 4.професионална рехабилитација;
- 5.ортопедски помагала.

11. Закон за посебните права на припадниците на безбедносните сили на Република Македонија и на членовите на нивните семејства

ЗАКОН ЗА ПОСЕБНИТЕ ПРАВА НА ПРИПАДНИЦИТЕ НА БЕЗБЕДНОСНИТЕ СИЛИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И НА ЧЛЕНОВИТЕ НА НИВНИТЕ СЕМЕЈСТВА
(**"Службен весник на Република Македонија" бр.2/ 2002, 17/2003 и 30/2004**)
Пречистен текст-Полио Плус

ГЛАВА I
ОПШТИ ОДРЕДБИ

Член 1

Со овој закон се уредуваат посебните права на припадниците на безбедносните сили и на членовите на нивните семејства, како и условите и постапката за нивното остварување.

Член 2

Припадниците на безбедносните сили на Република Македонија, во смисла на овој закон, се: војник на отслужување на воениот рок, професионален војник, воен старешина и цивилно лице на служба во постојаниот состав на Армијата на Република Македонија, униформирали лице во Министерството за внатрешни работи, како и лице со посебни должности и овластувања вработено во Министерството за одбрана и во Министерството за внатрешни работи и воен обврзник во резервниот состав на Армијата на Република Македонија и Министерството за внатрешни работи, кои организирано учествувале во одбрана на независноста, територијалниот интегритет и суверенитет на Република Македонија и во спречување на насилно уривање на демократските институции утврдени со Уставот на Република Македонија, сметано од 1 јануари 2000 година (во натамошниот текст: припадник на безбедносните сили).

Под учество во одбрана на независноста, територијалниот интегритет и суверенитет на Република Македонија и во спречување на насилно уривање на демократските институции утврдени со Уставот на Република Македонија (во натамошниот текст: одбрана на суверенитетот на Република Македонија), во смисла на став 1 од овој член се подразбира организирано дејствување на припадниците на безбедносните сили во вооружени дејствија против вооружените екстремистички и паравоени групации.

Припадник на безбедносните сили кој здобил рана, повреда или болест, при одбрана на суверенитетот на Република Македонија, при што настапило оштетување на неговиот организам најмалку за 20%, ќе се смета како воен инвалид од војните во смисла на Законот за правата на воените инвалиди, на членовите на нивните семејства и на членовите на семејствата на паднатите борци (во натамошниот текст: воен инвалид).

Припадник на безбедносните сили кој загинал во вооружени дејствија против вооружените екстремистички и паравоени групации се смета за загинат припадник на безбедносните сили.

Припадник на безбедносните сили кај кој настапила смрт како директна последица од рана или повреда здобиена во вооружени дејствија против вооружените екстремистички и паравоени групации се смета за починат припадник на безбедносните сили.

Член 3

Статусот и времето поминато како припадник на безбедносните сили се докажува со уверение издадено од Министерството за одбрана, односно Министерството за внатрешни работи.

Член 4

Како членови на семејство на припадник на безбедносните сили се сметаат: брачниот другар, децата и родителите.

Член 5

Покрај посебните права пропишани со овој закон на воените инвалиди, во смисла на овој закон, и членовите на нивните семејства им припаѓаат и правата пропишани со Законот за правата на воените инвалиди, на членовите на нивните семејства и на членовите на семејствата на паднатите борци кои ќе ги остваруваат на начин и постапка пропишани со тој закон.

Во остварување на правата од Законот за правата на воените инвалиди, на членовите на нивните семејства и на членовите на семејствата на паднатите борци, членовите на семејството на загинат или починат припадник на безбедносните сили од Министерството за внатрешни работи се изедначуваат со правата на членовите на семејството на паднат борец.

Член 6

Лицата кои стекнале или можеле да стекнат права по овој закон, не можат да ги остваруваат тие права ако оштетувањето на организмот ги здобиле како припадници, помагачи или соработници на вооружените екстремистички и паравоени групации, односно лица против кои се води кривична постапка или кои се правосилно осудени поради недозволено држење на оружје или распрскувачки материи или за кривични дела против државата или против човечноста и меѓуна-родното право согласно со Кривичниот законик, како и членовите на нивните семејства кои стекнале или можеле да стекнат права по овој закон.

Права утврдени со овој закон не можат да остварат ни лица кои сами се

повредиле заради избегнување на воена обврска, ниту лица кои самоволно или без одобрение на надлежниот старешина ја напуштиле единицата на безбедносните сили на Република Македонија во било кој период.

ГЛАВА II

ПОСЕБНИ ПРАВА НА ПРИПАДНИЦИТЕ НА БЕЗБЕДНОСНИТЕ СИЛИ И НА ЧЛЕНОВИТЕ НА НИВНИТЕ СЕМЕЈСТВА

Член 7

На припадниците на безбедносните сили и на членовите на нивните семејства со овој закон им се утврдуваат следниве посебни права:

- 1) ослободување од учество со лични средства при користење на здравствени услуги;
- 2) вработување;
- 3) стан под закуп - станбено згрижување;
- 4) еднократен паричен надоместок;
- 5) права од областа на образованието и
- 6) семејна пензија.

1. Ослободување од учество со лични средства при користење на здравствени услуги

Член 8

Припадникот на безбедносните сили кој здобил повреда или рана, што е непосредна последица од учество во одбраната на суверенитетот на Република Македонија, е ослободен од учество со лични средства при користење на здравствени услуги во примарна, специјалистичко-консултативна и болничка здравствена заштита и има право на надомест на патните трошоци ако е упатен да користи здравствени услуги надвор од местото на живеење, до завршување на лекувањето, но не подолго од две години.

Средствата за учество при користење на здравствените услуги од став 1 на овој член ги исплатува Министерството за одбрана, односно Министерството за внатрешни работи на здравствената установа која ги извршила здравствените услуги, по добиена пресметка.

Надоместокот на патните трошоци од став 1 на овој член го исплатува Министерството за одбрана, односно Министерството за внатрешни работи на припадникот на безбедносните сили, во висина на трошоците за превоз со средствата во јавниот сообраќај.

2. Вработување

Член 9

Владата на Република Македонија е должна да обезбеди вработување во државните органи, јавните претпријатија и јавните установи, без јавен оглас, на еден невработен член на семејството на загинат или починат припадник на безбедносните сили во рок од три месеца од смртта на припадникот на безбедносните сили.

Член 10

Државните органи, единиците во локалната самоуправа, јавните претпријатија и јавните установи се должни при вработување под еднакви услови да дадат предност на невработен припадник на безбедносните сили.

Правото од став 1 на овој член може да се оствари само еднаш во рок од пет години по влегување во сила на овој закон.

3. Стан под закуп - станбено згрижување

Член 11

Воените инвалиди од 1 до 7 група (100% до 50%) воен инвалидитет и членовите на семејството кои живееле во заедничко домаќинство со загинат или починат припадник на безбедносните сили и кои на територијата на Република Македонија немаат во сопственост стан или кука, ниту користат под закуп стан во сопственост на Република Македонија имаат право на приоритет при добивање стан под закуп од становите во сопственост на Република Македонија наменети за социјално загрозуени лица.

На лицата од став 1 на овој член становите им се даваат под закуп на неодредено време, со повластена закупнина.

Начинот и постапката за давање соодветен стан под закуп за лицата од став 1 на овој член се спроведува согласно со одредбите на Законот за домување.

Лицата од став 1 на овој член можат да го откупат станот даден под закуп под поповолни услови согласно со прописите за продажба на становите во општествена сопственост.

4. Еднократен паричен надоместок

Член 12

Семејството на загинат или починат припадник на безбедносните сили има право на еднократен паричен надоместок за претрпени душевни болки поради смрт на блиско лице, во висина од 40 просечни плати остварени во Република Македонија во месецот кога настапила смртта на припадникот на безбедносните сили.

Барање за остварување на правото на став 1 на овој член се поднесува до Министерството за одбрана, односно до Министерството за внатрешни работи.

Семејството на загинат или починат припадник на безбедносните сили кое остварило право на еднакратна парична помош во случај на смрт односно загинавање на граѓани во извршување на должности во одбраната согласно со Законот за одбрана или еднакратен надоместок во случај на смрт на вработен во Министерството за внатрешни работи согласно со Законот за внатрешни работи, има право само на разлика до висината на еднакратниот паричен надоместок од став 1 на овој член.

5. Права од областа на образованието

Член 13

Децата на загинат или починат припадник на безбедносните сили и децата на воен инвалид од 1 до 7 група воен инвалидитет, имаат предност при запишување во државни средни училишта, под услов да исполнат минимум бодови утврдени со Конкурсот за упис.

Припадникот на безбедносните сили, децата на загинат или починат припадник на безбедносните сили и децата на воен инвалид од став 1 на овој член, имаат предност при запишување во високо образовни установи без плаќање на партиципација, под услов да исполнат минимум бодови утврдени со Конкурсот за упис.

Член 14

Децата на загинат или починат припадник на безбедносните сили и децата на воен инвалид од член 13 на овој закон, имаат право на стипендија за редовно школување во државните средни училишта и право на стипендија за редовно студирање на високо образовни установи.

Средствата од став 1 на овој член ги обезбедува Министерството за образование и наука.

Член 15

Припадникот на безбедносните сили, децата на загинат или починат припадник на безбедносните сили и децата на воен инвалид имаат предност при сместување во ученички, односно студентски домови.

Член 16

Децата на загинат или починат припадник на безбедносните сили и децата на воен инвалид имаат право на бесплатни задолжителни учебници за потребите на редовно школување во основните и државните средни училишта и партиципација во предучилишните установи.

Учебниците од став 1 на овој член ги обезбедува Министерството за образование и наука.

6. Семејна пензија

Член 16-а

Брачниот другар, децата и родителите на загинат или починат припадник на безбедносните сили од членот 2 на овој закон, членовите на семејството според членот 4 на овој закон, кога не се исполнети општите услови за право на семејна пензија, стекнуваат право на семејна пензија според овој закон, доколку ги исполнуваат посебните услови утврдени со прописите за пензиското и инвалидското осигурување.

По исклучок од ставот 1 на овој член, брачниот другар и родителите правото на семејна пензија го стекнуваат без оглед на навршените години на живот.

Висината на семејната пензија од ставот 1 на овој член, се определува од основата што ја претставува просечната плата во Републиката од 2001 година во висина од 80% сведена на месечно ниво и тоа 70% за еден член на семејството, а за секој нареден член зголемена уште за по 10%, но не повеќе од 100% од основата,

Пензијата од ставот 3 на овој член се усогласува со процентот со кој се усогласуваат пензиите остварени согласно со Законот за пензиското и инвалидското осигурување.

Член 16-б

Брачниот другар, децата и родителите на загинат или починат припадник на безбедносните сили, кои оствариле право на семејна пензија според прописите за пензиското и инвалидското осигурување, имаат право на семејна пензија според овој закон доколку е тоа за нив поповолно.

Член 16-в

На корисник на семејна пензија од членовите 16-а и 16-б на овој закон, додека е во работен однос или додека врши дејност во Републиката или во странство му се запира исплатата на пензијата.

Член 16-г

Правото на семејна пензија од членот 16-а на овој закон, се остварува во Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија.

ГЛАВА III СРЕДСТВА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ЗАКОН

Член 17

Средства за остварување на правата утврдени во овој закон се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија.

ГЛАВА IV КАЗНЕНИ ОДРЕДБИ

Член 18

Со парична казна од 15.000 до 40.000 денари ќе се казнат за прекршок одговорното лице во правно лице и службеното лице во државен орган ако не постапат согласно со одредбата на член 10 став 1 од овој закон.

Член 19

Со парична казна од 25.000 до 50.000 денари ќе се казни за прекршок одговорно лице во правно лице, ако:

- при запишување на лице во образовна установа постапи спротивно на одредбите на член 13 од овој закон и
- при сместување на лица во ученички, односно студентски домови постапи спротивно на одредбите на член 15 од овој закон.

ГЛАВА V ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 20

Постапките по барањата за остварување на правата утврдени со овој закон, поднесени до денот на влегувањето во сила на овој закон, ќе се довршат согласно со одредбите на овој закон.

Член 21

Членовите на семејството на припадник на безбедносните сили кој загинал или починал пред денот на влегувањето во сила на овој закон, правото од член 9 на овој закон можат да го остварат во рок од три месеца од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Член 22

На членовите на семејството на загинал или починал припадник на безбедносните сили од Министерството за внатрешни работи, кои до денот на влегувањето во сила на овој закон оствариле права по Законот за правата на воените инвалиди, на членовите на нивните семејства и на членовите на семејствата на паднатите борци, по службена должност ќе им се исплати паричен надоместок во висина на разликата од правата што ги оствариле до правата што можат да ги остварат според овој закон.

Член 23

Посебните права утврдени со овој закон се однесуваат и на припадниците на безбедносните сили од Министерството за одбрана кои ги загубиле животите во војните во поранешна СФРЈ, на воените инвалиди и на членовите на нивните семејства.

Член 23-а

По исклучок од членот 12 став 1 на овој закон, семејството на припадник на безбедносните сили од Министерството за одбрана кој го загубил животот во војните во поранешна СФРЈ има право на еднократен паричен надоместок за претрпени душевни болки поради смрт на блиско лице, во висина од 40 просечни плати остварени во Република Македонија во месец јануар 2002 година.

Член 24

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Македонија".

12. Закон за домување

ЗАКОН ЗА ДОМУВАЊЕ

("Службен весник на Република Македонија" бр. 21/98 и 48/00)

Пречистен текст - Полио Плус

III. СТАНБЕНИ ЗГРАДИ И СТАНОВИ ВО СОПСТВЕНОСТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Член 34

Владата на Република Македонија одлучува за давање под закуп станови во сопственост на Република Македонија на:

- носители избрани и именувани за вршење на јавни и други функции утврдени со Уставот и закон;
- социјално загрозени лица станбено необезбедени, согласно со Законот за социјалната заштита;
- лица од подрачја прогласени за погодени од природни непогоди и епидемии и
- вработени во државните органи кои вршат посебни должности неопходни за остварување на основната функција на органот.

ДЕЛ ОСМИ

ВИЗИЈА

ДЕЛ ОСМИ

ВИЗИЈА

1. Предлог на Закон за просторно и урбанистичко планирање

ПРЕДЛОГ НА ЗАКОН ЗА ПРОСТОРНО И УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ

Член 4

Со просторното и урбанистичко планирање се одредуваат долгорочните начела во процесот на планирање и уредување на просторот:

Начела во процесот на планирање и уредување на просторот се:

- **рамномерен просторен развој;**
- **рационално уредување и користење на просторот;**
- **услови за хумано живеење и работа на граѓаните;**
- **надминување на урбаните бариери на лицата со инвалидитет;**
- **оддржлив развој;**
- **заштита и унапредување на животната средина и природата;**
- **заштита на културните и историските вредности;**
- **заштита од воени разурнувања, од природни и технолошки катастрофи и хаварии;**
- **јавност во постапка за донесување и спроведување на плановите;**
- **усогласеност со европските норматив и стандарди во планирањето и уредувањето на просторот.**

Член 5

Одделни изрази употребени во овој закон го имаат следното значење:

- **Бариери** се создадени градежни пречки во градовите и другите населени места, кои оневозможуваат непречено движење на хендикепирани лица:

2. Предлог на амандмани на Законот за просторно и урбанистичко планирање

ПРЕДЛОГ НА АМАНДМАНИ НА ЗАКОНОТ ЗА ПРОСТОРНО И УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ

Предлагач: Лилјана Поповска

(Членови на ИППЛГ кои до сега се согласија да бидат на листата на предлагачи)

Асани Фатмир

Бонева Силвана

Гешоски Благоја

Агим Зиљаљи

Лалчевска Ристана

Лепиткова Соња

Мавровски Спиро

Петковски Тито

Петрова-Митревска Елеонора

Рамадани Исмет

Чашуле Слободан

Шапуриќ Зоран

(останатите четири членови не беа достапни)

ДО ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на членовите 165 и 166 од Деловникот на Собранието на Република Македонија, на Предлог - законот за просторно и урбанистичко планирање, ги поднесувам следниот амандмани:

АМАНДМАНИ

Во членот 27 став 2 по зборот "граѓаните" точката се заменува со записка, а се додаваат зборовите со "посебна нагласка за обезбедување интегративен пристап и еднакви можности за лицата со инвалидност во севкупното живеење. "

АМАНДМАН II

Во членот 56 став 1 по зборот "план" точката се заменува со записка, а се додаваат зборовите "и на ставот 2 од членот 27 од истиов закон".

АМАНДМАН III

По членот 56 се додава нов член 56-а и гласи:

"Со парична казна од 30.000 до 50.000 денари, ќе се казни лице кое нема да го почитува одбележаниот простор на јавни паркиралишта предвидени за лица со инвалидност според подзаконските акти кои се донесуваат врз основа на овој закон."

Образложение на амандманите I, II и III

Амандманите се предлагаат за да се обезбеди спроведување на решенијата од подзаконските акти кои третираат прашања што се од значење за лицата со инвалидност. Тоа се прави со внесување одредби за санкционирање на непочитувањето на веќе донесените правилници во кои се предвидени стандарди и нормативи (изградба на пристапни рампи, паркиралишта и др.) во делот на планирање и користење на одделни јавни простори во функција на обезбедување интегрираност на сите граѓани во севкупното живеење меѓу кои и лицата со инвалидитет.

Ова е и заложба на Интер-партиската парламентарна лоби група за лицата со посебни потреби, произлезена од расправата на Советодавниот комитет, кој вклучува лица од различни структури (невладини организации, владин сектор, медиуми, локална самоуправа, експерти и др.)

Пратеник,
Лилјана Поповска

3. Предлог на Закон за градење

ПРЕДЛОГ НА ЗАКОН ЗА ГРАДЕЊЕ

7. Отстапување од основните барања за градбата

Член 10

Во случај на реконструкција или адаптација на градба запишани во регистарот на културни добра на Република Македонија, односно градба во кои на лица со инвалидност им се овозможува непречен пристап, движење, престој и работа, може да се отстапи од некои битни барања за градбите со прибавена согласност од органот на државната управа надлежен за работите од областа на културата.

8. Непречен пристап и движење до и во градбата

Член 11

(1) Градба за јавни и деловни намени, мора да биде проектирана и изградена така што на лицата со инвалидност ќе им се обезбеди непречен пристап, движење, престој и работа до и во градбата.

(2) Градба за станбени и станбено-деловни намени со десет и повеќе станови мора да биде проектирана и изградена така што да биде приспособена за пристап, движење, престој и работа на лицата со инвалидност во најмалку еден стан на секои десет станови.

(3) Начинот на обезбедување на непречен пристап, движење, престој и работа на лица со инвалидност до и во градбите од став 1 и 2 од овој член ги пропишува министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на уредување на просторот.

9. Градби за кои не е потребно одобрение за градење

Член 64

(1) Одобрение за градење не е потребно за :

...

3. реконструкција на употреблива градба:

- со која се овозможува или олеснува движењето до и во градбата на лица со инвалидност.

ТЕЗИ НА ПОДЗАКОНСКИ АКТИ КОИ ПРОИЗЛЕГУВААТ ОД ЗАКОНОТ ЗА ГРАДЕЊЕ

Министерот кој раководи со органот на државната управа надлежен за работите од областа на уредување на просторот ги пропишува:

1. Начинот на обезбедување на непречен пристап, движење, престој и работа на лицата со инвалидност до и во градбите (член 11 став 3)

4. Предлог на амандмани на Законот за градба

ПРЕДЛОГ НА АМАНДМАНИ НА ЗАКОНОТ ЗА ГРАДБА

Предлагач: Лилјана Поповска

(Членови на ИППЛГ кои до сега се согласија
да бидат на листата на предлагачи)

Асани Фатмир

Бонева Силвана

Гешоски Благоја

Агим Зиљаљи

Лалчевска Ристана

Лепиткова Соња

Мавровски Спиро

Петковски Тито

Петрова-Митревска Елеонора

Рамадани Имет

Чашуле Слободан

Шапуриќ Зоран

(останатите четири членови не беа достапни)

ДО ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА СОБРАНИЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на членовите 165 и 166 од Деловникот на Собранието на Република Македонија, на Предлог - законот за градба, ги поднесувам следните амандмани:

АМАНДМАН I

Во членовите 10 став 1 и 2, 11 став 1 и 2 и членот 44 став 4 зборовите "хендикепирани/те лица" се заменуваат со зборовите "лица со хендикеп".

Образложение

Ниту науката, ниту практиката, кај нас и во светот, имаат целосна согласност околу употребата на терминологијата. Но во секој случај, без обзир кој термин ќе се искористи, постои целосна согласност дека зборот не смее да биде именка туку опис (пример: не - хендикепиран, инвалид, дефектен туку - лице со хендикеп, лице со инвалидност, со посебни потреби итн). Ова е важно бидејќи само една страна на особеноста на индивидуата никако не смее да претставува и целосно обележување на личноста.

АМАНДМАН II

Во членот 59 став 1 да се додаде уште една (четврта) алинеја која ќе гласи "- непречен пристап и движење на лицата со хендикеп".

Образложение

Овој член ја регулира контролата на градбата во поглед на некои од битните барања (член 3) на Законот. Сметаме дека е умесно тука да се додаде одредба која ќе упатува на член 11 со што ќе се заштити пристапноста на објектите уште во фазата на ревидирање на проектот. Со еден збор - подобро да се спречи отколку да се лечи.

АМАНДМАН III

Во членот 184, став 2, зборовите "точка 1 и 2" се заменуваат со зборовите "точка 1, 2 и 3".

АМАНДМАН IV

Во членот 185, став 2, пред зборовите "3 и 4" се додаваат зборовите "1, 2".

Образложение

Кон амандманите III и IV

Причините за предлагање, како и образложението што го нудиме кон амандманите III и IV е исто:

Сметаме дека одземањето на овластувањето за нострификација (член 184) т.е. одземањето на дозволата за вршење на дејност на изведувачот (член 185) треба да се применат и во случаите на прекршок од точката 3 на член 184, т.е. точките 1 и 2 на член 185 кои директно упатуваат на членот 11, став 2.

Прекршувањето на основните права на движење и достапност има целосна тежина да биде основ за губење и одземање на соодветните дозволи. Сметаме дека таквата санкција ќе го засили остварувањето на овие права на лицата со хендикеп. Вметнувањето на вакви одредби е значајно дотолку повеќе што самите парични казни, кои се предвидени во Законот, во некои случаи се далеку помали во споредба со евентуалните трошоци кои адекватната примена на член 11 може да ги наметне.

И двата амандмани имаат за цел ефектно да ја затворат можноста за калкулирање на исплатливоста при спроведувањето на Законот

Додаток во прилог на Образложението на законот

На кратко, овој Предлог - закон во многу моменти е револуционерен од аспект на обезбедување пристап на лицата со хендикеп во општественото (и не само во него) живеење. Законот ги запазува светските стандарди кои го обезбедуваат правото на пристап за лицата со хендикеп и е во согласност со препораките на Советот на Европа и Декларацијата од Малага на Советот на министри на ЕУ. Но не зачудува фактот што во неговото образложение овој податок не е воопшто спомнат. Затоа предлагаме во Образложението на Законот во вториот дел, на крајот од објаснувањето за втората глава (страна 80) да се додаде следниов дел:

"Овој законски текст одразува особена грижа за достапноста на објектите за лицата со хендикеп и стреми кон целосна хармонизација и изедначување на стандардите кои се поставени со Резолуцијата на Советот на Европа **РесАП(2001)3** и Ревидираната европска социјална повелба (1996). Исто така одредбите кои се однесуваат на лицата со хендикеп во суштина претставуваат имплементирање на престојната Конвенција за заштита на правата и достоинството на лицата со хендикеп која наскоро ќе се донесе во ООН а кон која Република Македонија ќе има соодветни обврски."

Во прилог на ова образложение Ви доставуваме и Збирка на документи на Советот на Европа кои се однесуваат на лицата со хендикеп.

Пратеник,
Лилјана Поповска

5. Иницијатива за донесување на Закон за повластици во сообраќајот за лица со хендикей

ИНИЦИЈАТИВА ЗА ДОНЕСУВАЊЕ НА ЗАКОН ЗА ПОВЛАСТИЦИ ВО СООБРАЌАЈОТ ЗА ЛИЦА СО ХЕНДИКЕЙ

ГОПШТИ ОДРЕДБИ

Член 1

Со овој закон се утврдуваат повластици на инвалидните лица и нивните придружници во јавниот сообраќај, и се утврдуваат условите и постапката за нивното остварување.

Член 2

Инвалидно лице, во смисла на овој закон, е лице чија инвалидност е утврдена од надлежен орган.

Член 3

Како инвалидни лица во смисла на овој закон се сметаат лицата со оштетен вид, лицата со оштетен слух, лицата со телесен инвалидитет, лицата со интелектуална попреченост и инвалидите на трудот.

Член 4

Како лица со оштетен вид, кои имаат право на повластен превоз во јавниот сообраќај, во смисла на овој закон се сметаат лицата со способност на видливост до 10%.

Како лица со оштетен слух кои имаат право на повластен превоз во јавниот сообраќај во смисла на овој закон се сметаат лицата кои имаат оштетување на слухот над 70 %.

Како лица со телесен инвалидитет кои имаат право на повластен превоз во јавниот сообраќај во смисла на овој закон се сметаат лицата заболени од дистрофија и сродни мускулни и невромускулни болести, мултиплекс склероза, церебрална парализа, параплегија, детска парализа и ампутација на рака или нога со признато телесно оштетување над 80%.

Како лица со интелектуална попреченост кои имаат право на повластен превоз во јавниот сообраќај во смисла на овој закон се сметаат лицата со умерена, тешка и длабока интелектуална попреченост.

Како инвалиди на трудот кои имаат право на повластен превоз во јавниот сообраќај во смисла на овој закон се сметаат лицата со изгубена работна способност.

Алтернатива: Ставот 5 се брише.

Член 5

Лице во придружба на инвалидното лице од член 4 на овој закон (во натамошниот текст: придружник) е лице кое инвалидното лице го придружува на сите патувања во сите видови на превоз. патува по инвалидното лице, или се враќа после придружувањето на инвалидното лице.

Инвалидно лице не може да се јави како придружник на друго инвалидно лице.

Член 6

На инвалидните лица, нивните придружници и превозниците се применуваат и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот на Република Македонија.

II ПОВЛАСТИЦИ ВО ЈАВНИОТ ПАТНИЧКИ СООБРАЌАЈ НА ИНВАЛИДНИТЕ ЛИЦА

Член 7

Инвалидните лица од член 4 на овој закон имаат право на: во внатрешниот јавен сообраќај

- Бесплатен јавен градски и приградски автобуски сообраќај;
- Осум патувања во годината со повластен превоз од 75% од цената на превозот во автобускиот меѓумесен сообраќај;
- Осум патувања во годината со повластен превоз од 75% од цената на превозот во железничкиот меѓумесен сообраќај;
- Две патувања во годината со повластен превоз од 50% од цената на превозот во домашниот воздушен сообраќај.

Во меѓународниот јавен сообраќај

- Едно патување во годината со повластен превоз од 50% од цената на превозот во патниот (автобускиот) меѓународен сообраќај;
- Едно патување во годината со повластен превоз од 50% од цената на превозот во меѓународниот железнички сообраќај;
- Едно патување во годината со повластен превоз од 50% од цената на превозот во меѓународниот воздушен сообраќај.

Член 8

За едно патување од член 7 на овој закон се смета патувањето од почетното до крајното одредиште на патувањето и враќање назад.

III ПОВЛАСТИЦИ ВО ЈАВНИОТ ПАТНИЧКИ СООБРАЌАЈ НА ПРИДРУЖНИКОТ НА ИНВАЛИДНОТО ЛИЦЕ

Член 9

Придружникот на инвалидното лице од член 4 на овој закон го придружува лицето во внатрешниот патен (автобуски) и железнички сообраќај бесплатно, додека во домашниот воздушен сообраќај со повластен превоз од 50% од цената на превозот.

Во меѓународниот автобуски, железнички и воздушен сообраќај, придружникот на инвалидното лице има право на повластен превоз од 50% од цената на превозот.

Член 10

Инвалидното лице и неговиот придружник имаат право на повластите од член 7 и 9 на овој закон за превоз во било која класа на возот (деловен, експресен, брз и патнички), како и за економската класа во авион.

IV ЛЕГИТИМАЦИЈА ЗА БЕСПЛАТЕН И ПОВЛАСТЕН ПРЕВОЗ

Член 11

Министерството за труд и социјална политика, врз основа на медицинска документација од овластена здравствена установа, издава посебна патна легитимација за бесплатен и повластен превоз на инвалидните лица од член 4 на овој закон кои ги исполнуваат наведените услови во која е содржано "важи само за инвалидното лице" или "важи за инвалидното лице и лицето кое го придружува", врз основа на која се користат повластите во патниот сообраќај.

Член 12

Легитимацијата се издава за период од пет години и истата се заверува секоја година на почетокот на годината. Ако сопственикот ја загуби легитимацијата, ќе му се издаде нова врз основа на доказ дека загубената легитимација е огласена за неважечка во "Службен весник на Република Македонија".

Член 13

Правото на бесплатен, односно повластен превоз придружникот на инвалидното лице го остварува врз основа на објава за бесплатен односно повластен превоз што ја издава Министерството за труд и социјална политика.

Член 14

Министерот за труд и социјална политика донесува пропис за постапката на издавање и образецот на посебната патна легитимација за бесплатен и повластен превоз на инвалидните лица како и објавата за бесплатен и повластен превоз на придружникот на инвалидното лице...

V ПОСТАПКА ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВОТО НА БЕСПЛАТЕН И ПОВЛАСТЕН ПРЕВОЗ

Член 15

Постапката за остварување на правото на бесплатен и повластен превоз се поведува по барање на лицата од член 4 од овој закон.

Барањето се поднесува до подрачната организациона единица на Министерството за труд и социјална политика во општината на чие подрачје лицето има живеалиште.

Кон барањето се приложува соодветна медицинска документација со која се докажува дека се исполнети пропишаните услови за остварување на правото на бесплатен и повластен превоз.

Член 16

Во постапката за остварување на правото на бесплатен и повластен превоз според овој Закон се применуваат одредбите на Законот за општата управна постапка, ако со овој закон не е определено поинаку.

Член 17

Министерството за труд и социјална политика води евиденција за корисниците на правото на бесплатен и повластен превоз според овој закон.

Член 18

Инвалидните лица кои користат право според овој закон должни се секоја промена која влијае врз користењето и престанокот на тоа право, да ја пријават кај надлежниот орган.

Член 19

Во постапката за остварување на правото на бесплатен и повластен превоз не се наплатува такса.

Член 20

Правото на бесплатен и повластен превоз од овој закон не може да се пренесе врз друго лице.

VI ОБЕЗБЕДУВАЊЕ СРЕДСТВА ЗА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВОТО НА БЕСПЛАТЕН И ПОВЛАСТЕН ПРЕВОЗ

Член 21

Средствата за остварување на правото на бесплатен и повластен превоз утврдено со овој закон се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија.

Алтернатива на член 21 Средствата за надоместување на превозниците за искористените повластици според овој закон се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија.

VII НАДЗОР

Член 22

Надзор над користењето на средствата наменети за остварување на правото на бесплатен и повластен превоз во јавниот превоз на патници според овој закон врши Министерството за финансии согласно со овластувањата утврдени со закон, а надзор над користењето на средствата наменети за остварување на правото на бесплатен и повластен превоз во градскиот и приградскиот превоз врши општината односно градот Скопје.

Член 23

Јавното претпријатие “Македонски железници”, националниот авио превозник, јавните претпријатија за градски и приградски сообраќај како и приватните превозници кои извршуваат редовен градски приградски и меѓумесен патен (автобуски) превоз во Република Македонија, трошоците направени од корисниците од членовите 7 и 9 на овој закон до Министерството за финансии поднесуваат барање за исплата на побарувањата.

Член 24

Министерот за труд и социјална политика во согласност со министерот за транспорт и врски и министерот за финансии ќе донесе поблизок пропис за начинот на користењето на правото на бесплатен и повластен превоз и за пресметувањето и исплатувањето на надоместоците за искористените повластици.

VIII КАЗНЕНИ ОДРЕДБИ

Член 25

Со парична казна од 2.000 до 20.000 денари ќе се казни за прекршок лицето од член 4 и член 5 на овој закон ако врз основа на неточни и лажни податоци за кој знаело или морало да знае дека се неточни или на друг начин остварило право и го користело правото на бесплатно и повластено патување согласно овој закон.

Член 26

Со парична казна од 5.000 до 30.000 денари ќе се казни за прекршок лицето од член 4 на овој закон, кое не ги пријавило настанатите промени што влијаат врз губењето на правото од овој закон, а знаело или морало да знае за тие промени.

Член 27

Со парична казна од 25.000 до 40.000 денари ќе се казни за прекршок слудбеното лице кое ќе издаде посебна патна легитимација за повластено патување спротивно на условите од член 11 на овој закон.

Член 28

Со парична казна од 30.000 до 200.000 денари ќе се казни за прекршок превозникот од член 23 на овој закон ако врз основа на неточни или лажни податоци за кој знаел или морал да знае дека се неточни или лажни, поднел, односно остварил барање за надомест на трошоците направени за повластеното патување согласно овој закон. За прекршокот од став 1 од овој член ќе се казни и одговорното лице во правното лице со парична казна од 25.000 до 40.000 денари.

IX ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 29

Прописите од членовите 14 и 24 на овој закон, министерот за труд и социјална политика ќе ги донесе во рок од 60 дена од денот на неговото влегување во сила.

Член 30

Постапките за остварување на правото на повластен превоз за лицата со оштетен вид започнати пред влегувањето во сила на овој закон ќе завршат според одредбите на овој закон.

Член 31

Со влегувањето во сила на овој закон престанува да вади член 1 став 2 во делот “освен за слепи лица и нивните придружници во воздушниот сообраќај” и член 3 од Законот за определување повластици во јавниот патнички сообраќај (“Службен весник на СРМ” бр. 38/66, 18/77 и 10/79).

Член 32

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во “Службен весник на Република Македонија”.

6. Причини поради кои се предлага донесување на Законот

Во легислативата на Република Македонија повластици во јавниот патнички сообраќај за инвалидните лица се утврдени само за слепите лица и за нивните придружници. Овие повластици се утврдени со Законот за определување повластици во јавниот патнички сообраќај ("Службен весник на СРМ" бр. 38/66, 18/77 и 10/79). Во наведениот закон утврдени се повластици во превозот и за редовните учесници и студенти, носителите на Илинденска споменица и пратениците на Собранието на Република Македонија.

Освен за слепите лица во Законот не се утврдени повластици и за други категории на инвалидни лица. Одредбите на овој закон кои се однесуваат на повластиците на слепите лица не се доволно прецизни и не кореспондираат со законодавството на земјите од Европската унија, а и нивната примена во практиката е следена со потешкотии.

Во законодавствата на западно - европските држави утврдени се повластици во превозот и за лицата со телесен инвалидитет, лицата со оштетен слух, лицата со интелектуална попреченост и инвалидите на трудот.

Од овие причини се јави потребата од доградување и унапредување на легислативата во Република Македонија која се однесува на повластиците во превозот за инвалидните лица со донесување на посебен закон за определување повластици на инвалидните лица во јавниот патнички сообраќај, во кој ќе бидат имплементирани меѓународните стандарди како и компаративните искуства на западно - европските земји што се однесуваат на лицата со хендикеп, поради што предлагаме Собранието на Република Македонија да го донесе овој закон.

ОСНОВНИ НАЧЕЛА ВРЗ КОИ ТРЕБА ДА СЕ ЗАСНОВУВА ЗАКОНОТ

Предлогот за донесување на закон за определување повластици во јавниот патнички сообраќај за инвалидните лица се засновува врз следните начела:

- Операционализирање на одредбата од член 35 од Уставот на Република Македонија, според која, Републиката обезбедува посебна заштита на инвалидните лица и услови за нивно вклучување во општествениот живот.
- Нормативно уредување на повластите во превозот за инвалидните лица; и
- Обезбедување на повластици во јавниот патнички сообраќај за инвалидните лица.

7. Иницијатива за враќање на правото на лицата со хендикей за соодветно даночно ослободување при увоз на патнички автомобили за сопствен превоз преку изменување и дополнување на одредени решенија во постојните законски прописи

ВОВЕД:

I.

Согласно Уставот, Република Македонија како демократска и социјална држава има обврска да обезбедува посебна заштита на инвалидните лица и услови за нивното вклучување во општествениот живот. Меѓутоа, социјалната правда, како и напредокот на личниот и во тие рамки на заедничкиот живот, не значат само "декларативно стипулирани норми, кои во праксата не се операционализираат". Имено, во овој поглед ни треба добра воља да се унапредат постојните права на оваа група на граѓани заради нивно вистинско социјализирање и интегрирање со останатите граѓани на РМ.

Донесувањето на "Националната стратегија за изедначување на правата на лицата со хендикей во Република Македонија" (Службен весник на РМ" бр. 101/2001) како и Декларацијата во оваа област се формално-декларативни акти со кои државата ја реafirмира и промовира својата цврста заложба спрема релевантната 'социјална обврска', насочувајќи ја нејзината потенцијална краткорочна и долгорочна акција во таа област, изразувајќи ја истовремено и својата посебна подготвеност за вклучување на лицата со хендикей во сите области на општествениот живот.

II.

Но, анализата на денешната "формално-правна реалност" го наметнува заклучокот дека денес постои серија на "заборавени" или "запоставени" права на лицата со хендикей. Во оваа смисла, конкретно, со донесувањето на "Законот за данок на додадена вредност" ("Службен весник на РМ", бр. 44/99, 59/99, 86/99, 11/2000,

8/2001 и др.), државата *'de jure'* го укина поранешното право на даночно ослободување за увоз на патнички автомобил за превоз на инвалидно лице¹.

Не навлегувајќи подлабоко во причините за ваквата постапка, општо-ноторна е констатацијата дека рестриктивната политика на државата во одредени сегменти спрема лицата со хендикеп не кореспондира со толку многу често потенцираната цврста заложба на државата да им помогне или да им ги подобри условите за живеење на оваа категорија на граѓани. Во овој поглед, самото деволуирање на еднаш веќе стекнатото право претставува доказ за соодветна неконзистентност и маргинализација на специфичните потреби на лицата со хендикеп.

Всушност ваквата политика некореспондира ниту со Европските препораки и стандарди во оваа област, а кои Република Македонија треба да ги интегрира во својата легислатива.

III.

Реферирајќи се на основните цели на горенаведената Национална стратегија, како и користејќи ја можноста за комуникација помеѓу државата и невладините организации (предвидена со Стратегијата), а со цел враќање на горенаведеното право за лицата со хендикеп и негово соодветно реинтегрирање во законската легислатива, Здружението на граѓани *"Полио плус"* во рамките на своите активности, поведува:

¹ Ова право беше стипулирано со Членот 14 на "Законот за промет на производи и услуги", што престана да важи со донесувањето на "Законот за ДДВ".

8. Иницијатива за измена и дополнувањена Законот за додадена вредност

(во делот што се однесува на враќање на данок), со цел истиот нормативен акт да се дополни со посебна одредба во смисла на следната содржина:

"Данок на додадена вредност ќе се врати, на барање, на лице кое врз основа на писмен наод и мислење од надлежна инвалидска комисија набавува патнички автомобил за свој личен превоз најмногу еднаш во текот на пет години, со наполнети 18 години живот и кое поседува возачка дозвола или лице кое според посебни прописи² го остварило правото на нега и помош од друго лице кое поседува возачка дозвола и тоа во случаите:

- кога поради загуба, оштетување или одземеност на долните екстремитети или на карлицата кај лицето настапило телесно оштетување од најмалку 80% според листата на телесни оштетувања;
- кога лицата целосно го изгубиле видот на обете очи.

Данокот од став 1 на овој член се враќа во износ на платениот данок за возилото, но не повеќе од 2500 ЕВРА во денарска противвредност.

Возилото од ставот 1 на овој член мора да биде посебно означено, а во сообраќајната дозвола се внесува податокот дека возилото служи исклучително за превоз на инвалидно лице. Начинот на обележување на возилото и внесување на податоците се определува со посебен пропис што го донесува министерот за финансии во согласност со министерот за внатрешни работи.

Ако инвалидното лице го отуѓи возилото, го даде без надомест или го даде на употреба на друго лице пред истекот на рокот од пет години од денот на набавката, ќе се наплати данокот во висина на вратениот данок и камата од денот на враќањето до денот на плаќањето на данокот согласно овој закон.

² Посебните прописи ги опфаќаат "Законот за социјална заштита" и подзаконски прописи во оваа област.

Поединостите во поглед на постапката за враќање на данокот како и постапката во случај од став 4 на овој член ги регулира министерот за финансии во согласност со министерот за труд и социјална политика.

Ако инвалидното лице умре пред истекот на рокот од пет години од денот на набавката на возилото, законските наследници можат да го користат или продадат истото без наплата на овој данок.

Наодот и мислењето од став 1 на овој член ги издава надлежната инвалидска комисија на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Македонија.

Воен инвалид од прва група кој врз основа на Законот за основните права на воените инвалиди и на семејствата на паднатите борци ќе го оствари правото на моторно возило, нема право на враќање на данок од овој член."

Вака понуденото решение соодветствува на Европските стандарди и норми во областа на заштита на правата на инвалидизирани лица и истото како решение е познато во европското право.

Исто така, лимитирањето на износот на повратениот данок е во висина на данокот на додадена вредност што практично се наплатува за средна категорија на патнички возила чија работна зафатнина не надминува 2,0 литри, што како решение опстојува и во претходниот закон. Во случајот правото на купување на полуксузен автомобил односно со поголема зафатнина не е ограничено за инвалидните лица, но тоа нема да значи дека ќе се врати и целиот наплатен ДДВ, туку само до износ од 2500 ЕВРА.

IV.

Заради сеопфатност на предлогот како и доследност во примената на законите во економската сфера кои се во меѓусебна корелација, квалитетно и целосно решавање на оваа наша Иницијатива ја наметнува потребата од измена и на:

Царинскиот закон во член 181 став 1 алинеја 5, и тоа:

Во член 181 став1, алинеја 5 зборовите: "освен патнички автомобили" да се заменат со зборовите: "и патнички автомобили во смисла на член ____ од Законот за данокот на додадена вредност кој соодветно се применува и кај царинското ослободување".

На овој начин, практично, инвалидното лице, под услови утврдени со закон, ќе оствари право на целосно даночно ослободување (ДДВ) како и царинско ослободување за набавка на патнички автомобил што ќе се користи исклучително за неговите потреби.

Евентуалната злоупотреба во примената на горенаведените предлог-измени и дополнувања во законските одредби треба соодветно да биде санкционирана од страна на законодавецот.

Скопје,
10.11.2004.

За Техничкиот комитет на ИППЛГ
Звонко Шаврески

9. Идеен план за основање фонд

ИДЕЕН ПЛАН ЗА ОСНОВАЊЕ ФОНД

за финансирање на организациите на лицата со хендикей и за решавање на најгорливите прашања што ги засегаат лицата со хендикей во РМ

1. Цел и целна група

Целна група (општо). Со оглед дека лицата со хендикей во Република Македонија никогаш не биле евидентирани со ниту еден попис на жителите, се уште се калкулира со податоците дадени од Светска здравствена организација (WHO) според која 10 отсто од светската популација е на некаков начин засегната со прашањето на хендикепот. Покрај тоа, сите обиди таков опфат и евиденција да бидат направени завршиле без успех*.

Посебна целна група. Тоа се лицата со хендикей во државава, организирани во свои организации кои им припаѓаат на две групи:

а) сојузи на организации на лицата со хендикей (и нивните ограноци), здружени во Заедницата на инвалидските организации на РМ (ЗИОМ) - т.н. **традиционални организации** на лицата со хендикей;

б) останати организации, формирани по донесувањето на законот за здруженија на граѓани и фондации во 1998 (т.н. **нови организации**).

*И нашата иницијатива - попис на лицата со хендикей да се направи со последниот општ попис во 2001 година, за што поднесовме и амандмани на Законот за попис - пропадна. Од тие причини, општо прифатен начин за проценка на вкупниот број лица со хендикей во државата е спомнатиот процент даден од СЗО.

1. Причини

1. Причини (општо)

Генерално, причина за поднесување на овој Идеен план е потребата да се надмине досегашната неправилност, односно неефикасност и злоупотреба на постојниот начин на финансиска поддршка што државата им ја дава на овие организации.

Неспорен факт е дека по ова прашање во моментот во државата постои своевидна рашомонијада, пред се во односите во финансирањето, што самото по себе се рефлектира врз работењето и ефикасноста на дејствувањето на ОЛХ (Организации на лицата со хендикеп), а сето тоа заедно - врз грбот на лицата со хендикеп.

Причина е и што согледаваме дека во другите сфери на општественото живеење постојано се декларира и апелира на недостиг од средства, за разлика од овој сектор (хендикепирани) за кој мошне јасно и транспарентно се гледа дека средства постојат и покрај тоа што практичниот резултат и придобивките од употребата на тие средства постојано изостануваат и речиси непостоечки. Тоа е доволен показател дека тие средства не се наменски употребени.

Зошто е тоа така?

2. Иднина

Кои се придобивките од решавањето на ова прашање?

Аспирациите и генералната определба на РМ за влез во ЕУ се условени со исполнување на некои барања кои Европа ги бара и очекува од нас како предуслов за да се стане нејзина рамноправна членка. Тие предуслови РМ треба да ги исполни и во смисла на организирање на лицата со хендикеп, на нивен совет, единствен и компактен глас, и во смисла на финансиска поддршка на ОЛХ, меѓутоа и во активното вклучување на лицата со хендикеп во главните текови и прилагодувањето на животната, работната и севкупната средина кон потребите и можностите на лицата со хендикеп.

Во таа смисла, сметаме и цениме дека е неопходно навреме да се дејствува на уредувањето на оваа област. Востановувањето на ваков Фонд ќе придонесе многу во тоа.

II. Поставеност на Фондот

1. Местото во системот

РМ има искуства во организирање фондови за поддршка и поттикнување на одредени сектори преку оформување агенции, фондови и сл. Овој Фонд е структурален фонд, врзан е со Министерството за финансии како област на финансирање, додека проблемски е врзан со Министерството за труд и социјална политика. Тоа се двете области во системот и двете министерства за кои овој Фонд е врзан. Сепак бидејќи прашањето на хендикепот е интересорско сите останати владини институции, на еден или друг начин, во одреден сегмент го допираат феноменот хендикеп.

2. Финансиски текови

2.а) Приходи. Се очекува фондот кој сега има 1,25 милиони, да се надополни и со други пари за што постојат три големи извори за тој Фонд:

1) постоечки извор на Фондот е просекот на постоечки средства кои се одделуваат за ОЛХ со одлука на Владата на РМ (1,25 милини евра), но согласно рамката на предвидените од 1 до 2 милини евра

2) неодредени (веројатни) извори на Фондот ги сочинуваат средствата кои во моментот се прибираат по разни основи од други извори (Агенција за спорт и млади на РМ, Министерство за финансии на РМ, Министерство за труд и социјална политика на РМ, еднакратна помош, камати и друго).

3) очекувани средства како извор на Фондот кои се очекуваат по донесувањето на потребната регулатива, а ќе бидат дополнително зафатени од приходот од игри на среќа, концесии и друго.

4) постои и 4-ти извор - таканаречен Надворешни извори - што не е извор за Фондот туку извор за реализација, односно надворешен дотур на средства (за трајни јавни добра, објекти и слично). Овој извор подразбира прифаќање на европски и светски фондови со тежината и оправданоста на капиталните зафати.

На ваков начин набљудувано, се очекува сета таа сума која заедно ќе се слее во касата на овој Фонд да изнесува над 4,0 милиони евра. Оттаму, средствата се дистрибуираат на 1 + 3 места:

- **Првото** е за функционирање на Фондот, со цел тој да биде независен и самостоен, да не "моли" пари, но и да не биде подложен на манипулации, неосновани занемарувања, намалувања и слично. Во превод тоа значи дека ние, како лица со хендикеп, се одрекуваме од "своите" 0,2 милиони само за тој Фонд да се здобие со обезбедена самостојност, а за да биде повлијателен. Овие средства ги опфаќаат годишните средства потребни за функционирање на Фондот, на Советот на Фондот, експертите, како и средствата за негова видливост (транспарентност) и отчетност.

- **Второто** се средствата со кои ќе се покриваат трошоците за **одржување на традиционалните организации (ЗИОМ)**. Тоа се средства потребни за одржување на постоечките "традиционални" организации (до моментот на нивното реструктурирање), на очекуваниот Национален Совет на организациите на лицата со хендикеп, како и за владиното Национално координативно тело.

- **Третото** се средства наменети за **програмско финансирање**. Овие средства се наменети за активностите на организациите, а врз основа на заземената стратегија на Фондот, мислењето добиено од Министерството за труд и социјална политика и прифатени од организациите на лицата со хендикеп. Процесот е проектен, јавен и транспарентен.

- **Капиталните инвестиции** се последната намена на средствата. Тоа се средствата насочени кон стратешко и етапно решавање на најгорливите проблеми на лицата со хендикеп на државно ниво (пристапност, јавен превоз, вработување, домување и слично)

- **Надворешните инвестиции** не влегуваат директно во фондот, но заедно со средствата за оваа намена претставуваат можност за дополнително и директно вложување во капитални зафати.

2.6) Расходи

Функционирање

Овој фонд не смее да се претвори во својата спротивност, наместо да ги штеди и насочува да ги "јаде" средствата наменети за лицата со хендикеп. Токму затоа предлагаме "скромна" и ефективна поставеност на Фондот (во прилог на оваа презентација ви доставуваме еден проформа буџет на средствата од кои би се покривале расходите врзани за функционирањето на овој Фонд).

3. Организациона поставеност

3.а) Структура. Структурата на Фондот ја сочинуваат:

1) Совет на Фондот е паритетно тело на Фондот, со функција на Управен одбор. Го сочинуваат од 9 до 11 лица. На предлог на владините структури (Министерство за финансии, Министерство за труд и социјална политика) и на организациите на лицата со хендикеп, Советот го именува Владата, со мандат од 5 години. Советот ќе се состанува по потреба (но, најмалку 6 пати годишно) и ги носи и одобрува стратегиите, планот за работа, финансискиот план и извештаите. Лицата кои се членови на Советот на Фондот не примаат плата, но учеството им се хонорира.

2) Директор на Фондот е државен функционер, наменуван од Собранието, но на предлог од претседателот на РМ, со мандат од 5 години. Тој е извршен и одговорен орган на Фондот и Шеф на секретаријатот.*

3) Секретаријат на Фондот е работно тело на Секретаријатот на Фондот и го сочинуваат 5 до 8 професионалци кои се под директна надлежност на Директорот на Фондот.

Покрај основната административна и финансиска работа, во Секретаријатот, како негов составен дел, постои единица за надзор врз инвестициите, како и единица за аплицирање (поднесување предлог-проекти, барања и слично) и за привлекување на надворешни инвестиции во државава.

4) Експертско тело е тело кое го сочинуваат група хонорарно ангажирани експерти (стручни лица). Нив ги ангажира Директорот на Фондот, а го водат процесот на аплицирање и евалуација (проценка) на Програмските инвестиции. Исто така, тие се надлежни и за давање помош при аплицирањето кон Надворешните фондови.

5) Надзорно тело е паритетно тело (Влада и организации на лицата со хендикеп) кое го следи и одобрува надзорот врз работата на Фондот. Надзорната компонента се состои од државни ревизори, ангажирање на независна ревизорска куќа, како и оценка на целисходноста на инвестициите.

*Идејата е и двете управни тела (Советот и Директорот) да не бидат врзани со мандатот на Владата туку да се обезбеди релативна независност од тековните политички прилики

3.6) Избор

Директорот на Фондот се избира од Собранието, на предлог од Претседателот на РМ, со мандат од 5 години.

3.в) Трошоци. Како што веќе кажавме погоре во текстот, ние, како лица со хендикей, се одрекуваме од "своите" 0,2 милиони само за тој Фонд да се здобие со обезбедена самостојност а за да биде повлијателен. Покривањето на сите трошоци за неговото функционирање се обезбедува од овие средства.

III. Постапка кон реализација на идејата

1. Консултативен процес.

Претходница на овој Идеен план што ви го претставуваме, произлезе од низа и неколкугодишни разговори, преговори и договарања за усогласување на ставовите помеѓу "традиционалните" инвалидски организации и новооформените организации на лицата со хендикей.

Една од тие средби е работниот состанок одржан во просториите на Полио плус на 05.07.2004 година помеѓу водечкиот тим на Полио Плус и десетина новооформени организации кои се борат да ги застапуваат правата на лицата со хендикей, а кои не се опфатени во мрежата на ЗИОМ.

Меѓутоа, веројатно најзначајна е работната средба реализирана летоска во Охрид (09.07.-11.07.2004.), а организирана под заедничкото мото "Единствен глас на лицата со инвалидитет на РМ". (Краток извештај од таа тродневна работна средба во Охрид е претставен во магазинот Вулкан). Од неа произлегоа неколку заеднички и усогласени ставови по најгорливите прашања кои ги засегаат лицата со хендикей, без оглед на која организација и припаѓаат, како и ставови за претстојните заеднички настапи пред законот, институциите и системот.

Со оваа иницијатива е запознаена и Интер-партиската парламентарна лоби-група за правата на лицата со хендикей во РМ (на состанокот од 28.09.1004). Исто така на 05.11.2004 се одржа и состанок со преставници на традиционалните, новите и ИППЛГ каде овој предлог е разгледан и во суштина поддржан.

2. Законодавен процес

Претседателот се консултира со невладините организации, а потоа со Владата на РМ и откако ќе го добие нивното мислење и заклучоци, тој го поднесува предлогот до Собранието. Претседателот на РМ е своевиден предлагач да се оформи ваков Фонд.

На овој предлог му претходи консултативниот период кој "Полио Плус" веќе го оствари и успешно го заврши со ЗИОМ, со известување упатено до ИППЛГ, за што во кратки црти претседателот Црвенковски беше лично запознаен на средбата во Собранието, остварена на 07.09.2004 година.

3. Временска рамка

Цениме дека овој Закон може да се донесе до јануари-февруари 2005 година, со цел овој начин на распределба на средствата да почне да се применува токму кога и бездруго би започнало доделувањето на средствата за финансиска поддршка на ОЛХ од страна на државата. На тој начин би се избегнала можноста постojните неправилности и злоупотреби во користењето на државните пари од страна на ОЛХ да се пролонгираат и провлекуваат во текот на уште една цела календарска година.

Освен тоа, во духот и во согласност со генералната ориентација на нашата држава за влез во ЕУ, сметаме дека со позабрзаното оформување на овој Фонд, а на начин на кој ви го презентиравме и со ваква структурална поставеност (со оглед дека е планирано постоење на четвртиот извор за прилив на средства од кои ќе се финансира изградба на капитални, односно трајни добра од јавен и општ интерес) со голема веројатност ќе привлечеме голем број странски фондации, донатори и инвеститори.

Ова го наведуваме тргнувајќи од општо познатата практика и брзина на процесуирањето на законите, но и на нивната имплементација, во смисла на времето што е вообичаено потребно за Фондот да се постави, да се оформат неговите тела и сл. Сето тоа би можело да се "развлече" без сомневање и на период од две години за кој постои веројатност дека би загубиле големи средства од странски донатори. Придобивките од таквата брза и навремена акција ќе ги уживаат не само ОЛХ, туку и сите граѓани на државата, особено набљудувано од аспектот на идната територијална поделба и организација.

IV. Заклучок

1. Очекувани резултати

Како што и во насловот на овој идеен план е потенцирано, реално е да се очекува дека формирањето на овој фонд ќе направи реален пробив кон:

- средување на моменталната "рашомонијада" во "движењето" на лицата со хендикеп;

- наменско искористување на постојните средства наменети за лицата со хендикеп;

- зголемување на расположливиот фонд на средства кој се одвојува од страна на државата за лицата со хендикеп;

- дополнително привлекување на странски наменски фондови во прилог за решавање на капитални зафати од сферата која ги тантира лицата со хендикеп;

- подршка на идни законодавно-правни активности и тела и механизми кои ќе произлезат од нив (пример Национален совет на ОЛХ, Комисија за правата на лицата со хендикеп, Правна канцеларија и сл;)

- Хармонизација и ефикасна поставеност на македонскиот систем на социјална заштита со оној на ЕУ;

- Македонија како пример во регионот за успешен приод и решавање на проблемите на лицата со хендикеп.

2. Одржливост

Овој проект има своја, и финансиска и институционална, одржливост.

Средствата кои се прибираат од разните игри на среќа се помалку или повеќе сигурни зашто "коцкањето" секогаш ќе постои, никогаш не прекинало да постои ниту во едно општество или време и, макар во овој момент, не се забележани никакви индикации дека истото доживува или го очекува надолжен тренд. Напротив, постојано изникнуваат нови игри на среќа, нови спортски обложувалници... Во таа смисла, финансиската поддршка на ОЛХ може несметано да биде обезбедувана и гарантирана се до сведувањето на евидентираниите неправилности и злоупотреби на најмала можна мерка.

Од друга страна, нашата држава е мала и ефектите од заживувањето на ваков Фонд на начин и со структура која ви ги презентираваме, мошне брзо ќе бидат видливи. Примерно, сите

училишта во државава можат да бидат направени достапни за мошне краток период и воопшто проблемите со архитектонските бариери, транспортот на ЛХ, обезбедувањето подостапна животна и работна средина според потребите и можностите на ЛХ.

V. Додатоци

- Користени искуства.

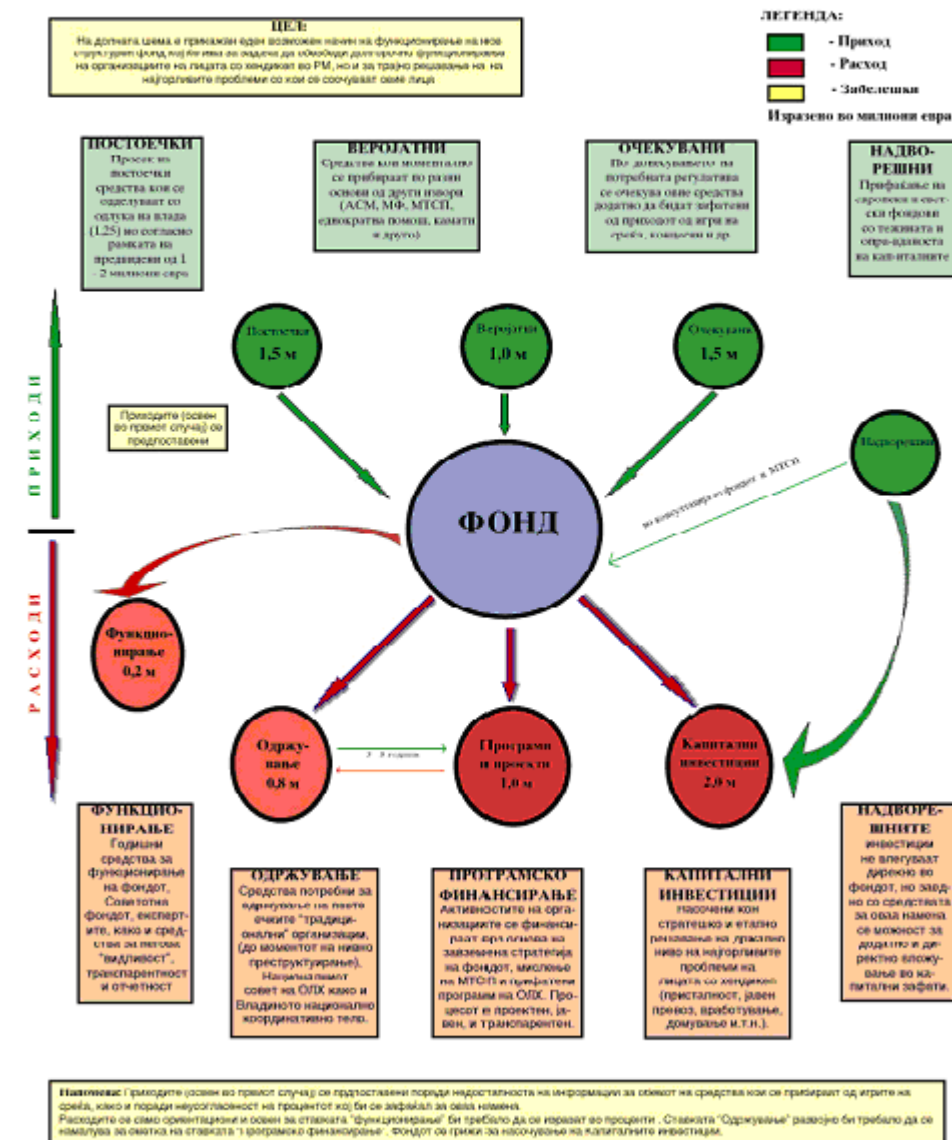
Во осмислувањето и финализирањето на овој Идеен план се користени искуствата од Малта, Јемен и Словенија, држави кои исто така се мали како и нашата. Интенцијата која не водеше е да се споредиме и искористиме искуства на држави чии модели, поради нивната големина и бројот на жителите, е сосема применлива и во нашата држава, а со оглед на нашите услови и потреби, односно не со држави чија големина или пак државниот систем е дијаметрално спротивен од нашиот.

Исто така, направени се консултации и со организации на лица со хендикеп од Босна и Херцеговина, Србија и Црна Гора, Албанија, и Хрватска, земји каде што зародиш на вакво организирано финансирање на организациите на лицата со хендикеп веќе постои.

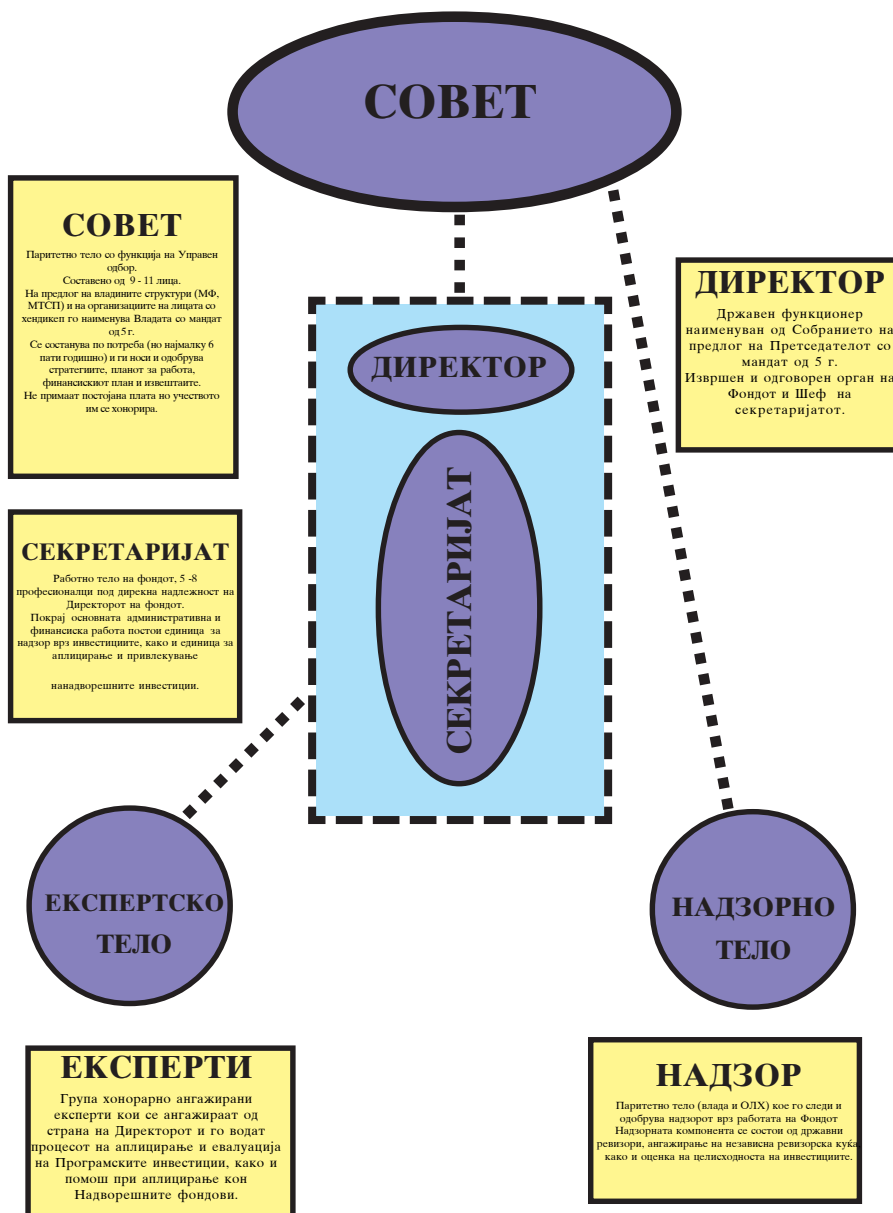
Скопје
09.11.2004.

Полио плус

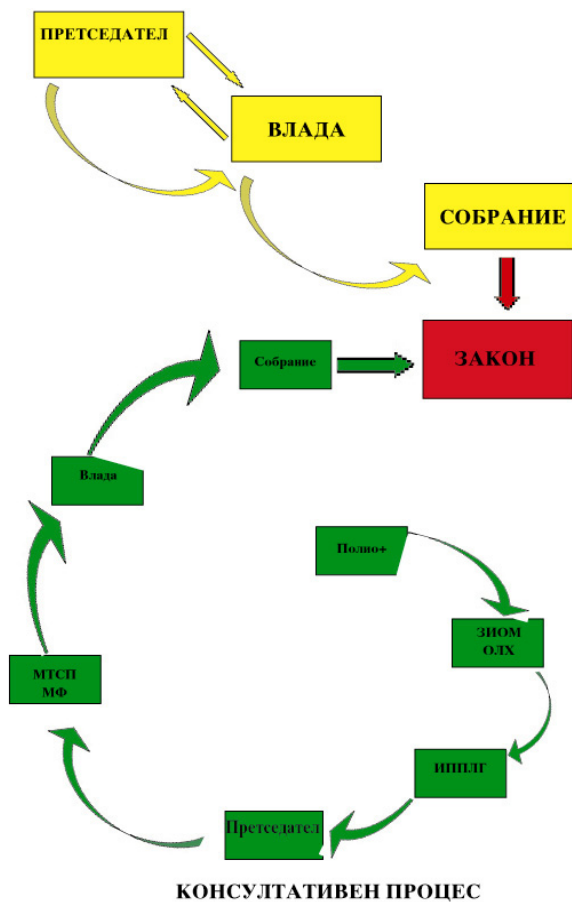
Напрт верзија 1.0

ШЕМА НА ФИНАНСИСКАТА СТРУКТУРА
НА ФОНДОТ ЗА ПОДДРШКА НА ОЛХ

**ШЕМА НА ОРГАНИЗАЦИСКАТА СТРУКТУРА
НА ФОНДОТ ЗА ПОДДРШКА НА ОЛХ**

**ИНИЦИЈАТИВЕН ПРОЦЕС
ЗА ДОНЕСУВАЊЕ ЗАКОН ЗА ФОНД ЗА ОЛХ**

10. Информација за Конвенцијата на ООН за заштита и промоција на правата и достоинството на лицата со хендикей

Една од доминантните карактеристики на јуриспруденцијата на XX век која продолжува и во XXI век е признавањето на правото како средство за промена, затоа што значајна особина на ефективниот правен систем е неговиот капацитет да ги рефлектира промените на потребите и барањата на општеството во чии рамки функционира. Иако легислативата не е единственото средство за социјална контрола, сепка е најмоќно средство за промена и развој. Континуираното донесување на закони станува природен начин на реагирање на развиениот правен систем кон новонастанатите промени и потреби. Денес, сите сфери од интерес за националното законодавство се меѓузависни со меѓународното право за правата на човекот.

Организацијата на обединетите нации како универзална организација, од самото основање беше заинтересирана за статусот и правата на лицата со хендикей и секогаш прифаќаше дека дискриминацијата вршена врз лицата со хендикей директно влијае врз економскиот и социјалниот развој на целата заедница. ООН ја темели промоцијата на правата на лицата со хендикей врз своите основачки принципи, кои се однесуваат на основните слободи и еднаквоста на сите човечки суштества. Покрај општите меѓународни норми, донесени се и специфични норми за правата на лицата со хендикей, од кои најзначајно е донесувањето на Стандардните правила за еднаквост на можностите за лицата со хендикей ([*The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*](#)). Иако Правилата нудат еден вид на инструмент во рацете на лицата со хендикей и нивните организации за создавање на легислатива и преземање на активности и ја даваат основата за техничката соработка меѓу државите, ООН и другите меѓународни организации и невладините организации, сепак експертите сметаат дека донесувањето на Конвенција за заштита и промоција на правата и достоинството на лицата со хендикей ([*Convention on the Protection and Promotion of Rights of Persons with Disabilities*](#)) во рамките на системот на ООН крајно би ги разрешила сите дилеми во однос на прашањата на хендикепот.

Од тие причини, во декември 2001 година, на иницијатива на Мексико, на Генералното собрание на ООН со консензус беше усвоена Резолуција 56/168, обезбедувајќи воспоставување на *ad hoc* Комитет за изработка на предлог текст на сеопфатна и интегрална меѓународна конвенција за заштита и промоција на правата и достоинството на лицата со хендикей (седма по ред во историјата на Обединетите нации). Процесот на донесување на Конвенцијата во момен-тов е најзначаен во сферата на права на човекот на која што работи ООН и е во фокусот на вниманието на бројни експерти и активисти.

Во текот на 2002 и 2003 година, *ad hoc* Комитетот, под водство на Неговата Екселенција Луис Галегос Чирибога (*Luis Gallegos Chiriboga*), постојаниот претставник на Еквадор во Обединетите нации, одржа две заседанија. Во меѓувреме, неколку работилници и семинари беа одржани во неколку држави (Мексико, Венецуела, Кина, Индија, ЕУ), а истовремено своите предлозите за Конвенцијата ги презентираа и невладините организации на лицата со хендикеп. За таа цел, на второто заседание на *ad hoc* Комитетот беше оформена работна група за изработка на нацрт-предлог, комбинирајќи ги различните предлози, доставени дотогаш. Работната група составена од експерти од 30 држави и голем број невладини организации на лицата со хендикеп, во текот на јануари 2004 година изработи Нацрт-предлог на Конвенцијата. На третото и четвртото заседание (од 24.05 до 04.06.2004 и од 24.08. до 03.09.2004), Комитетот го заврши првото читање на текстот на нацрт-предлогот.

На заседанијата на *ad hoc* Комитетот учествуваа делегации од повеќе од 80 држави, како и повеќе од 30 НВО на лицата со хендикеп и претставници на агенциите на ООН и национални институции за правата на човекот. Претставниците на Здружението "Полио плус- движење против хендикеп", учествуваа на третото заседание на *ad hoc* Комитетот.

Петтото заседание на *ad hoc* Комитетот (од 24.01 до 04.02.2005 година) е од големо значење затоа што е постигната согласност по значителен број на отворени прашања дотогаш. Делегациите постигнаа согласност во однос на параграфот 5 на членот 7 од нацртот на Конвенцијата кој се однесува на обврската на државите за воведување на мерки/акции со цел зголемување на *de facto* еднаквоста на лицата со хендикеп.

Понатаму, во текот на расправата за членот 8 од нацртот на Конвенцијата, делегациите го нагласија значењето на правото на живот што им припаѓа на сите човечки суштества, па *eo ipso* и на лицата со хендикеп. По поднесувањето на иницијатива од страна на муслиманските држави, Африка и Латинска Америка координаторот предложи нов член, 8 *bis*, со кој се уредува заштитата на лицата со хендикеп, во ситуации на ризик какви што се вооружените судири или природните катастрофи.

Врзано за членот 9 од Нацрт-Конвенцијата со кој се уредуваат прашањата на деловната и правна способност на лицата со хендикеп, по интензивните дискусии е постигната согласност за текстот, но сепак, многу значајни прашања, какво што е она за признавањето на целосната деловна способност на сите лица со хендикеп, без исклучоци, останала нерешени. Понатаму, претставникот на Чиле предложи прифаќање на посебен член со кој ќе се гарантира пристапот кон судовите/правниот систем за лицата со хендикеп нумериран како член 9 *bis*.

Членот 10 од Нацрт-Конвенцијата чиј текст е општо прифатен од страна на делегациите-учеснички на петтата сесија на *ad hoc* Комитетот се однесува на слободата и сигурноста на лицата со хендикеп. Став 1 од членот 10 предвидува обврска за државите-потписнички "да овозможат лицата со хендикеп, еднакво со другите: (а) да го уживаат правото на слобода и сигурност на личноста; и, (б) да не бидат лишени од својата слобода противзаконски ...".

Забраната на мачење, или друго сурово, нечовечно или деградирачко постапување или казнување на лицата со хендикей е артикулирано во членот 11. Нерешени останаа низа спорни прашања во врска со насилното сместување на лицата со хендикей во установи и институции и за присилните интервенции. Предлог текстот, кој треба да биде имплементиран во членот 11 од Нацрт-Конвенцијата, предвидува: "државите потписнички особено ќе забранат вршење на медицински и научни експерименти врз лицата со инвалидност без слободна согласност на конкретните лица, и ќе ги штитат тие лица од такви експерименти".

Членот 12 содржи одредби за заштита на лицата со хендикей од секаков вид експлоатација и насилство вклучувајќи "напуштање, повреди или психичка/физичка злоупотреба, малтретирање, негрижа ... економска и сексуална експлоатација и злоупотреба".

Во дискусијата за членот 13 со кој се уредува слободата на мислата и пристапот до информациите е постигнат напредок, но нерешени останаа прашањата што се однесуваат на тоа дали обврската на државата да го обезбеди пристапот кон информациите се однесува на сите јавни или само на службените информации што ѝ се достапни на јавноста, како и прашањето дали Конвенцијата ќе биде обврзувачка и за приватниот сектор.

Комитетот ја потврди одлуката делот за развојот на нови технологии и за примената на начелата на универзалниот дизајн да биде ставен во текстот на членот 4 за општите обврски на државите потписнички, но не беше постигната согласност дали треба да се вклучи и предложениот став што се однесува на признавањето, развојот или промоцијата на националните гестовни јазици. Меѓутоа, постигната е согласност за приодот кон нови технологии и технички уреди да се расправа во рамките на дискусијата за членот 19 од Нацртот (за пристапноста).

По исцрпната дискусија, членот 14 од Нацртот е поделен во два посебни дела: правото на приватност (член 14) и правото на семеен и брачен живот (член 14 *bis*). Поголем број од делегациите предводени од муслиманските држави, Ватикан и САД изразија сомневање во оправданоста од постоење посебен параграф за подигање на свеста за сексуалноста, брачните и семејните односи (член 14 *bis* (1-a)), бидејќи веќе постои член 5 во Нацртот кој говори за подигањето на свеста.

Делегациите-учесници на Заседанието, ја почнаа дискусијата и околу членот 15 од Нацртот на Конвенцијата на што ќе се работи во текот на шестото заседание на овој Комитет.

Неформалните дискусии беа двапати прекинати во предиодот 27 јануари и 03 февруари со цел на организациите на лицата со хендикей, кои немаат право на излагање на своите ставови во текот на формалните дискусии, да им се даде можност да се произнесат со своите ставови околу предложените членови во Нацртот.

Се очекува претставници на "Полио плус - движење против хендикей" да учествуваат во работата на *ad hoc* Комитетот за донесување на Конвенцијата, на заседанието на Комитетот планирано за 01.-12.08.2005.

Заклучено е дека до почетокот на следното заседание на *ad hoc* Комитетот, неопходно е и натаму да се промовира и популаризира Конвенцијата кај сите надлежни државни органи во матичните држави, самите лица со хендикей и нивните организации, но и стручната и најшироката јавност да се запознаат со содржината на оваа Конвенција и нејзиното значење во сферата на заштита на правата на човекот.

Во таа смисла, од голема корист е и интернет страницата на Обединетите нации на која се претставени сите материјали од Петтото и сите претходни заседанија на *ad hoc* Комитетот: <http://www.un.org/esa/socdev/enable/rights/>

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	7
------------------------	----------

ДЕЛ ПРВИ ТЕМЕЛНИ ПРОПИСИ

1. Устав на Република Македонија	15
2. Декларација за заштита и унапредување на правата на лицата со посебни потреби	16
3. Национална Стратегија за изедначување на правата на лицата со хендикеп во Република Македонија	18

ДЕЛ ВТОРИ СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

1. Закон за социјална заштита	43
1.1. Сogleдување на одредени решенија и состојби во спроведувањето на законот за социјална заштита	90
2. Правилник за оцена на специфичните потребина лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој	106
3. Правилник за содржина на образецот за издавање на наод, оцена и мислење за утврдување на потребата за помош и нега од друго лице.....	116

ДЕЛ ТРЕТИ ВРАБОТУВАЊЕ

1. Закон за работните односи	121
2. Закон за вработување на инвалидни лица	123
2.1 Забелешки кон измените на Законот за вработување на инвалидни лица, а кои не се имплементирани во донесената верзија	132
3. Правилник за работно оспособување на инвалидни лица	136
4. Правилник за критериумите и начинот на доделување на средства од посебниот фонд за обезбедување услови за вработување и работење на инвалидните лица	144

5. Закон за заштита при работа	150
--------------------------------------	-----

ДЕЛ ЧЕТВРТИ ЗДРАВСТВО

1. Закон за здравствено осигурување	153
2. Правилник за индикациите за остварување на право на ортопедски и други помагала	183
3. Некои размислувања во врска со здравствената политика која се однесува на лицата со посебни потреби	199

ДЕЛ ПЕТТИ ОБРАЗОВАНИЕ

1. Закон за основно образование	207
2. Закон за средно образование	208
3. Закон за високо образование	209
4. Предлози за измена и дополнување на законите од областа на образованието	210

ДЕЛ ШЕСТТИ ОСИГУРУВАЊЕ И ШТЕТА

1. Закон за пензиско и инвалидско осигурување	225
1.1. Некои дилеми околу спроведувањето на член 128 и 129 од законот за пензиско и инвалидско осигурување	234
2. Закон за осигурување	239
3. Закон за облигационите односи	241

ДЕЛ СЕДМИ ОСТАНАТО

1. Закон за семејств о	247
2. Закон за заштита на децата	255
3. Закон за јавните патишта	258
4. Закон за безбедноста наобраќајот на патиштата	258
5. Правилник за посебниот знак за означување на возилото со кое управува лице на кое му се оштетени екстремитетите битни за управување со возилото	260

5.1	Анализа со предлози и забелешки а постојниот Правилник за посебниот знак за означување на возилото со кое управува лице на кое му се оштетени екстремитетите битни за управување со возилоотоглавје	262
5.2.	Посебен знак за за означување на возилото со кое управува лице на кое му се оштетени екстремитетите битни за управување со возилото.....	266
6.	Кривичен Законик	267
7.	Закон за кривична постапка	269
8.	Закон за вонпроцесна постапка	270
9.	Закон за правата на воените инвалиди и членовите на нивните семејства и на членовите на семејствата на паднатите борци	272
10.	Закон за цивилни инвалиди од војната	273
11.	Закон за посебните права на припадниците на безбедносните сили на Република Македонија и на членовите на нивните семејства	274
12.	Закон за домување	281

ДЕЛ ОСМИ ВИЗИЈА

1.	Предлог на Закон за просторно и урбанистичко планирање	285
2.	Предлог на амандмани на Законот за просторно и урбанистичко планирање	286
3.	Предлог на Законот за градење	288
4.	Предлог на амандмани на Законот за градба	289
5.	Иницијатива за донесување на Закон за повластици во сообраќајот за лица со хендикеп	292
6.	Причини поради кои се предлага донесувањето на Законот	298
7.	Иницијатива за враќање на правото на лицата со хендикеп за соодветно даночно ослободување при увоз на патнички автомобили за сопствен превоз преку изменување и дополнување на одредени решенија во постојните законски прописи	300
8.	Иницијатива за измена и дополнувањена Законот за додадена вредност	302
9.	Идеен план за основање Фонд	305
10.	Информација за Конвенцијата на ООН за заштита и промоција на правата и достоинството на лицата со хендикеп.....	317

CIP - Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје
364.65-056.26(497.7)(094.9)
364.65-056.36(497.7)(094.9)

ТАФЧИЕВСКА Дијана
Збирка македонски прописи за лицата со хендикеп: со коментари /
Дијана Тафчивска. - Скопје: Полио Плус, 2005 - 326 стр.;

ISBN 9989 - 2357 - 1 - 6

а) Лица со хендикеп - Стандарди - Македонија - Прописи
COBISS.MK-ID 60741898